

Σχολή Κοινωνικών Επιστημών

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών

Διοίκηση Πολιτισμικών Μονάδων (ΔΠΜ)

Διπλωματική Εργασία

2025-2026

«Μνήμη, εκπαίδευση και επικοινωνιακή πολιτική στην Ψηφιακή Εποχή: Το Πολεμικό Μουσείο και το Θωρηκτό Γ. Αβέρωφ ως φορείς στρατιωτικής ιστορίας και πολιτιστικής κληρονομιάς, μουσειακής εμπειρίας και πολιτιστικού τουρισμού»

Ονοματεπώνυμο Φοιτήτριας : Σοφία Κόντη
Αριθμός Μητρώου : std154332

Επιβλέπουσα Α΄: Παπαδάκη Ειρήνη
Επιβλέπουσα Β΄: Μυλωνά Ιφιγένεια

«Memory, education and communication policy in the digital age .The War Museum and the Battleship G. Averof as vehicles of military history and cultural heritage, museum experience and culture tourism».

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία εξετάζει τη λειτουργία του Πολεμικού Μουσείου και του Πλωτού Ναυτικού Μουσείου Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ» ως φορέων διατήρησης της ιστορικής μνήμης και προώθησης της πολιτιστικής κληρονομιάς στην ψηφιακή εποχή. Η μελέτη αναλύει τις στρατηγικές που εφαρμόζουν οι οργανισμοί αυτοί για την αναπαράσταση της στρατιωτικής ιστορίας, εστιάζοντας στη χρήση σύγχρονων επικοινωνιακών πρακτικών και ψηφιακών τεχνολογιών στην προσέγγιση του κοινού.

Η έρευνα ακολουθεί μεικτή μεθοδολογική προσέγγιση, συνδυάζοντας ποιοτικές (ημιδομημένες συνεντεύξεις με στελέχη) και ποσοτικές (δομημένα ερωτηματολόγια για επισκέπτες) μεθόδους, με στόχο την καταγραφή των εμπειριών και της ικανοποίησης του κοινού από τις παρεχόμενες υπηρεσίες και δραστηριότητες. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι οι δύο οργανισμοί αποτελούν κρίσιμους φορείς ενίσχυσης της συλλογικής μνήμης και ιστορικής συνείδησης, ενώ προάγουν την βιωματική μάθηση και την προσβασιμότητα μέσω ψηφιακών μέσων.

Η εργασία καταλήγει σε προτάσεις για την ενίσχυση της ψηφιακής παρουσίας, την ανάπτυξη εκπαιδευτικών δράσεων και τις στρατηγικές πολιτιστικής διαχείρισης, υπογραμμίζοντας την ανάγκη των στρατιωτικών μουσείων να λειτουργούν ως πολυδιάστατοι οργανισμοί μνήμης και πολιτισμού στην ψηφιακή εποχή.

***Λέξεις-κλειδιά:** συλλογική μνήμη, ιστορική συνείδηση, Πολεμικό Μουσείο, Θωρηκτό Γ. Αβέρωφ, μουσειακή εκπαίδευση, επικοινωνιακή πολιτική, ψηφιακές τεχνολογίες, πολιτιστικός τουρισμός, πολιτιστική κληρονομιά.*

Abstract

The following dissertation examines the role of the War Museum and the Floating Naval Museum Battleship «G. Averof» as institutions for preserving historical memory and promoting cultural heritage in the digital age. The study analyzes the strategies employed by these organizations to represent military history, focusing on the use of modern communication practices and digital technologies to engage with the public.

The research adopts a mixed-methods approach, combining qualitative (semi-structured interviews with staff) and quantitative (structured questionnaires for visitors) methods aimed at capturing visitor experiences and satisfaction with the services and activities offered. The results indicate that both organizations serve as vital agents in enhancing collective memory and historical consciousness while promoting experiential learning and accessibility through digital media.

The thesis concludes with recommendations for strengthening digital presence, developing educational activities, and enhancing cultural management strategies, emphasizing the need for military museums to operate as multidimensional organizations of memory and culture in the digital age.

Keywords: *collective memory, historical consciousness, War Museum, Battleship G. Averoff, museum education, communication policy, digital technologies, cultural tourism, cultural heritage.*

Η παρούσα εργασία είναι αφιερωμένη στους γονείς μου που έφυγαν νωρίς για την χώρα των αγγέλων, στις τρεις υπέροχες κόρες μου, που μου ομορφαίνουν την ζωή μου και στην αγαπημένη μου αδερφή που βρίσκεται πάντα δίπλα μου!

Περιεχόμενα	
Εισαγωγή	10
Κεφάλαιο 1: Θεωρητικό πλαίσιο	11
1.1 Η έννοια της συλλογικής μνήμης και της ιστορικής συνείδησης.....	11
1.2 Πολιτιστική κληρονομιά και μουσειακή αναπαράσταση.....	144
1.3 Ο ρόλος των στρατιωτικών μουσείων στη συγκρότηση της εθνικής ταυτότητας....	17
Κεφάλαιο 2: Εκπαίδευση και επικοινωνία στην Ψηφιακή Εποχή	21
2.1 Επικοινωνιακή στρατηγική και πολιτιστική πολιτική των φορέων πολιτισμού.....	21
2.2 Η εξέλιξη της μουσειακής εκπαίδευσης.....	24
2.3 Ψηφιακές τεχνολογίες, συμμετοχικότητα και βιωματική εμπειρία	27
Κεφάλαιο 3: Πολιτιστικός τουρισμός και στρατιωτικά μουσεία	30
3.1 Η έννοια και η δυναμική του πολιτιστικού τουρισμού.....	30
3.2 Στρατιωτική κληρονομιά ως τουριστικό προϊόν	32
3.3 Το Πολεμικό Μουσείο και το Θωρηκτό Αβέρωφ ως τουριστικοί προορισμοί	34
Κεφάλαιο 4: Μεθοδολογία της Ποιοτικής Έρευνας	36
4.1 Ερευνητική προσέγγιση.....	36
4.2 Σχεδιασμός της έρευνας.....	37
4.3 Πολεμικό Μουσείο & Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ»	38
4.4 Μέθοδοι συλλογής δεδομένων	40
4.4.1 Ανάλυση δευτερογενών πηγών	40
4.4.2 Συνεντεύξεις	41
4.4.3 Παρατήρηση.....	43
4.5 Ανάλυση ψηφιακού περιεχομένου	44
4.6 Μέθοδοι ανάλυσης δεδομένων	45
4.7 Ηθικές παράμετροι και περιορισμοί της έρευνας	46
Κεφάλαιο 5: Μελέτες Περίπτωσης «Πολεμικό Μουσείο και το Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ»	47
5.1 Ιστορική και διοικητική παρουσίαση	47
5.2 Επικοινωνιακή πολιτική και ψηφιακή παρουσία	49
5.3 Εκπαιδευτικά προγράμματα και δράσεις κοινού	50
5.4 Ανάλυση επισκεψιμότητας.....	52
Κεφάλαιο 6: Παρουσίαση και Ανάλυση των Ποιοτικών Ευρημάτων	54
6.1 Προφίλ των συμμετεχόντων στις συνεντεύξεις	53
6.2 Ανάδειξη των θεματικών αξόνων της ανάλυσης.....	54

6.3. Ανάλυση Συνεντεύξεων	56
6.3.1. Διατήρηση της ιστορικής μνήμης και διαμόρφωση της εθνικής συνείδησης	56
6.3.2 Ισορροπία μεταξύ εθνικής αφήγησης και επιστημονικής τεκμηρίωσης	57
6.3.3. Εκπαιδευτικός ρόλος και μουσειακή εμπειρία.....	59
6.3.4. Βιωματική εμπειρία και συναισθηματική σύνδεση με την ιστορία	62
6.3.5. Ψηφιακός μετασχηματισμός και επικοινωνιακή πολιτική	64
6.3.6. Συνεργασίες, εξωστρέφεια και πολιτιστική διπλωματία	65
6.3.7. Πολιτιστικός τουρισμός και μελλοντικές προοπτικές ανάπτυξης	67
6.4. Σύνθεση και ερμηνεία των ποιοτικών ευρημάτων	71
6.5. Προτάσεις για ενίσχυση της τουριστικής και πολιτιστικής βιωσιμότητας	71
Κεφάλαιο 7: Ποσοτική Έρευνα	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
7.1. Μεθοδολογία της έρευνας	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
7.2. Ερευνητικά ερωτήματα.....	75
7.3. Ερευνητικές υποθέσεις	76
7.4. Δείγμα της έρευνας.....	76
7.5. Τρόπος συλλογής δεδομένων	77
7.6. Μέθοδος Ανάλυσης Δεδομένων.....	78
7.7. Αποτελέσματα	78
7.7.1. Ερωτηματολόγιο (ΑΒΕΡΩΦ)	78
7.7.2. Ερωτηματολόγιο (ΠΟΛΕΜΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ).....	107
7.8. Ανάλυση Δεδομένων	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
7.8.1. Έλεγχος Κανονικότητας.....	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
7.8.2. Έλεγχος Αξιοπιστίας.....	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
7.8.3. Απάντηση 1 ^{ου} Ερευνητικού Ερωτήματος	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
7.8.4. Απάντηση 2 ^{ου} Ερευνητικού Ερωτήματος	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
7.8.5. Απάντηση 3 ^{ου} Ερευνητικού Ερωτήματος	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
7.9. Συζήτηση Αποτελεσμάτων.....	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
Κεφάλαιο 8: Συμπεράσματα και προτάσεις	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
8.1 Συμπεράσματα και θεωρητικές επισημάνσεις	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
Βιβλιογραφία	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
Παράρτημα Ι	157

Παράρτημα II	160
Παράρτημα III	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
Παράρτημα IV	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1 Κυκλικό διάγραμμα της μεταβλητής «Φύλο».....	78
Εικόνα 2 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Ηλικία»	79
Εικόνα 3 Κυκλικό διάγραμμα της μεταβλητής «Ιδιότητα».....	81
Εικόνα 4 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Επίπεδο εκπαίδευσης».....	82
Εικόνα 5 Κυκλικό διάγραμμα της μεταβλητής «Χώρα κατοικίας»	83
Εικόνα 6 Κυκλικό διάγραμμα της μεταβλητής «Είναι η πρώτη σας επίσκεψη στο Θωρηκτό ΑΒΕΡΩΦ;».....	84
Εικόνα 7 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Με ποιον τρόπο πληροφορηθήκατε για την επίσκεψη στο πλοίο;»	85
Εικόνα 8 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Κύριος λόγος επίσκεψης».....	86
Εικόνα 9 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Η επίσκεψη ενίσχυσε την κατανόησή σας για τη στρατιωτική ιστορία της Ελλάδας;».....	87
Εικόνα 10 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ότι το πλοίο και τα εκθέματά του συμβάλλουν στην ιστορική κατανόηση των επισκεπτών;»	88
Εικόνα 11 Κυκλικό διάγραμμα της μεταβλητής «Το ΘΩΡΗΚΤΟ ΑΒΕΡΩΦ συμβάλλει στη διατήρηση της συλλογικής μνήμης;»	88
Εικόνα 12 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Ποια συναισθήματα σας προκάλεσε η επίσκεψη στο πλοίο;»	89
Εικόνα 13 Κυκλικό διάγραμμα της μεταβλητής «Θεωρείτε ότι το ΘΩΡΗΚΤΟ ΑΒΕΡΩΦ έχει εκπαιδευτικό χαρακτήρα;»	91
Εικόνα 14 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του πλωτού Μουσείου για εκπαιδευτικές επισκέψεις/δράσεις;»	92
Εικόνα 15 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του πλωτού Μουσείου για ξεναγήσεις/περιηγήσεις;».....	93
Εικόνα 16 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του πλωτού Μουσείου για εκπαιδευτικά/βιωματικά προγράμματα για μαθητές;».....	94
Εικόνα 17 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του πλωτού Μουσείου για διαδραστικές δραστηριότητες/εργαστήρια;»	95
Εικόνα 18 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του πλωτού Μουσείου για θεματικές παρουσιάσεις ιστορικών γεγονότων/περιοδικές εκθέσεις;»	96
Εικόνα 19 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του πλωτού Μουσείου για ψηφιακές/οπτικοακουστικές εφαρμογές;»	97
Εικόνα 20 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του πλωτού Μουσείου για συνέδρια;»	98
Εικόνα 21 Κυκλικό διάγραμμα της μεταβλητής «Συμμετείχατε σε κάποια εκπαιδευτική δράση;».....	98
Εικόνα 22 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Αν ναι, πώς την αξιολογείτε;»	99
Εικόνα 23 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Πώς αξιολογείτε την ψηφιακή παρουσία (site/social media) του πλοίου;»	101
Εικόνα 24 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Θα επιθυμούσατε περισσότερες ψηφιακές εφαρμογές (π.χ. AR/VR, apps);».....	102

Εικόνα 25 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Πόσο αποτελεσματική θεωρείτε την επικοινωνία του φορέα με το κοινό;»	103
Εικόνα 26 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Ποιο μέσο επικοινωνίας θεωρείτε πιο αποτελεσματικό;»	104
Εικόνα 27 Κυκλικό διάγραμμα της μεταβλητής «Η επίσκεψη στο ΘΩΡΗΚΤΟ ΑΒΕΡΩΦ αποτέλεσε μέρος ταξιδιού/τουρισμού;»	105
Εικόνα 28 Κυκλικό διάγραμμα της μεταβλητής «Θα προτείνατε τον χώρο του πλωτού Μουσείου σε άλλους;»	106
Εικόνα 29 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Πόσο συμβάλλει ο φορέας στην τουριστική εικόνα της Ελλάδας;»	107
Εικόνα 30 Κυκλικό διάγραμμα της μεταβλητής «Φύλο» Πολεμικό Μουσείο	108
Εικόνα 31 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Ηλικία»	109
Εικόνα 32 Κυκλικό διάγραμμα της μεταβλητής «Ιδιότητα»	110
Εικόνα 33 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Επίπεδο εκπαίδευσης»	111
Εικόνα 34 Κυκλικό διάγραμμα της μεταβλητής «Χώρα κατοικίας»	112
Εικόνα 35 Κυκλικό διάγραμμα της μεταβλητής «Είναι η πρώτη σας επίσκεψη στο «Πολεμικό Μουσείο».....	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
Εικόνα 36 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Με ποιον τρόπο πληροφορηθήκατε για την επίσκεψη στο μουσείο;	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
Εικόνα 37 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Κύριος λόγος επίσκεψης».....	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
Εικόνα 38 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Η επίσκεψη ενίσχυσε την κατανόησή σας για τη στρατιωτική ιστορία της Ελλάδας;»	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
Εικόνα 39 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ότι το Π.Μ. και τα εκθέματά του συμβάλλουν στην ιστορική κατανόηση των επισκεπτών;»	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
Εικόνα 40 Κυκλικό διάγραμμα της μεταβλητής «Το Πολεμικό Μουσείο συμβάλλει στη διατήρηση της συλλογικής μνήμης;»	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
Εικόνα 41 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Ποια συναισθήματα σας προκάλεσε η επίσκεψη στο ΠΜ;»	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
Εικόνα 42 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του Μουσείου για εκπαιδευτικές επισκέψεις/δράσεις;»	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
Εικόνα 43 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του Μουσείου για ξεναγήσεις/περιηγήσεις;»	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
Εικόνα 44 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του Πολεμικού Μουσείου για εκπαιδευτικά/βιωματικά προγράμματα για μαθητές;»	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
Εικόνα 45 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του Μουσείου για διαδραστικές δραστηριότητες/εργαστήρια;»	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
Εικόνα 46 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του Μουσείου για θεματικές παρουσιάσεις ιστορικών γεγονότων/περιοδικές εκθέσεις;».	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
Εικόνα 47 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του Πολεμικού Μουσείου για ψηφιακές/οπτικοακουστικές εφαρμογές;»	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
Εικόνα 48 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του Μουσείου για συνέδρια;»	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.
Εικόνα 49 Κυκλικό διάγραμμα της μεταβλητής «Συμμετείχατε σε κάποια εκπαιδευτική δράση;»	Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.

Εικόνα 50 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Αν ναι, πώς την αξιολογείτε;» ...**Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Εικόνα 51 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Πώς αξιολογείτε την ψηφιακή παρουσία (site/social media) του ΠΜ;» ..... **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Εικόνα 52 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Θα επιθυμούσατε περισσότερες ψηφιακές εφαρμογές (π.χ. AR/VR, apps);»..... **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Εικόνα 53 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Πόσο αποτελεσματική θεωρείτε την επικοινωνία του φορέα με το κοινό;» ..... **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Εικόνα 54 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Ποιο μέσο επικοινωνίας θεωρείτε πιο αποτελεσματικό;»..... **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Εικόνα 55 Κυκλικό διάγραμμα της μεταβλητής «Η επίσκεψη στο Πολεμικό Μουσείο αποτέλεσε μέρος ταξιδιού/τουρισμού;» ..... **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Εικόνα 56 Κυκλικό διάγραμμα της μεταβλητής «Θα προτεινάτε τον χώρο του Μουσείου σε άλλους;» ..... **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Εικόνα 57 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Πόσο συμβάλλει ο φορέας στην τουριστική εικόνα της Ελλάδας;»..... **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Εικόνα 58 Πίνακας ελέγχου κανονικότητας δεδομένων (Shapiro–Wilk) .....**Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Εικόνα 59 Πίνακας αξιοπιστίας Cronbach’s Alpha για τα ερωτηματολόγια του Θωρηκτού ΑΒΕΡΩΦ και του Πολεμικού Μουσείου ..... **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Εικόνα 60 Πίνακας συσχέτισης Spearman για το Πολεμικό Μουσείο .....**Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Εικόνα 61 Πίνακας συσχέτισης Spearman για το Θωρηκτό ΑΒΕΡΩΦ .....**Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Εικόνα 62 Πίνακας αποτελεσμάτων ελέγχου Kruskal–Wallis για τη σχέση συμμετοχής σε εκπαιδευτικές δράσεις και αξιολόγησης της εμπειρίας επίσκεψης στο Θωρηκτό ΑΒΕΡΩΦ ..... **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Εικόνα 63 θηκόγραμμα αξιολόγησης εμπειρίας επίσκεψης ανάλογα με τη συμμετοχή σε εκπαιδευτική δράση στο Θωρηκτό ΑΒΕΡΩΦ..... **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Εικόνα 64 Πίνακας αποτελεσμάτων ελέγχου Mann–Whitney U για τη σχέση συμμετοχής σε εκπαιδευτικές δράσεις και αξιολόγησης της εμπειρίας επίσκεψης στο Πολεμικό Μουσείο ..... **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Εικόνα 65 Διάγραμμα κατανομής αξιολόγησης εμπειρίας επίσκεψης ανάλογα με τη συμμετοχή σε εκπαιδευτική δράση στο Πολεμικό Μουσείο .....**Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Εικόνα 66 Πίνακας συσχέτισης Spearman μεταξύ ψηφιακής παρουσίας, επικοινωνίας και συμβολής στην τουριστική εικόνα της Ελλάδας.... **Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Εικόνα 67 Πίνακας συσχέτισης Spearman μεταξύ ψηφιακής παρουσίας, επικοινωνίας και συμβολής στην τουριστική εικόνα της Ελλάδας στο Πολεμικό Μουσείο .....**Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.**

Εισαγωγή

Η παρούσα διπλωματική εργασία διερευνά τον καίριο ρόλο των στρατιωτικών μουσείων στη διαμόρφωση της ιστορικής μνήμης και συνείδησης και χρησιμοποιεί ως μελέτες περίπτωσης το Πολεμικό Μουσείο και το Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ». Εστιάζει στη χρήση σύγχρονων πρακτικών εκπαίδευσης, επικοινωνίας και πολιτιστικής διαχείρισης, στο πλαίσιο της τεχνολογικής προόδου, υπογραμμίζοντας τη σημασία της πολιτιστικής κληρονομιάς στην κοινωνική διάσταση της μνήμης.

Η έρευνα συνδυάζει διεπιστημονικές προσεγγίσεις από τους τομείς της επικοινωνίας, της μουσειολογίας και της πολιτιστικής διαχείρισης, αναλύοντας τη στρατηγική των δύο μουσείων στην υιοθέτηση νέων τεχνολογιών και καινοτόμων προσεγγίσεων προκειμένου να ενισχύσουν την εκπαιδευτική και βιωματική εμπειρία των επισκεπτών. Επιπλέον, ερευνά την αναγκαιότητα μετασχηματισμού της παραδοσιακής μουσειακής εμπειρίας σε ένα διαδραστικό μοντέλο που θα προάγει τη βιωματική μάθηση και θα διευρύνει την προσβασιμότητα στο κοινό.

Στόχος της μελέτης είναι η ανάδειξη των στρατιωτικών μουσείων ως δυναμικών πολιτιστικών φορέων, που καλούνται να επαναπροσδιορίσουν τη λειτουργία τους και

τη σχέση τους με την κοινωνία, ισορροπώντας μεταξύ παράδοσης και καινοτομίας εν μέσω των σύγχρονων ψηφιακών δεδομένων, καθώς και η δημιουργία μιας βιώσιμης πολιτιστικής προσφοράς και η ενίσχυση της δημόσιας ιστορικής εμπειρίας μέσα από εκπαιδευτικές και επικοινωνιακές καινοτομίες.

Μέσω της ανάλυσης των προαναφερθέντων case studies, η εργασία επιδιώκει να διερευνήσει τις στρατηγικές βελτιστοποίησης της πολιτιστικής διαχείρισης και της επικοινωνιακής πολιτικής, με στόχο την αύξηση της επισκεψιμότητας, ειδικότερα στο νεανικό κοινό. Αυτή η αναγκαιότητα καθίσταται επιτακτική στο πλαίσιο της προώθησης του πολιτιστικού τουρισμού σε διεθνές επίπεδο. Η ενίσχυση της προσέλκυσης νέων επισκεπτών προϋποθέτει τη δημιουργία και εφαρμογή καινοτόμων εκπαιδευτικών προγραμμάτων και δραστηριοτήτων που θα απευθύνονται άμεσα στις ενδιαφερόμενες ηλικιακές ομάδες, αξιοποιώντας ταυτόχρονα τις σύγχρονες ψηφιακές τεχνολογίες και τα κοινωνικά δίκτυα. Η στρατηγική αυτή αποβλέπει και στη διαμόρφωση μιας βιώσιμης πολιτιστικής ταυτότητας που θα διευκολύνει την ανάπτυξη διασυνδέσεων μεταξύ των μουσείων και των πολιτιστικών τουριστικών δικτύων, προάγοντας έτσι την αξία της πολιτιστικής κληρονομιάς σε ένα διεθνούς ενδιαφέροντος κοινό.

Παρά το γεγονός ότι στη σχετική βιβλιογραφία έχουν εκπονηθεί μελέτες που εξετάζουν επιμέρους πτυχές της λειτουργίας και του ρόλου των εν λόγω στρατιωτικών φορέων, η παρούσα έρευνα διαφοροποιείται ως προς τη μεθοδολογική της προσέγγιση και το εύρος της ανάλυσής της. Ειδικότερα, υιοθετεί συγκριτική προσέγγιση, επιτρέποντας την ανάδειξη ομοιοτήτων και διαφορών μεταξύ των δύο φορέων, ενώ παράλληλα αξιοποιεί πρωτογενή εμπειρικά δεδομένα, τα οποία προέκυψαν από συνεντεύξεις με βασικά στελέχη τους. Η συνδυαστική αξιοποίηση της συγκριτικής ανάλυσης και των εμπειρικών δεδομένων από πρόσωπα με άμεση γνώση και εμπειρία επί του αντικείμενου προσδίδει στην έρευνα ιδιαίτερη ερευνητική αξία και συμβάλλει στην πληρέστερη και βαθύτερη κατανόηση του υπό εξέταση ζητήματος.

Κεφάλαιο 1: Θεωρητικό πλαίσιο

1.1 Η έννοια της συλλογικής μνήμης και της ιστορικής συνείδησης

Η συλλογική μνήμη και η ιστορική συνείδηση αποτελούν δύο θεμελιώδεις έννοιες για την κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι κοινωνίες προσεγγίζουν, ερμηνεύουν και

αναπαριστούν το παρελθόν τους. Στη σύγχρονη εποχή, η διαχείριση της ιστορικής μνήμης δεν περιορίζεται πλέον μόνο στα παραδοσιακά μέσα ιστορικής αφήγησης, αλλά επεκτείνεται σε ένα ευρύ πεδίο πολιτιστικών πρακτικών, εκπαιδευτικών διαδικασιών και ψηφιακών μορφών επικοινωνίας. Ιδιαίτερα στην Ψηφιακή Εποχή, η ιστορική μνήμη μετασχηματίζεται διαρκώς μέσα από τα κοινωνικά δίκτυα, τα ψηφιακά αρχεία, τις διαδικτυακές κοινότητες και τις σύγχρονες μουσειακές εφαρμογές, δημιουργώντας νέους τρόπους συμμετοχής του κοινού στην πολιτιστική εμπειρία.

Η έννοια της συλλογικής μνήμης αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο οι κοινωνικές ομάδες διατηρούν, ανακαλούν και μεταδίδουν το παρελθόν τους μέσω κοινών αναπαραστάσεων, αφηγήσεων και συμβόλων. Η μνήμη δεν αποτελεί αποκλειστικά ατομική διαδικασία, αλλά συγκροτείται κοινωνικά μέσα από την αλληλεπίδραση των μελών μιας κοινότητας και επηρεάζεται από πολιτισμικούς, πολιτικούς και ιδεολογικούς παράγοντες. Σύμφωνα με τους Orianne και Eustache (2023), η συλλογική μνήμη λειτουργεί ως σύνδεσμος ανάμεσα στην ατομική εμπειρία και στα κοινωνικά συστήματα συνείδησης, συμβάλλοντας στη συγκρότηση της κοινωνικής συνοχής και της πολιτισμικής ταυτότητας. Παράλληλα, ο Nikiforov (2017) υποστηρίζει ότι η ιστορική μνήμη αποτελεί μηχανισμό κατασκευής της κοινωνικής συνείδησης, καθώς μέσα από αυτήν διαμορφώνονται κοινές αντιλήψεις για το παρελθόν και το παρόν.

Η ιστορική συνείδηση συνδέεται άμεσα με την ικανότητα των ατόμων και των κοινωνιών να κατανοούν την ιστορική εξέλιξη και να ερμηνεύουν τα ιστορικά γεγονότα μέσα σε ένα ευρύτερο κοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο. Δεν αφορά μόνο τη γνώση της ιστορίας, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται τη σχέση μεταξύ παρελθόντος, παρόντος και μέλλοντος. Ο Repinetskaya (2017) διακρίνει την ιστορική συνείδηση από την ιστορική μνήμη, επισημαίνοντας ότι η πρώτη συνδέεται με την κριτική κατανόηση της ιστορικής πραγματικότητας, ενώ η δεύτερη αφορά περισσότερο τις συλλογικές αναπαραστάσεις και τις πολιτισμικές αφηγήσεις του παρελθόντος. Αντίστοιχα, η Dessingué (2020) υπογραμμίζει ότι η ανάπτυξη της κριτικής ιστορικής συνείδησης αποτελεί βασικό στόχο της σύγχρονης ιστορικής εκπαίδευσης, καθώς ενισχύει την ικανότητα των πολιτών να αξιολογούν κριτικά τις ιστορικές αφηγήσεις και να αντιλαμβάνονται τη σύνθετη σχέση ιστορίας και μνήμης.

Η ιστορική συνείδηση επηρεάζεται σημαντικά από τους πολιτιστικούς θεσμούς και ιδιαίτερα από τα μουσεία, τα οποία λειτουργούν ως φορείς δημόσιας ιστορίας και συλλογικής μνήμης. Τα μουσεία δεν αποτελούν πλέον απλούς χώρους αποθήκευσης και έκθεσης αντικειμένων, αλλά δυναμικούς οργανισμούς παραγωγής ιστορικής γνώσης και πολιτισμικής εμπειρίας. Μέσα από τη μουσειακή αφήγηση, την επιλογή των εκθεμάτων και τις εκπαιδευτικές δράσεις, διαμορφώνουν συγκεκριμένες αναπαραστάσεις του παρελθόντος και συμβάλλουν στη συγκρότηση της εθνικής και πολιτισμικής ταυτότητας. Ο Nordgren (2016) αναφέρει ότι η χρήση της ιστορίας στους πολιτιστικούς οργανισμούς συνδέει την ιστορική συνείδηση με την ιστορική κουλτούρα, δημιουργώντας γέφυρες ανάμεσα στην ακαδημαϊκή ιστορία και στη δημόσια εμπειρία.

Στη σύγχρονη Ψηφιακή Εποχή, η συλλογική μνήμη αποκτά νέες μορφές και διαστάσεις. Η ανάπτυξη των ψηφιακών τεχνολογιών και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης έχει μεταβάλει ριζικά τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι παράγουν, καταναλώνουν και διαμοιράζονται ιστορικό περιεχόμενο. Η Mandolessi (2024) επισημαίνει ότι η ψηφιακή εποχή μετασχηματίζει τη μνήμη σε μια περισσότερο διαδραστική και συμμετοχική διαδικασία, όπου οι χρήστες δεν αποτελούν απλούς αποδέκτες πληροφοριών αλλά ενεργούς δημιουργούς περιεχομένου και φορείς πολιτισμικής αναπαράστασης. Μέσα από τα social media, τις ψηφιακές πλατφόρμες και τα διαδικτυακά αρχεία, η μνήμη αποκτά μεγαλύτερη προσβασιμότητα, ταχύτητα διάχυσης και δυνατότητα πολυφωνικής έκφρασης.

Οι Birkner και Donk (2020) υποστηρίζουν ότι τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης συμβάλλουν στη διαμόρφωση μιας νέας ιστορικής συνείδησης, καθώς επιτρέπουν τη συμμετοχή διαφορετικών κοινωνικών ομάδων στη δημόσια ιστορική συζήτηση. Η ιστορική γνώση παύει να αποτελεί αποκλειστικό πεδίο των ειδικών και μετατρέπεται σε συμμετοχική διαδικασία δημόσιας διαπραγμάτευσης. Παράλληλα, η Haskins (2007) αναφέρεται στη μετάβαση από το παραδοσιακό αρχείο στη συμμετοχική μνήμη, επισημαίνοντας ότι οι ψηφιακές τεχνολογίες δημιουργούν νέες μορφές συλλογικής ανάμνησης και πολιτισμικής επικοινωνίας.

Η σχέση μεταξύ μνήμης, εκπαίδευσης και ψηφιακής τεχνολογίας είναι ιδιαίτερα σημαντική για τους πολιτιστικούς οργανισμούς και ειδικά για τα μουσεία. Η αξιοποίηση ψηφιακών εργαλείων, διαδραστικών εφαρμογών και εικονικών

περιηγήσεων συμβάλλει στη δημιουργία βιωματικών εμπειριών μάθησης και στην ενίσχυση της συμμετοχικότητας του κοινού. Η Manca (2021), μελετώντας τη χρήση των κοινωνικών δικτύων στην εκπαίδευση για το Ολοκαύτωμα, επισημαίνει ότι τα ψηφιακά μέσα μπορούν να λειτουργήσουν ως ισχυρά εργαλεία ιστορικής εκπαίδευσης και διαμόρφωσης ιστορικής συνείδησης, ενισχύοντας τη συναισθηματική εμπλοκή και την ενεργό συμμετοχή των χρηστών.

Αντίστοιχα, ο de Sousa (2023) υπογραμμίζει ότι η διατήρηση της ιστορικής μνήμης στην ψηφιακή εποχή συνδέεται άμεσα με τις δυνατότητες των διαδραστικών τεχνολογιών στην εκπαίδευση και την έρευνα. Οι ψηφιακές εφαρμογές επιτρέπουν στους επισκέπτες να αλληλεπιδρούν με το ιστορικό περιεχόμενο, να αποκτούν εξατομικευμένες εμπειρίες και να συμμετέχουν ενεργά στη διαδικασία παραγωγής γνώσης. Έτσι, η μουσειακή εμπειρία μετατρέπεται από παθητική παρατήρηση σε βιωματική και συμμετοχική διαδικασία μάθησης.

Στο πλαίσιο αυτό, τα στρατιωτικά μουσεία αποκτούν ιδιαίτερη σημασία ως φορείς συλλογικής μνήμης και ιστορικής συνείδησης. Μέσα από τα εκθέματα, τις αφηγήσεις, τα ιστορικά τεκμήρια και τις ψηφιακές εφαρμογές τους, συμβάλλουν στη διατήρηση της εθνικής ιστορικής κληρονομιάς και στη διαμόρφωση της δημόσιας ιστορικής εμπειρίας. Το Πολεμικό Μουσείο και το Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ» αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα οργανισμών που επιχειρούν να συνδυάσουν την ιστορική μνήμη με τη σύγχρονη επικοινωνιακή πολιτική, τη μουσειακή εκπαίδευση και τον πολιτιστικό τουρισμό.

Η αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών, των κοινωνικών δικτύων και των διαδραστικών μορφών επικοινωνίας επιτρέπει στους συγκεκριμένους φορείς να επαναπροσδιορίσουν τον ρόλο τους στη σύγχρονη κοινωνία και να προσεγγίσουν νέα κοινά, ιδιαίτερα νεότερες ηλικιακές ομάδες. Παράλληλα, ενισχύεται η δυνατότητα σύνδεσης της ιστορικής γνώσης με τη βιωματική εμπειρία, γεγονός που καθιστά τα στρατιωτικά μουσεία όχι μόνο χώρους ιστορικής αναπαράστασης αλλά και ενεργούς πολιτιστικούς και εκπαιδευτικούς οργανισμούς της Ψηφιακής Εποχής.

1.2 Πολιτιστική κληρονομιά και μουσειακή αναπαράσταση

Η πολιτιστική κληρονομιά αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους πυλώνες της πολιτισμικής ταυτότητας και της ιστορικής συνέχειας των κοινωνιών (Smith, 2006).

Περιλαμβάνει το σύνολο των υλικών και άυλων στοιχείων που μεταβιβάζονται από γενιά σε γενιά και συμβάλλουν στη διατήρηση της συλλογικής μνήμης, των κοινωνικών εμπειριών και των πολιτιστικών αξιών μιας κοινότητας (UNESCO, 2003; Harrison, 2013). Η πολιτιστική κληρονομιά δεν περιορίζεται σε μνημεία, κτίρια και αντικείμενα, αλλά επεκτείνεται σε παραδόσεις, τελετουργίες, γνώσεις, αφηγήσεις και πολιτιστικές πρακτικές που συγκροτούν την πολιτισμική ταυτότητα των κοινωνιών (Smith, 2006, UNESCO, 2003).

Η έννοια της πολιτιστικής κληρονομιάς περιλαμβάνει τόσο την υλική όσο και την άυλη διάσταση του πολιτισμού, αντανakλώντας το σύνολο των πολιτιστικών αγαθών και πρακτικών που κληροδοτούνται από γενιά σε γενιά (UNESCO, 2003, Smith, 2006). Η υλική πολιτιστική κληρονομιά αφορά μνημεία, ιστορικά κτίρια, έργα τέχνης, αρχαιολογικά αντικείμενα, μουσειακές συλλογές και γενικότερα κάθε φυσικό τεκμήριο ιστορικής και πολιτιστικής αξίας (Harrison, 2013· UNESCO, 2003). Αντίστοιχα, η άυλη πολιτιστική κληρονομιά περιλαμβάνει παραδόσεις, τελετουργίες, γλώσσες, αφηγήσεις, συλλογικές μνήμες, κοινωνικές πρακτικές και μορφές πολιτισμικής έκφρασης που συνδέονται με την ταυτότητα και τη βιωματική εμπειρία των κοινωνιών (UNESCO, 2003· Smith, 2006).

Η UNESCO αναγνωρίζει ότι η πολιτιστική κληρονομιά αποτελεί κοινό αγαθό της ανθρωπότητας και βασικό στοιχείο πολιτιστικής βιωσιμότητας και κοινωνικής συνοχής (UNESCO, 2003 & 2022). Η προστασία και ανάδειξή της συνδέεται άμεσα με τη διατήρηση της ιστορικής μνήμης και της πολιτισμικής συνέχειας, ιδιαίτερα σε μια περίοδο έντονου παγκοσμιοποιημένου πολιτισμικού μετασχηματισμού (Nora, 1989, Harrison, 2013). Μέσα από την πολιτιστική κληρονομιά, οι κοινωνίες διαμορφώνουν την εικόνα του παρελθόντος τους, ενισχύουν την πολιτισμική τους ταυτότητα και δημιουργούν μηχανισμούς σύνδεσης μεταξύ παρελθόντος, παρόντος και μέλλοντος (Anderson, 2006, Smith, 2006). Παράλληλα, η πολιτιστική κληρονομιά λειτουργεί ως φορέας συλλογικής μνήμης και κοινωνικής αναπαράστασης, συμβάλλοντας στη διαμόρφωση κοινών αναφορών και αξιών για τα μέλη μιας κοινωνίας (Orianne & Eustache, 2023, Birkner & Donk, 2020).

Σημαντικό ρόλο στη διαχείριση και παρουσίαση της πολιτιστικής κληρονομιάς διαδραματίζουν τα μουσεία, τα οποία λειτουργούν ως θεσμοί πολιτισμικής αναπαράστασης και δημόσιας ιστορίας (Hooper-Greenhill, 2007, Harrison, 2013). Η

μουσειακή αναπαράσταση αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο τα μουσεία επιλέγουν, οργανώνουν, ερμηνεύουν και παρουσιάζουν το παρελθόν μέσα από εκθέματα, αφηγήσεις, συμβολισμούς και επικοινωνιακές πρακτικές (Hooper-Greenhill, 2015, Smith, 2006). Η διαδικασία αυτή δεν είναι ουδέτερη, καθώς κάθε μορφή παρουσίασης της ιστορίας εμπεριέχει επιλογές, ιδεολογικές προσεγγίσεις και συγκεκριμένες πολιτισμικές αναγνώσεις που επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο το κοινό αντιλαμβάνεται το παρελθόν (Harrison, 2013).

Τα σύγχρονα μουσεία δεν αποτελούν πλέον αποκλειστικά χώρους φύλαξης και έκθεσης αντικειμένων, αλλά δυναμικούς οργανισμούς παραγωγής γνώσης, πολιτισμικής επικοινωνίας και κοινωνικής αλληλεπίδρασης (Hein, 2015). Η σύγχρονη μουσειολογική προσέγγιση μετατοπίζει το ενδιαφέρον από το αντικείμενο στον επισκέπτη, δίνοντας έμφαση στη βιωματική εμπειρία, τη συμμετοχικότητα και την ενεργό πρόσληψη της ιστορικής γνώσης (Falk & Dierking, 2016). Η μουσειακή εμπειρία μετατρέπεται έτσι σε μια διαδικασία επικοινωνίας μεταξύ μουσείου και κοινού, όπου η γνώση παράγεται μέσα από την αλληλεπίδραση, τη συναισθηματική εμπλοκή και τη βιωματική συμμετοχή του επισκέπτη (Hein, 2015). Επιπλέον, η ανάπτυξη των ψηφιακών τεχνολογιών ενισχύει τις δυνατότητες συμμετοχής και πρόσβασης του κοινού, δημιουργώντας νέες μορφές πολιτισμικής επικοινωνίας και μουσειακής εμπειρίας (Alotaibi, 2025).

Η μουσειακή αναπαράσταση συνδέεται άμεσα με τη διαμόρφωση της συλλογικής μνήμης και της εθνικής ταυτότητας, καθώς τα μουσεία λειτουργούν ως χώροι παραγωγής και μετάδοσης ιστορικών νοημάτων (Nora, 1989· Smith, 2006). Μέσα από τις αφηγήσεις που επιλέγουν να παρουσιάσουν, τα μουσεία συμβάλλουν στη συγκρότηση συγκεκριμένων ιστορικών ερμηνειών και πολιτισμικών συμβολισμών, οι οποίοι επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο οι κοινωνίες αντιλαμβάνονται το παρελθόν τους (Anderson, 2006; Harrison, 2013). Η επιλογή των εκθεμάτων, ο τρόπος παρουσίασης, η αρχιτεκτονική του χώρου, η χρήση οπτικοακουστικών μέσων και η εκπαιδευτική πολιτική επηρεάζουν σημαντικά τον τρόπο με τον οποίο το κοινό αντιλαμβάνεται την ιστορία και την πολιτιστική κληρονομιά (Hooper-Greenhill, 2007; Smith, 2006).

Ιδιαίτερη σημασία αποκτά η έννοια της δημόσιας ιστορίας, σύμφωνα με την οποία η ιστορική γνώση δεν περιορίζεται στο ακαδημαϊκό περιβάλλον αλλά διαχέεται στο ευρύ

κοινό μέσω μουσείων, μνημείων, εκθέσεων και ψηφιακών πλατφορμών (Harrison, 2013). Τα μουσεία λειτουργούν ως χώροι δημόσιας ιστορίας, όπου η ιστορική αφήγηση αποκτά κοινωνική διάσταση και επηρεάζει τη συλλογική αντίληψη για το παρελθόν (Orianne & Eustache, 2023). Μέσα από τη διαδικασία αυτή, η πολιτιστική κληρονομιά μετατρέπεται σε εργαλείο πολιτισμικής επικοινωνίας και κοινωνικής διαπραγμάτευσης της μνήμης (Birkner & Donk, 2020).

Στην Ψηφιακή Εποχή, η μουσειακή αναπαράσταση μετασχηματίζεται σημαντικά μέσω της αξιοποίησης νέων τεχνολογιών και ψηφιακών εφαρμογών (Mandolessi, 2024). Η ανάπτυξη ψηφιακών μουσείων, εικονικών περιηγήσεων, διαδραστικών εφαρμογών και πολυμεσικών εργαλείων επιτρέπει στα μουσεία να προσεγγίζουν μεγαλύτερο και πιο διαφοροποιημένο κοινό, υπερβαίνοντας τους γεωγραφικούς και χρονικούς περιορισμούς της φυσικής επίσκεψης (Bakhshi&Throsby,2012,Alotaibi, 2025). Οι νέες τεχνολογίες συμβάλλουν στην ενίσχυση της προσβασιμότητας, της συμμετοχικότητας και της εκπαιδευτικής διάστασης της μουσειακής εμπειρίας, μετατρέποντας τον επισκέπτη από παθητικό θεατή σε ενεργό συμμετέχοντα στη διαδικασία παραγωγής γνώσης (Simon,2010,Falk&Dierking,2016).

Η ψηφιακή μουσειακή εμπειρία συνδέεται με τη δημιουργία νέων μορφών πολιτισμικής κατανάλωσης και ιστορικής πρόσληψης (Mandolessi,2024). Οι επισκέπτες μπορούν πλέον να αλληλεπιδρούν με το ιστορικό περιεχόμενο μέσω επαυξημένης πραγματικότητας, εικονικών αναπαραστάσεων, διαδραστικών χαρτών και ψηφιακών αρχείων, γεγονός που ενισχύει τη βιωματική και εκπαιδευτική διάσταση της επίσκεψης (Falk&Dierking,2016). Παράλληλα, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και οι ψηφιακές πλατφόρμες επιτρέπουν στα μουσεία να αναπτύσσουν νέες μορφές επικοινωνιακής πολιτικής και πολιτιστικής προβολής, διευρύνοντας τη σχέση τους με το κοινό (Alotaibi,2025).

Η πολιτιστική κληρονομιά συνδέεται επίσης στενά με την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού, καθώς τα πολιτιστικά αγαθά αποτελούν σημαντικό πόρο πολιτιστικής και οικονομικής ανάπτυξης (Richards,2021). Τα μουσεία και οι ιστορικοί χώροι λειτουργούν ως σημαντικοί πόλοι έλξης επισκεπτών, συμβάλλοντας τόσο στην οικονομική ανάπτυξη όσο και στην πολιτιστική προβολή μιας χώρας (Ashworth& Tunbridge,2000). Ο πολιτιστικός τουρισμός βασίζεται στη βιωματική εμπειρία και στην ανάγκη των επισκεπτών να γνωρίσουν την ιστορία, τις παραδόσεις και την

πολιτιστική ταυτότητα ενός τόπου (Richards,2021). Στο πλαίσιο αυτό, η σωστή διαχείριση και προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς αποκτά ιδιαίτερη σημασία για την ενίσχυση της βιωσιμότητας των πολιτιστικών οργανισμών και των τοπικών κοινωνιών (UNESCO,2022).

Τα στρατιωτικά μουσεία αποτελούν χαρακτηριστικό παράδειγμα σύνδεσης πολιτιστικής κληρονομιάς, ιστορικής μνήμης και μουσειακής αναπαράστασης (Harrison,2013). Μέσα από τα εκθέματα, τα ιστορικά τεκμήρια και τις αφηγήσεις τους παρουσιάζουν σημαντικές πτυχές της εθνικής ιστορίας και της στρατιωτικής παράδοσης, συμβάλλοντας στη διατήρηση της συλλογικής μνήμης και της εθνικής ταυτότητας (Anderson,2006·Nora,1989). Παράλληλα, καλούνται να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της σύγχρονης μουσειολογίας, υιοθετώντας νέες μορφές επικοινωνίας, ψηφιακής προβολής και συμμετοχικής εμπειρίας, ώστε να διατηρούν τη συνάφειά τους με τις ανάγκες και τις προσδοκίες του σύγχρονου κοινού (Falk&Dierking,2016).

Το Πολεμικό Μουσείο και το Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ» αποτελούν χαρακτηριστικές περιπτώσεις πολιτιστικών οργανισμών που συνδυάζουν τη διατήρηση της στρατιωτικής ιστορίας με τη σύγχρονη μουσειακή αναπαράσταση. Μέσα από τις εκπαιδευτικές δράσεις, τις ψηφιακές εφαρμογές, τις εκθέσεις και την επικοινωνιακή τους πολιτική, επιχειρούν να μετατρέψουν την ιστορική γνώση σε βιωματική εμπειρία και να ενισχύσουν τη σύνδεση του κοινού με την πολιτιστική και ιστορική κληρονομιά της χώρας. Έτσι, λειτουργούν όχι μόνο ως χώροι ιστορικής διατήρησης αλλά και ως δυναμικοί φορείς πολιτιστικής επικοινωνίας, εκπαίδευσης και πολιτιστικού τουρισμού στη σύγχρονη ψηφιακή κοινωνία.

1.3 Ο ρόλος των στρατιωτικών μουσείων στη συγκρότηση της εθνικής ταυτότητας

Τα στρατιωτικά μουσεία συνιστούν ιδιαίτερης σημασίας πολιτιστικούς και ιδεολογικούς θεσμούς, καθώς λειτουργούν ως φορείς διατήρησης, αναπαράστασης και μετάδοσης της ιστορικής μνήμης και της εθνικής ταυτότητας. Η λειτουργία τους δεν περιορίζεται μόνο στη φύλαξη στρατιωτικών κειμηλίων και ιστορικών τεκμηρίων, αλλά επεκτείνεται στη διαμόρφωση συλλογικών αφηγήσεων σχετικά με το παρελθόν, την ερμηνεία της ιστορίας και την αναπαραγωγή πολιτισμικών και εθνικών συμβολισμών. Στο πλαίσιο αυτό, τα στρατιωτικά μουσεία αποτελούν βασικούς

μηχανισμούς δημόσιας ιστορίας και πολιτισμικής μνήμης, συμβάλλοντας στη συγκρότηση της ιστορικής συνείδησης και της συλλογικής ταυτότητας των κοινωνιών.

Η έννοια της εθνικής ταυτότητας συνδέεται άμεσα με τη συλλογική μνήμη, καθώς τα έθνη συγκροτούνται μέσα από κοινές ιστορικές εμπειρίες, συμβολισμούς, μνήμες και αφηγήσεις που ενισχύουν την κοινωνική συνοχή και το αίσθημα του «ανήκειν». Σύμφωνα με τον Anderson (2006), το έθνος αποτελεί μια «φανταστική κοινότητα» η οποία συγκροτείται μέσω κοινών πολιτισμικών και ιστορικών αναπαραστάσεων. Η συλλογική μνήμη λειτουργεί ως βασικός μηχανισμός διατήρησης αυτής της κοινότητας, καθώς μέσα από την ανάκληση και την αναπαράσταση του παρελθόντος ενισχύεται η αίσθηση ιστορικής συνέχειας και κοινής πολιτισμικής κληρονομιάς.

Σημαντική είναι επίσης η συμβολή του Pierre Nora (1989), ο οποίος εισήγαγε την έννοια των *lieux de mémoire* («τόποι μνήμης»), υποστηρίζοντας ότι οι σύγχρονες κοινωνίες δημιουργούν συμβολικούς χώρους διατήρησης της μνήμης, όταν η ζωντανή συλλογική μνήμη αρχίζει να αποδυναμώνεται. Τα μουσεία αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα τέτοιων τόπων μνήμης, καθώς συγκεντρώνουν υλικά και συμβολικά στοιχεία του παρελθόντος, λειτουργώντας ως χώροι διατήρησης και αναπαραγωγής της ιστορικής εμπειρίας. Ιδιαίτερα τα στρατιωτικά μουσεία αποκτούν αυξημένη σημασία, καθώς συνδέονται με εθνικούς αγώνες, πολέμους, ηρωικές αφηγήσεις και γεγονότα που διαμόρφωσαν την ιστορική πορεία του κράτους.

Η στρατιωτική ιστορία κατέχει κεντρική θέση στη διαδικασία συγκρότησης της εθνικής ταυτότητας, διότι συνδέεται με κρίσιμες στιγμές της ιστορικής διαδρομής ενός έθνους, όπως οι αγώνες ανεξαρτησίας, οι πολεμικές συγκρούσεις και οι εθνικές κρίσεις. Τα στρατιωτικά μουσεία συμβάλλουν στη συμβολική αναπαράσταση αυτών των γεγονότων μέσα από εκθέματα, ιστορικά ντοκουμέντα, οπτικοακουστικό υλικό και αφηγηματικές πρακτικές που ενισχύουν την εθνική μνήμη και την ιστορική συνείδηση. Όπως επισημαίνει ο Smith (2006), η πολιτιστική κληρονομιά δεν αποτελεί απλώς διαδικασία διατήρησης του παρελθόντος αλλά μηχανισμό παραγωγής πολιτισμικών νοημάτων και κοινωνικών ταυτοτήτων.

Τα στρατιωτικά μουσεία λειτουργούν επίσης ως θεσμοί ιστορικής εκπαίδευσης και πολιτισμικής κοινωνικοποίησης. Μέσα από τις εκθέσεις, τα εκπαιδευτικά προγράμματα και τις δράσεις δημόσιας ιστορίας, επιδιώκουν να μεταδώσουν ιστορικές γνώσεις και να ενισχύσουν την κατανόηση σημαντικών ιστορικών γεγονότων. Η

μουσειακή εκπαίδευση επιτρέπει τη σύνδεση της γνωστικής μάθησης με τη βιωματική εμπειρία, δημιουργώντας ισχυρότερη συναισθηματική εμπλοκή των επισκεπτών με το ιστορικό περιεχόμενο. Σύμφωνα με την Hooper-Greenhill (2007), τα σύγχρονα μουσεία μετασχηματίζονται από «χώρους αντικειμένων» σε «χώρους εμπειρίας και επικοινωνίας», όπου η γνώση παράγεται μέσω της αλληλεπίδρασης μεταξύ μουσείου και κοινού.

Στο πλαίσιο αυτό, η σύγχρονη μουσειολογία απομακρύνεται από τα παραδοσιακά πρότυπα στατικής έκθεσης και υιοθετεί περισσότερο συμμετοχικές και διαδραστικές μορφές παρουσίασης της ιστορίας. Η χρήση ψηφιακών τεχνολογιών, πολυμεσικών εφαρμογών, διαδραστικών εκθεμάτων και εικονικών περιηγήσεων επιτρέπει στα στρατιωτικά μουσεία να ενισχύουν τη βιωματική εμπειρία και να προσεγγίζουν ευρύτερο και περισσότερο διαφοροποιημένο κοινό. Η ψηφιακή μετάβαση των μουσείων επηρεάζει σημαντικά τον τρόπο πρόσληψης της ιστορικής μνήμης και μετασχηματίζει τη σχέση του κοινού με την πολιτιστική κληρονομιά.

Η ανάπτυξη των ψηφιακών μέσων και των κοινωνικών δικτύων έχει ενισχύσει περαιτέρω τη δυνατότητα των μουσείων να λειτουργούν ως φορείς δημόσιας ιστορίας και πολιτισμικής επικοινωνίας. Όπως επισημαίνουν οι Birkner και Donk (2020), τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης συμβάλλουν στη διαμόρφωση μιας νέας ιστορικής συνείδησης, επιτρέποντας τη συμμετοχή του κοινού στη διαμόρφωση και αναπαραγωγή της συλλογικής μνήμης. Παράλληλα, η Mandolessi (2024) υποστηρίζει ότι η ψηφιακή εποχή μετασχηματίζει τη μνήμη σε περισσότερο διαδραστική και συμμετοχική διαδικασία, όπου οι χρήστες μετατρέπονται σε ενεργούς παραγωγούς πολιτισμικού περιεχομένου.

Η ψηφιακή διάσταση της μουσειακής εμπειρίας είναι ιδιαίτερα σημαντική για τα στρατιωτικά μουσεία, καθώς επιτρέπει τη σύνδεση της ιστορικής γνώσης με σύγχρονες μορφές επικοινωνίας και πολιτιστικής διαχείρισης. Μέσα από ψηφιακά αρχεία, διαδικτυακές εκθέσεις, εικονικές περιηγήσεις και εκπαιδευτικές εφαρμογές, τα στρατιωτικά μουσεία αποκτούν τη δυνατότητα να διευρύνουν την προσβασιμότητα του κοινού και να ενισχύσουν τη διεθνή πολιτιστική τους παρουσία.

Στην ελληνική πραγματικότητα, το Πολεμικό Μουσείο και το Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ» αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα στρατιωτικών μουσείων που συμβάλλουν ουσιαστικά στη διατήρηση της συλλογικής μνήμης και της εθνικής ταυτότητας. Το

Πολεμικό Μουσείο, μέσω των μόνιμων και περιοδικών εκθέσεών του, παρουσιάζει σημαντικές στιγμές της ελληνικής στρατιωτικής ιστορίας, ενισχύοντας τη γνώση του κοινού σχετικά με τους εθνικούς αγώνες και τη στρατιωτική παράδοση της χώρας. Αντίστοιχα, το Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ», ως ιστορικό πολεμικό πλοίο και ζωντανό μνημείο της νεότερης ελληνικής ιστορίας, λειτουργεί ως ισχυρό σύμβολο της ναυτικής κληρονομιάς και της εθνικής μνήμης.

Οι δύο αυτοί φορείς επιχειρούν να συνδυάσουν τη διατήρηση της ιστορικής κληρονομιάς με τις απαιτήσεις της σύγχρονης πολιτιστικής διαχείρισης και της ψηφιακής επικοινωνίας. Μέσα από εκπαιδευτικά προγράμματα, δράσεις κοινού, ψηφιακές εφαρμογές και στρατηγικές πολιτιστικής προβολής, επιδιώκουν να ενισχύσουν τη συμμετοχικότητα του κοινού και να μετατρέψουν τη στρατιωτική ιστορία σε ζωντανή πολιτιστική εμπειρία.

Συνεπώς, τα στρατιωτικά μουσεία αποτελούν θεσμούς πολιτισμικής και ιδεολογικής σημασίας, οι οποίοι διαδραματίζουν ουσιαστικό ρόλο στη συγκρότηση της ιστορικής συνείδησης και της εθνικής ταυτότητας. Στη σύγχρονη Ψηφιακή Εποχή, καλούνται να ισορροπήσουν ανάμεσα στη διατήρηση της ιστορικής παράδοσης και στην ανάγκη υιοθέτησης καινοτόμων μορφών επικοινωνίας και πολιτιστικής διαχείρισης, προκειμένου να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας και να παραμείνουν ζωντανοί φορείς μνήμης, εκπαίδευσης και πολιτισμού.

Κεφάλαιο 2: Εκπαίδευση και επικοινωνία στην Ψηφιακή Εποχή

2.1 Επικοινωνιακή στρατηγική και πολιτιστική πολιτική των φορέων πολιτισμού

Η επικοινωνιακή στρατηγική και η πολιτιστική πολιτική αποτελούν βασικούς άξονες λειτουργίας των σύγχρονων πολιτιστικών οργανισμών, καθώς καθορίζουν τον τρόπο με τον οποίο οι φορείς πολιτισμού διαχειρίζονται την πολιτιστική κληρονομιά, επικοινωνούν με το κοινό και διαμορφώνουν τη δημόσια εικόνα και την κοινωνική τους απήχηση. Στη σύγχρονη Ψηφιακή Εποχή, οι πολιτιστικοί οργανισμοί καλούνται να ανταποκριθούν στις προκλήσεις του ψηφιακού μετασχηματισμού, της παγκοσμιοποίησης και της αυξημένης ανάγκης για συμμετοχικότητα και

προσβασιμότητα, αναπτύσσοντας περισσότερο σύνθετες και πολυδιάστατες επικοινωνιακές στρατηγικές.

Η πολιτιστική πολιτική αναφέρεται στο σύνολο των στρατηγικών, πρακτικών και παρεμβάσεων που διαμορφώνουν τη λειτουργία, την ανάπτυξη και την προβολή των πολιτιστικών οργανισμών. Περιλαμβάνει τις διαδικασίες σχεδιασμού, διαχείρισης και προώθησης πολιτιστικών δράσεων, με στόχο τη διατήρηση και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς, την ενίσχυση της πολιτιστικής συμμετοχής και τη διαμόρφωση πολιτισμικής ταυτότητας. Σύμφωνα με τους Svensson, Tomson και Rindzeviciute (2017), η πολιτιστική πολιτική μετασχηματίζεται διαρκώς μέσα από θεσμικές αλλαγές και νέες μορφές πολιτιστικής διακυβέρνησης, οι οποίες επηρεάζονται από τις κοινωνικές, οικονομικές και τεχνολογικές εξελίξεις.

Η επικοινωνιακή στρατηγική των πολιτιστικών οργανισμών αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της πολιτιστικής πολιτικής, καθώς καθορίζει τον τρόπο με τον οποίο οι οργανισμοί επικοινωνούν την αποστολή, τις αξίες και τις πολιτιστικές τους δράσεις προς το κοινό. Η στρατηγική αυτή δεν περιορίζεται στην απλή προβολή δραστηριοτήτων, αλλά περιλαμβάνει τη διαμόρφωση πολιτισμικής ταυτότητας, τη δημιουργία σχέσεων εμπιστοσύνης με το κοινό και την ανάπτυξη μηχανισμών συμμετοχής και αλληλεπίδρασης.

Οι σύγχρονοι πολιτιστικοί οργανισμοί λειτουργούν σε ένα περιβάλλον αυξημένου ανταγωνισμού και συνεχών τεχνολογικών μεταβολών, γεγονός που καθιστά απαραίτητη την ανάπτυξη αποτελεσματικών επικοινωνιακών στρατηγικών (Alotaibi, 2025, Vojinović, Zelić & Glavaš, 2025). Η αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών και των ψηφιακών μέσων έχει μετασχηματίσει ριζικά την πολιτιστική επικοινωνία, επιτρέποντας στους πολιτιστικούς οργανισμούς να προσεγγίζουν ευρύτερο και περισσότερο διαφοροποιημένο κοινό. Οι Bakhshi και Throsby (2012) επισημαίνουν ότι οι νέες τεχνολογίες επηρεάζουν ουσιαστικά τη λειτουργία των πολιτιστικών οργανισμών, καθώς ενισχύουν την προσβασιμότητα, δημιουργούν νέες μορφές πολιτιστικής κατανάλωσης και επηρεάζουν τον τρόπο παραγωγής και διάχυσης του πολιτιστικού περιεχομένου.

Η ανάπτυξη της ψηφιακής επικοινωνίας έχει οδηγήσει τους πολιτιστικούς οργανισμούς στην υιοθέτηση πολυκαναλικών μορφών επικοινωνίας, μέσω ιστοσελίδων, κοινωνικών δικτύων, ψηφιακών εκθέσεων, διαδικτυακών εκπαιδευτικών προγραμμάτων και

διαδραστικών εφαρμογών. Η Alotaibi (2025) υποστηρίζει ότι οι ψηφιακές πλατφόρμες διαμορφώνουν ένα νέο θεωρητικό και λειτουργικό πλαίσιο πολιτιστικής επικοινωνίας, μέσα στο οποίο οι πολιτιστικοί οργανισμοί μετατρέπονται σε δυναμικούς κόμβους ψηφιακής πολιτιστικής εμπειρίας και δημόσιας αλληλεπίδρασης.

Η επικοινωνιακή στρατηγική των πολιτιστικών οργανισμών συνδέεται στενά με την έννοια της συμμετοχικότητας. Η σύγχρονη πολιτιστική πολιτική δίνει ιδιαίτερη έμφαση στη συμμετοχή του κοινού στη διαμόρφωση και κατανάλωση της πολιτιστικής εμπειρίας. Σύμφωνα με τη Sørensen (2016), η συμμετοχή αποτελεί βασικό στοιχείο της νέας πολιτιστικής πολιτικής και της σύγχρονης επικοινωνιακής ατζέντας, καθώς οι πολιτιστικοί οργανισμοί καλούνται να ενισχύσουν τη διαδραστικότητα, τη συμπερίληψη και τη συμμετοχική εμπλοκή του κοινού στις πολιτιστικές διαδικασίες.

Σημαντική είναι επίσης η σχέση μεταξύ πολιτιστικής πολιτικής και βιώσιμης ανάπτυξης. Τα τελευταία χρόνια, οι πολιτιστικοί οργανισμοί ενσωματώνουν ολοένα και περισσότερο στις στρατηγικές τους τις αρχές της βιωσιμότητας, της κοινωνικής συνοχής και της πολιτιστικής δημοκρατίας. Οι Ferran Vila, Miotto και Rom Rodríguez (2022) αναφέρουν ότι οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης (SDGs) της Ευρωπαϊκής Ένωσης επηρεάζουν σημαντικά τις πολιτιστικές πολιτικές και την επικοινωνιακή στρατηγική των πολιτιστικών θεσμών, ενισχύοντας την ανάγκη για κοινωνική υπευθυνότητα, πολιτιστική προσβασιμότητα και βιώσιμη πολιτιστική ανάπτυξη.

Παράλληλα, η πολιτιστική επικοινωνία συνδέεται άμεσα με τη διαχείριση της δημόσιας εικόνας και της πολιτιστικής αξίας των οργανισμών. Οι πολιτιστικοί φορείς επιδιώκουν όχι μόνο την προσέλκυση επισκεπτών αλλά και τη δημιουργία ισχυρής πολιτιστικής ταυτότητας και κοινωνικής αναγνώρισης. Η επικοινωνία λειτουργεί ως εργαλείο πολιτισμικού branding, μέσω του οποίου οι οργανισμοί διαμορφώνουν τη δημόσια εικόνα και ενισχύουν την πολιτιστική τους επιρροή. Οι Bille, Grønholm και Møgelgaard (2016) υποστηρίζουν ότι οι πολιτιστικές πολιτικές επικοινωνούνται συχνά μέσα από οικονομικά και κοινωνικά επιχειρήματα, προκειμένου να ενισχυθεί η νομιμοποίηση και η κοινωνική αποδοχή των πολιτιστικών οργανισμών.

Η πολιτιστική επικοινωνία αποκτά επιπλέον στρατηγική σημασία στο πλαίσιο της πολιτιστικής διπλωματίας και της ήπιας ισχύος (*soft power*). Οι πολιτιστικοί οργανισμοί λειτουργούν ως φορείς προβολής της πολιτιστικής ταυτότητας ενός κράτους και συμβάλλουν στη διαμόρφωση διεθνούς πολιτιστικής εικόνας. Οι AlKindi

και Al-Khanbashi (2025) επισημαίνουν ότι οι πολιτιστικοί και πληροφοριακοί οργανισμοί αποτελούν σημαντικά εργαλεία πολιτιστικής επιρροής και πολιτισμικής διπλωματίας, συμβάλλοντας στην ανάπτυξη της ήπιας ισχύος μέσω της πολιτιστικής επικοινωνίας και της πολιτιστικής διαχείρισης.

Στο πλαίσιο αυτό, η στρατηγική διοίκηση και οι επικοινωνιακές διαδικασίες αποτελούν βασικά στοιχεία λειτουργίας των πολιτιστικών οργανισμών. Σύμφωνα με τους Vojinović, Zelić & Glavaš (2025), οι πολιτιστικοί οργανισμοί οφείλουν να αναπτύξουν ολοκληρωμένες στρατηγικές επικοινωνίας που να συνδυάζουν διοικητικό σχεδιασμό, ψηφιακή καινοτομία και συμμετοχική πολιτιστική πολιτική, ώστε να ανταποκρίνονται αποτελεσματικά στις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας.

Η σημασία της επικοινωνιακής στρατηγικής είναι ιδιαίτερα εμφανής στα μουσεία και στους φορείς πολιτιστικής κληρονομιάς, οι οποίοι καλούνται να ισορροπήσουν ανάμεσα στη διατήρηση της ιστορικής μνήμης και στην ανάγκη εκσυγχρονισμού των μορφών επικοινωνίας και πολιτιστικής εμπειρίας. Τα στρατιωτικά μουσεία, ειδικότερα, αντιμετωπίζουν την πρόκληση να προσεγγίσουν νέα και περισσότερο διαφοροποιημένα κοινά, ενσωματώνοντας ψηφιακές τεχνολογίες, διαδραστικές εφαρμογές και σύγχρονες πρακτικές πολιτιστικής προβολής.

Το Πολεμικό Μουσείο και το Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ» αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα πολιτιστικών οργανισμών που επιχειρούν να αναπτύξουν σύγχρονες επικοινωνιακές στρατηγικές και πολιτιστικές πολιτικές. Μέσα από την αξιοποίηση ψηφιακών μέσων, κοινωνικών δικτύων, εκπαιδευτικών δράσεων και συμμετοχικών μορφών πολιτιστικής εμπειρίας, επιδιώκουν να ενισχύσουν τη δημόσια απήχηση, την εκπαιδευτική διάσταση και την πολιτιστική τους βιωσιμότητα. Παράλληλα, λειτουργούν ως φορείς πολιτιστικής μνήμης και ιστορικής εκπαίδευσης, συνδέοντας τη στρατιωτική ιστορία με τη σύγχρονη πολιτιστική εμπειρία και τον πολιτιστικό τουρισμό.

2.2 Η εξέλιξη της μουσειακής εκπαίδευσης

Η μουσειακή εκπαίδευση αποτελεί σήμερα έναν από τους σημαντικότερους άξονες λειτουργίας των σύγχρονων μουσείων, καθώς συνδέεται άμεσα με τη μετάδοση της γνώσης, τη διαμόρφωση πολιτισμικής συνείδησης και την ενίσχυση της συμμετοχικής εμπειρίας του κοινού. Η εκπαιδευτική διάσταση των μουσείων έχει εξελιχθεί

σημαντικά τις τελευταίες δεκαετίες, ακολουθώντας τις κοινωνικές, πολιτισμικές και τεχνολογικές μεταβολές που επηρέασαν τον ρόλο των πολιτιστικών οργανισμών στη σύγχρονη κοινωνία. Τα μουσεία δεν αντιμετωπίζονται πλέον ως στατικοί χώροι φύλαξης αντικειμένων, αλλά ως δυναμικοί χώροι μάθησης, πολιτιστικής επικοινωνίας και βιωματικής εμπειρίας.

Η ιστορική εξέλιξη της μουσειακής εκπαίδευσης συνδέεται με τη σταδιακή μεταβολή της ίδιας της έννοιας του μουσείου. Τα πρώτα μουσεία είχαν κυρίως χαρακτήρα συλλογής και διατήρησης αντικειμένων ιστορικής, επιστημονικής ή καλλιτεχνικής αξίας και απευθύνονταν κυρίως σε περιορισμένο και εξειδικευμένο κοινό. Η εκπαιδευτική τους λειτουργία ήταν περιορισμένη και βασιζόταν κυρίως στην παθητική παρατήρηση των εκθεμάτων. Σύμφωνα με τον Prottas (2019), η ιστορία της μουσειακής εκπαίδευσης ξεκινά ουσιαστικά από τη στιγμή που τα μουσεία άρχισαν να αντιλαμβάνονται τον κοινωνικό και παιδαγωγικό τους ρόλο, μετατοπίζοντας το ενδιαφέρον από το αντικείμενο προς τον επισκέπτη.

Η εξέλιξη της μουσειακής εκπαίδευσης επηρεάστηκε σημαντικά από τις θεωρίες της εκπαίδευσης και της μάθησης, ιδιαίτερα κατά τον 20ό αιώνα. Η παραδοσιακή αντίληψη του μουσείου ως χώρου μονοδιάστατης μετάδοσης γνώσης αντικαταστάθηκε σταδιακά από περισσότερο συμμετοχικές και βιωματικές προσεγγίσεις μάθησης. Η μουσειακή εμπειρία άρχισε να αντιμετωπίζεται ως διαδικασία ενεργητικής αλληλεπίδρασης μεταξύ επισκέπτη, εκθεμάτων και πολιτισμικού περιβάλλοντος. Ο Hein (2015) υποστηρίζει ότι η δημοκρατική θεωρία της μουσειακής εκπαίδευσης βασίζεται στην ενεργό συμμετοχή του κοινού και στην ισότιμη πρόσβαση στη γνώση, μετατρέποντας το μουσείο σε χώρο κοινωνικού διαλόγου και πολιτισμικής εμπειρίας.

Σημαντική υπήρξε επίσης η συμβολή της νέας μουσειολογίας (*new museology*), η οποία έδωσε έμφαση στη σχέση μουσείου και κοινωνίας, προωθώντας περισσότερο ανθρωποκεντρικές μορφές λειτουργίας των μουσείων. Η νέα μουσειολογία αντιμετωπίζει τα μουσεία όχι μόνο ως χώρους έκθεσης αντικειμένων αλλά ως πολιτιστικούς οργανισμούς με κοινωνική, εκπαιδευτική και επικοινωνιακή αποστολή. Στο πλαίσιο αυτό, η μουσειακή εκπαίδευση αποκτά κεντρική θέση στη στρατηγική ανάπτυξης των μουσείων, καθώς συνδέεται με τη συμμετοχικότητα, τη συμπερίληψη και τη βιωματική μάθηση.

Η Hooper-Greenhill (2015) επισημαίνει ότι τα σύγχρονα μουσεία μετασχηματίζονται από «μουσεία αντικειμένων» σε «μουσεία εμπειριών», όπου η γνώση παράγεται μέσω της αλληλεπίδρασης, της επικοινωνίας και της προσωπικής εμπλοκής του επισκέπτη. Η μουσειακή εκπαίδευση δεν περιορίζεται πλέον στην παροχή πληροφοριών αλλά αποσκοπεί στην ανάπτυξη κριτικής σκέψης, συναισθηματικής σύνδεσης και πολιτισμικής κατανόησης. Η εκπαιδευτική διαδικασία γίνεται περισσότερο συμμετοχική, πολυσυναισθητηριακή και βιωματική, ενισχύοντας τη σχέση του κοινού με την πολιτιστική κληρονομιά.

Ιδιαίτερα σημαντική είναι η συμβολή των μουσείων στην καλλιτεχνική και πολιτισμική εκπαίδευση. Σύμφωνα με τον Günay (2012), τα μουσεία λειτουργούν ως κέντρα καλλιτεχνικής εκπαίδευσης και πολιτισμικής ανάπτυξης, καθώς προσφέρουν τη δυνατότητα άμεσης επαφής με έργα τέχνης, ιστορικά τεκμήρια και πολιτιστικά αντικείμενα. Μέσα από τις εκθέσεις και τις εκπαιδευτικές δράσεις, ενισχύεται η αισθητική καλλιέργεια, η πολιτισμική ευαισθητοποίηση και η ανάπτυξη δημιουργικής σκέψης.

Η εξέλιξη της μουσειακής εκπαίδευσης επηρεάστηκε σημαντικά και από την ανάπτυξη των ψηφιακών τεχνολογιών. Η Ψηφιακή Εποχή δημιούργησε νέες μορφές επικοινωνίας, μάθησης και πολιτιστικής εμπειρίας, μετασχηματίζοντας ριζικά τον τρόπο λειτουργίας των μουσείων. Η χρήση ψηφιακών εφαρμογών, διαδραστικών οθονών, εικονικών περιηγήσεων, επαυξημένης πραγματικότητας και πολυμεσικών εργαλείων επιτρέπει στους επισκέπτες να αλληλεπιδρούν με το πολιτιστικό περιεχόμενο με περισσότερο ενεργητικό και βιωματικό τρόπο.

Η σημασία της ψηφιακής μουσειακής εκπαίδευσης έγινε ιδιαίτερα εμφανής κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19, όταν τα μουσεία αναγκάστηκαν να μεταφέρουν μεγάλο μέρος των εκπαιδευτικών και επικοινωνιακών τους δράσεων στο ψηφιακό περιβάλλον. Οι Górajec και Pasternak-Zabielska (2021) υποστηρίζουν ότι η πανδημία επιτάχυνε τη «(r)evolution» της μουσειακής εκπαίδευσης, ενισχύοντας τη χρήση ψηφιακών εργαλείων και διαδικτυακών μορφών πολιτιστικής επικοινωνίας. Τα μουσεία ανέπτυξαν νέες μορφές εξ αποστάσεως εκπαιδευτικών προγραμμάτων, εικονικών ξεναγήσεων και ψηφιακών δράσεων συμμετοχής, διευρύνοντας την προσβασιμότητα και το κοινό τους.

Η χρήση των ψηφιακών τεχνολογιών ενισχύει επίσης τη δημοκρατικοποίηση της γνώσης και της πολιτιστικής εμπειρίας. Τα ψηφιακά μουσεία και οι διαδικτυακές πλατφόρμες επιτρέπουν την πρόσβαση σε πολιτιστικό περιεχόμενο ανεξάρτητα από γεωγραφικούς ή κοινωνικούς περιορισμούς, συμβάλλοντας στη διεύρυνση της πολιτιστικής συμμετοχής. Παράλληλα, οι νέες τεχνολογίες ενισχύουν τη δυνατότητα προσωποποιημένης μάθησης και διαδραστικής επικοινωνίας, μετατρέποντας το μουσείο σε χώρο συνεχούς πολιτιστικής αλληλεπίδρασης.

Η σύγχρονη προσέγγιση της μουσειακής εκπαίδευσης συνδέεται στενά με την έννοια του «παγκόσμιου μουσείου». Σύμφωνα με τους Bakker et al. (2020), τα σύγχρονα μουσεία καλούνται να λειτουργήσουν ως παγκόσμια δίκτυα γνώσης, έρευνας και δημόσιας εκπαίδευσης, αξιοποιώντας τις δυνατότητες της διεθνούς συνεργασίας και της ψηφιακής επικοινωνίας. Τα μουσεία δεν αποτελούν πλέον απομονωμένους θεσμούς αλλά δυναμικούς κόμβους πολιτιστικής ανταλλαγής και επιστημονικής διάχυσης.

Παράλληλα, η ίδια η έννοια του μουσείου εξελίσσεται διαρκώς, αντανakλώντας τις κοινωνικές και πολιτισμικές αλλαγές της σύγχρονης εποχής. Ο Holman (2022) επισημαίνει ότι ο ορισμός του μουσείου μεταβάλλεται συνεχώς, δίνοντας ολοένα μεγαλύτερη έμφαση στη συμμετοχικότητα, τη συμπερίληψη, την κοινωνική ευθύνη και τη βιωσιμότητα. Το μουσείο αντιμετωπίζεται πλέον ως ζωντανός πολιτιστικός οργανισμός, ο οποίος συνδέει την πολιτιστική κληρονομιά με τη σύγχρονη κοινωνία και συμβάλλει στην ανάπτυξη της δημόσιας ιστορίας και της πολιτισμικής συνείδησης.

Στην περίπτωση των στρατιωτικών μουσείων, η μουσειακή εκπαίδευση αποκτά ιδιαίτερη σημασία, καθώς συνδέεται με τη διατήρηση της ιστορικής μνήμης, της εθνικής ταυτότητας και της πολιτιστικής κληρονομιάς. Το Πολεμικό Μουσείο και το Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ» επιχειρούν να αξιοποιήσουν σύγχρονες μορφές μουσειακής εκπαίδευσης και ψηφιακής επικοινωνίας, αναπτύσσοντας εκπαιδευτικά προγράμματα, διαδραστικές δράσεις και ψηφιακές εφαρμογές που ενισχύουν τη βιωματική εμπειρία του κοινού. Μέσα από αυτές τις πρακτικές, τα στρατιωτικά μουσεία μετατρέπονται σε δυναμικούς χώρους πολιτιστικής μάθησης και δημόσιας ιστορίας, συμβάλλοντας στη σύνδεση της ιστορικής γνώσης με τη σύγχρονη κοινωνική και πολιτιστική πραγματικότητα.

2.3 Ψηφιακές τεχνολογίες, συμμετοχικότητα και βιωματική εμπειρία

Η ραγδαία εξέλιξη των ψηφιακών τεχνολογιών έχει μετασχηματίσει ουσιαστικά τον τρόπο λειτουργίας των πολιτιστικών οργανισμών και ιδιαίτερα των μουσείων, επηρεάζοντας τόσο την επικοινωνιακή τους πολιτική όσο και τη μουσειακή εμπειρία του κοινού. Τα σύγχρονα μουσεία δεν λειτουργούν πλέον αποκλειστικά ως χώροι φύλαξης και έκθεσης αντικειμένων, αλλά ως πολυδιάστατοι οργανισμοί πολιτιστικής επικοινωνίας, μάθησης και κοινωνικής αλληλεπίδρασης (Hooper-Greenhill, 2015). Η ενσωμάτωση ψηφιακών τεχνολογιών στη μουσειακή πρακτική συνδέεται άμεσα με τη δημιουργία νέων μορφών συμμετοχικότητας, διαδραστικότητας και βιωματικής εμπειρίας, οι οποίες μεταβάλλουν ριζικά τη σχέση του κοινού με την πολιτιστική κληρονομιά.

Η ανάπτυξη της ψηφιακής επικοινωνίας και των νέων τεχνολογιών έχει δημιουργήσει ένα νέο πλαίσιο λειτουργίας για τα μουσεία και τους πολιτιστικούς οργανισμούς. Οι Bakhshi και Throsby (2012) επισημαίνουν ότι οι ψηφιακές τεχνολογίες επηρεάζουν σημαντικά την πολιτιστική παραγωγή, τη διάχυση της γνώσης και τη λειτουργία των πολιτιστικών θεσμών, ενισχύοντας την προσβασιμότητα και δημιουργώντας νέες μορφές πολιτιστικής κατανάλωσης. Η χρήση ψηφιακών εφαρμογών, πολυμεσικών εργαλείων και διαδικτυακών πλατφορμών επιτρέπει στα μουσεία να προσεγγίζουν μεγαλύτερο και περισσότερο διαφοροποιημένο κοινό, ενισχύοντας τη δυνατότητα πολιτιστικής συμμετοχής και δημόσιας αλληλεπίδρασης.

Η έννοια της συμμετοχικότητας (*participation*) αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό της σύγχρονης πολιτιστικής πολιτικής και της νέας μουσειολογίας. Η συμμετοχικότητα αναφέρεται στη δυνατότητα του κοινού να συμμετέχει ενεργά στη διαμόρφωση, ερμηνεία και πρόσληψη της πολιτιστικής εμπειρίας. Σύμφωνα με τη Sørensen (2016), η συμμετοχή έχει μετατραπεί σε κεντρικό άξονα της σύγχρονης πολιτιστικής επικοινωνίας, καθώς οι πολιτιστικοί οργανισμοί επιδιώκουν να δημιουργήσουν περισσότερο ανοικτές, συμπεριληπτικές και διαδραστικές μορφές επικοινωνίας με το κοινό. Η συμμετοχικότητα συνδέεται άμεσα με την πολιτιστική δημοκρατία, καθώς επιτρέπει στους επισκέπτες να αποκτούν ενεργό ρόλο στη διαδικασία παραγωγής πολιτιστικού νοήματος και ιστορικής γνώσης.

Η αξιοποίηση των ψηφιακών μέσων ενισχύει σημαντικά αυτή τη διαδικασία. Οι Alotaibi (2025) και Mandolessi (2024) υποστηρίζουν ότι οι ψηφιακές πλατφόρμες και

τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης μετασχηματίζουν τους πολιτιστικούς οργανισμούς σε δυναμικούς κόμβους επικοινωνίας και πολιτιστικής αλληλεπίδρασης, επιτρέποντας τη συμμετοχή του κοινού στη δημιουργία και διάχυση πολιτιστικού περιεχομένου. Η ψηφιακή επικοινωνία ενισχύει τη διαδραστικότητα και δημιουργεί νέες μορφές πολιτιστικής εμπειρίας, όπου οι επισκέπτες δεν αποτελούν πλέον παθητικούς αποδέκτες πληροφορίας αλλά ενεργούς συμμετέχοντες.

Στο πλαίσιο αυτό, η βιωματική εμπειρία (*experiential experience*) αποκτά κεντρική θέση στη σύγχρονη μουσειακή πρακτική. Η μουσειακή επίσκεψη δεν περιορίζεται πλέον στην απλή παρατήρηση αντικειμένων αλλά μετατρέπεται σε πολυαισθητηριακή και συναισθηματική εμπειρία μάθησης. Η Hooper-Greenhill (2015) αναφέρει ότι τα σύγχρονα μουσεία μετασχηματίζονται σε «χώρους εμπειρίας», όπου η γνώση παράγεται μέσω της αλληλεπίδρασης, της προσωπικής εμπλοκής και της επικοινωνίας μεταξύ μουσείου και επισκέπτη. Η βιωματική μάθηση συμβάλλει ουσιαστικά στην ανάπτυξη ιστορικής συνείδησης, πολιτισμικής κατανόησης και συναισθηματικής σύνδεσης με την πολιτιστική κληρονομιά.

Οι νέες τεχνολογίες επιτρέπουν τη δημιουργία περισσότερο εμβυθιστικών (*immersive*) μορφών εμπειρίας. Η χρήση εικονικής πραγματικότητας (*Virtual Reality – VR*), επαυξημένης πραγματικότητας (*Augmented Reality – AR*) και διαδραστικών εφαρμογών επιτρέπει στους επισκέπτες να συμμετέχουν ενεργά στην ιστορική αφήγηση και να αποκτούν πιο άμεση σχέση με το πολιτιστικό περιεχόμενο. Μέσα από τις τεχνολογίες αυτές, οι επισκέπτες μπορούν να περιηγηθούν σε ιστορικούς χώρους, να αλληλεπιδράσουν με ψηφιακά εκθέματα και να βιώσουν αναπαραστάσεις ιστορικών γεγονότων με τρόπο περισσότερο προσωπικό και βιωματικό (Bakhshi & Throsby, 2012· Hooper-Greenhill, 2015).

Η σημασία της ψηφιακής εμπειρίας ενισχύθηκε ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια της πανδημίας COVID-19. Η υγειονομική κρίση υποχρέωσε τα μουσεία να αναπτύξουν νέες μορφές ψηφιακής επικοινωνίας και εξ αποστάσεως πολιτιστικής εμπειρίας. Οι Górajec και Pasternak-Zabielska (2021) επισημαίνουν ότι η πανδημία επιτάχυνε τη «(r)evolution» της μουσειακής εκπαίδευσης και επικοινωνίας, οδηγώντας τα μουσεία στην ευρύτερη αξιοποίηση ψηφιακών εφαρμογών, εικονικών ξεναγήσεων και διαδικτυακών εκπαιδευτικών δράσεων. Μέσα από αυτές τις πρακτικές, οι πολιτιστικοί

οργανισμοί διατήρησαν την επικοινωνία με το κοινό και ενίσχυσαν τη δυνατότητα πολιτιστικής πρόσβασης πέρα από τα γεωγραφικά όρια του φυσικού μουσείου.

Η ψηφιακή τεχνολογία συμβάλλει επίσης στη διεύρυνση της πολιτιστικής συμμετοχής και της κοινωνικής προσβασιμότητας. Οι Ferran Vila, Miotto και Rom Rodríguez (2022) υποστηρίζουν ότι οι σύγχρονες πολιτιστικές πολιτικές δίνουν ιδιαίτερη έμφαση στη βιωσιμότητα, τη συμμετοχικότητα και την πολιτιστική συμπερίληψη, ενσωματώνοντας τις αρχές των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (SDGs). Τα ψηφιακά εργαλεία ενισχύουν τη δυνατότητα πρόσβασης διαφορετικών κοινωνικών ομάδων στην πολιτιστική πληροφορία και δημιουργούν περισσότερο δημοκρατικές μορφές πολιτιστικής επικοινωνίας.

Η σύγχρονη μουσειακή εμπειρία συνδέεται άμεσα με τη δημιουργία νέων μορφών πολιτιστικής κατανάλωσης και πολιτιστικής ταυτότητας. Οι Birkner και Donk (2020) επισημαίνουν ότι τα κοινωνικά δίκτυα συμβάλλουν στη διαμόρφωση μιας νέας ιστορικής συνείδησης και πολιτιστικής συμμετοχής, επιτρέποντας στους χρήστες να συμμετέχουν ενεργά στη διαδικασία διαμόρφωσης της συλλογικής μνήμης. Αντίστοιχα, η Manca (2021) αναφέρει ότι οι ψηφιακές τεχνολογίες ενισχύουν τη συμμετοχική μάθηση και δημιουργούν νέες μορφές πολιτισμικής εμπλοκής, ιδιαίτερα σε θέματα ιστορικής εκπαίδευσης και δημόσιας ιστορίας.

Η συμμετοχικότητα και η βιωματική εμπειρία αποκτούν ιδιαίτερη σημασία στην περίπτωση των στρατιωτικών μουσείων, καθώς συνδέονται με τη διατήρηση της ιστορικής μνήμης και την ενίσχυση της ιστορικής συνείδησης. Τα στρατιωτικά μουσεία καλούνται να παρουσιάσουν σύνθετα ιστορικά γεγονότα με τρόπο που να συνδυάζει την ιστορική τεκμηρίωση με τη συναισθηματική και βιωματική εμπειρία του επισκέπτη. Η αξιοποίηση ψηφιακών τεχνολογιών, διαδραστικών εφαρμογών και πολυμεσικών μέσων συμβάλλει στη μετατροπή της στρατιωτικής ιστορίας σε ζωντανή πολιτιστική εμπειρία.

Συνεπώς, οι ψηφιακές τεχνολογίες μετασχηματίζουν ουσιαστικά τον ρόλο των μουσείων και των πολιτιστικών οργανισμών στη σύγχρονη κοινωνία. Η ενίσχυση της συμμετοχικότητας, της διαδραστικότητας και της βιωματικής εμπειρίας δημιουργεί ένα νέο μοντέλο πολιτιστικής επικοινωνίας και μουσειακής εκπαίδευσης, στο οποίο το κοινό αποκτά ενεργό ρόλο στη διαδικασία πρόσληψης και παραγωγής πολιτιστικής γνώσης. Στο πλαίσιο αυτό, τα στρατιωτικά μουσεία καλούνται να ισορροπήσουν

ανάμεσα στη διατήρηση της ιστορικής μνήμης και στην ανάγκη υιοθέτησης καινοτόμων μορφών ψηφιακής και συμμετοχικής πολιτιστικής εμπειρίας.

Κεφάλαιο 3: Πολιτιστικός τουρισμός και στρατιωτικά μουσεία

3.1 Η έννοια και η δυναμική του πολιτιστικού τουρισμού

Ο πολιτιστικός τουρισμός αποτελεί μία από τις σημαντικότερες μορφές εναλλακτικού τουρισμού και συνδέεται άμεσα με την αναζήτηση πολιτιστικών εμπειριών, ιστορικής γνώσης και επαφής με την πολιτιστική κληρονομιά ενός τόπου. Περιλαμβάνει δραστηριότητες που σχετίζονται με την επίσκεψη σε μουσεία, ιστορικά μνημεία, πολιτιστικούς χώρους, παραδοσιακούς οικισμούς, πολιτιστικές εκδηλώσεις και χώρους ιδιαίτερης ιστορικής ή καλλιτεχνικής σημασίας. Η συγκεκριμένη μορφή τουρισμού δεν περιορίζεται μόνο στην ψυχαγωγία, αλλά συνδέεται με τη μάθηση, τη βιωματική εμπειρία, τη διατήρηση της συλλογικής μνήμης και την ενίσχυση της πολιτιστικής ταυτότητας.

Σύμφωνα με τους Liu και Chen (2015), ο πολιτιστικός τουρισμός αποτελεί ένα δυναμικό σύστημα αλληλεπίδρασης μεταξύ επισκεπτών, πολιτιστικών οργανισμών, τοπικών κοινωνιών και πολιτιστικών πόρων. Οι συγγραφείς υποστηρίζουν ότι η αποτελεσματική διαχείριση του πολιτιστικού τουρισμού απαιτεί συνεχή προσαρμογή στις κοινωνικές, οικονομικές και τεχνολογικές εξελίξεις, καθώς και ανάπτυξη στρατηγικών που ενισχύουν τη βιωσιμότητα των πολιτιστικών οργανισμών και την ποιότητα της εμπειρίας των επισκεπτών. Η δυναμική αυτή προσέγγιση καθιστά τον πολιτιστικό τουρισμό σημαντικό εργαλείο πολιτιστικής και οικονομικής ανάπτυξης.

Παράλληλα, οι Van Beek και Schmidt (2012) επισημαίνουν ότι ο πολιτιστικός τουρισμός δημιουργεί μια διαδικασία πολιτιστικής αλληλεπίδρασης μεταξύ επισκεπτών και τοπικών κοινωνιών. Μέσα από αυτή τη σχέση ενισχύεται η πολιτιστική ανταλλαγή και διαμορφώνονται νέες μορφές επικοινωνίας και πολιτισμικής εμπειρίας. Οι πολιτιστικοί πόροι και οι ιστορικοί χώροι λειτουργούν ως φορείς συλλογικής μνήμης και πολιτιστικής ταυτότητας, ενώ παράλληλα επηρεάζονται από τις σύγχρονες απαιτήσεις της τουριστικής αγοράς και της παγκοσμιοποίησης.

Η ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού συνδέεται επίσης με τη δημιουργία πολιτιστικών και δημιουργικών οικοσυστημάτων. Σύμφωνα με τους Salvado, Ferreira,

Serra και Marujo (2020), το πολιτιστικό και δημιουργικό τουριστικό οικοσύστημα βασίζεται στη συνεργασία πολιτιστικών οργανισμών, τοπικών φορέων, τεχνολογικών υποδομών και δημιουργικών δραστηριοτήτων. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, τα μουσεία και οι πολιτιστικοί οργανισμοί δεν λειτουργούν μόνο ως χώροι διατήρησης της πολιτιστικής κληρονομιάς αλλά και ως κέντρα πολιτιστικής καινοτομίας, εκπαίδευσης και τουριστικής ανάπτυξης.

Ιδιαίτερα σημαντική είναι και η επίδραση του πολιτιστικού τουρισμού στις τοπικές κοινωνίες και παραδόσεις. Οι Surata, Sumartana και Utama (2024) υποστηρίζουν ότι ο πολιτιστικός τουρισμός μπορεί να συμβάλει θετικά στη διατήρηση των τοπικών παραδόσεων, της πολιτιστικής ταυτότητας και της ιστορικής συνέχειας των κοινωνιών. Παράλληλα, ενισχύει την οικονομική δραστηριότητα και δημιουργεί νέες ευκαιρίες πολιτιστικής προβολής και κοινωνικής ανάπτυξης. Ωστόσο, οι συγγραφείς τονίζουν ότι απαιτείται ισορροπία μεταξύ τουριστικής ανάπτυξης και προστασίας της αυθεντικότητας της πολιτιστικής κληρονομιάς, ώστε να αποφεύγεται η υπερβολική εμπορευματοποίηση των πολιτιστικών αγαθών.

Επιπλέον, ο Jakulin (2019) προσεγγίζει τον πολιτιστικό τουρισμό μέσα από τη θεωρία συστημάτων, θεωρώντας ότι πρόκειται για ένα πολυδιάστατο και αλληλεξαρτώμενο φαινόμενο στο οποίο συμμετέχουν πολιτιστικοί, κοινωνικοί, οικονομικοί και τεχνολογικοί παράγοντες. Σύμφωνα με τη συστημική αυτή προσέγγιση, οι πολιτιστικοί οργανισμοί, οι τουριστικοί φορείς, οι επισκέπτες και οι τοπικές κοινωνίες αποτελούν μέρη ενός ενιαίου συστήματος, το οποίο εξελίσσεται συνεχώς υπό την επίδραση των κοινωνικών και τεχνολογικών αλλαγών.

Στη σύγχρονη εποχή, η ανάπτυξη των ψηφιακών τεχνολογιών έχει επηρεάσει σημαντικά τη δυναμική του πολιτιστικού τουρισμού. Οι πολιτιστικοί οργανισμοί αξιοποιούν πλέον ψηφιακές εφαρμογές, εικονικές περιηγήσεις, επαυξημένη πραγματικότητα και μέσα κοινωνικής δικτύωσης για τη δημιουργία περισσότερο διαδραστικών και βιωματικών εμπειριών για τους επισκέπτες. Μέσα από τις τεχνολογίες αυτές ενισχύεται η πρόσβαση στην πολιτιστική πληροφορία και δημιουργούνται νέες μορφές πολιτιστικής επικοινωνίας και συμμετοχής του κοινού.

3.2 Στρατιωτική κληρονομιά ως τουριστικό προϊόν

Η στρατιωτική κληρονομιά αποτελεί ένα ιδιαίτερο και διαρκώς αναπτυσσόμενο πεδίο του πολιτιστικού τουρισμού, καθώς συνδέεται με την ανάδειξη ιστορικών γεγονότων, στρατιωτικών μνημείων, μουσείων, πεδίων μαχών και ιστορικών τεκμηρίων που σχετίζονται με την εθνική και παγκόσμια ιστορία. Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται αυξημένο ενδιαφέρον για μορφές τουρισμού που συνδυάζουν την ιστορική γνώση, τη βιωματική εμπειρία και τη συλλογική μνήμη, γεγονός που καθιστά τη στρατιωτική κληρονομιά σημαντικό πολιτιστικό και τουριστικό πόρο.

Η στρατιωτική κληρονομιά περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα πολιτιστικών αγαθών, όπως στρατιωτικά μουσεία, ιστορικά πολεμικά πλοία, φρούρια, μνημεία, οχυρωματικά έργα, πεδία μαχών, αρχειακό υλικό και ιστορικές συλλογές. Οι χώροι αυτοί λειτουργούν ως φορείς ιστορικής μνήμης και πολιτιστικής ταυτότητας, ενώ παράλληλα συμβάλλουν στην εκπαιδευτική και τουριστική ανάπτυξη των περιοχών στις οποίες βρίσκονται. Σύμφωνα με τους Liu και Chen (2015), οι πολιτιστικοί πόροι αποκτούν αυξημένη τουριστική αξία όταν συνδυάζονται με στρατηγικές βιωματικής εμπειρίας και πολιτιστικής διαχείρισης, οι οποίες ενισχύουν τη συμμετοχή και το ενδιαφέρον των επισκεπτών.

Στο πλαίσιο του πολιτιστικού τουρισμού, η στρατιωτική κληρονομιά λειτουργεί ως μέσο σύνδεσης του κοινού με σημαντικά ιστορικά γεγονότα και εθνικές αφηγήσεις. Τα στρατιωτικά μουσεία και οι ιστορικοί χώροι δεν αποτελούν μόνο τόπους διατήρησης ιστορικών αντικειμένων αλλά και χώρους αναπαράστασης της συλλογικής μνήμης και της ιστορικής εμπειρίας. Οι επισκέπτες μέσα από τη βιωματική επαφή με τα εκθέματα και τα ιστορικά τεκμήρια αποκτούν τη δυνατότητα να κατανοήσουν βαθύτερα την ιστορική σημασία των πολεμικών γεγονότων και τη συμβολή τους στη διαμόρφωση της εθνικής ταυτότητας.

Οι Van Beek και Schmidt (2012) επισημαίνουν ότι ο πολιτιστικός τουρισμός και ιδιαίτερα οι μορφές τουρισμού που σχετίζονται με την ιστορική και στρατιωτική κληρονομιά δημιουργούν διαδικασίες πολιτιστικής αλληλεπίδρασης και ανταλλαγής εμπειριών μεταξύ επισκεπτών και τοπικών κοινωνιών. Μέσα από αυτή τη διαδικασία ενισχύεται η πολιτιστική κατανόηση και διαμορφώνονται νέες μορφές ιστορικής και κοινωνικής προσέγγισης της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Η ανάπτυξη της στρατιωτικής κληρονομιάς ως τουριστικού προϊόντος συνδέεται επίσης με τη δημιουργία ολοκληρωμένων πολιτιστικών εμπειριών. Σύμφωνα με τους Salvado, Ferreira, Serra και Marujo (2020), τα πολιτιστικά και δημιουργικά οικοσυστήματα βασίζονται στη συνεργασία πολιτιστικών οργανισμών, τουριστικών φορέων και τοπικών κοινωνιών για την ανάπτυξη εμπειριών που συνδυάζουν την ιστορία, την εκπαίδευση, την τεχνολογία και τη δημιουργική οικονομία. Στο πλαίσιο αυτό, τα στρατιωτικά μουσεία και οι ιστορικοί χώροι μετατρέπονται σε σύγχρονους πολιτιστικούς οργανισμούς που ενισχύουν τόσο την πολιτιστική όσο και την τουριστική ανάπτυξη.

Ιδιαίτερα σημαντικός είναι και ο ρόλος της τεχνολογίας στη σύγχρονη προβολή της στρατιωτικής κληρονομιάς. Η αξιοποίηση ψηφιακών εφαρμογών, επαυξημένης πραγματικότητας (AR), εικονικής πραγματικότητας (VR) και διαδραστικών μορφών παρουσίασης επιτρέπει τη δημιουργία περισσότερο βιωματικών και συμμετοχικών εμπειριών για τους επισκέπτες. Μέσα από τις τεχνολογίες αυτές οι ιστορικοί χώροι και τα στρατιωτικά μουσεία γίνονται περισσότερο ελκυστικά για τις νεότερες γενιές και ενισχύουν την τουριστική και πολιτιστική τους απήχηση.

Η στρατιωτική κληρονομιά μπορεί επίσης να λειτουργήσει ως σημαντικός παράγοντας τοπικής και εθνικής ανάπτυξης. Οι Surata, Sumartana και Utama (2024) υποστηρίζουν ότι ο πολιτιστικός τουρισμός συμβάλλει στη διατήρηση της πολιτιστικής ταυτότητας και στην οικονομική ενίσχυση των τοπικών κοινωνιών μέσω της αύξησης της επισκεψιμότητας, της ανάπτυξης πολιτιστικών δράσεων και της ενίσχυσης της πολιτιστικής προβολής. Στην περίπτωση της στρατιωτικής κληρονομιάς, η τουριστική αξιοποίηση ιστορικών χώρων και μουσείων μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού και στην ενίσχυση της ιστορικής συνείδησης των επισκεπτών.

Επιπλέον, σύμφωνα με τον Jakulin (2019), ο πολιτιστικός τουρισμός και οι πολιτιστικές εκδηλώσεις αποτελούν μέρος ενός ευρύτερου κοινωνικού και πολιτιστικού συστήματος στο οποίο αλληλεπιδρούν πολιτιστικοί οργανισμοί, τουριστικοί φορείς, τεχνολογικές υποδομές και τοπικές κοινωνίες. Η στρατιωτική κληρονομιά εντάσσεται σε αυτό το σύστημα ως ένας εξειδικευμένος αλλά ιδιαίτερα σημαντικός τομέας πολιτιστικής διαχείρισης και τουριστικής ανάπτυξης.

Στην Ελλάδα, χώροι όπως το Πολεμικό Μουσείο και το Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ» αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα αξιοποίησης της στρατιωτικής κληρονομιάς

ως πολιτιστικού και τουριστικού προϊόντος. Μέσα από τη διατήρηση ιστορικών τεκμηρίων, τη διοργάνωση εκπαιδευτικών δράσεων και την αξιοποίηση σύγχρονων μορφών επικοινωνίας, οι συγκεκριμένοι φορείς συμβάλλουν τόσο στη διατήρηση της συλλογικής μνήμης όσο και στην ενίσχυση της πολιτιστικής και τουριστικής εικόνας της χώρας.

3.3 Το Πολεμικό Μουσείο και το Θωρηκτό Αβέρωφ ως τουριστικοί προορισμοί

Το Πολεμικό Μουσείο και το Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ» αποτελούν ιδιαίτερες μορφές πολιτιστικών και ιστορικών προορισμών, καθώς συνδυάζουν την ιστορική γνώση με τη βιωματική εμπειρία και τη συμβολική σύνδεση με την εθνική ιστορία της Ελλάδας. Η σημασία τους ως τουριστικοί προορισμοί δεν περιορίζεται μόνο στην παρουσίαση ιστορικών εκθεμάτων, αλλά επεκτείνεται στη δημιουργία μιας ολοκληρωμένης εμπειρίας πολιτιστικού και ιστορικού τουρισμού, η οποία προσελκύει επισκέπτες με διαφορετικά ενδιαφέροντα και κίνητρα. Σύμφωνα με τον Πασχαλίδη (2002), οι πολιτιστικοί οργανισμοί λειτουργούν ως φορείς πολιτιστικής εμπειρίας και κοινωνικής επικοινωνίας, συμβάλλοντας στην πολιτιστική και οικονομική ανάπτυξη των σύγχρονων κοινωνιών.

Ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά που καθιστούν τους δύο φορείς σημαντικούς τουριστικούς προορισμούς είναι η αυθεντικότητα της εμπειρίας που προσφέρουν. Οι επισκέπτες δεν έρχονται απλώς σε επαφή με ιστορικές πληροφορίες, αλλά αποκτούν τη δυνατότητα να βιώσουν χώρους και αντικείμενα που συνδέονται άμεσα με πραγματικά ιστορικά γεγονότα. Ειδικά στην περίπτωση του Θωρηκτού Αβέρωφ, η περιήγηση στους χώρους του πλοίου δημιουργεί μια έντονη αίσθηση ιστορικής παρουσίας και ενισχύει τη συναισθηματική σύνδεση του επισκέπτη με το παρελθόν. Η σημασία της βιωματικής εμπειρίας στους πολιτιστικούς χώρους συνδέεται με τη σύγχρονη μουσειολογική προσέγγιση, σύμφωνα με την οποία η άμεση αλληλεπίδραση του κοινού με το πολιτιστικό περιβάλλον ενισχύει τη μάθηση και τη μνήμη (Νούσια, 2003).

Παράλληλα, οι δύο φορείς συμβάλλουν σημαντικά στη διαφοροποίηση του τουριστικού προϊόντος της Ελλάδας. Η ελληνική τουριστική ανάπτυξη βασίστηκε διαχρονικά κυρίως στον ήλιο και τη θάλασσα, ωστόσο τα τελευταία χρόνια παρατηρείται αυξημένο ενδιαφέρον για ειδικές μορφές τουρισμού, όπως ο

πολιτιστικός, εκπαιδευτικός και ιστορικός τουρισμός. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, το Πολεμικό Μουσείο και το Θωρηκτό Αβέρωφ ενισχύουν την πολιτιστική διάσταση του ελληνικού τουρισμού και προσφέρουν εναλλακτικές μορφές εμπειρίας πέρα από τον μαζικό τουρισμό. Σύμφωνα με τον Γκατζιά (2015), η πολιτιστική διαχείριση και η αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς αποτελούν βασικούς άξονες ανάπτυξης της σύγχρονης πολιτιστικής πολιτικής και του πολιτιστικού τουρισμού.

Σημαντική είναι και η γεωγραφική τους θέση. Το Πολεμικό Μουσείο βρίσκεται στο κέντρο της Αθήνας, σε περιοχή υψηλής τουριστικής επισκεψιμότητας, γεγονός που διευκολύνει την ένταξή του σε πολιτιστικές και τουριστικές διαδρομές της πόλης. Αντίστοιχα, το Θωρηκτό Αβέρωφ, το οποίο βρίσκεται στο Φλοίσβο, συνδέεται με την παραθαλάσσια τουριστική ζώνη της Αττικής και λειτουργεί ως σημείο αναφοράς για τον ναυτικό και πολιτιστικό τουρισμό. Η χωροθέτηση πολιτιστικών οργανισμών σε περιοχές τουριστικού ενδιαφέροντος μπορεί να συμβάλει σημαντικά στην αύξηση της επισκεψιμότητας και στην τοπική ανάπτυξη (Κουτούζης, 1999).

Οι δύο οργανισμοί διαθέτουν επίσης ισχυρή συμβολική και συναισθηματική αξία για την ελληνική κοινωνία. Η επίσκεψη στους συγκεκριμένους χώρους συνδέεται συχνά με αισθήματα υπερηφάνειας, σεβασμού και εθνικής μνήμης, γεγονός που διαφοροποιεί την εμπειρία από άλλες μορφές πολιτιστικού τουρισμού. Η συναισθηματική αυτή διάσταση αποτελεί σημαντικό παράγοντα διαμόρφωσης θετικής εμπειρίας για τον επισκέπτη και ενισχύει τη μνημονική και παιδευτική λειτουργία των χώρων. Όπως αναφέρει ο Κωφός (2000), η ιστορική μνήμη και η εθνική ιστορία αποτελούν βασικά στοιχεία συγκρότησης της πολιτιστικής ταυτότητας και της συλλογικής συνείδησης.

Επιπλέον, το Πολεμικό Μουσείο και το Θωρηκτό Αβέρωφ μπορούν να λειτουργήσουν ως πόλοι ανάπτυξης θεματικού τουρισμού. Η σύνδεσή τους με τη στρατιωτική ιστορία, τη ναυτική παράδοση και τις εθνικές επετείους δημιουργεί προϋποθέσεις για την ανάπτυξη εξειδικευμένων τουριστικών δράσεων, όπως ιστορικές διαδρομές, επετειακά γεγονότα, εκπαιδευτικές επισκέψεις και θεματικές πολιτιστικές εκδηλώσεις. Η αξιοποίηση αυτών των δυνατοτήτων μπορεί να ενισχύσει την επισκεψιμότητα και να διευρύνει το κοινό στο οποίο απευθύνονται. Η σημασία της στρατηγικής πολιτιστικής διαχείρισης και του πολιτιστικού μάρκετινγκ επισημαίνεται και από τους Kotler et al (2022), οι οποίοι αναφέρουν ότι οι πολιτιστικοί οργανισμοί οφείλουν να αναπτύσσουν

στοχευμένες στρατηγικές προβολής και επικοινωνίας προκειμένου να ανταποκρίνονται στις ανάγκες της σύγχρονης τουριστικής αγοράς.

Σημαντικό στοιχείο αποτελεί επίσης η δυνατότητα σύνδεσης των δύο φορέων με τη διεθνή τουριστική αγορά. Η ιστορία των Βαλκανικών Πολέμων, των Παγκοσμίων Πολέμων και της ναυτικής ιστορίας της Μεσογείου παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον και για ξένους επισκέπτες, ερευνητές και λάτρεις της στρατιωτικής ιστορίας. Μέσα από τη χρήση πολύγλωσσου υλικού, διεθνών συνεργασιών και σύγχρονων ψηφιακών εφαρμογών, οι δύο οργανισμοί μπορούν να ενισχύσουν περαιτέρω τη διεθνή προβολή τους. Σύμφωνα με τον McDonald (2009), η ανάπτυξη σύγχρονων στρατηγικών μάρκετινγκ και προβολής αποτελεί κρίσιμο στοιχείο για την ανταγωνιστικότητα των πολιτιστικών οργανισμών στο διεθνές περιβάλλον.

Κεφάλαιο 4: Μεθοδολογία της Ποιοτικής Έρευνας

4.1 Ερευνητική προσέγγιση

Η μεθοδολογική προσέγγιση της παρούσας έρευνας βασίστηκε πρωτίστως στην ποιοτική διερεύνηση, η οποία υλοποιήθηκε μέσω δύο ημιδομημένων συνεντεύξεων με στελέχη που κατέχουν καίριες διοικητικές θέσεις στους υπό εξέταση στρατιωτικούς πολιτιστικούς φορείς. Η επιλογή της συγκεκριμένης μεθόδου κρίθηκε ιδιαίτερα κατάλληλη για τις ανάγκες της έρευνας, καθώς επέτρεψε την εις βάθος διερεύνηση των απόψεων, εμπειριών και πρακτικών των προσώπων που διαθέτουν άμεση γνώση της λειτουργίας και της διοίκησης των δύο φορέων. Οι συνεντεύξεις αποτέλεσαν, ως εκ τούτου, τον βασικό πυρήνα της εμπειρικής διερεύνησης και παρείχαν πρωτογενή δεδομένα, τα οποία αξιοποιήθηκαν για τη συγκριτική προσέγγιση των δύο οργανισμών.

Παράλληλα, πραγματοποιήθηκε ποσοτική έρευνα μέσω δομημένου ερωτηματολογίου, η οποία λειτούργησε συμπληρωματικά προς την ποιοτική διερεύνηση. Η αξιοποίηση του ερωτηματολογίου αποσκοπούσε στην καταγραφή και αποτύπωση των απόψεων και των εμπειριών των επισκεπτών, συμβάλλοντας στην περαιτέρω διεύρυνση και τεκμηρίωση των ευρημάτων που προέκυψαν από τις συνεντεύξεις. Κατ' αυτόν τον τρόπο, η ποσοτική διάσταση δεν αποτέλεσε τον κύριο άξονα της ερευνητικής διαδικασίας, αλλά λειτούργησε υποστηρικτικά, προσφέροντας μια επιπλέον διάσταση

στην ανάλυση και επιτρέποντας τη διασταύρωση και συμπληρωματική αξιοποίηση διαφορετικών τύπων εμπειρικών δεδομένων.

Η παρούσα έρευνα υιοθετεί τη μεθοδολογία των μεικτών μεθόδων (*mixed methods research*), συνδυάζοντας ποιοτικές και ποσοτικές τεχνικές συλλογής και ανάλυσης δεδομένων. Η επιλογή της συγκεκριμένης προσέγγισης κρίθηκε κατάλληλη, καθώς το ερευνητικό αντικείμενο αφορά σύνθετα πολιτιστικά, εκπαιδευτικά και επικοινωνιακά φαινόμενα που σχετίζονται με τη λειτουργία του Πολεμικού Μουσείου και του Πλωτού Ναυτικού Μουσείου Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ» ως φορέων ιστορικής μνήμης, πολιτιστικής κληρονομιάς και πολιτιστικού τουρισμού.

Σύμφωνα με τους Creswell και Plano Clark (2017), η προσέγγιση των μεικτών μεθόδων επιτρέπει την αξιοποίηση των πλεονεκτημάτων τόσο της ποιοτικής όσο και της ποσοτικής έρευνας, παρέχοντας μια περισσότερο ολοκληρωμένη κατανόηση του υπό μελέτη φαινομένου. Η ποιοτική διάσταση της έρευνας επιδιώκει την εις βάθος διερεύνηση των αντιλήψεων και των στρατηγικών των διοικητικών στελεχών των δύο φορέων μέσω ημιδομημένων συνεντεύξεων, ενώ η ποσοτική διάσταση αποσκοπεί στην καταγραφή των απόψεων, των εμπειριών και του βαθμού ικανοποίησης των επισκεπτών μέσω δομημένων ερωτηματολογίων.

Παράλληλα, η έρευνα οργανώνεται με βάση τη λογική της συγκριτικής μελέτης περίπτωσης (*comparative case study*), εξετάζοντας δύο διακριτούς αλλά συγκρίσιμους οργανισμούς πολιτιστικής διαχείρισης. Η επιλογή των δύο φορέων επιτρέπει τη διερεύνηση κοινών χαρακτηριστικών και διαφοροποιήσεων ως προς τη διαχείριση της ιστορικής μνήμης, τη μουσειακή εκπαίδευση, την αξιοποίηση των ψηφιακών τεχνολογιών και την ανάπτυξη πολιτιστικού τουρισμού.

Η συνδυαστική αξιοποίηση ποιοτικών και ποσοτικών δεδομένων ενισχύει την εγκυρότητα της έρευνας μέσω της μεθοδολογικής τριγωνοποίησης (*methodological triangulation*), επιτρέποντας τη διασταύρωση των ευρημάτων που προκύπτουν από διαφορετικές πηγές δεδομένων (Creswell&Creswell,2017·Johnson, Onwuegbuzie& Turner,2007). Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται μια πολυδιάστατη προσέγγιση του ερευνητικού προβλήματος, η οποία συμβάλλει στην πληρέστερη κατανόηση του ρόλου των δύο μουσείων στη σύγχρονη ψηφιακή εποχή.

4.2 Σχεδιασμός της έρευνας

Η παρούσα μελέτη εξετάζει δύο εμβληματικούς φορείς στρατιωτικής πολιτιστικής κληρονομιάς της Ελλάδας, το Πολεμικό Μουσείο και το Πλωτό Ναυτικό Μουσείο Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ», με σκοπό τη διερεύνηση του ρόλου τους ως θεσμών ιστορικής μνήμης, εκπαίδευσης και πολιτιστικής επικοινωνίας στη σύγχρονη ψηφιακή εποχή.

Ο σχεδιασμός της έρευνας βασίστηκε στη συγκριτική μελέτη περίπτωσης (*comparative case study*), καθώς η συγκεκριμένη στρατηγική επιτρέπει την εις βάθος ανάλυση οργανισμών που παρουσιάζουν κοινά χαρακτηριστικά αλλά και ουσιαστικές διαφοροποιήσεις ως προς τη δομή, τη λειτουργία και το κοινό στο οποίο απευθύνονται (Yin, 2018). Το Πολεμικό Μουσείο αποτελεί τον κεντρικό θεσμό στρατιωτικής ιστορίας της χώρας, ενώ το Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ» συνιστά μοναδικό πλωτό μουσείο και ζωντανό ιστορικό μνημείο της ελληνικής ναυτικής παράδοσης.

Η έρευνα αναπτύχθηκε σε δύο διακριτά αλλά αλληλοσυμπληρούμενα επίπεδα. Το πρώτο επίπεδο αφορούσε τη διερεύνηση της θεσμικής οπτικής των δύο οργανισμών μέσα από συνεντεύξεις με εκπροσώπους της διοίκησής τους. Το δεύτερο επίπεδο επικεντρώθηκε στην εμπειρία και τις αντιλήψεις των επισκεπτών μέσω της χρήσης δομημένου ερωτηματολογίου. Η συνδυαστική αυτή προσέγγιση επέτρεψε τη διερεύνηση τόσο της πλευράς των πολιτιστικών φορέων όσο και της πλευράς του κοινού που αλληλεπιδρά με αυτούς.

Η ερευνητική διαδικασία οργανώθηκε γύρω από τέσσερις βασικές θεματικές διαστάσεις: τη διαχείριση της ιστορικής μνήμης και της πολιτιστικής κληρονομιάς, τον εκπαιδευτικό και παιδαγωγικό ρόλο των μουσείων, την αξιοποίηση των ψηφιακών τεχνολογιών και της επικοινωνιακής πολιτικής, καθώς και τη συμβολή των δύο οργανισμών στην ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού. Οι θεματικές αυτές προέκυψαν από τη βιβλιογραφική επισκόπηση και αποτέλεσαν τη βάση για τη διαμόρφωση των ερευνητικών εργαλείων.

Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στη σύνδεση των ποιοτικών και ποσοτικών ευρημάτων, ώστε να αναδειχθούν τόσο οι στρατηγικές που εφαρμόζουν οι οργανισμοί όσο και ο τρόπος με τον οποίο αυτές γίνονται αντιληπτές από τους επισκέπτες. Με τον τρόπο αυτό επιδιώχθηκε η διαμόρφωση μιας συνολικής εικόνας για τη λειτουργία των δύο

μουσείων ως φορέων μνήμης, εκπαίδευσης και πολιτιστικής διαχείρισης στο σύγχρονο κοινωνικό και τεχνολογικό περιβάλλον.

4.3 Πολεμικό Μουσείο & Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ»

Το Πολεμικό Μουσείο ιδρύθηκε το 1964 με σκοπό τη συγκέντρωση, διατήρηση, τεκμηρίωση και προβολή της στρατιωτικής ιστορίας της Ελλάδας. Η κεντρική του έδρα βρίσκεται στην Αθήνα, ενώ διαθέτει παραρτήματα σε διάφορες περιοχές της χώρας, γεγονός που ενισχύει τη γεωγραφική του εμβέλεια και τη δυνατότητα διάχυσης της ιστορικής γνώσης σε ευρύτερα κοινωνικά στρώματα. Μέσα από τις μόνιμες και περιοδικές εκθέσεις του παρουσιάζει τη διαχρονική εξέλιξη της ελληνικής στρατιωτικής ιστορίας από την αρχαιότητα έως τη σύγχρονη εποχή, αξιοποιώντας πλούσιο αρχειακό υλικό, ιστορικά κειμήλια, στρατιωτικό εξοπλισμό, φωτογραφικές συλλογές και οπτικοακουστικά μέσα.

Σύμφωνα με τη διοίκηση του Μουσείου, βασική αποστολή του αποτελεί η διατήρηση και μετάδοση της ιστορικής μνήμης, η ανάδειξη των αγώνων του ελληνικού έθνους και η ενίσχυση της ιστορικής συνείδησης των πολιτών. Παράλληλα, το Μουσείο αναπτύσσει σημαντική εκπαιδευτική δραστηριότητα μέσω εκπαιδευτικών προγραμμάτων, συνεργασιών με σχολικές μονάδες και ακαδημαϊκά ιδρύματα, διαλέξεων, εκδόσεων και δράσεων δημόσιας ιστορίας. Τα τελευταία χρόνια δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στον ψηφιακό μετασχηματισμό του οργανισμού, μέσω της αξιοποίησης διαδραστικών εφαρμογών, τεχνολογιών εικονικής πραγματικότητας και ψηφιοποίησης των ιστορικών του αρχείων.

Αντίστοιχα, το Πλωτό Ναυτικό Μουσείο Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ» αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα ιστορικά μνημεία της νεότερης ελληνικής ιστορίας και μοναδικό παράδειγμα διατηρημένου θωρακισμένου καταδρομικού διεθνώς. Το πλοίο κατελκύστηκε το 1910 και συνδέθηκε με καθοριστικές στιγμές της ελληνικής ιστορίας, όπως οι Βαλκανικοί Πόλεμοι, η Μικρασιατική Εκστρατεία και οι δύο Παγκόσμιοι Πόλεμοι. Η συμβολή του στην εδραίωση της ελληνικής κυριαρχίας στο Αιγαίο και η σύνδεσή του με προσωπικότητες όπως ο Ναύαρχος Παύλος Κουντουριώτης έχουν προσδώσει στο πλοίο ιδιαίτερη ιστορική και συμβολική αξία.

Από το 1984 λειτουργεί ως πλωτό μουσείο, προσφέροντας στο κοινό τη δυνατότητα άμεσης επαφής με έναν αυθεντικό ιστορικό χώρο. Η ιδιαιτερότητα του Θωρηκτού «Γ.

Αβέρωφ» έγκειται στο γεγονός ότι ο επισκέπτης δεν παρατηρεί απλώς εκθέματα αλλά κινείται μέσα στο ίδιο το ιστορικό πλοίο, γεγονός που ενισχύει σημαντικά τη βιωματική διάσταση της μουσειακής εμπειρίας. Παράλληλα, το μουσείο αναπτύσσει εκπαιδευτικές, πολιτιστικές και επικοινωνιακές δράσεις, ενώ αξιοποιεί σύγχρονες ψηφιακές εφαρμογές, όπως τρισδιάστατες εικονικές περιηγήσεις και διαδικτυακές πλατφόρμες ενημέρωσης και επικοινωνίας με το κοινό.

Παρότι οι δύο οργανισμοί παρουσιάζουν διαφορετικά λειτουργικά χαρακτηριστικά, μοιράζονται έναν κοινό στρατηγικό προσανατολισμό. Και οι δύο επιδιώκουν τη διατήρηση και ανάδειξη της στρατιωτικής ιστορίας, τη μετάδοση της ιστορικής μνήμης στις νεότερες γενιές, την ενίσχυση της ιστορικής εκπαίδευσης και την αξιοποίηση των δυνατοτήτων που προσφέρει η ψηφιακή εποχή για τη διεύρυνση της κοινωνικής τους απήχησης. Παράλληλα, λειτουργούν ως σημαντικοί πόλοι πολιτιστικού τουρισμού, προσελκύοντας επισκέπτες από την Ελλάδα και το εξωτερικό.

Η συγκριτική μελέτη των δύο φορέων παρέχει τη δυνατότητα διερεύνησης διαφορετικών προσεγγίσεων στη διαχείριση της πολιτιστικής κληρονομιάς και της ιστορικής μνήμης. Επιπλέον, επιτρέπει την κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι οργανισμοί αυτοί ανταποκρίνονται στις σύγχρονες απαιτήσεις της μουσειακής εκπαίδευσης, της πολιτιστικής επικοινωνίας και της ψηφιακής καινοτομίας, διατηρώντας παράλληλα τον ιστορικό και συμβολικό τους χαρακτήρα.

4.4 Μέθοδοι συλλογής δεδομένων

Για την επίτευξη των στόχων της παρούσας έρευνας υιοθετήθηκε συνδυασμός διαφορετικών μεθόδων συλλογής δεδομένων, σύμφωνα με τη λογική της μεθοδολογικής τριγωνοποίησης (*methodological triangulation*). Η χρήση πολλαπλών πηγών δεδομένων επιτρέπει την πληρέστερη κατανόηση του ερευνητικού φαινομένου, ενισχύοντας παράλληλα την εγκυρότητα και την αξιοπιστία των ερευνητικών ευρημάτων (Denzin & Lincoln, 2011). Συγκεκριμένα, η έρευνα βασίστηκε στην ανάλυση δευτερογενών πηγών, στη διεξαγωγή ημιδομημένων συνεντεύξεων, στην παρατήρηση των δύο φορέων και στην ανάλυση του ψηφιακού τους περιεχομένου. Παράλληλα, στο ποσοτικό σκέλος της έρευνας αξιοποιήθηκε δομημένο ερωτηματολόγιο που απευθυνόταν στους επισκέπτες των δύο μουσείων.

4.4.1 Ανάλυση δευτερογενών πηγών

Η ανάλυση δευτερογενών πηγών αποτέλεσε βασικό στάδιο της ερευνητικής διαδικασίας, καθώς συνέβαλε στη θεωρητική θεμελίωση της μελέτης και στην κατανόηση του ευρύτερου πλαισίου μέσα στο οποίο λειτουργούν το Πολεμικό Μουσείο και το Πλωτό Ναυτικό Μουσείο Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ». Η βιβλιογραφική επισκόπηση επέτρεψε την αποσαφήνιση βασικών εννοιών, όπως η συλλογική μνήμη, η ιστορική συνείδηση, η πολιτιστική κληρονομιά, η μουσειακή εκπαίδευση, η επικοινωνιακή πολιτική των πολιτιστικών οργανισμών και ο πολιτιστικός τουρισμός.

Στο πλαίσιο αυτό αξιοποιήθηκε εκτεταμένη ελληνική και διεθνής βιβλιογραφία, η οποία περιλάμβανε επιστημονικά άρθρα, μονογραφίες, συλλογικούς τόμους, πρακτικά συνεδρίων και ερευνητικές μελέτες σχετικές με τη μουσειολογία, τη δημόσια ιστορία, την πολιτιστική διαχείριση και την ψηφιακή επικοινωνία. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε σε σύγχρονες μελέτες που εξετάζουν τον ρόλο των μουσείων στη διατήρηση της συλλογικής μνήμης και στη διαμόρφωση της ιστορικής συνείδησης, καθώς και στις επιδράσεις του ψηφιακού μετασχηματισμού στη λειτουργία των πολιτιστικών οργανισμών.

Επιπλέον, αναλύθηκαν θεσμικά και διοικητικά έγγραφα που αφορούν τους δύο υπό μελέτη οργανισμούς, όπως επίσημες εκδόσεις, στρατηγικά σχέδια ανάπτυξης, ενημερωτικά φυλλάδια, κανονισμοί λειτουργίας, ετήσιες εκθέσεις δραστηριοτήτων και πληροφοριακό υλικό που διατίθεται από τους ίδιους τους φορείς. Η αξιοποίηση των πηγών αυτών συνέβαλε στην κατανόηση της αποστολής, του οράματος, των στρατηγικών προτεραιοτήτων και των δράσεων που αναπτύσσουν το Πολεμικό Μουσείο και το Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ».

Παράλληλα, ιδιαίτερη σημασία είχε η μελέτη αρχειακού και ιστορικού υλικού που παραχωρήθηκε από τους δύο οργανισμούς κατά τη διάρκεια της έρευνας. Το υλικό αυτό περιλάμβανε ιστορικές πληροφορίες, έντυπες εκδόσεις, στοιχεία σχετικά με τις εκπαιδευτικές και πολιτιστικές δράσεις των φορέων, καθώς και πληροφορίες για την επικοινωνιακή και ψηφιακή τους παρουσία. Η ανάλυση των συγκεκριμένων τεκμηρίων παρείχε πολύτιμα στοιχεία για τη διασταύρωση και ερμηνεία των δεδομένων που προέκυψαν από τις συνεντεύξεις και τα ερωτηματολόγια.

Η αξιοποίηση δευτερογενών πηγών συνέβαλε όχι μόνο στη διαμόρφωση του θεωρητικού πλαισίου της έρευνας αλλά και στην υποστήριξη της ερμηνείας των εμπειρικών ευρημάτων. Μέσα από τη σύνδεση της βιβλιογραφικής γνώσης με τα πρωτογενή δεδομένα κατέστη δυνατή η ανάπτυξη μιας ολοκληρωμένης προσέγγισης σχετικά με τον ρόλο των δύο μουσείων ως φορέων ιστορικής μνήμης, πολιτιστικής κληρονομιάς, εκπαίδευσης και πολιτιστικής επικοινωνίας στη σύγχρονη ψηφιακή εποχή.

4.4.2 Συνεντεύξεις

Η ημιδομημένη συνέντευξη αποτέλεσε τη βασική μέθοδο συλλογής ποιοτικών δεδομένων της παρούσας έρευνας. Η επιλογή της συγκεκριμένης τεχνικής βασίστηκε στην ικανότητά της να παρέχει τη δυνατότητα εις βάθος διερεύνησης απόψεων, εμπειριών και πρακτικών των συμμετεχόντων, διατηρώντας παράλληλα ένα κοινό πλαίσιο θεματικών ερωτήσεων που επιτρέπει τη συγκρισιμότητα των απαντήσεων (Kvale, 2009). Η ημιδομημένη συνέντευξη θεωρείται ιδιαίτερα κατάλληλη σε έρευνες που επιδιώκουν την κατανόηση σύνθετων κοινωνικών και πολιτισμικών φαινομένων, καθώς επιτρέπει στον ερευνητή να εμβαθύνει σε ζητήματα που αναδεικνύονται κατά τη διάρκεια της συζήτησης χωρίς να περιορίζεται από ένα αυστηρά προκαθορισμένο ερωτηματολόγιο.

Στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης πραγματοποιήθηκαν δύο ημιδομημένες συνεντεύξεις με στελέχη που κατέχουν καίριες διοικητικές θέσεις στους υπό εξέταση οργανισμούς. Συγκεκριμένα, η πρώτη συνέντευξη πραγματοποιήθηκε με τον Αντιπρόεδρο του Διοικητικού Συμβουλίου του Πολεμικού Μουσείου, Αντιστράτηγο ε.α. Ιωάννη Τζουνάκο, ενώ η δεύτερη με τον Διευθυντή του Πλωτού Ναυτικού Μουσείου Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ», Πλοίαρχο Παναγιώτη Τριπόντικα. Η επιλογή των συγκεκριμένων συμμετεχόντων έγινε με σκόπιμη δειγματοληψία (*purposive sampling*), καθώς διαθέτουν άμεση γνώση της στρατηγικής, της λειτουργίας και των δράσεων των οργανισμών που εκπροσωπούν (Patton, 2015).

Ο οδηγός συνέντευξης οργανώθηκε γύρω από συγκεκριμένους θεματικούς άξονες που προέκυψαν από τη βιβλιογραφική επισκόπηση και τα ερευνητικά ερωτήματα της μελέτης. Οι θεματικές ενότητες αφορούσαν την αποστολή και το όραμα των δύο οργανισμών, τη συμβολή τους στη διατήρηση της συλλογικής μνήμης και της ιστορικής συνείδησης, τον εκπαιδευτικό τους ρόλο, τη σημασία της βιωματικής

μουσειακής εμπειρίας, την αξιοποίηση των ψηφιακών τεχνολογιών και των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, τις συνεργασίες και τις δράσεις εξωστρέφειας, καθώς και τη συμβολή τους στην ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού.

Οι συνεντεύξεις παρείχαν τη δυνατότητα καταγραφής όχι μόνο πληροφοριών σχετικά με τη λειτουργία των δύο μουσείων αλλά και των προσωπικών αντιλήψεων των διοικητικών στελεχών για τον ρόλο των οργανισμών στη σύγχρονη κοινωνία. Μέσα από τις αφηγήσεις των συμμετεχόντων αναδείχθηκαν ζητήματα που σχετίζονται με τη διαχείριση της ιστορικής μνήμης, την ισορροπία μεταξύ εθνικής αφήγησης και επιστημονικής τεκμηρίωσης, τη σημασία της εκπαίδευσης, τις προκλήσεις του ψηφιακού μετασχηματισμού και τις μελλοντικές στρατηγικές προτεραιότητες των φορέων.

Η πρώτη συνέντευξη πραγματοποιήθηκε μέσω ηλεκτρονικής επικοινωνίας με τον Αντιπρόεδρο του Πολεμικού Μουσείου, ενώ για το Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ» οι πληροφορίες αντλήθηκαν μέσω τηλεφωνικής επικοινωνίας με τον Διευθυντή του μουσείου και συμπληρώθηκαν από έντυπο αρχειακό και πληροφοριακό υλικό που παραχωρήθηκε για τους σκοπούς της έρευνας. Η συνδυαστική αξιοποίηση προφορικών και τεκμηριωμένων πηγών συνέβαλε στην πληρέστερη κατανόηση της λειτουργίας και των στρατηγικών των δύο οργανισμών.

Μετά την ολοκλήρωση της συλλογής των δεδομένων, οι συνεντεύξεις αποδελτιώθηκαν και αναλύθηκαν με τη μέθοδο της θεματικής ανάλυσης (*thematic analysis*), προκειμένου να εντοπιστούν επαναλαμβανόμενα μοτίβα, κοινές αντιλήψεις και διαφοροποιήσεις μεταξύ των δύο περιπτώσεων. Η διαδικασία αυτή επέτρεψε τη συστηματική οργάνωση των δεδομένων σε θεματικές κατηγορίες, οι οποίες συνδέθηκαν με τους στόχους και τα ερευνητικά ερωτήματα της μελέτης.

4.4.3 Παρατήρηση

Πέραν των συνεντεύξεων και της βιβλιογραφικής έρευνας, αξιοποιήθηκε η μέθοδος της παρατήρησης, η οποία συνέβαλε στην πληρέστερη κατανόηση της λειτουργίας των δύο πολιτιστικών φορέων και της εμπειρίας που προσφέρουν στους επισκέπτες τους. Η παρατήρηση αποτελεί σημαντική τεχνική συλλογής δεδομένων στις κοινωνικές επιστήμες, καθώς επιτρέπει την άμεση καταγραφή φαινομένων, συμπεριφορών και πρακτικών στο φυσικό τους περιβάλλον (Merriam & Tisdell, 2016).

Στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας πραγματοποιήθηκε παρατήρηση των εκθεσιακών χώρων, της οργάνωσης των συλλογών, των μέσων ερμηνείας των εκθεμάτων και των τρόπων αλληλεπίδρασης των επισκεπτών με το μουσειακό περιβάλλον. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στη διαμόρφωση της μουσειακής εμπειρίας, στη χρήση εποπτικών και ψηφιακών μέσων, στην προσβασιμότητα των πληροφοριών και στη συνολική εικόνα που διαμορφώνεται για τον επισκέπτη.

Η παρατήρηση πραγματοποιήθηκε κατά τη διάρκεια επιτόπιων επισκέψεων στο Πολεμικό Μουσείο Αθηνών και στο Πλωτό Ναυτικό Μουσείο Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ» κατά το χρονικό διάστημα διεξαγωγής της έρευνας. Η διαδικασία είχε μη συμμετοχικό χαρακτήρα, καθώς δεν παρενέβη στις δραστηριότητες των επισκεπτών ή του προσωπικού, αλλά κατέγραψε συστηματικά στοιχεία που σχετίζονταν με τη λειτουργία των χώρων και την εμπειρία του κοινού. Κατά τις επισκέψεις εξετάστηκαν η οργάνωση των εκθεσιακών χώρων, η διάταξη των συλλογών, η χρήση πληροφοριακού και εποπτικού υλικού, οι ψηφιακές εφαρμογές που ήταν διαθέσιμες στους επισκέπτες, καθώς και οι μορφές αλληλεπίδρασης των επισκεπτών με τα εκθέματα και το μουσειακό περιβάλλον. Παράλληλα, καταγράφηκαν παρατηρήσεις σχετικά με την προσβασιμότητα των πληροφοριών, τη συνολική αισθητική και λειτουργική οργάνωση των χώρων, καθώς και τα στοιχεία που ενίσχυαν τη βιωματική και εκπαιδευτική διάσταση της επίσκεψης.

Η παρατήρηση επέτρεψε επίσης την καταγραφή στοιχείων που σχετίζονται με τη βιωματική διάσταση της επίσκεψης, όπως η αξιοποίηση αυθεντικών ιστορικών αντικειμένων, η αρχιτεκτονική και χωρική οργάνωση των εκθέσεων, καθώς και η χρήση τεχνολογικών εφαρμογών για την ενίσχυση της κατανόησης του ιστορικού περιεχομένου. Στην περίπτωση του Θωρηκτού «Γ. Αβέρωφ», ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσίασε η δυνατότητα άμεσης περιήγησης των επισκεπτών στους αυθεντικούς χώρους του πλοίου, γεγονός που προσδίδει έντονα βιωματικό χαρακτήρα στη μουσειακή εμπειρία.

Τα δεδομένα που προέκυψαν από την παρατήρηση δεν χρησιμοποιήθηκαν ως αυτόνομη πηγή πληροφόρησης, αλλά λειτούργησαν συμπληρωματικά προς τις συνεντεύξεις και τα ποσοτικά δεδομένα των ερωτηματολογίων. Με τον τρόπο αυτό κατέστη δυνατή η διασταύρωση των πληροφοριών και η καλύτερη ερμηνεία των

ευρημάτων σχετικά με τον τρόπο λειτουργίας των δύο μουσείων ως φορέων ιστορικής μνήμης, εκπαίδευσης και πολιτιστικής επικοινωνίας.

4.5 Ανάλυση ψηφιακού περιεχομένου

Η ανάλυση ψηφιακού περιεχομένου αποτέλεσε μία επιπλέον πηγή συλλογής δεδομένων, καθώς η ψηφιακή επικοινωνία αποτελεί πλέον αναπόσπαστο στοιχείο της λειτουργίας των σύγχρονων πολιτιστικών οργανισμών. Η μέθοδος αυτή χρησιμοποιείται ευρέως για τη μελέτη του τρόπου με τον οποίο οργανισμοί και θεσμοί παρουσιάζουν τη δραστηριότητά τους στο διαδίκτυο, επικοινωνούν με το κοινό και διαμορφώνουν τη δημόσια εικόνα τους (Krippendorff, 2018).

Στο πλαίσιο της έρευνας εξετάστηκε το ψηφιακό περιεχόμενο που αναρτάται στις επίσημες ιστοσελίδες του Πολεμικού Μουσείου και του Πλωτού Ναυτικού Μουσείου Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ», καθώς και στους λογαριασμούς τους στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Η ανάλυση επικεντρώθηκε στην παρουσίαση της αποστολής και των στόχων των οργανισμών, στις εκπαιδευτικές και πολιτιστικές δράσεις που προβάλλονται, στις πληροφορίες που παρέχονται προς τους επισκέπτες, καθώς και στις πρακτικές ψηφιακής επικοινωνίας που εφαρμόζονται για την προσέλκυση και διατήρηση του ενδιαφέροντος του κοινού.

Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στη διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο οι δύο οργανισμοί αξιοποιούν τα ψηφιακά μέσα για την προβολή της ιστορικής μνήμης και της πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς και στη χρήση σύγχρονων τεχνολογικών εφαρμογών, όπως εικονικές περιηγήσεις, ψηφιακά αρχεία, πολυμεσικό υλικό και διαδραστικές υπηρεσίες. Παράλληλα, εξετάστηκε η συχνότητα και η θεματολογία των αναρτήσεων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, με στόχο την κατανόηση της επικοινωνιακής στρατηγικής που ακολουθούν οι δύο φορείς.

Η ανάλυση του ψηφιακού περιεχομένου παρείχε πολύτιμες πληροφορίες σχετικά με τον βαθμό ψηφιακής ωριμότητας των οργανισμών, τις στρατηγικές εξωστρέφειας που εφαρμόζουν και τον τρόπο με τον οποίο επιδιώκουν να προσεγγίσουν διαφορετικές κατηγορίες κοινού. Επιπλέον, τα ευρήματα της ανάλυσης συνέβαλαν στη διασταύρωση των στοιχείων που προέκυψαν από τις συνεντεύξεις και τα ερωτηματολόγια, ενισχύοντας τη συνολική αξιοπιστία της έρευνας.

4.6 Μέθοδοι ανάλυσης δεδομένων

Η ανάλυση των δεδομένων πραγματοποιήθηκε συνδυάζοντας ποιοτικές και ποσοτικές τεχνικές, σύμφωνα με τη λογική της μεικτής μεθοδολογικής προσέγγισης που ακολουθήθηκε στην παρούσα έρευνα. Η συνδυαστική αξιοποίηση διαφορετικών μεθόδων ανάλυσης επέτρεψε την ολοκληρωμένη διερεύνηση των ερευνητικών ερωτημάτων και τη διασταύρωση των ευρημάτων που προέκυψαν από τις διαφορετικές πηγές δεδομένων (Creswell&Creswell,2017).

Για την ανάλυση των ποιοτικών δεδομένων που συλλέχθηκαν μέσω των ημιδομημένων συνεντεύξεων εφαρμόστηκε η μέθοδος της θεματικής ανάλυσης (*thematic analysis*). Η συγκεκριμένη μέθοδος θεωρείται ιδιαίτερα κατάλληλη για τον εντοπισμό, την οργάνωση και την ερμηνεία επαναλαμβανόμενων προτύπων και θεμάτων μέσα στα ποιοτικά δεδομένα (Braun&Clarke,2021). Αρχικά πραγματοποιήθηκε προσεκτική μελέτη και αποδελτίωση των συνεντεύξεων, ακολουθούμενη από τη διαδικασία κωδικοποίησης των απαντήσεων. Στη συνέχεια οι επιμέρους κώδικες ομαδοποιήθηκαν σε ευρύτερες θεματικές κατηγορίες που συνδέονταν με τους στόχους της έρευνας.

Μέσα από τη διαδικασία αυτή αναδείχθηκαν θεματικοί άξονες όπως η διατήρηση της ιστορικής μνήμης, η συμβολή των μουσείων στη διαμόρφωση της ιστορικής συνείδησης, ο εκπαιδευτικός τους ρόλος, η σημασία της βιωματικής εμπειρίας, η αξιοποίηση των ψηφιακών τεχνολογιών, η επικοινωνιακή πολιτική, οι δράσεις εξωστρέφειας και η συμβολή στον πολιτιστικό τουρισμό. Η θεματική ανάλυση επέτρεψε την εις βάθος κατανόηση των αντιλήψεων και των στρατηγικών που αναπτύσσουν οι δύο φορείς στο σύγχρονο πολιτιστικό περιβάλλον.

Το ποιοτικό δείγμα της έρευνας αποτελούνταν από δύο στελέχη με καίρια θέση στη διοίκηση και λειτουργία των υπό μελέτη οργανισμών και συγκεκριμένα τον Αντιπρόεδρο του Πολεμικού Μουσείου και τον Διοικητή του Πλωτού Ναυτικού Μουσείου Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ». Η επιλογή των συμμετεχόντων πραγματοποιήθηκε με σκοπούμενη δειγματοληψία (*purposive sampling*), καθώς επελέγησαν πρόσωπα που διαθέτουν άμεση γνώση της στρατηγικής, της λειτουργίας και των εκπαιδευτικών και επικοινωνιακών δράσεων των δύο φορέων.

Η συλλογή των ποιοτικών δεδομένων πραγματοποιήθηκε κατά το χρονικό διάστημα από Μάρτιο-Μάιο 2026 μέσω ημιδομημένων συνεντεύξεων. Οι συνεντεύξεις

βασίστηκαν σε προκαθορισμένο οδηγό θεματικών ερωτήσεων, ο οποίος κάλυπτε ζητήματα σχετικά με τη διαχείριση της ιστορικής μνήμης, τον εκπαιδευτικό ρόλο των μουσείων, τη μουσειακή εμπειρία, την αξιοποίηση των ψηφιακών τεχνολογιών, την επικοινωνιακή πολιτική και τη συμβολή των οργανισμών στον πολιτιστικό τουρισμό. Η ημιδομημένη μορφή των συνεντεύξεων επέτρεψε την εις βάθος ανάπτυξη των απόψεων των συμμετεχόντων και τη συλλογή πλούσιων ποιοτικών δεδομένων σχετικά με τη λειτουργία και τις προοπτικές των δύο μουσείων.

4.7 Ηθικές παράμετροι και περιορισμοί της έρευνας

Η διεξαγωγή της παρούσας έρευνας βασίστηκε στις θεμελιώδεις αρχές της ερευνητικής δεοντολογίας, με στόχο τη διασφάλιση της αξιοπιστίας της ερευνητικής διαδικασίας και του σεβασμού προς όλους τους συμμετέχοντες. Η τήρηση των ηθικών κανόνων αποτελεί βασική προϋπόθεση για την παραγωγή έγκυρης επιστημονικής γνώσης και για την προστασία των δικαιωμάτων των ατόμων που συμμετέχουν στην έρευνα (Israel, 2015).

Οι συμμετέχοντες στις συνεντεύξεις ενημερώθηκαν εκ των προτέρων για τον σκοπό της έρευνας, τη χρήση των δεδομένων και τον ακαδημαϊκό χαρακτήρα της μελέτης. Η συμμετοχή τους ήταν απολύτως εθελοντική και πραγματοποιήθηκε κατόπιν συναίνεσης. Επιπλέον, διασφαλίστηκε ότι οι πληροφορίες που παρασχέθηκαν θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για ερευνητικούς σκοπούς και για τις ανάγκες της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

Αντίστοιχα, οι συμμετέχοντες στα ερωτηματολόγια ενημερώθηκαν για τον σκοπό της έρευνας και συμμετείχαν ανώνυμα, χωρίς να συλλέγονται προσωπικά δεδομένα που θα μπορούσαν να οδηγήσουν στην ταυτοποίησή τους. Η ανωνυμία και η εμπιστευτικότητα των απαντήσεων διασφαλίστηκαν σε όλα τα στάδια της έρευνας, σύμφωνα με τις αρχές της ακαδημαϊκής δεοντολογίας και της προστασίας προσωπικών δεδομένων.

Παρά τη συστηματική οργάνωση της έρευνας, υπάρχουν ορισμένοι περιορισμοί που θα πρέπει να ληφθούν υπόψη κατά την ερμηνεία των αποτελεσμάτων. Αρχικά, το ποιοτικό σκέλος βασίστηκε σε δύο συνεντεύξεις με εκπροσώπους των διοικήσεων των υπό μελέτη οργανισμών. Αν και οι συμμετέχοντες κατείχαν θέσεις που τους επέτρεπαν να διαθέτουν ολοκληρωμένη εικόνα της λειτουργίας των φορέων, οι απόψεις τους

ενδέχεται να αντανακλούν σε κάποιο βαθμό τη θεσμική οπτική των οργανισμών που εκπροσωπούν.

Επιπλέον, η έρευνα επικεντρώνεται αποκλειστικά σε δύο συγκεκριμένους φορείς στρατιωτικής πολιτιστικής κληρονομιάς. Ως εκ τούτου, τα αποτελέσματα δεν μπορούν να γενικευθούν στο σύνολο των ελληνικών μουσείων ή πολιτιστικών οργανισμών, αλλά αφορούν κυρίως τις συγκεκριμένες περιπτώσεις που μελετήθηκαν. Ωστόσο, η επιλογή των δύο οργανισμών παρέχει σημαντικές ενδείξεις για τις σύγχρονες τάσεις και προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι φορείς στρατιωτικής ιστορίας και πολιτιστικής διαχείρισης στην Ελλάδα.

Τέλος, η χρονική περίοδος διεξαγωγής της έρευνας και οι περιορισμοί πρόσβασης σε ορισμένα εσωτερικά δεδομένα των οργανισμών ενδέχεται να επηρέασαν το εύρος των διαθέσιμων πληροφοριών. Παρά τους περιορισμούς αυτούς, η συνδυαστική αξιοποίηση συνεντεύξεων, ερωτηματολογίων, παρατήρησης, δευτερογενών πηγών και ανάλυσης ψηφιακού περιεχομένου ενίσχυσε την αξιοπιστία των αποτελεσμάτων και επέτρεψε την πολυδιάστατη προσέγγιση του ερευνητικού αντικειμένου

Κεφάλαιο 5: Μελέτες Περίπτωσης «Πολεμικό Μουσείο και Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ»

5.1 Ιστορική και διοικητική παρουσίαση

Το Πολεμικό Μουσείο αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους θεσμούς διατήρησης και ανάδειξης της στρατιωτικής ιστορίας και της εθνικής μνήμης στην Ελλάδα. Η ίδρυσή του αποφασίστηκε το 1964, ενώ εγκαινιάστηκε επίσημα το 1975 στην Αθήνα, με στόχο τη συγκέντρωση, διατήρηση και προβολή ιστορικών τεκμηρίων που σχετίζονται με τους αγώνες του ελληνικού έθνους. Το μουσείο λειτουργεί ως Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου υπό την εποπτεία του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας και αποτελεί τον βασικό κρατικό φορέα στρατιωτικής ιστορίας και πολεμικής κληρονομιάς στην Ελλάδα.

Η αποστολή του μουσείου συνδέεται άμεσα με τη διατήρηση της συλλογικής μνήμης, την ενίσχυση της ιστορικής συνείδησης και την προβολή της ελληνικής στρατιωτικής ιστορίας από την αρχαιότητα έως τη σύγχρονη εποχή. Μέσα από τις μόνιμες και περιοδικές εκθέσεις του παρουσιάζονται σημαντικές ιστορικές περίοδοι, όπως η Ελληνική Επανάσταση του 1821, οι Βαλκανικοί Πόλεμοι, η Μικρασιατική

Εκστρατεία, οι Παγκόσμιοι Πόλεμοι και νεότερες στρατιωτικές επιχειρήσεις της Ελλάδας. Οι συλλογές του περιλαμβάνουν όπλα, στολές, ιστορικά αρχεία, σημαίες, χάρτες, έργα τέχνης και προσωπικά αντικείμενα ιστορικών προσωπικοτήτων, στοιχεία που συμβάλλουν στην ιστορική τεκμηρίωση και στην πολιτιστική διατήρηση της εθνικής κληρονομιάς. Σύμφωνα με τον Bennett (2013), τα μουσεία λειτουργούν ως θεσμοί ιστορικής και πολιτιστικής αναπαράστασης, μέσω των οποίων διαμορφώνεται η συλλογική μνήμη και η πολιτιστική ταυτότητα των κοινωνιών.

Ιδιαίτερη σημασία παρουσιάζει η διοικητική και οργανωτική δομή του μουσείου, καθώς εκτός από το κεντρικό κτίριο στην Αθήνα διαθέτει παραρτήματα και συνδεδεμένους εκθεσιακούς χώρους σε διάφορες περιοχές της Ελλάδας, όπως η Θεσσαλονίκη, το Ναύπλιο, η Τρίπολη, η Καλαμάτα, τα Χανιά, το Ρέθυμνο και η Χαλκίδα. Μέσα από τη λειτουργία των παραρτημάτων επιχειρείται η αποκέντρωση της ιστορικής γνώσης και η σύνδεση της τοπικής ιστορίας με τη συνολική ιστορική πορεία του ελληνικού κράτους. Η λειτουργία αυτή συνδέεται με την άποψη της Macdonald (2011), σύμφωνα με την οποία τα σύγχρονα μουσεία δεν αποτελούν απλώς χώρους φύλαξης αντικειμένων αλλά δυναμικούς οργανισμούς πολιτισμικής διαχείρισης και κοινωνικής επικοινωνίας.

Το έμβλημα του μουσείου έχει ιδιαίτερη ιστορική και συμβολική αξία, καθώς εμπνέεται από το «Αριστείο του Αγώνος Ανεξαρτησίας 1821-1829», το οποίο απονεμήθηκε στους αγωνιστές της Ελληνικής Επανάστασης. Στις κεραίες του σταυρού αναγράφεται η φράση «ΤΟΙΣ ΗΡΩΙΚΟΙΣ ΠΡΟΜΑΧΟΙΣ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ», ενώ συνοδεύεται από τη ρήση «ΠΟΛΕΜΙΩΝ ΑΜΥΝΕΣΘΑΙ ΑΓΑΘΟΝ ΕΝΕΣΤΙΝ» από τον Επιτάφιο λόγο του Περικλή, όπως παρατίθεται από τον Θουκυδίδη. Το στοιχείο αυτό αναδεικνύει τον ιστορικό, ιδεολογικό και παιδευτικό χαρακτήρα του οργανισμού και τη σύνδεσή του με τη διαχρονική πορεία του ελληνισμού.

5.2 Επικοινωνιακή πολιτική και ψηφιακή παρουσία

Στη σύγχρονη εποχή του ψηφιακού μετασχηματισμού, τόσο το Πολεμικό Μουσείο όσο και το Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ» επιχειρούν να ενισχύσουν την επικοινωνιακή τους πολιτική και να προσαρμοστούν στις νέες απαιτήσεις του κοινού μέσω της αξιοποίησης ψηφιακών τεχνολογιών και σύγχρονων μορφών πολιτιστικής επικοινωνίας. Η χρήση ψηφιακών μέσων, διαδικτυακών πλατφορμών και διαδραστικών εφαρμογών επιτρέπει στους δύο φορείς να προσεγγίσουν ευρύτερο κοινό, να ενισχύσουν τη βιωματική

εμπειρία των επισκεπτών και να αναδείξουν αποτελεσματικότερα την ιστορική και πολιτιστική τους σημασία.

Το Πολεμικό Μουσείο αξιοποιεί σύγχρονες μορφές ψηφιακής επικοινωνίας μέσω της επίσημης ιστοσελίδας του, των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και των ψηφιακών συλλογών του. Μέσα από τις διαδικτυακές του πλατφόρμες προβάλλονται ιστορικά αφιερώματα, επετειακές δράσεις, εκπαιδευτικά προγράμματα και πολιτιστικές εκδηλώσεις, ενισχύοντας την εξωστρέφεια και τη δημόσια παρουσία του οργανισμού. Παράλληλα, η ανάπτυξη ψηφιακών συλλογών και η σταδιακή ψηφιοποίηση αρχαιολογικού υλικού επιτρέπουν την πρόσβαση του κοινού σε ιστορικά τεκμήρια και ενισχύουν τη διάδοση της στρατιωτικής ιστορίας και της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Η αξιοποίηση τεχνολογιών επαυξημένης πραγματικότητας (AR), εικονικής πραγματικότητας (VR), διαδραστικών οθονών και πολυμεσικών εφαρμογών συμβάλλει στη δημιουργία μιας περισσότερο συμμετοχικής και βιωματικής εμπειρίας για τους επισκέπτες. Μέσα από τις τεχνολογίες αυτές οι χρήστες έχουν τη δυνατότητα να παρακολουθούν αναπαραστάσεις ιστορικών γεγονότων, να εξερευνούν στρατιωτικό εξοπλισμό σε τρισδιάστατη μορφή και να προσεγγίζουν την ιστορία με περισσότερο διαδραστικό τρόπο. Σύμφωνα με τους Bakhshi και Throsby (2012), οι νέες τεχνολογίες στους πολιτιστικούς οργανισμούς ενισχύουν την αλληλεπίδραση με το κοινό και αναβαθμίζουν σημαντικά την εκπαιδευτική και πολιτιστική εμπειρία των επισκεπτών.

Αντίστοιχα, το Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ», ως πλωτό ναυτικό μουσείο και ιστορικό σύμβολο της νεότερης ελληνικής ιστορίας, αξιοποιεί την ψηφιακή επικοινωνία για την ανάδειξη της ιστορικής του σημασίας και της ναυτικής παράδοσης της Ελλάδας. Μέσα από την επίσημη διαδικτυακή του παρουσία και τις ψηφιακές του δράσεις προβάλλονται ιστορικά στοιχεία για τη συμμετοχή του πλοίου στους Βαλκανικούς Πολέμους, στις ναυτικές επιχειρήσεις του ελληνικού στόλου και στη συνολική συμβολή του στην ελληνική ιστορία. Η ψηφιακή προβολή του Θωρηκτού ΑΒΕΡΩΦ συμβάλλει σημαντικά στην ενίσχυση της πολιτιστικής και ιστορικής του ταυτότητας και στην προσέγγιση νέων ηλικιακών ομάδων μέσω σύγχρονων μορφών επικοινωνίας (Θωρηκτό Γ. Αβέρωφ).

Η ενσωμάτωση ψηφιακών τεχνολογιών στο πλωτό μουσείο ενισχύει τη βιωματική διάσταση της επίσκεψης και επιτρέπει στους επισκέπτες να κατανοήσουν με πιο άμεσο τρόπο τη λειτουργία και την ιστορική πορεία του πλοίου. Μέσα από διαδραστικές

εφαρμογές, οπτικοακουστικό υλικό και ψηφιακές αφηγήσεις δημιουργείται ένα περισσότερο ελκυστικό και συμμετοχικό περιβάλλον μάθησης. Όπως επισημαίνει η Hooper-Greenhill (2015), τα σύγχρονα μουσεία και οι πολιτιστικοί οργανισμοί οφείλουν να μετασχηματίζουν τον επισκέπτη από παθητικό δέκτη πληροφοριών σε ενεργό συμμετέχοντα της μουσειακής εμπειρίας.

Παράλληλα, η χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης από το Πολεμικό Μουσείο και το Πλωτό Ναυτικό Μουσείο Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ» συμβάλλει στη δημιουργία μιας πιο άμεσης και διαδραστικής σχέσης επικοινωνίας με το κοινό. Οι δύο οργανισμοί αξιοποιούν ψηφιακές πλατφόρμες (<https://warmuseum.gr/> και <https://averof.hellenicnavy.gr/>) για την προβολή ιστορικών επετείων, εκπαιδευτικών προγραμμάτων, πολιτιστικών εκδηλώσεων, εκθέσεων και ενημερωτικού υλικού, ενισχύοντας την εξωστρέφεια και την αναγνωρισιμότητά τους. Η συστηματική παρουσία στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης επιτρέπει την προσέγγιση νεότερων ηλικιακών ομάδων, την ενίσχυση της συμμετοχικότητας και τη διεύρυνση της πρόσβασης στην ιστορική γνώση πέρα από τα όρια της φυσικής επίσκεψης. Επιπλέον, η ψηφιακή επικοινωνία λειτουργεί ως εργαλείο πολιτιστικής προβολής και πολιτιστικού τουρισμού, συμβάλλοντας στην προσέλκυση νέων επισκεπτών και στην ενίσχυση της δημόσιας εικόνας των δύο μουσείων σε εθνικό και διεθνές επίπεδο.

5.3 Εκπαιδευτικά προγράμματα και δράσεις κοινού

Το Πολεμικό Μουσείο και το Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ» επιτελούν σημαντικό εκπαιδευτικό και πολιτιστικό έργο μέσα από την ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων, βιωματικών δράσεων και δραστηριοτήτων κοινού, οι οποίες στοχεύουν στην ενίσχυση της ιστορικής γνώσης, της συλλογικής μνήμης και της πολιτιστικής συνείδησης των επισκεπτών. Οι δράσεις αυτές απευθύνονται τόσο σε μαθητές και φοιτητές όσο και στο ευρύτερο κοινό, συμβάλλοντας στην ανάδειξη της στρατιωτικής ιστορίας μέσα από σύγχρονες παιδαγωγικές και βιωματικές προσεγγίσεις.

Σύμφωνα με τον Αντιπρόεδρο του Πολεμικού Μουσείου, ιδιαίτερη έμφαση δίνεται τα τελευταία χρόνια στην ανάπτυξη εκπαιδευτικών προγραμμάτων, εργαστηρίων και συνεργασιών με σχολεία και πανεπιστήμια. Ειδικότερα, το Πολεμικό Μουσείο οργανώνει εκπαιδευτικά προγράμματα για σχολικές ομάδες όλων των βαθμίδων εκπαίδευσης, με στόχο τη βιωματική προσέγγιση της ελληνικής ιστορίας και τη

σύνδεση των μαθητών με σημαντικά ιστορικά γεγονότα και πρόσωπα. Τα προγράμματα περιλαμβάνουν ξεναγήσεις, παρουσιάσεις ιστορικών εκθεμάτων, διαδραστικές δραστηριότητες και επετειακές εκδηλώσεις, οι οποίες ενισχύουν τη συμμετοχή των μαθητών στη μαθησιακή διαδικασία. Η εκπαιδευτική διάσταση του μουσείου συνδέεται με τη σύγχρονη μουσειοπαιδαγωγική αντίληψη, σύμφωνα με την οποία το μουσείο αποτελεί χώρο βιωματικής μάθησης και ενεργητικής συμμετοχής του επισκέπτη (Hooper-Greenhill, 2015).

Παράλληλα, το μουσείο πραγματοποιεί θεματικές εκθέσεις, επετειακά αφιερώματα και πολιτιστικές εκδηλώσεις που σχετίζονται με σημαντικές ιστορικές επετείους, όπως η Ελληνική Επανάσταση του 1821, οι Βαλκανικοί Πόλεμοι και ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος. Μέσα από τις δράσεις αυτές επιχειρείται η ενίσχυση της ιστορικής μνήμης και η σύνδεση του κοινού με τη νεότερη ελληνική ιστορία. Επιπλέον, αξιοποιούνται ψηφιακά μέσα και πολυμεσικές εφαρμογές που ενισχύουν τη βιωματικότητα της εμπειρίας και καθιστούν την ιστορική αφήγηση περισσότερο προσιτή στις νεότερες ηλικίες (Bakhshi & Throsby, 2012).

Σημαντική είναι επίσης η συμβολή του Πολεμικού Μουσείου στην ανάπτυξη πολιτιστικών συνεργασιών με σχολεία, πανεπιστήμια, ερευνητικά ιδρύματα και πολιτιστικούς φορείς. Μέσα από τις συνεργασίες αυτές προωθείται η εκπαιδευτική αξιοποίηση των συλλογών και ενισχύεται η διάδοση της ιστορικής γνώσης και της πολιτιστικής κληρονομιάς. Η λειτουργία του μουσείου ως χώρου άτυπης εκπαίδευσης και πολιτιστικής επικοινωνίας ενισχύει τον κοινωνικό του ρόλο και τη σύνδεσή του με την τοπική και εθνική κοινωνία (Macdonald, 2011).

Αντίστοιχα, το Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ», ως πλωτό μουσείο και ιστορικό σύμβολο της ελληνικής ναυτικής ιστορίας, αναπτύσσει εκπαιδευτικές δράσεις και προγράμματα που επικεντρώνονται στη ναυτική παράδοση, στην ιστορία του Πολεμικού Ναυτικού και στη συμβολή του πλοίου στους εθνικούς αγώνες. Οι επισκέψεις σχολικών ομάδων συνοδεύονται από ξεναγήσεις στους χώρους του πλοίου, παρουσίαση ιστορικών γεγονότων και βιωματικές αφηγήσεις που επιτρέπουν στους επισκέπτες να κατανοήσουν τη λειτουργία και τη στρατηγική σημασία του θωρηκτού στην ελληνική ιστορία (Θωρηκτό Γ. Αβέρωφ).

Η ιδιαίτερη φύση του πλωτού μουσείου δημιουργεί μια μοναδική βιωματική εμπειρία, καθώς οι επισκέπτες έχουν τη δυνατότητα να περιηγηθούν στους πραγματικούς χώρους

διαβίωσης και δράσης του πληρώματος, να δουν αυθεντικό ναυτικό εξοπλισμό και να βιώσουν άμεσα το ιστορικό περιβάλλον του πλοίου. Η βιωματική αυτή διάσταση ενισχύει τη συναισθηματική σύνδεση των επισκεπτών με την ιστορία και συμβάλλει στη διαμόρφωση ιστορικής συνείδησης και εθνικής ταυτότητας. Σύμφωνα με τον Bennett (2013), τα μουσεία λειτουργούν ως χώροι πολιτισμικής εμπειρίας, όπου η άμεση επαφή με τα ιστορικά τεκμήρια ενισχύει την κατανόηση και τη συλλογική μνήμη.

Ακόμη, το Θωρηκτό ΑΒΕΡΩΦ συμμετέχει σε επετειακές εκδηλώσεις, ναυτικές τελετές και πολιτιστικές δράσεις, ενισχύοντας τη δημόσια παρουσία και τον συμβολικό του ρόλο ως μνημείο της νεότερης ελληνικής ιστορίας. Οι δράσεις αυτές συμβάλλουν στη διατήρηση της ναυτικής παράδοσης και στη σύνδεση των νεότερων γενεών με την ιστορική πορεία του ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού.

5.4 Ανάλυση επισκεψιμότητας

Η επισκεψιμότητα αποτελεί σημαντικό δείκτη αξιολόγησης της απήχησης και του κοινωνικού ρόλου ενός μουσείου, καθώς αποτυπώνει το ενδιαφέρον του κοινού για τις δραστηριότητες και το περιεχόμενό του (Falk&Dierking,2016). Στην παρούσα έρευνα δεν υπήρξε πρόσβαση σε αναλυτικά στατιστικά στοιχεία επισκεψιμότητας των δύο φορέων. Ωστόσο, χρήσιμες πληροφορίες προέκυψαν από τις συνεντεύξεις των εκπροσώπων τους και από την παρατήρηση των χώρων.

Σύμφωνα με τον Αντιπρόεδρο του Πολεμικού Μουσείου, σημαντικό μέρος των επισκεπτών αποτελείται από μαθητές και εκπαιδευτικές ομάδες, καθώς *«κάθε χρόνο επισκέπτονται το Μουσείο δεκάδες χιλιάδες μαθητές διαφόρων βαθμίδων από όλη την Ελλάδα»*. Επιπλέον, το κοινό του μουσείου περιλαμβάνει φοιτητές, ερευνητές, ιστορικούς αλλά και ξένους επισκέπτες που ενδιαφέρονται για τη νεότερη ελληνική ιστορία. Τα ευρήματα αυτά αναδεικνύουν τον έντονο εκπαιδευτικό και πολιτιστικό χαρακτήρα του οργανισμού.

Αντίστοιχα, σύμφωνα με τον Διοικητή του Θωρηκτού «Γ. Αβέρωφ», το πλωτό μουσείο προσελκύει επισκέπτες διαφορετικών ηλικιακών και κοινωνικών ομάδων, όπως μαθητές, οικογένειες, ερευνητές και τουρίστες με ενδιαφέρον για τη ναυτική ιστορία και την πολιτιστική κληρονομιά. Η μοναδικότητα του πλοίου ως αυθεντικού ιστορικού

μνημείου και η δυνατότητα βιωματικής περιήγησης στους χώρους του φαίνεται να αποτελούν σημαντικούς παράγοντες προσέλκυσης κοινού.

Παρότι δεν υπάρχουν διαθέσιμα ποσοτικά δεδομένα για τη σύγκριση της επισκεψιμότητας των δύο φορέων, τα ευρήματα των συνεντεύξεων υποδηλώνουν ότι και οι δύο οργανισμοί διαθέτουν ισχυρό εκπαιδευτικό προσανατολισμό και απευθύνονται σε ένα ευρύ φάσμα επισκεπτών. Η ποικιλομορφία του κοινού τους συνδέεται άμεσα με τον ρόλο τους ως φορέων ιστορικής μνήμης, πολιτιστικής κληρονομιάς και δημόσιας ιστορίας.

Κεφάλαιο 6: Παρουσίαση και Ανάλυση των Ποιοτικών Ευρημάτων

6.1 Προφίλ των συμμετεχόντων στις συνεντεύξεις

Η ποιοτική διερεύνηση της παρούσας μελέτης βασίστηκε στη διεξαγωγή δύο ημιδομημένων συνεντεύξεων με στελέχη που κατέχουν καίριες διοικητικές θέσεις στους υπό εξέταση φορείς πολιτιστικής και ιστορικής διαχείρισης. Η επιλογή των συμμετεχόντων πραγματοποιήθηκε με τη μέθοδο της σκόπιμης δειγματοληψίας (*purposive sampling*), καθώς οι συγκεκριμένοι συμμετέχοντες διαθέτουν άμεση γνώση της στρατηγικής, της λειτουργίας και των δράσεων των οργανισμών που εκπροσωπούν (Patton, 2015).

Ο πρώτος συμμετέχων ήταν ο Αντιστράτηγος ε.α. Ιωάννης Τζουνάκος, Β' Αντιπρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου του Πολεμικού Μουσείου. Μέσω της θεσμικής του θέσης διαθέτει ολοκληρωμένη εικόνα της λειτουργίας του Μουσείου, των εκπαιδευτικών και πολιτιστικών του δράσεων, καθώς και του στρατηγικού σχεδιασμού που αφορά την ανάπτυξη και τον εκσυγχρονισμό του οργανισμού. Η συνέντευξή του παρείχε σημαντικές πληροφορίες σχετικά με τη διαχείριση της ιστορικής μνήμης, την εκπαιδευτική αποστολή του μουσείου, την αξιοποίηση των ψηφιακών τεχνολογιών και τον ρόλο του πολιτιστικού τουρισμού.

Ο δεύτερος συμμετέχων ήταν ο Πλοίαρχος Παναγιώτης Τριπόντικας, Διευθυντής του Πλωτού Ναυτικού Μουσείου Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ». Ως επικεφαλής του ιστορικού πλοίου διαθέτει εξειδικευμένη γνώση τόσο της ιστορικής και πολιτιστικής του αξίας όσο και των δράσεων που αναπτύσσονται για την ανάδειξη της ναυτικής κληρονομιάς της Ελλάδας. Οι πληροφορίες που αξιοποιήθηκαν στην παρούσα έρευνα προέκυψαν

μέσω τηλεφωνικής επικοινωνίας και συμπληρώθηκαν από έντυπο αρχειακό και πληροφοριακό υλικό που παραχωρήθηκε από τη διοίκηση του μουσείου.

Η επιλογή των δύο συμμετεχόντων θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική για την επίτευξη των στόχων της έρευνας, καθώς εκπροσωπούν δύο εμβληματικούς οργανισμούς στρατιωτικής πολιτιστικής κληρονομιάς με διαφορετικά λειτουργικά χαρακτηριστικά αλλά κοινή αποστολή ως προς τη διατήρηση της ιστορικής μνήμης, την εκπαίδευση και την πολιτιστική επικοινωνία. Οι απόψεις τους προσφέρουν μια θεσμική και στρατηγική οπτική για τον τρόπο με τον οποίο τα σύγχρονα στρατιωτικά μουσεία ανταποκρίνονται στις προκλήσεις της ψηφιακής εποχής.

Πίνακας 6.1: Συμμετέχοντες στις ημιδομημένες συνεντεύξεις

Κωδικός	Φορέας	Θέση
Σ1	Πολεμικό Μουσείο	Ιωάννης Τζουνάκος, Αντιστράτηγος ε.α., Β΄ Αντιπρόεδρος Δ.Σ.
Σ2	Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ»	Παναγιώτης Τριπόντικας, Πλοίαρχος Π.Ν., Διευθυντής Πλωτού Ναυτικού Μουσείου

6.2 Ανάδειξη των θεματικών αξόνων της ανάλυσης

Η ανάλυση των συνεντεύξεων πραγματοποιήθηκε με τη μέθοδο της θεματικής ανάλυσης (*thematic analysis*), η οποία επέτρεψε τον εντοπισμό επαναλαμβανόμενων προτύπων νοήματος και την οργάνωση των δεδομένων σε ευρύτερες εννοιολογικές κατηγορίες (Braun & Clarke, 2021). Η διαδικασία περιλάμβανε διαδοχικά στάδια εξοικείωσης με το υλικό, αρχικής κωδικοποίησης, ομαδοποίησης των κωδίκων και τελικής διαμόρφωσης των θεματικών ενοτήτων.

Η συγκριτική επεξεργασία των απαντήσεων των εκπροσώπων του Πολεμικού Μουσείου και του Πλωτού Ναυτικού Μουσείου Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ» ανέδειξε σημαντικό βαθμό σύγκλισης ως προς τον τρόπο με τον οποίο οι δύο οργανισμοί αντιλαμβάνονται την αποστολή και τον ρόλο τους στη σύγχρονη κοινωνία. Παράλληλα, καταγράφηκαν ορισμένες διαφοροποιήσεις που σχετίζονται με τη φύση, την ιστορική ιδιαιτερότητα και το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας κάθε φορέα.

Από τη διαδικασία της κωδικοποίησης προέκυψαν επτά κύριοι θεματικοί άξονες, οι οποίοι αποτυπώνουν τις βασικές διαστάσεις της λειτουργίας των δύο οργανισμών ως φορέων ιστορικής μνήμης, πολιτιστικής κληρονομιάς, εκπαίδευσης και επικοινωνίας. Οι άξονες αυτοί αφορούν:

1. τη διατήρηση της ιστορικής μνήμης και τη συμβολή στη διαμόρφωση της εθνικής ιστορικής συνείδησης,
2. την ισορροπία μεταξύ εθνικής αφήγησης και επιστημονικής τεκμηρίωσης,
3. τον εκπαιδευτικό ρόλο και τη μουσειακή εμπειρία,
4. τη βιωματική διάσταση της ιστορικής μάθησης,
5. τον ψηφιακό μετασχηματισμό και την επικοινωνιακή πολιτική,
6. τις συνεργασίες, την εξωστρέφεια και την πολιτιστική διπλωματία,
7. τη συμβολή στον πολιτιστικό τουρισμό και τις μελλοντικές στρατηγικές προτεραιότητες.

Οι θεματικοί αυτοί άξονες δεν προέκυψαν αποκλειστικά από τη δομή του οδηγού συνέντευξης, αλλά επιβεβαιώθηκαν και ενισχύθηκαν από τη συχνότητα εμφάνισης αντίστοιχων αναφορών στις αφηγήσεις των συμμετεχόντων. Ως εκ τούτου, αποτελούν το βασικό αναλυτικό πλαίσιο για την παρουσίαση και ερμηνεία των ποιοτικών ευρημάτων που ακολουθούν.

Πίνακας 6.2: Θεματικοί άξονες που προέκυψαν από τη θεματική ανάλυση των συνεντεύξεων

Θεματικός άξονας	Περιγραφή
Διατήρηση ιστορικής μνήμης και εθνικής συνείδησης	Ο ρόλος των μουσείων ως φορέων συλλογικής μνήμης και ιστορικής συνέχειας
Εθνική αφήγηση και επιστημονική τεκμηρίωση	Η ισορροπία μεταξύ πατριωτικού συμβολισμού και ιστορικής αντικειμενικότητας
Εκπαιδευτικός ρόλος και μουσειακή εμπειρία	Εκπαιδευτικές δράσεις, σχολικά προγράμματα και ιστορική μάθηση
Βιωματική εμπειρία	Η σημασία της άμεσης επαφής με αυθεντικούς ιστορικούς χώρους και τεκμήρια

Θεματικός άξονας	Περιγραφή
Ψηφιακός μετασχηματισμός και επικοινωνία	Χρήση ψηφιακών τεχνολογιών και μέσων κοινωνικής δικτύωσης
Συνεργασίες και εξωστρέφεια	Θεσμικά δίκτυα, διεθνείς συνεργασίες και πολιτιστική διπλωματία
Πολιτιστικός τουρισμός και προοπτικές ανάπτυξης	Συμβολή στην τουριστική ανάπτυξη και στρατηγικές μελλοντικού σχεδιασμού

6.3. Ανάλυση Συνεντεύξεων

6.3.1. Διατήρηση της ιστορικής μνήμης και διαμόρφωση της εθνικής συνείδησης

Η πρώτη θεματική κατηγορία που αναδείχθηκε από την ανάλυση των συνεντεύξεων αφορά τον ρόλο των δύο οργανισμών στη διατήρηση της ιστορικής μνήμης και στη διαμόρφωση της εθνικής ιστορικής συνείδησης. Και οι δύο συμμετέχοντες αντιλαμβάνονται τους οργανισμούς που εκπροσωπούν ως θεσμούς που δεν περιορίζονται στη διατήρηση ιστορικών τεκμηρίων αλλά λειτουργούν ως ενεργοί φορείς μετάδοσης της ιστορικής γνώσης και των συλλογικών αξιών.

Ο εκπρόσωπος του Πολεμικού Μουσείου υπογράμμισε τον κεντρικό ρόλο του οργανισμού στη διαδικασία διατήρησης της ιστορικής μνήμης, αναφέροντας χαρακτηριστικά ότι το Πολεμικό Μουσείο αποτελεί *«τον βασικό πυλώνα διαδικασίας μετάδοσης της μνήμης και κιβωτό κειμηλίων και αγώνων του Έθνους»*. Παράλληλα, τόνισε ότι το μουσείο *«λειτουργεί και υπηρετεί την Εθνική ιδέα»*, προβάλλοντας μια συνεκτική ιστορική αφήγηση που συνδέει διαφορετικές περιόδους της ελληνικής ιστορίας.

Στο ίδιο πλαίσιο, ο συμμετέχων επεσήμανε ότι η παρουσίαση των εκθεμάτων επιδιώκει να προσφέρει στους επισκέπτες μια ολοκληρωμένη αντίληψη της ιστορικής συνέχειας του ελληνισμού, υποστηρίζοντας ότι η μουσειολογική αφήγηση *«δημιουργεί μια συνεκτική αφήγηση που τονίζει τη συνέχεια του Ελληνισμού δημιουργώντας μια διαχρονική εθνική ταυτότητα»*.

Αντίστοιχα, ο Διευθυντής του Θωρηκτού «Γ. Αβέρωφ» περιέγραψε το πλοίο ως έναν ιδιαίτερο φορέα ιστορικής μνήμης, επισημαίνοντας ότι αποτελεί *«ζωντανό μάρτυρα της ιστορίας»*, ο οποίος επιτρέπει στις νεότερες γενιές να προσεγγίσουν άμεσα σημαντικά γεγονότα της ελληνικής ιστορίας. Σύμφωνα με τον ίδιο, η διατήρηση του πλοίου ως

μουσείου «επιτρέπει στις νεότερες γενιές να έρθουν σε άμεση επαφή με την ιστορική εμπειρία και να αντιληφθούν τη σημασία της ναυτικής παράδοσης για την εθνική πορεία της χώρας».

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι και οι δύο οργανισμοί συνδέουν τη διατήρηση της ιστορικής μνήμης με τη μετάδοση συγκεκριμένων αξιών. Στην περίπτωση του Πολεμικού Μουσείου αναδεικνύονται αξίες όπως η ελευθερία, η θυσία και η ανεξαρτησία, ενώ στο Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ» δίνεται έμφαση στην αυτοθυσία, την προσφορά και την υπεράσπιση της πατρίδας. Η προσέγγιση αυτή επιβεβαιώνει τη θέση της βιβλιογραφίας ότι τα μουσεία λειτουργούν ως θεσμοί συλλογικής μνήμης, οι οποίοι δεν αναπαριστούν απλώς το παρελθόν αλλά συμβάλλουν ενεργά στη διαμόρφωση κοινωνικών και πολιτισμικών ταυτοτήτων (Birkner & Donk, 2020· Nordgren, 2016).

6.3.2 Ισορροπία μεταξύ εθνικής αφήγησης και επιστημονικής τεκμηρίωσης

Η ανάλυση των συνεντεύξεων ανέδειξε ως σημαντική θεματική τη διαχείριση της σχέσης μεταξύ της εθνικής αφήγησης και της επιστημονικής προσέγγισης της ιστορίας. Και οι δύο συμμετέχοντες αναγνώρισαν ότι οι οργανισμοί τους καλούνται να διαχειριστούν ιστορικά γεγονότα με έντονο εθνικό και συμβολικό χαρακτήρα, διατηρώντας παράλληλα την επιστημονική τους αξιοπιστία.

Ο εκπρόσωπος του Πολεμικού Μουσείου ανέφερε χαρακτηριστικά:

«Το Πολεμικό Μουσείο παρότι ακολουθεί την παραδοσιακή εθνοκεντρική προσέγγιση της ιστορίας όπως αυτή διδάσκεται στα σχολικά εγχειρίδια, προσπαθεί ωστόσο να κρατά μία αντικειμενική και επιστημονικά δεοντολογική ματιά απέναντι στα ιστορικά γεγονότα.»

Στην ίδια κατεύθυνση τόνισε ότι:

«Ένας από τους βασικούς σκοπούς του Μουσείου είναι η τεκμηρίωση και η καταγραφή της ιστορίας μέσα από τα υλικά κατάλοιπα της εκάστοτε εποχής.»

Οι παραπάνω αναφορές καταδεικνύουν ότι το Πολεμικό Μουσείο αντιλαμβάνεται την ιστορική τεκμηρίωση ως βασικό μηχανισμό διασφάλισης της αξιοπιστίας της μουσειακής αφήγησης. Παρότι η εθνική διάσταση της ιστορίας παραμένει ισχυρή, επιχειρείται η στήριξή της σε ιστορικές πηγές και αυθεντικά τεκμήρια.

Παρόμοια προσέγγιση καταγράφεται και στην περίπτωση του Θωρηκτού «Γ. Αβέρωφ». Ο Διευθυντής του μουσείου σημείωσε:

«Η παρουσίαση της ιστορίας του Θωρηκτού επιχειρεί να συνδυάζει τον σεβασμό προς την εθνική μνήμη με τη σύγχρονη ιστορική και μουσειολογική τεκμηρίωση.»

Παράλληλα υπογράμμισε ότι:

«Η παρουσίαση των γεγονότων βασίζεται σε ιστορικές πηγές, αρχαιακό υλικό και επιστημονική τεκμηρίωση.»

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η ακόλουθη τοποθέτησή του:

«Η σύγχρονη μουσειακή προσέγγιση δίνει έμφαση όχι μόνο στις στρατιωτικές επιτυχίες αλλά και στις ανθρώπινες εμπειρίες, στην καθημερινότητα των πληρωμάτων και στο ιστορικό πλαίσιο κάθε περιόδου.»

Η συγκεκριμένη προσέγγιση αντανακλά τις σύγχρονες τάσεις της μουσειολογίας, σύμφωνα με τις οποίες η ιστορία δεν παρουσιάζεται αποκλειστικά μέσα από στρατιωτικά ή πολιτικά γεγονότα, αλλά και μέσα από τις εμπειρίες των ανθρώπων που τα έζησαν (Hooper-Greenhill, 2015).

Οι δυσκολίες που συνοδεύουν τη διαχείριση ευαίσθητων ιστορικών περιόδων αναδείχθηκαν επίσης και από τους δύο συμμετέχοντες. Ο εκπρόσωπος του Πολεμικού Μουσείου επισήμανε:

«Βασική πρόκληση είναι η ισορροπία ανάμεσα στην ιστορική ακρίβεια και την ιδεολογική φόρτιση.»

Αντίστοιχα, ο Διευθυντής του Θωρηκτού «Γ. Αβέρωφ» υποστήριξε:

«Απαιτείται προσεκτική διαχείριση ζητημάτων που συνδέονται με διαφορετικές ιστορικές ερμηνείες ή πολιτικές προσεγγίσεις, ώστε το μουσείο να λειτουργεί ως χώρος γνώσης και διαλόγου και όχι ως μέσο μονοδιάστατης προβολής.»

Οι παραπάνω τοποθετήσεις επιβεβαιώνουν ότι και οι δύο οργανισμοί αντιλαμβάνονται την ιστορική αφήγηση ως μια διαδικασία που απαιτεί συνεχή εξισορρόπηση μεταξύ της διατήρησης της εθνικής μνήμης και της επιστημονικής εγκυρότητας. Το εύρημα αυτό συμφωνεί με τη διεθνή βιβλιογραφία, η οποία αναγνωρίζει ότι τα σύγχρονα

μουσεία καλούνται να λειτουργούν ταυτόχρονα ως φορείς μνήμης και ως χώροι κριτικού ιστορικού αναστοχασμού (Harrison, 2013· Nordgren, 2016).

6.3.3. Εκπαιδευτικός ρόλος και μουσειακή εμπειρία

Η τρίτη θεματική κατηγορία που προέκυψε από την ανάλυση των συνεντεύξεων αφορά τον εκπαιδευτικό ρόλο των δύο οργανισμών και τη σημασία της μουσειακής εμπειρίας στη διαδικασία της μάθησης. Τόσο το Πολεμικό Μουσείο όσο και το Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ» αντιλαμβάνονται την εκπαίδευση ως βασική διάσταση της αποστολής τους, η οποία υπερβαίνει την απλή παρουσίαση ιστορικών αντικειμένων και στοχεύει στην καλλιέργεια ιστορικής γνώσης, κριτικής σκέψης και ιστορικής συνείδησης.

Ο εκπρόσωπος του Πολεμικού Μουσείου αναφέρθηκε με ιδιαίτερη έμφαση στην εκπαιδευτική αποστολή του οργανισμού, επισημαίνοντας ότι:

«Ο εκπαιδευτικός ρόλος του Πολεμικού Μουσείου είναι βασικός και πολυδιάστατος. Δεν περιορίζεται στη μετάδοση γνώσεων, αλλά στοχεύει στη διαμόρφωση ιστορικής συνείδησης και στη σύνδεση των επισκεπτών, ιδίως των νέων, με το παρελθόν.»

Η συγκεκριμένη τοποθέτηση αναδεικνύει μια σύγχρονη παιδαγωγική αντίληψη για τη λειτουργία των μουσείων, σύμφωνα με την οποία η μάθηση δεν περιορίζεται στην παθητική λήψη πληροφοριών αλλά συνδέεται με τη διαμόρφωση στάσεων, αξιών και ιστορικής κατανόησης (Hein, 2015).

Αναφερόμενος στις δράσεις που υποστηρίζουν τον εκπαιδευτικό αυτό ρόλο, σημείωσε:

«Τα τελευταία χρόνια δίδεται μεγάλη έμφαση στον εκπαιδευτικό ρόλο του Μουσείου, με εκπαιδευτικά προγράμματα, εργαστήρια και συνεργασίες με σχολεία και πανεπιστήμια.»

Παράλληλα, υπογράμμισε τη μεγάλη συμμετοχή της μαθητικής κοινότητας:

«Το γεγονός ότι κάθε χρόνο επισκέπτονται το Μουσείο δεκάδες χιλιάδες μαθητές διαφόρων βαθμίδων από όλη την Ελλάδα είναι ιδιαιτέρως ενθαρρυντικό και πολύτιμο.»

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η αναφορά του στη σύνδεση των αυθεντικών ιστορικών τεκμηρίων με τις σύγχρονες τεχνολογίες:

«Τα αυθεντικά τεκμήρια της Ιστορίας μαζί με τις σύγχρονες τεχνολογίες καλλιεργούν την κριτική σκέψη των νέων, προάγοντας τον σεβασμό προς την κληρονομιά τους.»

Η συγκεκριμένη προσέγγιση συμβαδίζει με τις σύγχρονες τάσεις της μουσειακής εκπαίδευσης, οι οποίες δίνουν έμφαση στη διαδραστικότητα, τη συμμετοχή και την ενεργητική μάθηση (Hooper-Greenhill, 2015· Günay, 2012).

Ανάλογη είναι και η προσέγγιση που υιοθετεί το Πλωτό Ναυτικό Μουσείο Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ». Ο Διευθυντής του μουσείου υπογράμμισε ότι:

«Το Πλωτό Ναυτικό Μουσείο Θ/Κ "Γ. Αβέρωφ" επιτελεί ουσιώδη εκπαιδευτικό και πολιτιστικό ρόλο, λειτουργώντας ως φορέας διατήρησης και μετάδοσης της ναυτικής ιστορικής μνήμης και της πολιτιστικής κληρονομιάς.»

Στη συνέχεια αναφέρθηκε στις βασικές εκπαιδευτικές δράσεις που αναπτύσσονται:

«Μέσω οργανωμένων σχολικών επισκέψεων, εκπαιδευτικών ξεναγήσεων, επετειακών εκδηλώσεων και ιστορικών παρουσιάσεων, συμβάλλει στην εξοικείωση του κοινού με την ιστορία του Πολεμικού Ναυτικού και της νεότερης ελληνικής ιστορίας.»

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι και οι δύο οργανισμοί δίνουν ιδιαίτερη βαρύτητα στη συνεργασία με την εκπαιδευτική κοινότητα και στην ανάπτυξη δράσεων που συνδέουν τη σχολική γνώση με την άμεση επαφή με ιστορικά τεκμήρια και χώρους.

Ένα ακόμη στοιχείο που αναδείχθηκε μέσα από τις συνεντεύξεις είναι η σημασία της αυθεντικότητας στη μαθησιακή διαδικασία. Ο Διευθυντής του Θωρηκτού «Γ. Αβέρωφ» επισήμανε χαρακτηριστικά:

«Η εκπαιδευτική του λειτουργία ενισχύεται μέσω της άμεσης επαφής των επισκεπτών με έναν αυθεντικό ιστορικό χώρο, προσφέροντας βιωματική εμπειρία μάθησης και βαθύτερη κατανόηση των ιστορικών συνθηκών, της ναυτικής ζωής και της καθημερινότητας του πληρώματος.»

Η έμφαση στην αυθεντική εμπειρία συνδέεται άμεσα με τις θεωρίες της βιωματικής μάθησης, σύμφωνα με τις οποίες η γνώση αποκτά μεγαλύτερη αξία όταν συνδέεται με προσωπικές εμπειρίες και ενεργή συμμετοχή του εκπαιδευόμενου (Kolb, 2015).

Συνεπώς, τα ευρήματα δείχνουν ότι τόσο το Πολεμικό Μουσείο όσο και το Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ» αντιμετωπίζουν την εκπαίδευση ως κεντρική λειτουργία της ύπαρξής τους. Η ιστορία παρουσιάζεται όχι ως ένα στατικό σύνολο πληροφοριών αλλά ως ένα δυναμικό πεδίο μάθησης, το οποίο ενισχύεται μέσα από τη συμμετοχή, την εμπειρία και τη σύνδεση του επισκέπτη με αυθεντικά ιστορικά τεκμήρια. Η προσέγγιση αυτή

επιβεβαιώνει τις σύγχρονες αντιλήψεις της μουσειακής εκπαίδευσης που αναγνωρίζουν τα μουσεία ως χώρους δια βίου μάθησης, κοινωνικής συμμετοχής και πολιτισμικής καλλιέργειας (Prottas, 2019· Bakker et al., 2020· Hein, 2015).

6.3.4. Βιωματική εμπειρία και συναισθηματική σύνδεση με την ιστορία

Η ανάλυση των συνεντεύξεων ανέδειξε τη βιωματική εμπειρία ως έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες που επηρεάζουν τη σχέση των επισκεπτών με το ιστορικό περιεχόμενο των μουσείων. Και οι δύο συμμετέχοντες αναγνώρισαν ότι η αποτελεσματική μουσειακή εμπειρία δεν περιορίζεται στη μετάδοση πληροφοριών, αλλά συνδέεται με τη δημιουργία συναισθηματικών και γνωστικών δεσμών μεταξύ του επισκέπτη και του παρελθόντος.

Ο Αντιπρόεδρος του Πολεμικού Μουσείου υπογράμμισε τη σημασία της βιωματικής προσέγγισης στην ιστορική μάθηση, αναφέροντας ότι:

«Η βιωματική εμπειρία και η αφήγηση είναι καθοριστικές για τον τρόπο με τον οποίο ο επισκέπτης κατανοεί και θυμάται την ιστορία, ιδιαίτερα σε χώρους όπως το Πολεμικό Μουσείο.»

Παράλληλα, τόνισε ότι:

«Μέσα από διαδραστικές δραστηριότητες και εποπτικά μέσα, η γνώση γίνεται εμπειρία. Αυτού του είδους η προσέγγιση ενισχύει τη μνήμη και κάνει την εμπειρία πιο ουσιαστική σε σχέση με μια απλή ανάγνωση πληροφοριών.»

Η συγκεκριμένη θέση αντανάκλα τις σύγχρονες αντιλήψεις της μουσειακής εκπαίδευσης, σύμφωνα με τις οποίες η γνώση οικοδομείται αποτελεσματικότερα όταν ο επισκέπτης συμμετέχει ενεργά στη διαδικασία μάθησης και δεν λειτουργεί ως παθητικός δέκτης πληροφοριών (Hein, 2015).

Αντίστοιχα, ο Διευθυντής του Θωρηκτού «Γ. Αβέρωφ» απέδωσε ιδιαίτερη σημασία στη μοναδικότητα του αυθεντικού ιστορικού περιβάλλοντος του πλοίου, επισημαίνοντας ότι:

«Η βιωματική εμπειρία είναι καθοριστικής σημασίας, καθώς ο επισκέπτης δεν παρακολουθεί απλώς εκθέματα, αλλά κινείται μέσα σε έναν αυθεντικό ιστορικό χώρο.»

Συνεχίζοντας, ανέφερε ότι:

«Η δυνατότητα περιήγησης στους θαλάμους, στα καταστώματα και στα επιχειρησιακά σημεία του πλοίου δημιουργεί ισχυρή συναισθηματική και γνωστική σύνδεση με το παρελθόν.»

Το εύρημα αυτό παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς αναδεικνύει τη σημασία της αυθεντικότητας ως στοιχείου της μουσειακής εμπειρίας. Σε αντίθεση με τα συμβατικά εκθεσιακά περιβάλλοντα, το Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ» προσφέρει τη δυνατότητα άμεσης επαφής με τον ίδιο τον ιστορικό χώρο, γεγονός που ενισχύει την αίσθηση της ιστορικής παρουσίας και της σύνδεσης με τα γεγονότα που έλαβαν χώρα σε αυτόν.

Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε επίσης στη σημασία της αφήγησης ως μέσου ερμηνείας της ιστορίας. Ο Διευθυντής του Θωρηκτού σημείωσε χαρακτηριστικά:

«Η αφήγηση των ιστορικών γεγονότων, σε συνδυασμό με τα αυθεντικά αντικείμενα και τον ίδιο τον χώρο, συμβάλλει στην καλύτερη κατανόηση της ιστορίας και μετατρέπει την επίσκεψη σε εμπειρία προσωπικής συμμετοχής και ιστορικής ενσυναίσθησης.»

Η αναφορά στην ιστορική ενσυναίσθηση είναι ιδιαίτερα σημαντική, καθώς η σύγχρονη βιβλιογραφία υποστηρίζει ότι η μουσειακή εμπειρία δεν αποσκοπεί μόνο στην κατανόηση γεγονότων αλλά και στην ανάπτυξη της ικανότητας των επισκεπτών να αντιλαμβάνονται τις εμπειρίες, τα συναισθήματα και τις συνθήκες ζωής ανθρώπων διαφορετικών ιστορικών περιόδων (Dessingué, 2020).

Παρατηρείται επομένως ότι και οι δύο οργανισμοί αποδίδουν ιδιαίτερη αξία στη μετάβαση από την παθητική παρατήρηση στη συμμετοχική εμπειρία. Η ιστορία παρουσιάζεται ως μια ζωντανή διαδικασία ανακάλυψης, όπου ο επισκέπτης καλείται να αλληλεπιδράσει με το παρελθόν και να οικοδομήσει προσωπικές νοηματοδοτήσεις μέσα από την επαφή με αυθεντικά τεκμήρια, χώρους και αφηγήσεις.

Τα ευρήματα της έρευνας επιβεβαιώνουν τις θέσεις της σύγχρονης μουσειολογίας, σύμφωνα με τις οποίες τα μουσεία μετασχηματίζονται σταδιακά από χώρους φύλαξης αντικειμένων σε χώρους εμπειρίας, συμμετοχής και κοινωνικής μάθησης (Hooper-Greenhill, 2015· Simon, 2010). Η βιωματική διάσταση της επίσκεψης φαίνεται να αποτελεί βασικό μηχανισμό ενίσχυσης της ιστορικής γνώσης, της μνήμης και της συναισθηματικής σύνδεσης των επισκεπτών με την πολιτιστική κληρονομιά.

6.3.5. Ψηφιακός μετασχηματισμός και επικοινωνιακή πολιτική

Η θεματική του ψηφιακού μετασχηματισμού αναδείχθηκε ως μία από τις σημαντικότερες διαστάσεις της σύγχρονης λειτουργίας των δύο οργανισμών. Οι συμμετέχοντες αναγνώρισαν ότι οι τεχνολογικές εξελίξεις και η ευρεία διάδοση των ψηφιακών μέσων έχουν μεταβάλει ουσιαστικά τον τρόπο με τον οποίο τα μουσεία επικοινωνούν με το κοινό, παρουσιάζουν το περιεχόμενό τους και διαμορφώνουν τη συνολική εμπειρία του επισκέπτη.

Ο Αντιπρόεδρος του Πολεμικού Μουσείου αναφέρθηκε εκτενώς στην αξιοποίηση σύγχρονων ψηφιακών εφαρμογών, επισημαίνοντας ότι:

«Το Μουσείο, συμβαδίζοντας με τις σύγχρονες επιμελητικές πρακτικές, έχει εντάξει στους εκθεσιακούς του χώρους ψηφιακά εργαλεία, όπως γυαλιά επανξιμένης πραγματικότητας (VR), QR codes με πληροφορίες για τα εκθέματα, διαδραστικές οθόνες και χάρτες, καθώς και πολυαισθητηριακές προβολές.»

Το απόσπασμα αυτό υποδηλώνει ότι η τεχνολογία δεν χρησιμοποιείται απλώς ως συμπληρωματικό μέσο πληροφόρησης αλλά ενσωματώνεται οργανικά στη μουσειακή εμπειρία. Η αξιοποίηση εφαρμογών επανξιμένης πραγματικότητας και διαδραστικών μέσων συμβάλλει στην ενεργότερη συμμετοχή του επισκέπτη και ενισχύει τη δυνατότητα κατανόησης σύνθετων ιστορικών γεγονότων.

Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε και στον ρόλο των μέσων κοινωνικής δικτύωσης ως εργαλείων επικοινωνίας και προσέγγισης νέων ηλικιακών ομάδων. Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε:

«Το Μουσείο δίνει μεγάλη έμφαση στα Μέσα Κοινωνικής Δικτύωσης επιδιώκοντας τη δημιουργία μιας πιο άμεσης επαφής με το κοινό και την προβολή των δράσεών του.»

Παράλληλα, σημείωσε ότι:

«Λαμβάνοντας υπόψη την εξοικείωση του νεότερου κοινού με την τεχνολογία, η συμπερίληψη ψηφιακών μέσων στον σχεδιασμό του Μουσείου το καθιστούν πιο ελκυστικό προσελκύοντας το ενδιαφέρον τους.»

Οι παραπάνω αναφορές αναδεικνύουν ότι η ψηφιακή επικοινωνία αντιμετωπίζεται ως στρατηγικό εργαλείο ενίσχυσης της προσβασιμότητας και της εξωστρέφειας του οργανισμού.

Ανάλογες διαπιστώσεις προέκυψαν και από τη συνέντευξη του Διευθυντή του Θωρηκτού «Γ. Αβέρωφ». Ο ίδιος υπογράμμισε ότι:

«Η ψηφιακή τεχνολογία έχει επηρεάσει ουσιαστικά τόσο την παρουσίαση των εκθεμάτων όσο και τη στρατηγική επικοινωνίας του μουσείου, ενισχύοντας τη διάδοση της ιστορικής γνώσης και την αλληλεπίδραση με το κοινό.»

Ιδιαίτερα σημαντική είναι η αναφορά του στις ψηφιακές εφαρμογές που έχουν αναπτυχθεί:

«Η αξιοποίηση ψηφιακών εφαρμογών, όπως η τρισδιάστατη (3D) περιήγηση στο πλωτό μουσείο “Γ. Αβέρωφ” και τα ψηφιακά ερωτηματολόγια επισκεπτών, αναβαθμίζει τη μουσειακή εμπειρία και επιτρέπει τη συλλογή δεδομένων για τη βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών.»

Το συγκεκριμένο εύρημα καταδεικνύει ότι οι ψηφιακές τεχνολογίες δεν χρησιμοποιούνται μόνο για την παρουσίαση του περιεχομένου αλλά και για την αξιολόγηση της εμπειρίας των επισκεπτών και τη συνεχή βελτίωση των παρεχόμενων υπηρεσιών.

Σχετικά με τη σημασία των κοινωνικών δικτύων, ο συμμετέχων ανέφερε:

«Τα ψηφιακά μέσα και τα κοινωνικά δίκτυα αποτελούν βασικά εργαλεία εξωστρέφειας και επικοινωνίας με το κοινό.»

Επιπλέον, υπογράμμισε ότι:

«Η άμεση και διαδραστική επικοινωνία που προσφέρουν τα social media συμβάλλει στην ενίσχυση της αναγνωρισιμότητας του μουσείου και στη δημιουργία μιας σύγχρονης σχέσης του κοινού με την ιστορική μνήμη.»

Η συγκεκριμένη προσέγγιση συμφωνεί με τη σύγχρονη βιβλιογραφία, η οποία επισημαίνει ότι τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης μετασχηματίζουν τον παραδοσιακό μονόδρομο χαρακτήρα της πολιτιστικής επικοινωνίας σε μια διαδικασία αμφίδρομης αλληλεπίδρασης μεταξύ οργανισμών και κοινού (Manca, 2021· Alotaibi, 2025).

Η συγκριτική ανάλυση των δύο συνεντεύξεων δείχνει ότι τόσο το Πολεμικό Μουσείο όσο και το Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ» αντιμετωπίζουν τον ψηφιακό μετασχηματισμό ως στρατηγική αναγκαιότητα και όχι ως απλή τεχνολογική επιλογή. Η αξιοποίηση ψηφιακών εργαλείων, εικονικών περιηγήσεων, διαδραστικών εφαρμογών και μέσων

κοινωνικής δικτύωσης επιτρέπει τη διεύρυνση του κοινού, την ενίσχυση της συμμετοχής και τη δημιουργία νέων μορφών πρόσβασης στην ιστορική γνώση.

6.3.6. Συνεργασίες, εξωστρέφεια και πολιτιστική διπλωματία

Η ανάλυση των συνεντεύξεων ανέδειξε ότι οι συνεργασίες και η εξωστρέφεια αποτελούν βασικούς άξονες της στρατηγικής ανάπτυξης τόσο του Πολεμικού Μουσείου όσο και του Πλωτού Ναυτικού Μουσείου Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ». Οι δύο οργανισμοί αντιλαμβάνονται ότι η σύγχρονη λειτουργία των μουσείων δεν περιορίζεται στη διαχείριση συλλογών και εκθεμάτων, αλλά περιλαμβάνει τη δημιουργία δικτύων συνεργασίας που ενισχύουν την επιστημονική γνώση, τη δημόσια προβολή και τη διεθνή παρουσία τους.

Ο Αντιπρόεδρος του Πολεμικού Μουσείου υπογράμμισε τη σημασία των συνεργασιών με άλλους πολιτιστικούς και ακαδημαϊκούς οργανισμούς, αναφέροντας χαρακτηριστικά:

«Οι συνεργασίες με άλλα μουσεία και εκπαιδευτικά ιδρύματα έχουν ιδιαίτερη σημασία για την ανάπτυξη του Πολεμικού Μουσείου της Ελλάδας, καθώς ενισχύουν τον ρόλο του ως σύγχρονου πολιτιστικού και εκπαιδευτικού φορέα.»

Παράλληλα, τόνισε τον διεθνή χαρακτήρα των συνεργασιών αυτών:

«Οι διεθνείς συνεργασίες, μέσα από ανταλλαγές εκθεμάτων, περιοδικές εκθέσεις και κοινά ερευνητικά προγράμματα, δίνουν στο μουσείο τη δυνατότητα να εντάξει την ελληνική ιστορία σε ένα ευρύτερο παγκόσμιο πλαίσιο.»

Η συγκεκριμένη τοποθέτηση αναδεικνύει ότι το μουσείο επιδιώκει να υπερβεί τα στενά εθνικά όρια και να παρουσιάσει την ελληνική στρατιωτική ιστορία μέσα σε ένα διεθνές ιστορικό και πολιτιστικό πλαίσιο. Η στρατηγική αυτή συνδέεται άμεσα με τη σύγχρονη αντίληψη περί πολιτιστικής διπλωματίας, σύμφωνα με την οποία οι πολιτιστικοί οργανισμοί λειτουργούν ως φορείς διεθνούς προβολής και διαπολιτισμικού διαλόγου (AlKindi & Al-Khanbashi, 2025).

Αξίζει να αναφερθεί και η αναφορά του στις υφιστάμενες διεθνείς συνεργασίες:

«Το Πολεμικό Μουσείο έχει υπογράψει μνημόνια συνεργασίας με το Imperial War Museum, το Στρατιωτικό Μουσείο της Πολωνίας κ.ά., ενώ παραχωρεί κατά καιρούς

κειμήλια των συλλογών του σε ξένα μουσεία επιτυγχάνοντας την προβολή της ιστορίας μας σε διεθνές επίπεδο.»

Το απόσπασμα αυτό αποτυπώνει με σαφήνεια τη λειτουργία του μουσείου ως φορέα πολιτιστικής διπλωματίας, ο οποίος συμβάλλει στη διεθνή προβολή της ελληνικής ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομιάς.

Παρόμοια προσέγγιση καταγράφηκε και στην περίπτωση του Θωρηκτού «Γ. Αβέρωφ». Ο Διευθυντής του μουσείου επισήμανε:

«Οι συνεργασίες με πολιτιστικούς, εκπαιδευτικούς και στρατιωτικούς φορείς είναι ιδιαίτερα σημαντικές για την ανάπτυξη και την προβολή του μουσείου.»

Συνεχίζοντας, ανέφερε ότι:

«Μέσα από συνέργειες με σχολεία, πανεπιστήμια, πολιτιστικά ιδρύματα και φορείς του Πολεμικού Ναυτικού, ενισχύεται η εκπαιδευτική και πολιτιστική αποστολή του Θωρηκτού.»

Η αναφορά αυτή καταδεικνύει ότι οι συνεργασίες αντιμετωπίζονται ως μηχανισμός ενίσχυσης τόσο της εκπαιδευτικής λειτουργίας όσο και της κοινωνικής παρουσίας του οργανισμού. Η σύνδεση με την εκπαιδευτική κοινότητα και τους πολιτιστικούς φορείς δημιουργεί ευκαιρίες για διάχυση της γνώσης και ανάπτυξη νέων δράσεων.

Σημαντικότητα παρουσιάζει και η στρατηγική εξωστρέφειας που περιγράφει ο συμμετέχων:

«Η επικοινωνιακή πολιτική του μουσείου στοχεύει στην ενίσχυση της εξωστρέφειας και της διεθνούς παρουσίας του μέσω θεσμικών συνεργασιών και συμμετοχής σε διεθνή πολιτιστικά δίκτυα.»

Το συγκεκριμένο εύρημα επιβεβαιώνει ότι η εξωστρέφεια αποτελεί πλέον κεντρικό στοιχείο της λειτουργίας των σύγχρονων μουσείων. Η συμμετοχή σε διεθνή δίκτυα, η ανταλλαγή τεχνογνωσίας και η ανάπτυξη κοινών δράσεων ενισχύουν τόσο την αναγνωρισιμότητα όσο και την κοινωνική επιρροή των οργανισμών.

Συγκρίνοντας τις δύο περιπτώσεις, διαπιστώνεται ότι το Πολεμικό Μουσείο δίνει μεγαλύτερη έμφαση στις διεθνείς συνεργασίες και στην πολιτιστική διπλωματία, ενώ το Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ» επικεντρώνεται περισσότερο στη δημιουργία συνεργειών με εκπαιδευτικούς, πολιτιστικούς και ναυτικούς φορείς. Ωστόσο, και στις δύο

περιπτώσεις οι συνεργασίες αντιμετωπίζονται ως βασικό εργαλείο ανάπτυξης, καινοτομίας και διεύρυνσης του κοινωνικού τους αποτυπώματος.

Τα ευρήματα συμφωνούν με τη διεθνή βιβλιογραφία, σύμφωνα με την οποία οι πολιτιστικοί οργανισμοί καλούνται να λειτουργούν μέσα από δίκτυα συνεργασίας και θεσμικών συμπράξεων, προκειμένου να ανταποκρίνονται αποτελεσματικότερα στις απαιτήσεις της σύγχρονης κοινωνίας και της ψηφιακής εποχής (Svensson et al., 2017· Vojinović et al., 2025). Οι συνεργασίες συμβάλλουν όχι μόνο στην ανταλλαγή γνώσης και πόρων, αλλά και στην ενίσχυση της πολιτιστικής επιρροής και της διεθνούς προβολής των οργανισμών.

6.3.7. Πολιτιστικός τουρισμός και μελλοντικές προοπτικές ανάπτυξης

Η τελευταία θεματική κατηγορία που προέκυψε από την ανάλυση των συνεντεύξεων αφορά τη συμβολή των δύο οργανισμών στον πολιτιστικό τουρισμό και τις στρατηγικές προτεραιότητες που διαμορφώνουν για το μέλλον. Τα ευρήματα δείχνουν ότι τόσο το Πολεμικό Μουσείο όσο και το Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ» αντιλαμβάνονται τον εαυτό τους όχι μόνο ως χώρους διατήρησης της ιστορικής μνήμης, αλλά και ως σημαντικούς πολιτιστικούς πόλους που συμβάλλουν στην τουριστική ανάπτυξη και στη διεθνή προβολή της ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς.

Ο Αντιπρόεδρος του Πολεμικού Μουσείου υπογράμμισε τον κομβικό ρόλο του οργανισμού στον τομέα του πολιτιστικού τουρισμού, επισημαίνοντας ότι:

«Ο ρόλος του Πολεμικού Μουσείου είναι κομβικός, καθώς αποτελεί τον κύριο εκφραστή του πολιτιστικού και στρατιωτικού τουρισμού στην Ελλάδα.»

Παράλληλα, ανέφερε ότι:

«Το Μουσείο μετατρέπει την ιστορία σε τουριστικό κεφάλαιο, αναδεικνύοντας την εξέλιξη της Ελλάδας μέσα στο ευρωπαϊκό και βαλκανικό γίγνεσθαι.»

Η συγκεκριμένη προσέγγιση αναδεικνύει τη σύνδεση της πολιτιστικής διαχείρισης με την τουριστική ανάπτυξη, καθώς η ιστορική κληρονομιά αξιοποιείται ως μέσο προσέλκυσης επισκεπτών και προβολής της χώρας. Η διαπίστωση αυτή συμφωνεί με τη διεθνή βιβλιογραφία, σύμφωνα με την οποία τα μουσεία αποτελούν βασικούς πόλους πολιτιστικού τουρισμού και συμβάλλουν στη δημιουργία πολιτιστικής

προστιθέμενης αξίας για τους προορισμούς στους οποίους εντάσσονται (Richards, 2021).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η περιγραφή του κοινού που επισκέπτεται το μουσείο:

«Στον πυρήνα του κοινού μας βρίσκεται η εκπαιδευτική κοινότητα, που περιλαμβάνει μαθητές και φοιτητές γενικής παιδείας, αλλά και σπουδαστές των Στρατιωτικών Σχολών.»

Επιπλέον, τόνισε ότι:

«Την εικόνα συμπληρώνουν οι ξένοι τουρίστες που αναζητούν την ιστορική ταυτότητα της Ελλάδας.»

Τα παραπάνω δείχνουν ότι το Πολεμικό Μουσείο απευθύνεται σε ένα ιδιαίτερα πολυσυλλεκτικό κοινό, το οποίο συνδυάζει εκπαιδευτικά, ερευνητικά και τουριστικά χαρακτηριστικά.

Ανάλογες διαπιστώσεις προκύπτουν και από τη συνέντευξη του Διευθυντή του Θωρηκτού «Γ. Αβέρωφ». Όπως χαρακτηριστικά ανέφερε:

«Το Θωρηκτό "Γ. Αβέρωφ" αποτελεί σημαντικό πόλο πολιτιστικού και ιστορικού τουρισμού, προσελκύοντας επισκέπτες διαφορετικών ηλικιακών και κοινωνικών ομάδων.»

Συνεχίζοντας, σημείωσε ότι:

«Η ιστορική και συμβολική του αξία, σε συνδυασμό με τη μοναδικότητά του ως ενός από τα ελάχιστα σωζόμενα θωρακισμένα καταδρομικά παγκοσμίως, ενισχύει τη διεθνή του σημασία.»

Το εύρημα αυτό αναδεικνύει ένα ιδιαίτερο συγκριτικό πλεονέκτημα του Θωρηκτού «Γ. Αβέρωφ». Η μοναδικότητα του ίδιου του μνημείου λειτουργεί ως ισχυρός παράγοντας προσέλκυσης επισκεπτών, προσδίδοντας στο μουσείο διεθνή χαρακτήρα και αυξημένη πολιτιστική αξία.

Πέρα από τη σημερινή τους συμβολή, οι δύο συμμετέχοντες αναφέρθηκαν εκτενώς και στις μελλοντικές στρατηγικές προτεραιότητες των οργανισμών τους. Ο εκπρόσωπος του Πολεμικού Μουσείου περιέγραψε ένα φιλόδοξο σχέδιο εκσυγχρονισμού:

«Το όραμα είναι η δημιουργία ενός σύγχρονου, φιλικού, προσβάσιμου και εξωστρεφούς μουσείου, ικανού να ανταποκριθεί στις προκλήσεις των επόμενων δεκαετιών.»

Παράλληλα, τόνισε ότι:

«Έχει ξεκινήσει η ψηφιοποίηση του συνόλου του πλούσιου ιστορικού αρχείου που διαθέτει με στόχο τη διατήρηση, την προστασία και την ανάδειξή του.»

Οι αναφορές αυτές δείχνουν ότι ο ψηφιακός μετασχηματισμός και η αναβάθμιση των υποδομών αποτελούν βασικές προτεραιότητες για το μέλλον του μουσείου.

Από την πλευρά του, ο Διευθυντής του Θωρηκτού «Γ. Αβέρωφ» έδωσε έμφαση στην ενίσχυση της διεθνούς παρουσίας και στη διεύρυνση των πολιτιστικών δράσεων:

«Βασική πρόκληση του πλωτού μουσείου είναι η μετάβασή του σε ένα σύγχρονο, δυναμικό πολιτιστικό οργανισμό και προτεραιότητα η ενίσχυση της ψηφιακής παρουσίας.»

Επιπλέον, ανέφερε:

«Επιχειρείται η ανάδειξη του πλωτού πλοίου ως πρότυπου μουσείου και σημείου διεθνούς κύρους και πολιτιστικής διπλωματίας.»

Σημαντικό στοιχείο αποτελεί επίσης η πρόθεση ανάπτυξης νέων δράσεων:

«Καθιέρωση προγραμμάτων διάχυσης γνώσης και πολιτισμού, όπως σεμινάρια, Avernof Talks, παρουσιάσεις σταδιοδρομίας, εικαστικές δράσεις, συναυλίες, φιλοσοφικές βραδιές και πανεπιστημιακές συνεργασίες.»

Η συγκεκριμένη στρατηγική αποτυπώνει τη μετάβαση από το παραδοσιακό μοντέλο μουσείου σε έναν πολυλειτουργικό πολιτιστικό οργανισμό που επιδιώκει να λειτουργεί ως χώρος μάθησης, διαλόγου και πολιτιστικής συμμετοχής.

Συμπερασματικά, τα ευρήματα καταδεικνύουν ότι και οι δύο οργανισμοί αντιμετωπίζουν τον πολιτιστικό τουρισμό ως αναπόσπαστο τμήμα της αποστολής τους και επιδιώκουν να ενισχύσουν τη συμβολή τους μέσα από τον εκσυγχρονισμό των υποδομών, την αξιοποίηση των ψηφιακών τεχνολογιών, τη διεύρυνση των πολιτιστικών δράσεων και την ανάπτυξη διεθνών συνεργασιών. Παρά τις επιμέρους διαφοροποιήσεις τους, τόσο το Πολεμικό Μουσείο όσο και το Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ» φαίνεται να ακολουθούν μια κοινή στρατηγική κατεύθυνση που συνδέει τη διατήρηση

της ιστορικής μνήμης με την καινοτομία, την εξωστρέφεια και τη βιώσιμη πολιτιστική ανάπτυξη.

6.4. Σύνθεση και ερμηνεία των ευρημάτων της ποιοτικής έρευνας

Η ανάλυση των ημιδομημένων συνεντεύξεων ανέδειξε μια σειρά από κοινές αντιλήψεις και στρατηγικές προτεραιότητες που χαρακτηρίζουν τόσο το Πολεμικό Μουσείο όσο και το Πλωτό Ναυτικό Μουσείο Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ». Παρά τις οργανωτικές και λειτουργικές διαφοροποιήσεις των δύο φορέων, προκύπτει ότι αμφότεροι αντιλαμβάνονται τον ρόλο τους ως κάτι ευρύτερο από τη διατήρηση και έκθεση ιστορικών αντικειμένων. Οι οργανισμοί αυτοί λειτουργούν ως θεσμοί πολιτιστικής διαχείρισης, ιστορικής εκπαίδευσης, κοινωνικής μνήμης και πολιτιστικής επικοινωνίας, οι οποίοι επιδιώκουν να συνδέσουν το παρελθόν με τις ανάγκες και τις προκλήσεις της σύγχρονης κοινωνίας.

Ένα από τα σημαντικότερα ευρήματα της έρευνας αφορά τη σημασία που αποδίδουν οι δύο φορείς στη διατήρηση της συλλογικής μνήμης και στη διαμόρφωση της ιστορικής συνείδησης. Οι συμμετέχοντες αντιμετωπίζουν τα μουσεία ως χώρους μετάδοσης γνώσεων, αξιών και συμβολισμών που συνδέονται με την εθνική ιστορία και την πολιτιστική ταυτότητα. Η ιστορική μνήμη παρουσιάζεται ως ένα δυναμικό κοινωνικό αγαθό, το οποίο απαιτεί συνεχή ανανέωση και επανανοηματοδότηση προκειμένου να παραμένει ζωντανό και κατανοητό για τις νεότερες γενιές. Το εύρημα αυτό επιβεβαιώνει τις θεωρητικές προσεγγίσεις που αναγνωρίζουν τα μουσεία ως σημαντικούς φορείς παραγωγής και αναπαραγωγής της συλλογικής μνήμης (Birkner & Donk, 2020· Oriane & Eustache, 2023).

Παράλληλα, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η προσπάθεια των δύο οργανισμών να ισορροπήσουν ανάμεσα στην εθνική αφήγηση και στην επιστημονική τεκμηρίωση της ιστορίας. Οι συνεντευξιαζόμενοι αναγνώρισαν ότι η στρατιωτική ιστορία συνδέεται συχνά με έντονα συμβολικά και ιδεολογικά φορτία, γεγονός που καθιστά αναγκαία την προσήλωση στις αρχές της ιστορικής έρευνας και της τεκμηριωμένης παρουσίασης των γεγονότων. Η προσέγγιση αυτή αντανακλά τις σύγχρονες μουσειολογικές αντιλήψεις που προωθούν την κριτική ερμηνεία του παρελθόντος και την αποφυγή μονοδιάστατων ιστορικών αφηγήσεων (Dessingué, 2020· Harrison, 2013).

Σημαντικό εύρημα της έρευνας αποτελεί επίσης η κεντρική θέση που κατέχει η εκπαίδευση στη λειτουργία των δύο μουσείων. Οι συμμετέχοντες περιέγραψαν ένα ευρύ φάσμα εκπαιδευτικών δράσεων, οι οποίες απευθύνονται κυρίως σε μαθητές, φοιτητές και νέους επισκέπτες. Η μουσειακή εκπαίδευση δεν αντιμετωπίζεται ως συμπληρωματική δραστηριότητα αλλά ως βασικός πυλώνας της αποστολής των οργανισμών. Μέσα από εκπαιδευτικά προγράμματα, ξεναγήσεις, εργαστήρια και συνεργασίες με εκπαιδευτικά ιδρύματα, επιδιώκεται η ανάπτυξη ιστορικής σκέψης και η ενίσχυση της σύνδεσης των πολιτών με την πολιτιστική κληρονομιά.

Παράλληλα, η βιωματική εμπειρία αναδείχθηκε ως καθοριστικός παράγοντας της μουσειακής λειτουργίας. Οι συμμετέχοντες τόνισαν ότι η άμεση επαφή με αυθεντικά αντικείμενα, ιστορικά τεκμήρια και πραγματικούς ιστορικούς χώρους ενισχύει την κατανόηση και τη μνημονική συγκράτηση της ιστορικής γνώσης. Ιδιαίτερα στην περίπτωση του Θωρηκτού «Γ. Αβέρωφ», η δυνατότητα περιήγησης στο ίδιο το ιστορικό πλοίο δημιουργεί ισχυρούς μηχανισμούς ταύτισης και ιστορικής ενσυναίσθησης. Το εύρημα αυτό επιβεβαιώνει τη σύγχρονη θεωρία της συμμετοχικής και βιωματικής μάθησης, σύμφωνα με την οποία η προσωπική εμπλοκή του επισκέπτη ενισχύει σημαντικά την εκπαιδευτική αποτελεσματικότητα της μουσειακής εμπειρίας (Hein, 2015· Falk & Dierking, 2016).

Ιδιαίτερα έντονη ήταν επίσης η αναφορά των συμμετεχόντων στον ρόλο των ψηφιακών τεχνολογιών. Η αξιοποίηση εργαλείων όπως οι εικονικές περιηγήσεις, οι διαδραστικές εφαρμογές, τα QR codes, τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και οι ψηφιακές πλατφόρμες επικοινωνίας παρουσιάζεται ως βασική προϋπόθεση για τη βιωσιμότητα και την κοινωνική απήχηση των μουσείων στη σύγχρονη εποχή. Οι ψηφιακές τεχνολογίες φαίνεται να λειτουργούν ταυτόχρονα ως μέσα εκπαίδευσης, επικοινωνίας και προσέλκυσης νέων κατηγοριών κοινού. Το εύρημα αυτό συμφωνεί με τις πρόσφατες μελέτες που υποστηρίζουν ότι ο ψηφιακός μετασχηματισμός αποτελεί πλέον αναπόσπαστο στοιχείο της στρατηγικής των πολιτιστικών οργανισμών (Mandolessi, 2024· Alotaibi, 2025).

Από την ανάλυση προέκυψε ακόμη ότι οι δύο οργανισμοί δίνουν ιδιαίτερη βαρύτητα στις συνεργασίες και στην εξωστρέφεια. Οι συνέργειες με εκπαιδευτικά ιδρύματα, πολιτιστικούς οργανισμούς, ερευνητικά κέντρα και διεθνή δίκτυα αντιμετωπίζονται ως σημαντικά εργαλεία ενίσχυσης της επιστημονικής τεκμηρίωσης, της ανταλλαγής

τεχνογνωσίας και της διεθνούς προβολής. Ιδιαίτερα το Πολεμικό Μουσείο εμφανίζει έντονο προσανατολισμό προς τη διεθνή συνεργασία και την πολιτιστική διπλωματία, ενώ το Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ» δίνει μεγαλύτερη έμφαση στη σύνδεση με την εκπαιδευτική και πολιτιστική κοινότητα.

Τέλος, ιδιαίτερα σημαντική είναι η συμβολή των δύο φορέων στον πολιτιστικό τουρισμό. Τα ευρήματα δείχνουν ότι οι οργανισμοί αναγνωρίζουν τον ρόλο τους ως πόλους έλξης επισκεπτών και ως φορείς προβολής της ελληνικής ιστορικής και πολιτιστικής κληρονομιάς. Η ιστορική και συμβολική αξία των συλλογών και των μνημείων τους λειτουργεί ως σημαντικό πλεονέκτημα για την προσέλκυση τόσο εγχώριων όσο και διεθνών επισκεπτών. Παράλληλα, οι μελλοντικές τους στρατηγικές προτεραιότητες περιλαμβάνουν τον εκσυγχρονισμό των υποδομών, την ενίσχυση της ψηφιακής παρουσίας, την ανάπτυξη νέων εκπαιδευτικών και πολιτιστικών δράσεων και τη διεύρυνση των διεθνών συνεργασιών.

6.5 Προτάσεις για ενίσχυση της τουριστικής και πολιτιστικής βιωσιμότητας

Η ενίσχυση της τουριστικής και πολιτιστικής βιωσιμότητας του Πολεμικού Μουσείου και του Θωρηκτού «Γ. Αβέρωφ» αποτελεί σημαντική προϋπόθεση για τη διατήρηση της ιστορικής τους αξίας, την αύξηση της επισκεψιμότητας και τη μακροχρόνια ανάπτυξή τους ως σύγχρονων πολιτιστικών οργανισμών. Στη σύγχρονη εποχή, οι πολιτιστικοί φορείς καλούνται να συνδυάσουν τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς με την αξιοποίηση καινοτόμων μορφών επικοινωνίας, εκπαίδευσης και πολιτιστικής διαχείρισης, ώστε να ανταποκρίνονται στις ανάγκες του κοινού και στις απαιτήσεις της τουριστικής αγοράς.

Μία από τις σημαντικότερες προτάσεις αφορά την περαιτέρω ανάπτυξη της ψηφιακής στρατηγικής των δύο φορέων. Η αξιοποίηση τεχνολογιών επαυξημένης πραγματικότητας (AR), εικονικής πραγματικότητας (VR), διαδραστικών εφαρμογών και εικονικών περιηγήσεων μπορεί να ενισχύσει σημαντικά τη βιωματική εμπειρία των επισκεπτών και να προσελκύσει νεότερες ηλικιακές ομάδες, οι οποίες είναι εξοικειωμένες με τις ψηφιακές τεχνολογίες. Η χρήση ψηφιακών μέσων συμβάλλει επίσης στην ενίσχυση της προσβασιμότητας και της διεθνούς προβολής των πολιτιστικών οργανισμών (Kotler & et al., 2022).

Παράλληλα, ιδιαίτερα σημαντική θεωρείται η ανάπτυξη εκπαιδευτικών και βιωματικών προγραμμάτων που θα απευθύνονται σε διαφορετικές κατηγορίες κοινού. Η δημιουργία εξειδικευμένων εκπαιδευτικών δράσεων για μαθητές, φοιτητές, οικογένειες και ξένους επισκέπτες μπορεί να ενισχύσει τον παιδευτικό χαρακτήρα των μουσείων και να συμβάλει στη διαμόρφωση ιστορικής συνείδησης και πολιτιστικής ταυτότητας. Σύμφωνα με την Πικοπούλου-Τσολάκη (2002), η κατανόηση των αναγκών του κοινού αποτελεί βασικό στοιχείο της σύγχρονης μουσειακής πολιτικής και της πολιτιστικής διαχείρισης.

Επιπλέον, η ενίσχυση των συνεργασιών με εκπαιδευτικά ιδρύματα, πανεπιστήμια, τουριστικούς φορείς και πολιτιστικούς οργανισμούς μπορεί να συμβάλει σημαντικά στην εξωστρέφεια και στη βιωσιμότητα των δύο φορέων. Μέσα από συνέργειες και κοινές δράσεις είναι δυνατόν να δημιουργηθούν ολοκληρωμένα πολιτιστικά και τουριστικά δίκτυα, τα οποία θα ενισχύσουν την προβολή της στρατιωτικής κληρονομιάς και θα συμβάλουν στην ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού σε τοπικό και εθνικό επίπεδο (Γκατζιάς, 2015).

Ιδιαίτερη σημασία έχει επίσης η ανάπτυξη στρατηγικών πολιτιστικού μάρκετινγκ και επικοινωνίας. Η συστηματική αξιοποίηση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, των ψηφιακών καμπανιών και του διαδικτυακού περιεχομένου μπορεί να αυξήσει σημαντικά την αναγνωρισιμότητα των μουσείων και να προσελκύσει νέο κοινό. Σύμφωνα με τον Kotler (2011), η αποτελεσματική επικοινωνιακή στρατηγική αποτελεί βασικό παράγοντα ανάπτυξης των πολιτιστικών οργανισμών και ενίσχυσης της σχέσης τους με το κοινό.

Παράλληλα, η διατήρηση και προστασία των ιστορικών εκθεμάτων και των υποδομών αποτελεί βασική προϋπόθεση πολιτιστικής βιωσιμότητας. Η συνεχής συντήρηση των ιστορικών αντικειμένων, η ψηφιοποίηση αρχειακού υλικού και η αναβάθμιση των εκθεσιακών χώρων συμβάλλουν τόσο στη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς όσο και στη βελτίωση της εμπειρίας των επισκεπτών. Στην περίπτωση του Θωρηκτού Αβέρωφ, η συντήρηση του ίδιου του πλοίου ως ιστορικού μνημείου αποτελεί ιδιαίτερα σημαντικό ζήτημα, καθώς πρόκειται για μοναδικό τεκμήριο της νεότερης ελληνικής ναυτικής ιστορίας.

Επιπλέον, προτείνεται η ανάπτυξη περισσότερων διαδραστικών και θεματικών εκδηλώσεων, όπως ιστορικές αναπαραστάσεις, θεματικές εκθέσεις, πολιτιστικά

φεστιβάλ και επετειακές δράσεις. Οι δράσεις αυτές μπορούν να ενισχύσουν τη συμμετοχή του κοινού, να αυξήσουν την επισκεψιμότητα και να δημιουργήσουν μια περισσότερο βιωματική και ελκυστική εμπειρία για τους επισκέπτες. Η σύνδεση πολιτισμού, ιστορίας και εμπειρίας αποτελεί βασικό στοιχείο της σύγχρονης πολιτιστικής διαχείρισης και του πολιτιστικού τουρισμού.

Τέλος, ιδιαίτερα σημαντική θεωρείται η υιοθέτηση μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής βιώσιμης πολιτιστικής ανάπτυξης, η οποία θα συνδυάζει την προστασία της ιστορικής κληρονομιάς με την οικονομική βιωσιμότητα και την κοινωνική προσφορά των δύο οργανισμών. Η πολιτιστική βιωσιμότητα δεν αφορά μόνο τη διατήρηση των εκθεμάτων και των μνημείων, αλλά και τη διατήρηση της σχέσης της κοινωνίας με την ιστορική της μνήμη και την πολιτιστική της ταυτότητα.

Κεφάλαιο 7: Ποσοτική Έρευνα

7.1. Μεθοδολογία της έρευνας

Η παρούσα έρευνα εντάσσεται στο πεδίο της ποιοτικής και ποσοτικής κοινωνικής έρευνας και αποσκοπεί στη διερεύνηση του ρόλου των στρατιωτικών μουσείων στη διαμόρφωση της ιστορικής συνείδησης, της συλλογικής μνήμης, της πολιτιστικής εμπειρίας και της επικοινωνιακής σχέσης με το κοινό. Ειδικότερα, η μελέτη επικεντρώνεται στο Πλωτό Ναυτικό Μουσείο Θωρηκτό ΑΒΕΡΩΦ και στο Πολεμικό Μουσείο, εξετάζοντας τόσο τον εκπαιδευτικό και πολιτιστικό τους ρόλο όσο και την αποτελεσματικότητα της επικοινωνιακής και ψηφιακής τους παρουσίας.

Η ποσοτική διάσταση της έρευνας βασίστηκε στη χρήση δομημένων ερωτηματολογίων, τα οποία διανεμήθηκαν ηλεκτρονικά μέσω της πλατφόρμας Google Forms κατά το χρονικό διάστημα από Μάρτιο έως Μάιο 2026. Η επιλογή της συγκεκριμένης μεθοδολογικής προσέγγισης κρίθηκε κατάλληλη, καθώς επιτρέπει τη σφαιρική διερεύνηση των αντιλήψεων, των εμπειριών και των αξιολογήσεων των επισκεπτών, αλλά και την εις βάθος κατανόηση της επικοινωνιακής στρατηγικής των ίδιων των φορέων.

Η μελέτη ακολουθεί περιγραφικό και ερμηνευτικό χαρακτήρα, επιδιώκοντας αφενός την καταγραφή των απόψεων και στάσεων των συμμετεχόντων και αφετέρου την ερμηνεία του τρόπου με τον οποίο οι στρατιωτικοί πολιτιστικοί οργανισμοί

συμβάλλουν στη διατήρηση της ιστορικής μνήμης, στην πολιτιστική εκπαίδευση και στη διαμόρφωση της εθνικής ταυτότητας.

7.2. Ερευνητικά ερωτήματα

Η ποσοτική έρευνα διαμορφώθηκε γύρω από τρία βασικά ερευνητικά ερωτήματα για κάθε φορέα, με κοινή θεματική στόχευση, ώστε να καταστεί δυνατή η συγκριτική προσέγγιση των αποτελεσμάτων.

Για το Θωρηκτό ΑΒΕΡΩΦ

- Υπάρχει συσχέτιση μεταξύ της ενίσχυσης της ιστορικής κατανόησης των επισκεπτών και της αξιολόγησης του εκπαιδευτικού και ιστορικού ρόλου του Θωρηκτού ΑΒΕΡΩΦ;
- Υπάρχει συσχέτιση μεταξύ της συμμετοχής των επισκεπτών σε εκπαιδευτικές/βιωματικές δράσεις και της συνολικής αξιολόγησης της εμπειρίας επίσκεψης στο Θωρηκτό ΑΒΕΡΩΦ;
- Πόσο αποτελεσματική θεωρείται η επικοινωνιακή και ψηφιακή παρουσία του Θωρηκτού ΑΒΕΡΩΦ από το κοινό;

Για το Πολεμικό Μουσείο

- Υπάρχει συσχέτιση μεταξύ της ενίσχυσης της ιστορικής κατανόησης των επισκεπτών και της αξιολόγησης του εκπαιδευτικού και ιστορικού ρόλου του Πολεμικού Μουσείου;
- Υπάρχει συσχέτιση μεταξύ της συμμετοχής των επισκεπτών σε εκπαιδευτικές/βιωματικές δράσεις και της συνολικής αξιολόγησης της εμπειρίας επίσκεψης στο Πολεμικό Μουσείο;
- Υπάρχει συσχέτιση μεταξύ της αξιολόγησης της ψηφιακής παρουσίας και της επικοινωνίας του Π.Μ. με την αντίληψη των επισκεπτών για τη συμβολή του στην τουριστική εικόνα της Ελλάδας;

7.3. Ερευνητικές υποθέσεις

- Η επίσκεψη στο Θωρηκτό ΑΒΕΡΩΦ και στο Πολεμικό Μουσείο ενισχύει σημαντικά την ιστορική γνώση και τη συλλογική μνήμη των επισκεπτών;

- Οι επισκέπτες αξιολογούν θετικά τον εκπαιδευτικό και βιωματικό χαρακτήρα των δύο στρατιωτικών μουσείων.
- Η ψηφιακή επικοινωνία και η παρουσία των φορέων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης επηρεάζουν θετικά την επικοινωνία και τη σχέση των μουσείων με το κοινό;

7.4. Δείγμα της έρευνας

Το δείγμα της έρευνας αποτελείται από επισκέπτες του Πλωτού Ναυτικού Μουσείου Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ» και του Πολεμικού Μουσείου. Η επιλογή των συμμετεχόντων πραγματοποιήθηκε με τη μέθοδο της δειγματοληψίας ευκολίας (convenience sampling), καθώς στην έρευνα συμμετείχαν άτομα που επισκέφθηκαν τους δύο χώρους κατά το χρονικό διάστημα από αρχές Μαρτίου 2026 έως τον Μάιο του 2026, σε περίοδο εορτασμού και της επετείου της 25^{ης} Μαρτίου 1821 και αποδέχθηκαν εθελοντικά να συμμετάσχουν στην έρευνα.

Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε μέσω δομημένου ερωτηματολογίου, το οποίο διανεμήθηκε ηλεκτρονικά μέσω Google Forms. Στην περίπτωση της ηλεκτρονικής διανομής, οι συμμετέχοντες λάμβαναν σύνδεσμο (link) προς το ερωτηματολόγιο και συμπλήρωναν τις απαντήσεις τους ανώνυμα και εθελοντικά. Στην περίπτωση της επιτόπιας διανομής, το ερωτηματολόγιο δινόταν στους επισκέπτες μετά την ολοκλήρωση της επίσκεψής τους, ώστε να έχουν διαμορφώσει ολοκληρωμένη εικόνα για τη μουσειακή εμπειρία. Η συμμετοχή στην έρευνα ήταν ανώνυμη και προαιρετική, ενώ πριν από τη συμπλήρωση του ερωτηματολογίου οι συμμετέχοντες ενημερώνονταν για τον ακαδημαϊκό σκοπό της έρευνας και τη διασφάλιση της εμπιστευτικότητας των δεδομένων τους.

Στο δείγμα συμμετείχαν άνδρες και γυναίκες διαφορετικών ηλικιακών ομάδων, μορφωτικού επιπέδου και επαγγελματικής ιδιότητας, γεγονός που επέτρεψε την καταγραφή διαφορετικών εμπειριών και αντιλήψεων σχετικά με τον ρόλο των μουσείων. Η πλειονότητα των συμμετεχόντων προερχόταν από την Ελλάδα, ενώ σημαντικό μέρος του δείγματος διέθετε ανώτερο ή ανώτατο μορφωτικό επίπεδο.

Η επιλογή δύο διαφορετικών στρατιωτικών πολιτιστικών φορέων κρίθηκε ιδιαίτερα σημαντική, καθώς επέτρεψε τη συγκριτική προσέγγιση δύο διαφορετικών

μορφών μουσειακής εμπειρίας: αφενός ενός πλωτού ιστορικού μουσείου και αφετέρου ενός κλασικού στρατιωτικού μουσείου με σταθερή εκθεσιακή δομή.

7.5. Τρόπος συλλογής δεδομένων

Η συλλογή των δεδομένων πραγματοποιήθηκε μέσω δομημένων ερωτηματολογίων και ημιδομημένων συνεντεύξεων. Τα ερωτηματολόγια διανεμήθηκαν ηλεκτρονικά μέσω της πλατφόρμας Google Forms. Η ηλεκτρονική διανομή πραγματοποιήθηκε μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και κοινοποίησης του σχετικού συνδέσμου σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης και διαδικτυακά δίκτυα επικοινωνίας, με στόχο την προσέγγιση ατόμων που είχαν επισκεφθεί το Πολεμικό Μουσείο ή το Πλωτό Ναυτικό Μουσείο Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ».

Οι περισσότερες ερωτήσεις ήταν κλειστού τύπου και βασίζονταν σε κλίμακες αξιολόγησης Likert, προκειμένου να καταγραφούν οι στάσεις, οι αντιλήψεις και ο βαθμός συμφωνίας των συμμετεχόντων σχετικά με ζητήματα ιστορικής κατανόησης, εκπαιδευτικής εμπειρίας, επικοινωνιακής πολιτικής και ψηφιακής παρουσίας των φορέων.

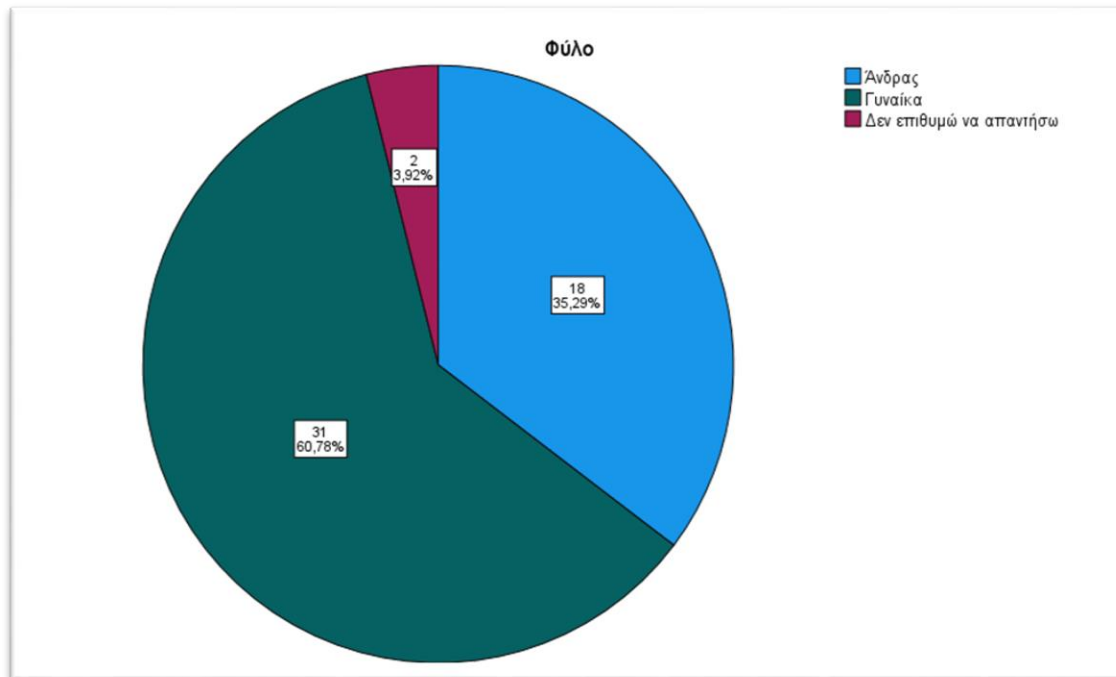
7.6. Μέθοδος ανάλυσης δεδομένων

Τα ποσοτικά δεδομένα της έρευνας αναλύθηκαν με τη χρήση περιγραφικής στατιστικής ανάλυσης. Συγκεκριμένα, πραγματοποιήθηκε υπολογισμός συχνοτήτων, ποσοστών και δημιουργία γραφημάτων, προκειμένου να παρουσιαστούν οι βασικές τάσεις και τα χαρακτηριστικά των απαντήσεων των συμμετεχόντων.

Η επεξεργασία των δεδομένων πραγματοποιήθηκε μέσω του στατιστικού προγράμματος SPSS, το οποίο επέτρεψε τη συστηματική καταγραφή και ανάλυση των αποτελεσμάτων.

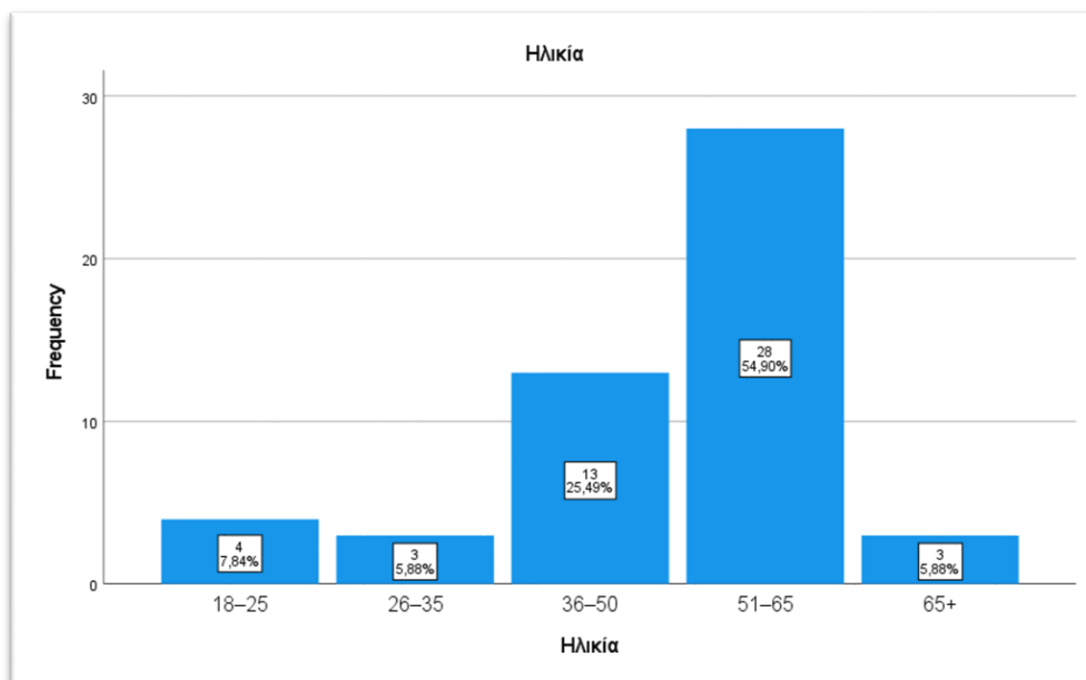
7.7 Αποτελέσματα

7.7.1. Ερωτηματολόγιο (ΑΒΕΡΩΦ)

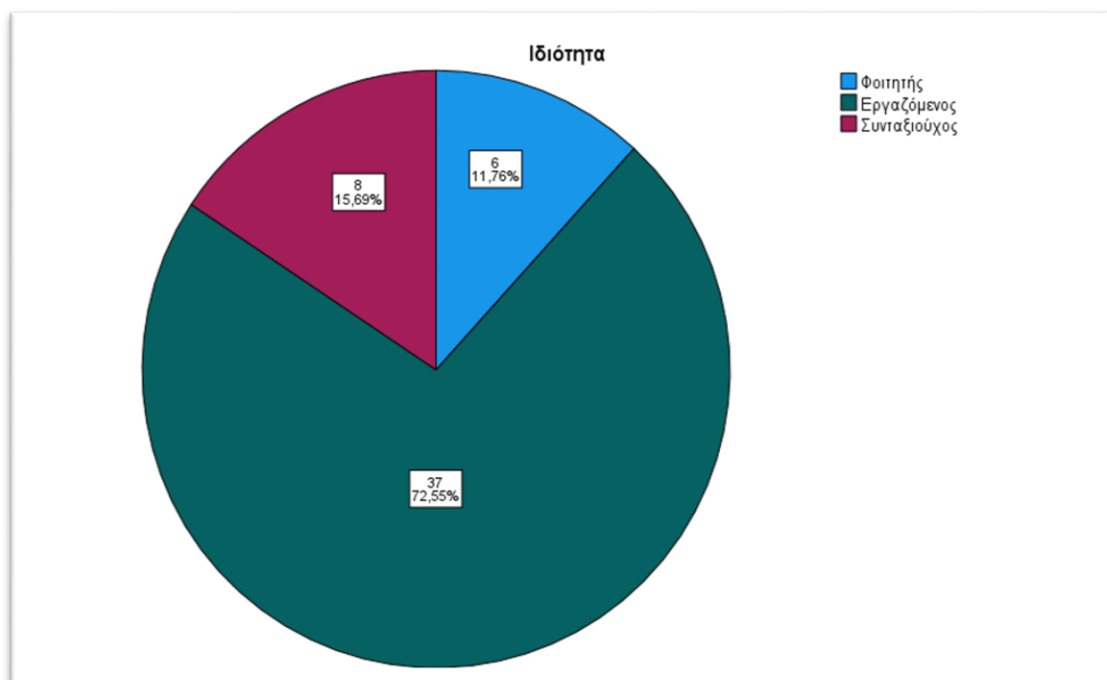
Εικόνα 1 Κυκλικό διάγραμμα της μεταβλητής «Φύλο»

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, η πλειονότητα των συμμετεχόντων ήταν γυναίκες με ποσοστό 60,78%, ενώ οι άνδρες αντιστοιχούσαν στο 35,29% του δείγματος. Ένα μικρό ποσοστό της τάξης του 3,92% επέλεξε να μην απαντήσει στην ερώτηση σχετικά με το φύλο.

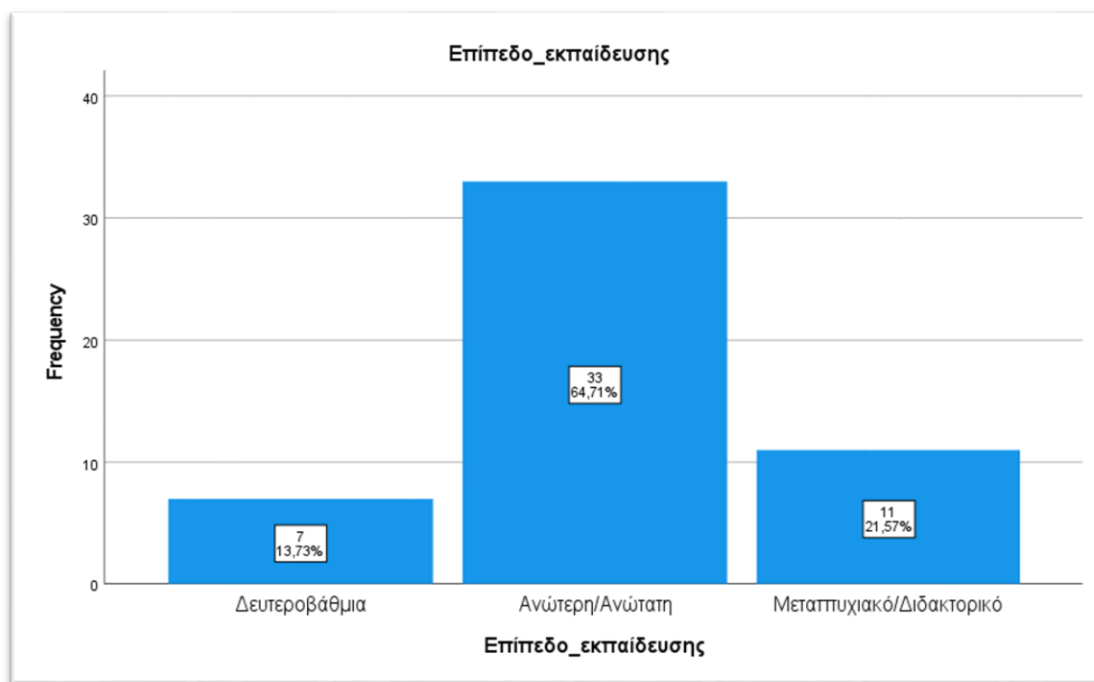
Εικόνα 2 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Ηλικία»

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων ανήκει στην ηλικιακή ομάδα 51–65 ετών με ποσοστό 54,90%, ενώ ακολουθεί η ομάδα 36–50 ετών με 25,49%. Αντίθετα, οι νεότερες ηλικιακές κατηγορίες 18–25 και 26–35, καθώς και η κατηγορία 65+, παρουσιάζουν σημαντικά χαμηλότερη συμμετοχή στο δείγμα.

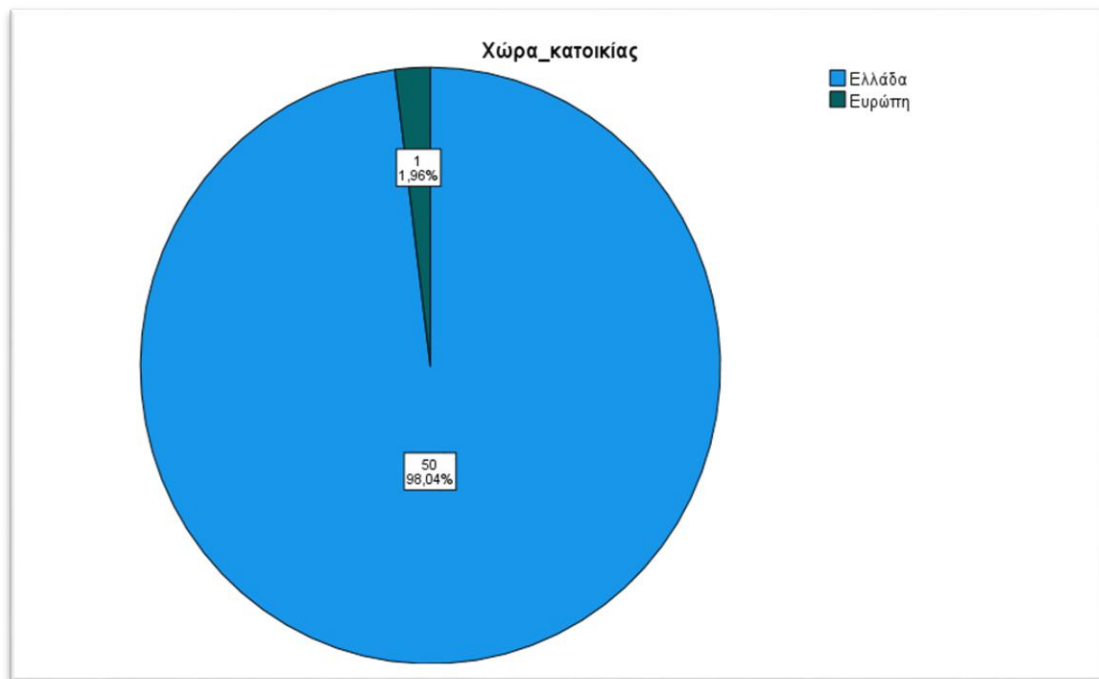
Εικόνα 3 Κυκλικό διάγραμμα της μεταβλητής «Ιδιότητα»

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων είναι εργαζόμενοι, οι οποίοι αντιστοιχούν στο 72,55% του δείγματος. Αντίθετα, οι συνταξιούχοι αποτελούν το 15,69%, ενώ οι φοιτητές παρουσιάζουν το μικρότερο ποσοστό συμμετοχής με 11,76%.

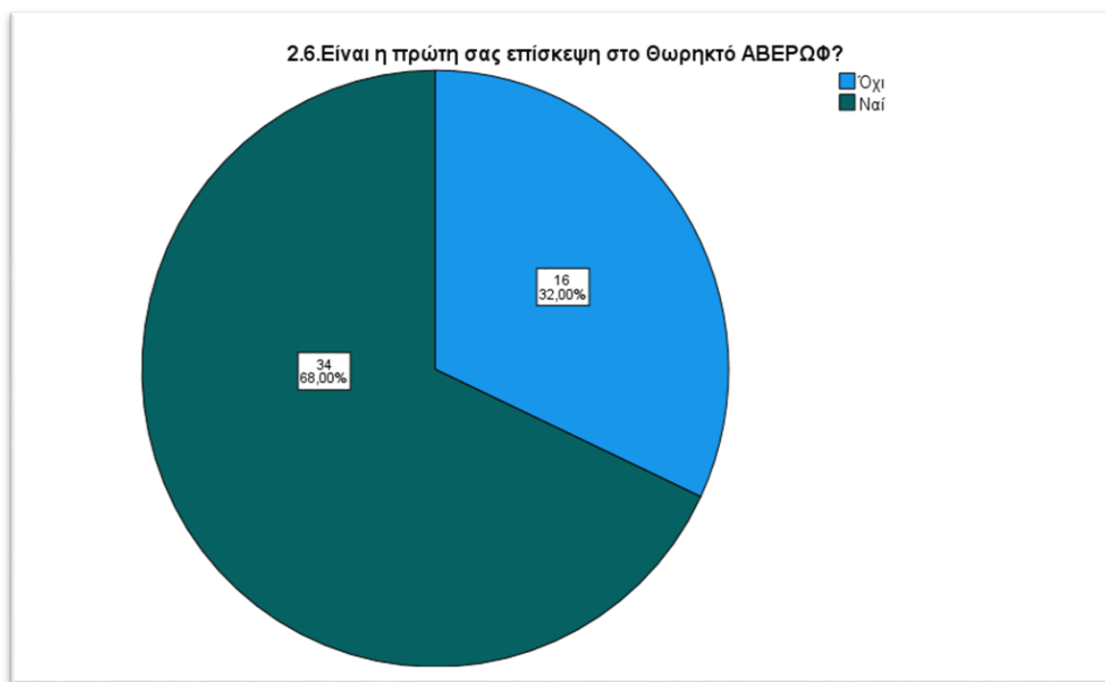
Εικόνα 4 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Επίπεδο εκπαίδευσης»

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων διαθέτει ανώτερη ή ανώτατη εκπαίδευση, με ποσοστό 64,71%, γεγονός που δείχνει υψηλό μορφωτικό επίπεδο του δείγματος. Αντίθετα, οι συμμετέχοντες με μεταπτυχιακό ή διδακτορικό τίτλο ανέρχονται σε 21,57%, ενώ το χαμηλότερο ποσοστό καταγράφεται στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση με 13,73%.

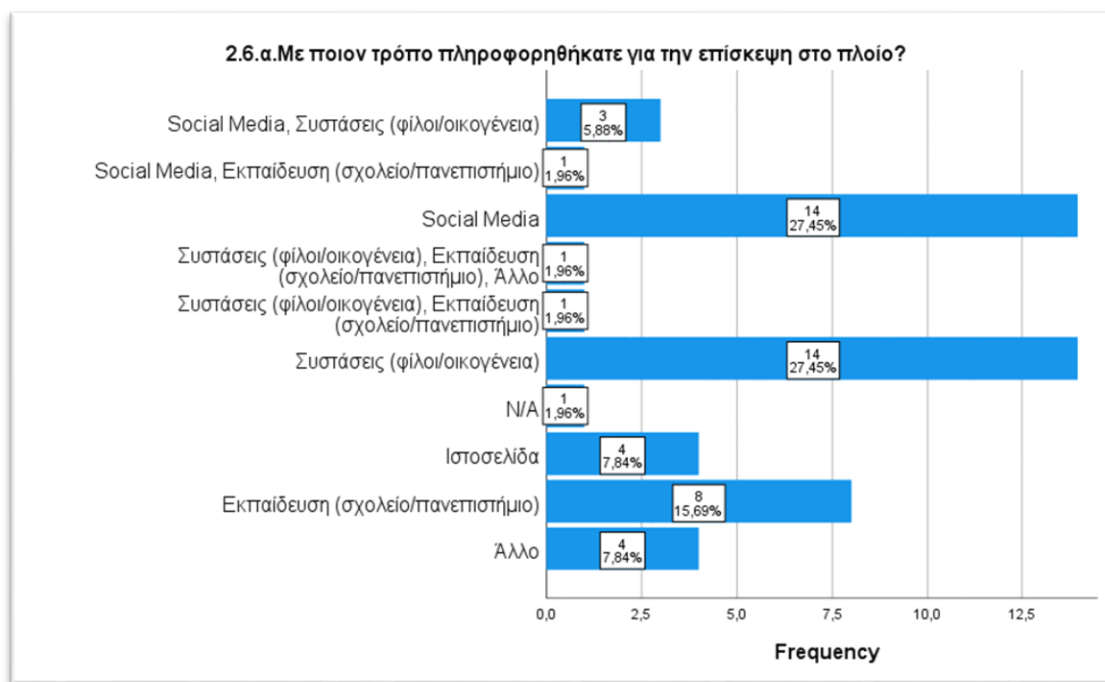
Εικόνα 5 Κυκλικό διάγραμμα της μεταβλητής «Χώρα κατοικίας»

Η συντριπτική πλειονότητα των συμμετεχόντων προέρχεται από την Ελλάδα, με ποσοστό 98,04%, ενώ μόλις το 1,96% δηλώνει ως χώρα κατοικίας κάποια άλλη χώρα της Ευρώπης. Το αποτέλεσμα αυτό δείχνει ότι το δείγμα της έρευνας είναι σχεδόν αποκλειστικά ελληνικό.

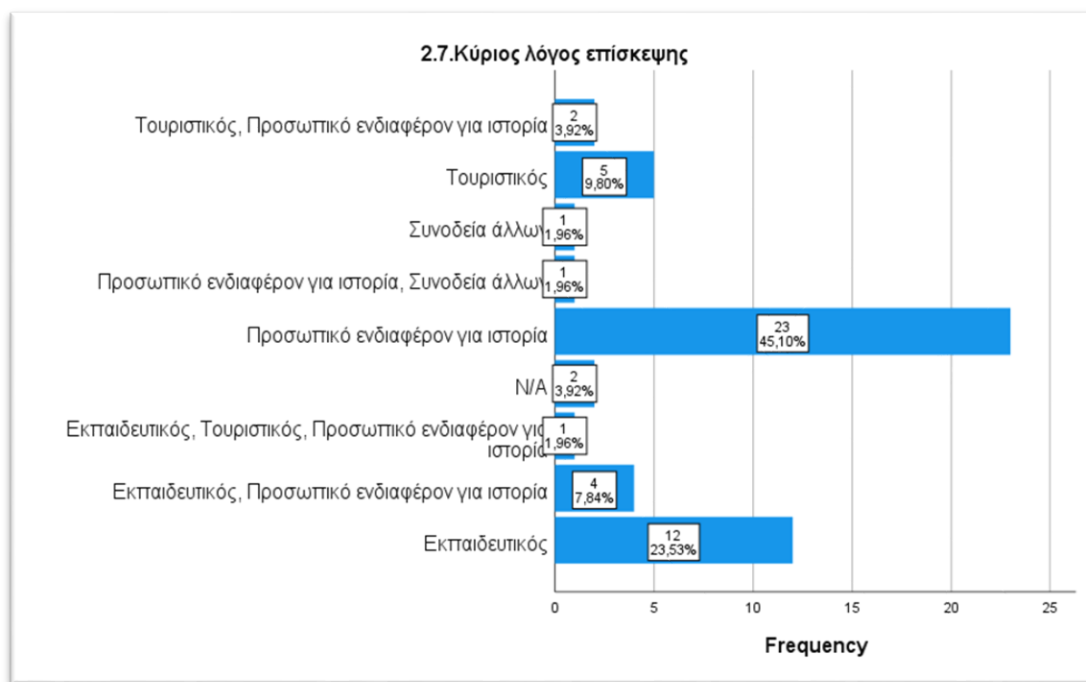
Εικόνα 6 Κυκλικό διάγραμμα της μεταβλητής «Είναι η πρώτη σας επίσκεψη στο Θωρηκτό ΑΒΕΡΩΦ;»

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων, σε ποσοστό 68%, δήλωσε ότι επισκέπτεται για πρώτη φορά το Θωρηκτό ΑΒΕΡΩΦ, ενώ το 32% ανέφερε ότι το έχει επισκεφθεί ξανά. Το αποτέλεσμα αυτό δείχνει αυξημένο ενδιαφέρον νέων επισκεπτών για τον συγκεκριμένο χώρο πολιτιστικής και ιστορικής κληρονομιάς.

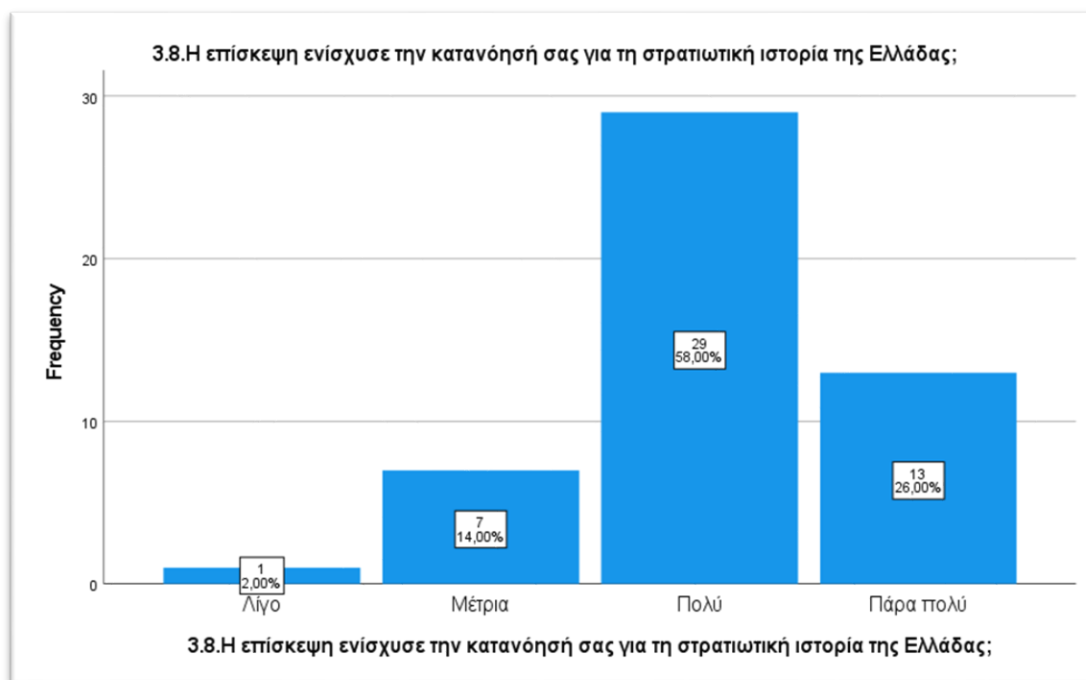
Εικόνα 7 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Με ποιον τρόπο πληροφορηθήκατε για την επίσκεψη στο πλοίο;»

Οι περισσότεροι συμμετέχοντες πληροφορήθηκαν για την επίσκεψη στο πλοίο μέσω των μέσων κοινωνικής δικτύωσης και μέσω συστάσεων από φίλους ή οικογένεια, καθώς και οι δύο κατηγορίες συγκέντρωσαν ποσοστό 27,45%. Ακολουθεί η ενημέρωση μέσω εκπαιδευτικών φορέων με 15,69%, γεγονός που αναδεικνύει τη σημασία τόσο της ψηφιακής επικοινωνίας όσο και της προσωπικής σύστασης στην προβολή του Θωρηκτού ΑΒΕΡΩΦ.

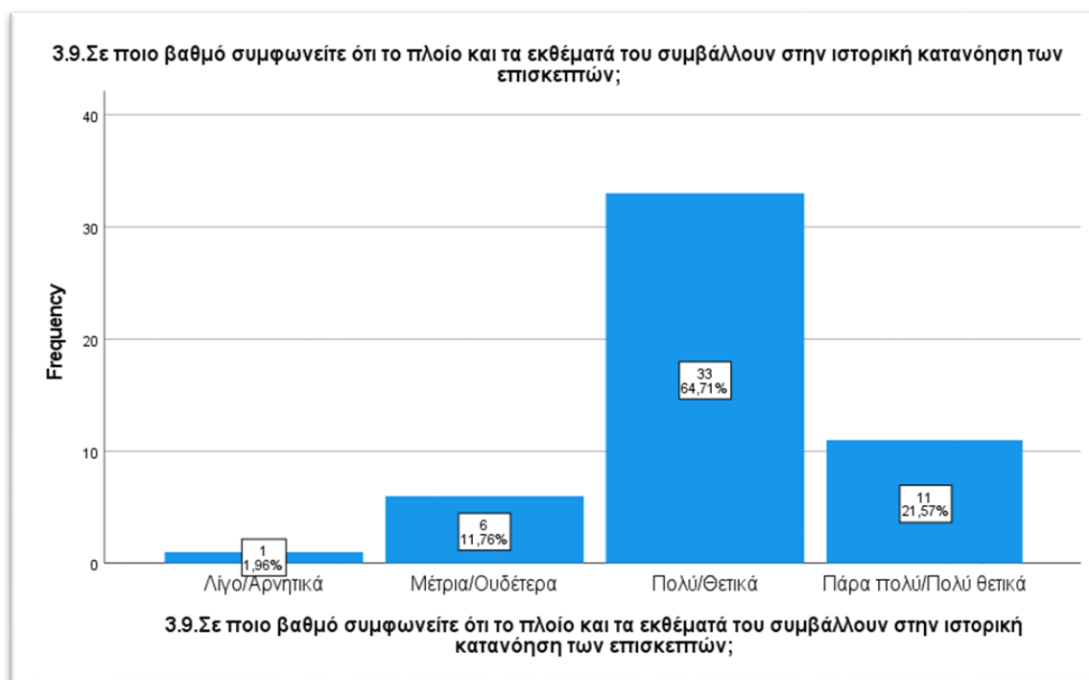
Εικόνα 8 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Κύριος λόγος επίσκεψης»

Ο σημαντικότερος λόγος επίσκεψης στο Θωρηκτό ΑΒΕΡΩΦ ήταν το προσωπικό ενδιαφέρον για την ιστορία, το οποίο συγκέντρωσε ποσοστό 45,10%, ενώ ακολουθεί ο εκπαιδευτικός λόγος με 23,53%. Τα αποτελέσματα αναδεικνύουν τον έντονο ιστορικό και εκπαιδευτικό χαρακτήρα του μουσείου ως βασικό κίνητρο προσέλκυσης επισκεπτών.

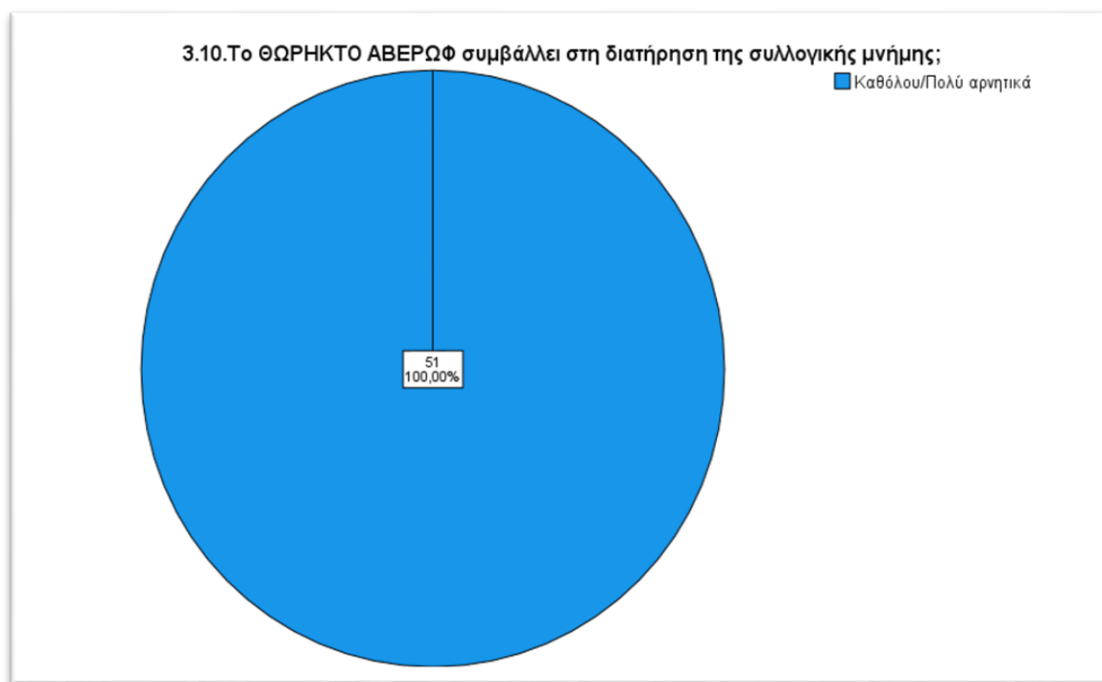
Εικόνα 9 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Η επίσκεψη ενίσχυσε την κατανόησή σας για τη στρατιωτική ιστορία της Ελλάδας;»

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων δήλωσε ότι η επίσκεψη ενίσχυσε σε μεγάλο βαθμό την κατανόησή τους για τη στρατιωτική ιστορία της Ελλάδας, με ποσοστό 58%, ενώ το 26% απάντησε «πάρα πολύ». Τα αποτελέσματα αναδεικνύουν τον σημαντικό εκπαιδευτικό και ιστορικό ρόλο του Θωρηκτού ΑΒΕΡΩΦ στη διαμόρφωση ιστορικής γνώσης και συνείδησης.

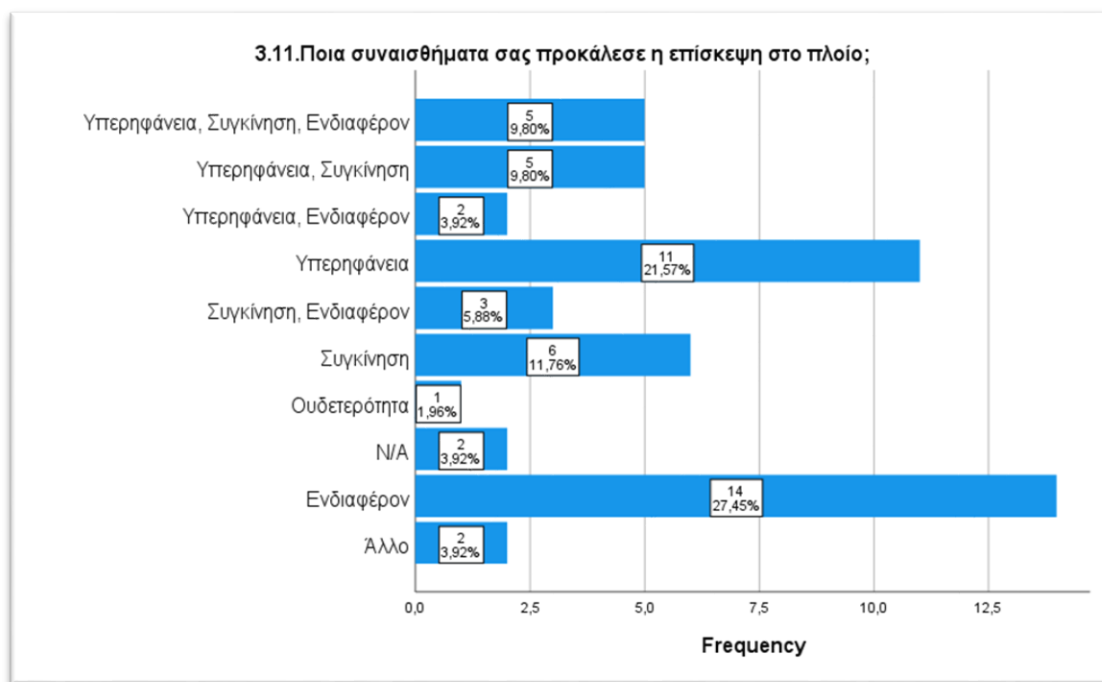
Εικόνα 10 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ότι το πλοίο και τα εκθέματά του συμβάλλουν στην ιστορική κατανόηση των επισκεπτών;»

Η μεγάλη πλειονότητα των συμμετεχόντων αξιολόγησε θετικά τη συμβολή του πλοίου και των εκθεμάτων του στην ιστορική κατανόηση των επισκεπτών, με ποσοστό 64,71% να απαντά «Πολύ/Θετικά» και 21,57% «Πάρα πολύ/Πολύ θετικά». Το αποτέλεσμα αυτό αναδεικνύει τον ουσιαστικό εκπαιδευτικό και πολιτιστικό ρόλο του Θωρηκτού ΑΒΕΡΩΦ ως φορέα ιστορικής γνώσης και μνήμης.

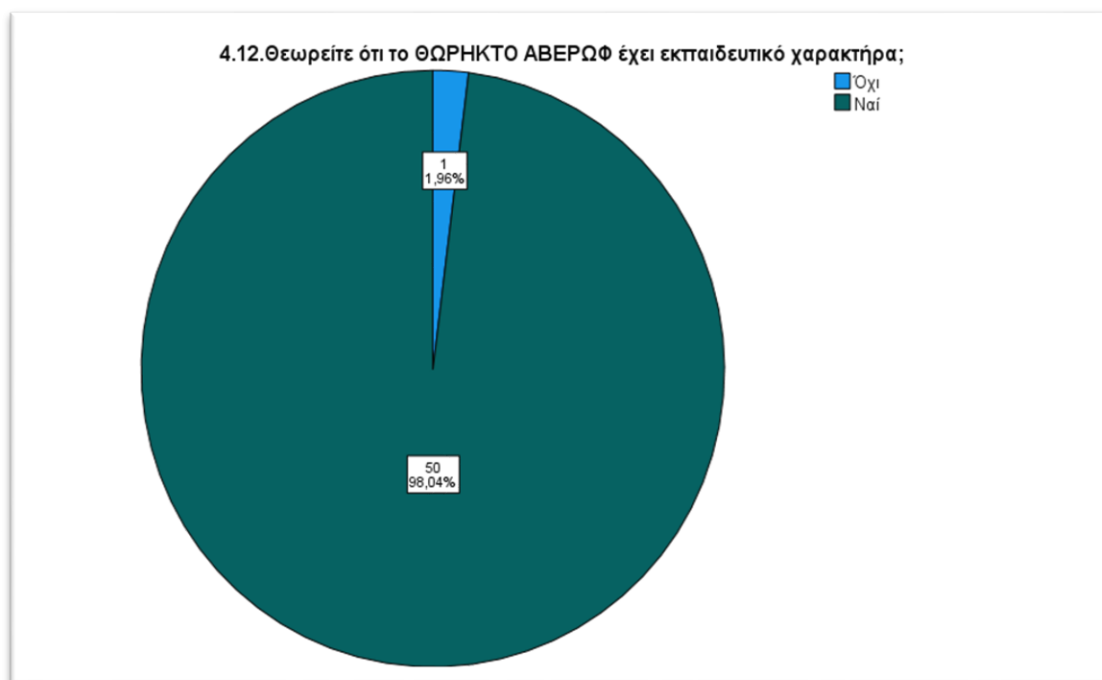
Εικόνα 11 Κυκλικό διάγραμμα της μεταβλητής «Το ΘΩΡΗΚΤΟ ΑΒΕΡΩΦ συμβάλλει στη διατήρηση της συλλογικής μνήμης;»

Το σύνολο των συμμετεχόντων (100%) θεωρεί ότι το Θωρηκτό ΑΒΕΡΩΦ συμβάλλει στη διατήρηση της συλλογικής μνήμης. Το αποτέλεσμα αυτό αναδεικνύει τη σημαντική ιστορική, πολιτιστική και συμβολική αξία του πλοίου ως φορέα εθνικής μνήμης και ιστορικής συνείδησης.

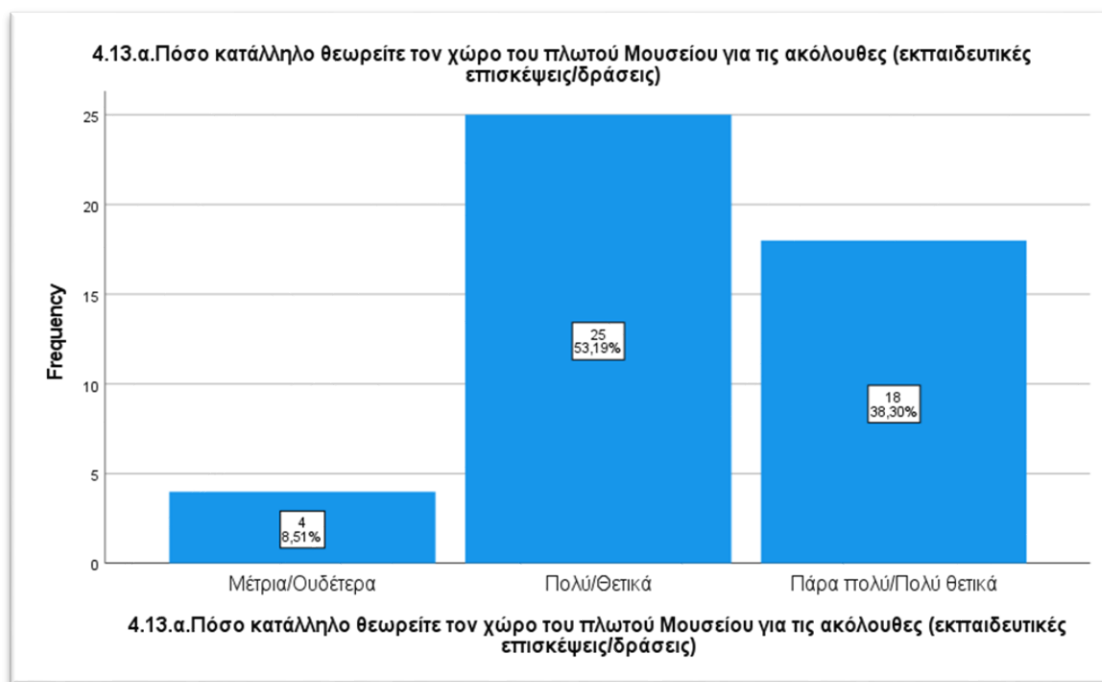
Εικόνα 12 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Ποια συναισθήματα σας προκάλεσε η επίσκεψη στο πλοίο;»

Το κυρίαρχο συναίσθημα που προκάλεσε η επίσκεψη στο Θωρηκτό ΑΒΕΡΩΦ ήταν το ενδιαφέρον με ποσοστό 27,45%, ενώ ακολουθεί η υπερηφάνεια με 21,57% και η συγκίνηση με 11,76%. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η εμπειρία της επίσκεψης συνδέεται έντονα με συναισθηματική και ιστορική εμπλοκή των επισκεπτών.

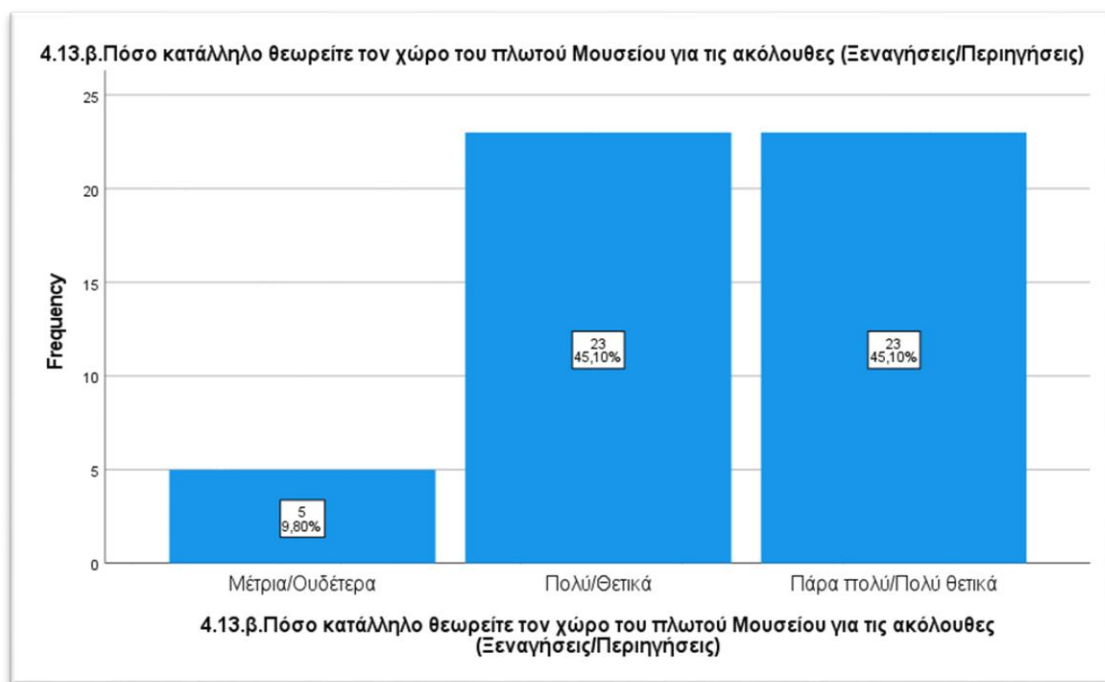
Εικόνα 13 Κυκλικό διάγραμμα της μεταβλητής «Θεωρείτε ότι το ΘΩΡΗΚΤΟ ΑΒΕΡΩΦ έχει εκπαιδευτικό χαρακτήρα;»

Η συντριπτική πλειονότητα των συμμετεχόντων, σε ποσοστό 98,04%, θεωρεί ότι το Θωρηκτό ΑΒΕΡΩΦ διαθέτει εκπαιδευτικό χαρακτήρα, ενώ μόλις το 1,96% απάντησε αρνητικά. Το αποτέλεσμα αυτό επιβεβαιώνει τον σημαντικό ρόλο του πλοίου ως φορέα ιστορικής γνώσης, εκπαίδευσης και πολιτιστικής μάθησης.

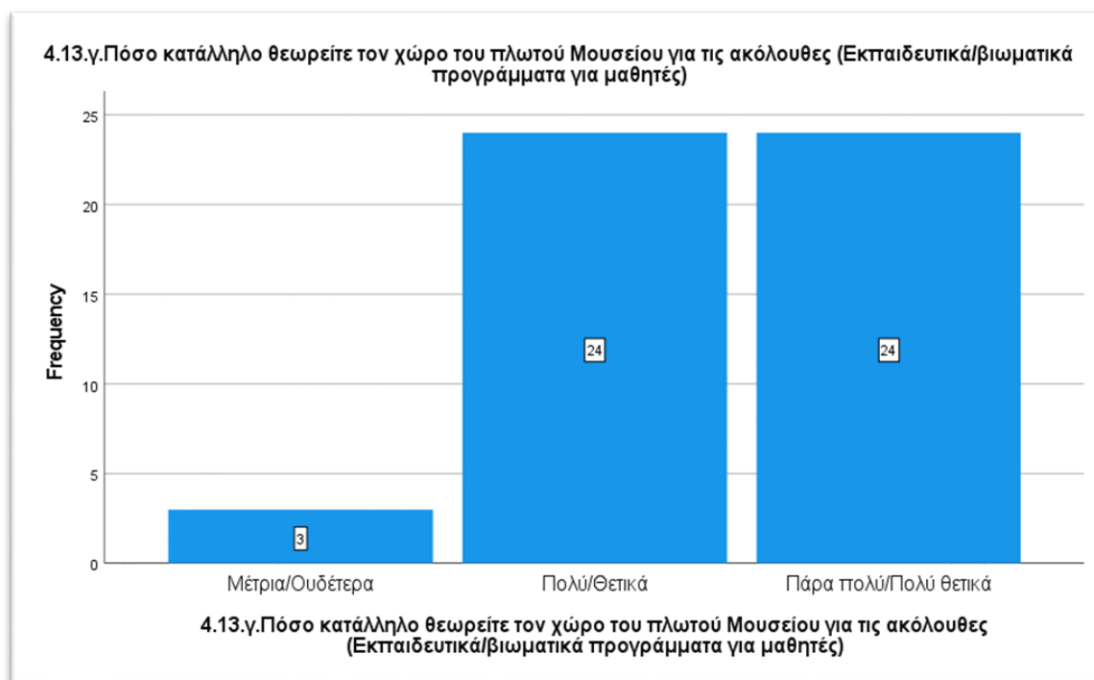
Εικόνα 14 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του πλωτού Μουσείου για εκπαιδευτικές επισκέψεις/δράσεις;»

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων αξιολόγησε θετικά την καταλληλότητα του χώρου του πλωτού μουσείου για εκπαιδευτικές επισκέψεις και δράσεις, με ποσοστό 53,19% να απαντά «Πολύ/Θετικά» και 38,30% «Πάρα πολύ/Πολύ θετικά». Τα αποτελέσματα αναδεικνύουν τον ισχυρό εκπαιδευτικό χαρακτήρα του Θωρηκτού ΑΒΕΡΩΦ και τη σημαντική συμβολή του στη βιωματική μάθηση και την ιστορική εκπαίδευση.

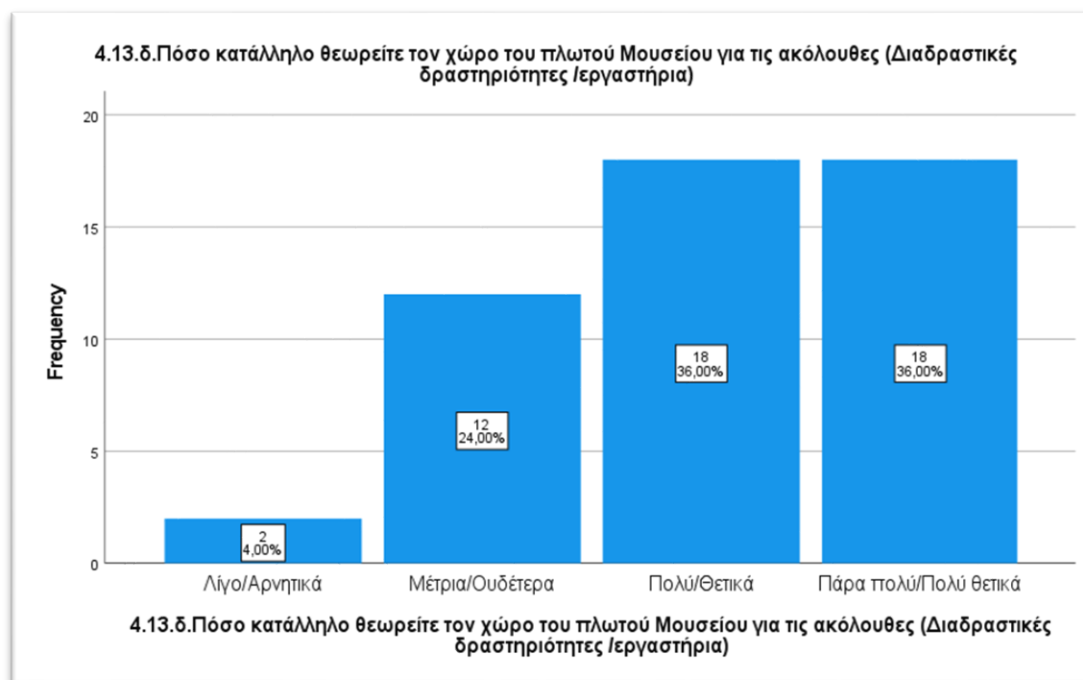
Εικόνα 15 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του πλωτού Μουσείου για ξεναγήσεις/περιηγήσεις;»

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων αξιολόγησε ιδιαίτερα θετικά την καταλληλότητα του χώρου του πλωτού μουσείου για ξεναγήσεις και περιηγήσεις, καθώς τα ποσοστά «Πολύ/Θετικά» και «Πάρα πολύ/Πολύ θετικά» ανέρχονται αμφότερα στο 45,10%. Το αποτέλεσμα αυτό αναδεικνύει την υψηλή εκπαιδευτική και βιωματική αξία του Θωρηκτού ΑΒΕΡΩΦ ως χώρου ιστορικής εμπειρίας και πολιτιστικής μάθησης.

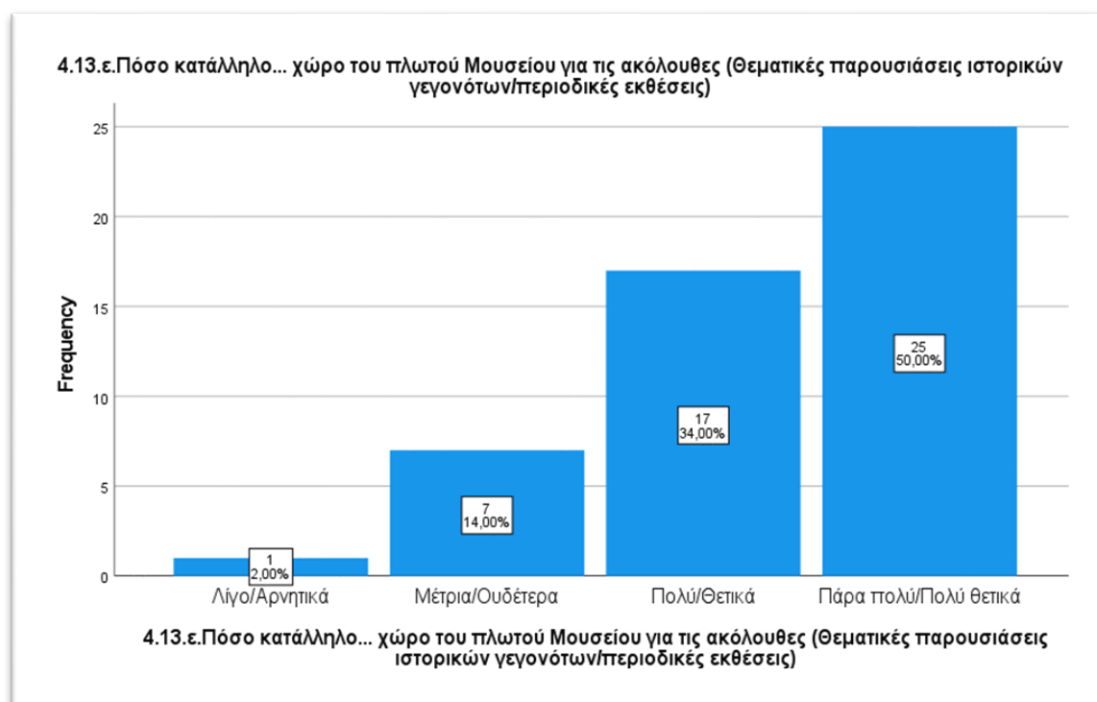
Εικόνα 16 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του πλωτού Μουσείου για εκπαιδευτικά/βιωματικά προγράμματα για μαθητές;»

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων αξιολόγησε εξαιρετικά θετικά την καταλληλότητα του χώρου του πλωτού μουσείου για εκπαιδευτικά και βιωματικά προγράμματα μαθητών, καθώς τα ποσοστά «Πολύ/Θετικά» και «Πάρα πολύ/Πολύ θετικά» ανέρχονται αμφότερα σε ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα. Το αποτέλεσμα αυτό επιβεβαιώνει τον σημαντικό παιδαγωγικό και βιωματικό χαρακτήρα του Θωρηκτού ΑΒΕΡΩΦ ως χώρου ιστορικής εκπαίδευσης και πολιτιστικής μάθησης.

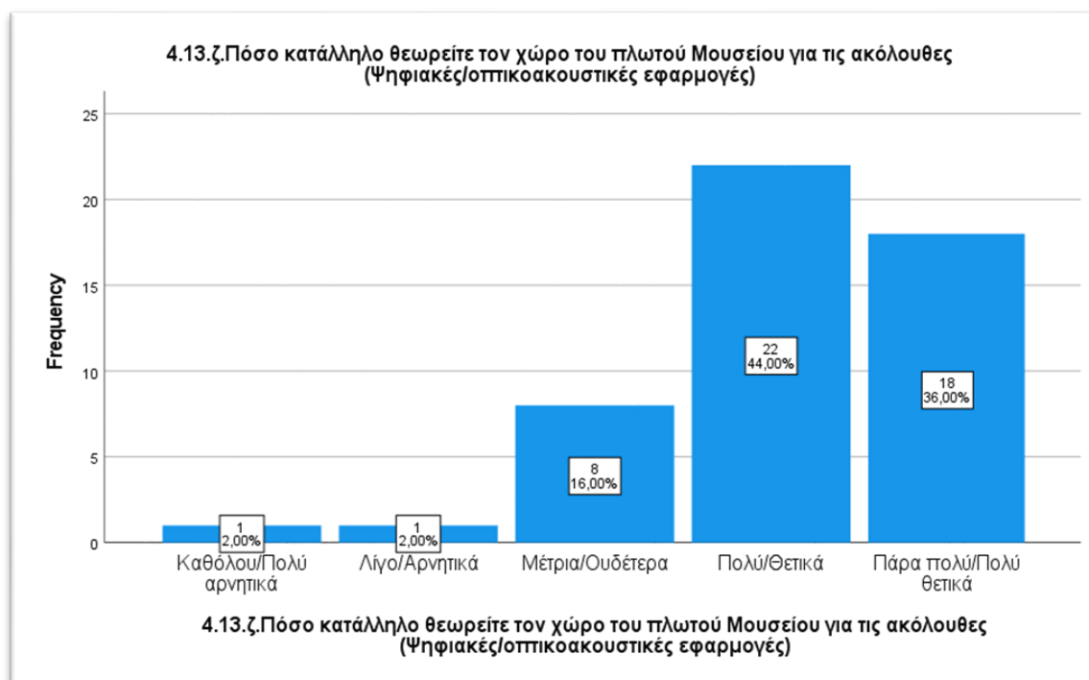
Εικόνα 17 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του πλωτού Μουσείου για διαδραστικές δραστηριότητες/εργαστήρια;»

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων αξιολόγησε θετικά την καταλληλότητα του χώρου του πλωτού μουσείου για διαδραστικές δραστηριότητες και εργαστήρια, καθώς τα ποσοστά «Πολύ/Θετικά» και «Πάρα πολύ/Πολύ θετικά» ανέρχονται σε 36% αντίστοιχα. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι το Θωρηκτό ΑΒΕΡΩΦ διαθέτει σημαντικές δυνατότητες ανάπτυξης βιωματικών και συμμετοχικών εκπαιδευτικών δράσεων.

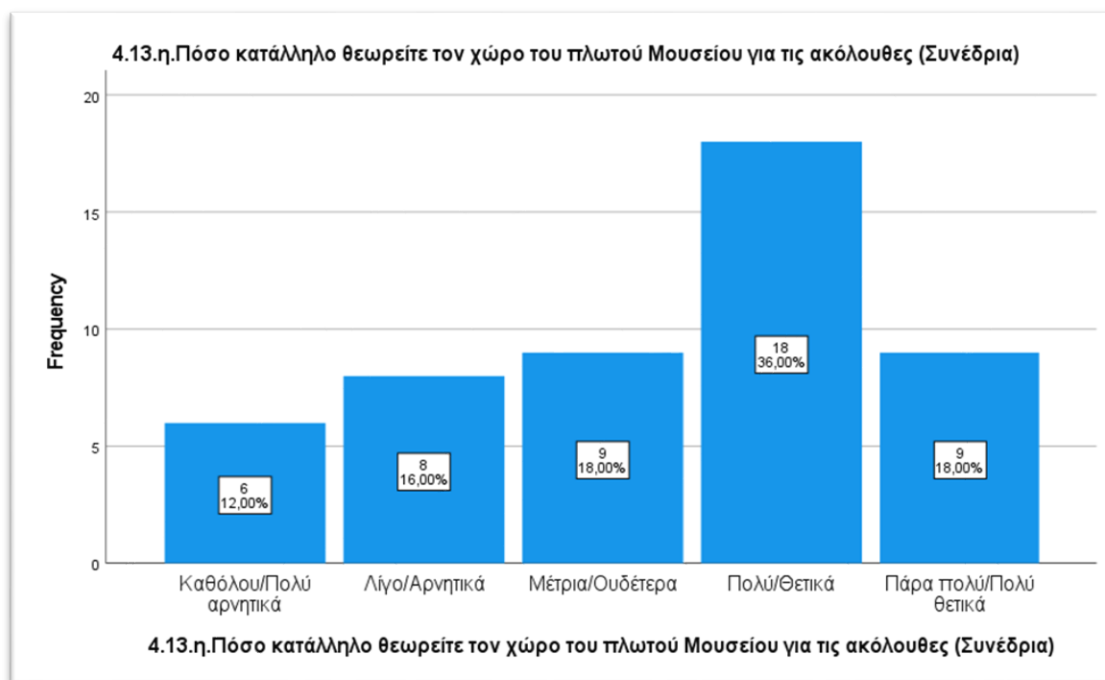
Εικόνα 18 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του πλωτού Μουσείου για θεματικές παρουσιάσεις ιστορικών γεγονότων/περιοδικές εκθέσεις;»

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων αξιολόγησε ιδιαίτερα θετικά την καταλληλότητα του χώρου του πλωτού μουσείου για θεματικές παρουσιάσεις ιστορικών γεγονότων και περιοδικές εκθέσεις, με ποσοστό 50% να απαντά «Πάρα πολύ/Πολύ θετικά» και 34% «Πολύ/Θετικά». Το αποτέλεσμα αυτό αναδεικνύει τη σημαντική δυναμική του Θωρηκτού ΑΒΕΡΩΦ ως χώρου πολιτιστικής παρουσίασης, ιστορικής ερμηνείας και βιωματικής προσέγγισης της ιστορίας.

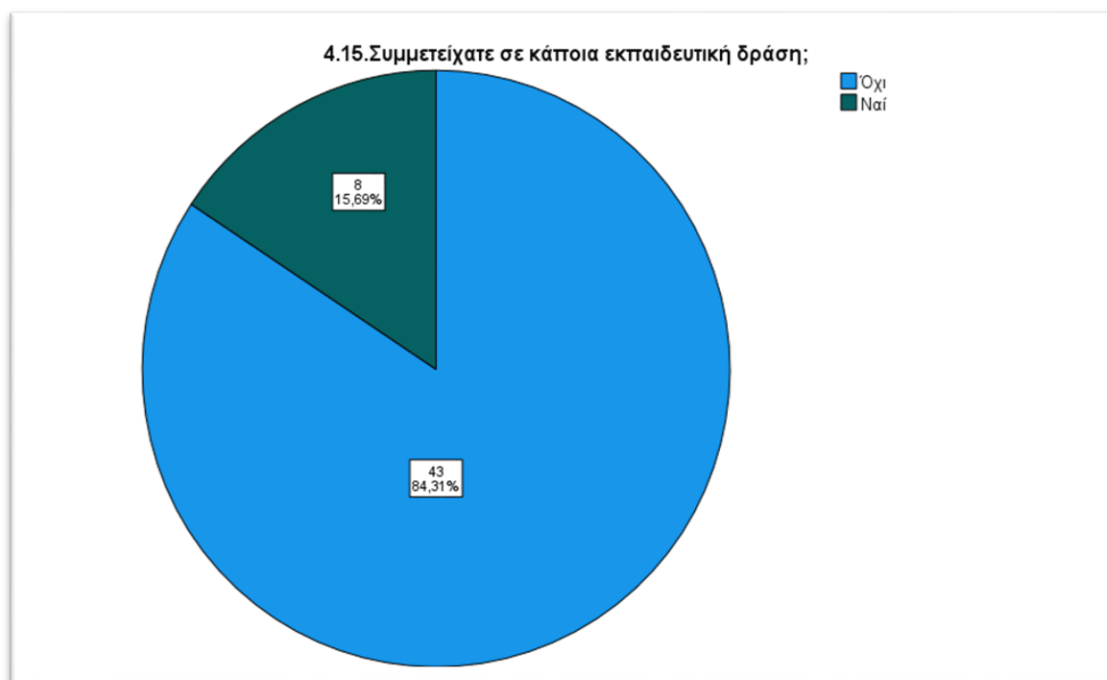
Εικόνα 19 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του πλωτού Μουσείου για ψηφιακές/οπτικοακουστικές εφαρμογές;»

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων αξιολόγησε θετικά την καταλληλότητα του χώρου του πλωτού μουσείου για ψηφιακές και οπτικοακουστικές εφαρμογές, με ποσοστό 44% να απαντά «Πολύ/Θετικά» και 36% «Πάρα πολύ/Πολύ θετικά». Το αποτέλεσμα αυτό δείχνει ότι οι επισκέπτες θεωρούν πως το Θωρηκτό ΑΒΕΡΩΦ μπορεί να υποστηρίξει αποτελεσματικά σύγχρονες μορφές ψηφιακής και βιωματικής πολιτιστικής εμπειρίας.

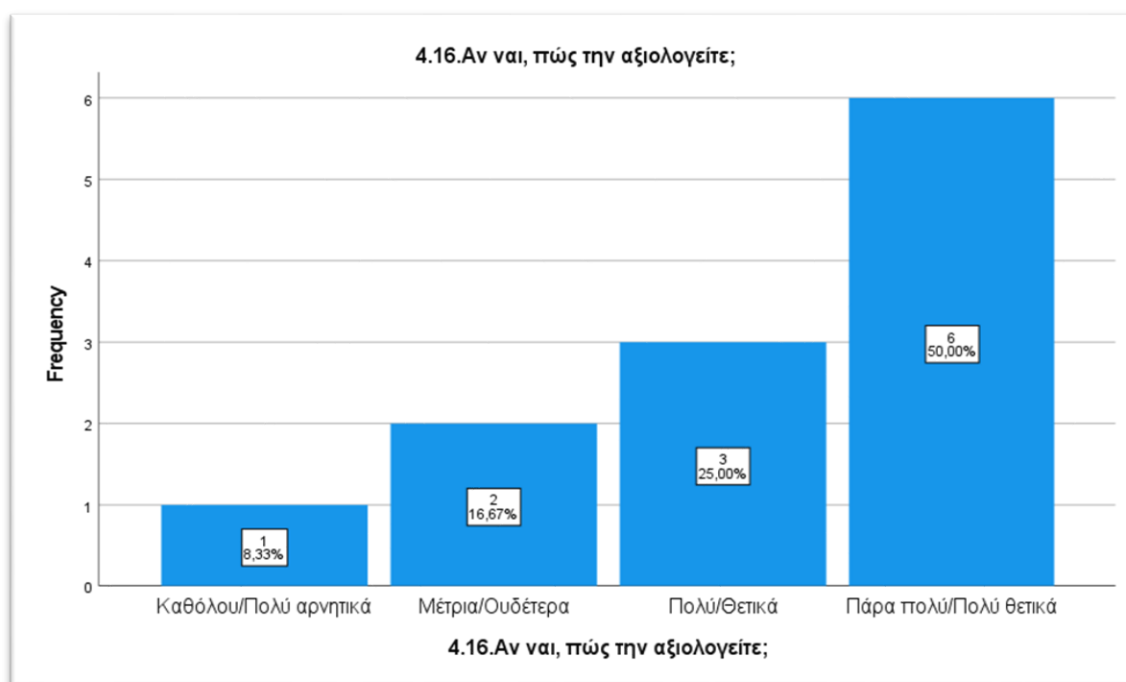
Εικόνα 20 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του πλωτού Μουσείου για συνεδρία;»

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων αξιολόγησε θετικά την καταλληλότητα του χώρου του πλωτού μουσείου για τη διοργάνωση συνεδρίων, με ποσοστό 36% να απαντά «Πολύ/Θετικά». Ωστόσο, καταγράφονται και πιο ουδέτερες ή αρνητικές αξιολογήσεις, γεγονός που δείχνει ότι οι επισκέπτες θεωρούν τον χώρο περισσότερο κατάλληλο για εκπαιδευτικές και πολιτιστικές δράσεις παρά για συνεδριακή χρήση.

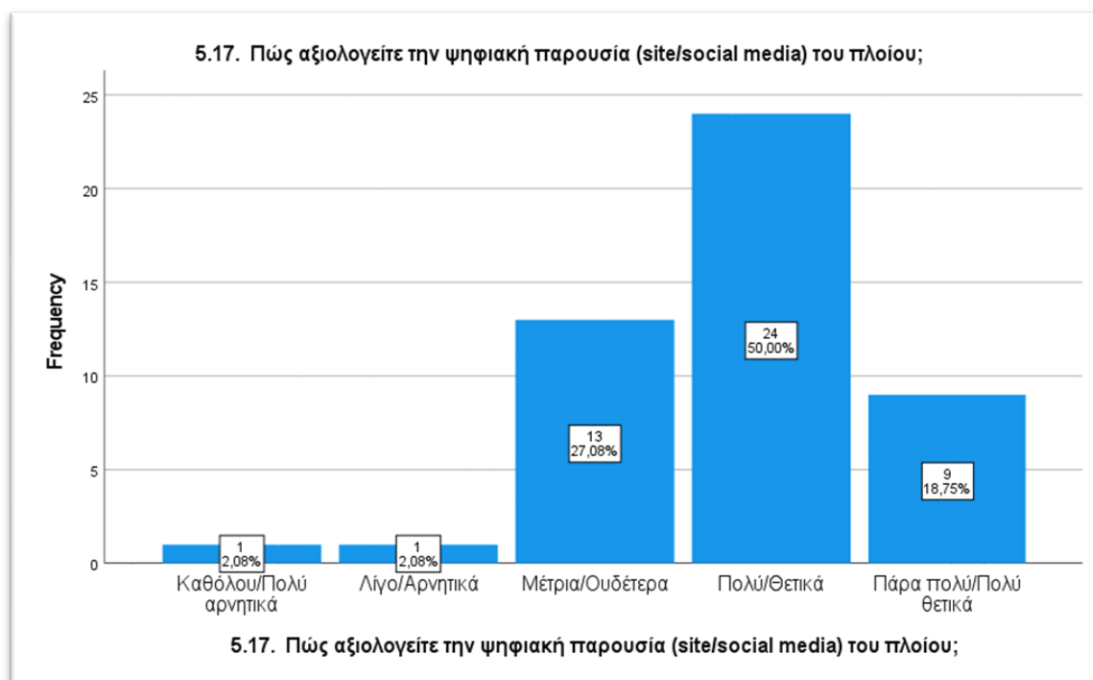
Εικόνα 21 Κυκλικό διάγραμμα της μεταβλητής «Συμμετείχατε σε κάποια εκπαιδευτική δράση;»

Η μεγάλη πλειονότητα των συμμετεχόντων, σε ποσοστό 84,31%, δήλωσε ότι δεν συμμετείχε σε κάποια εκπαιδευτική δράση κατά την επίσκεψή της στο Θωρηκτό ΑΒΕΡΩΦ, ενώ μόλις το 15,69% απάντησε θετικά. Το αποτέλεσμα αυτό υποδηλώνει ότι υπάρχει περιθώριο περαιτέρω ανάπτυξης και προβολής των εκπαιδευτικών δράσεων του μουσείου προς το κοινό.

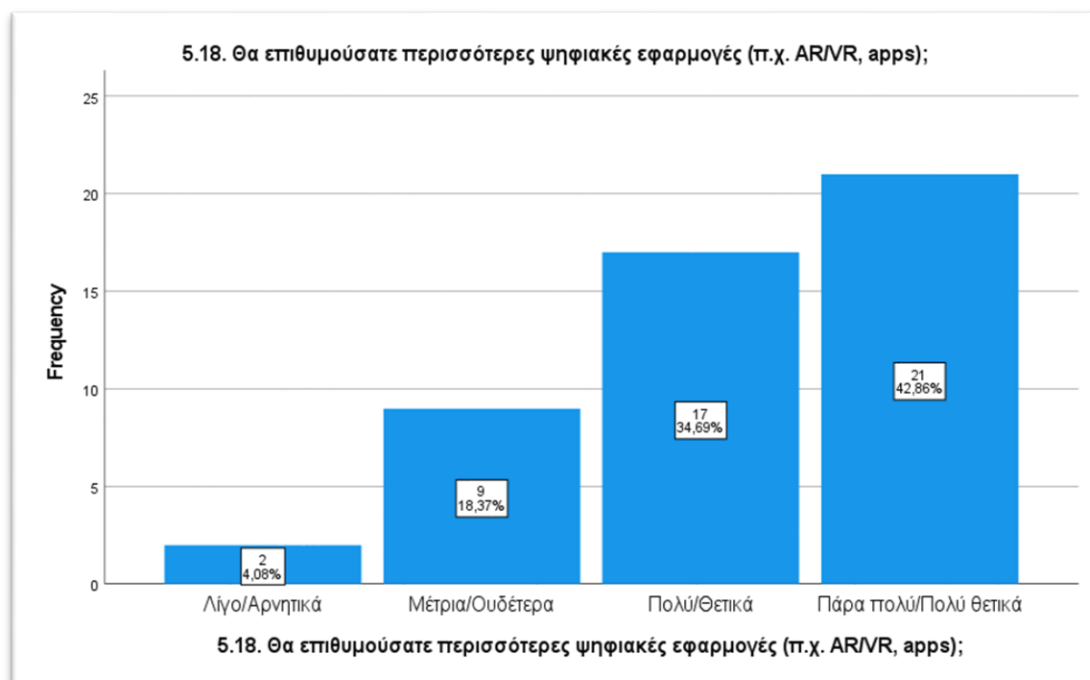
Εικόνα 22 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Αν ναι, πώς την αξιολογείτε;»

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων που έλαβαν μέρος σε εκπαιδευτική δράση την αξιολόγησε ιδιαίτερα θετικά, με ποσοστό 50% να απαντά «Πάρα πολύ/Πολύ θετικά» και 25% «Πολύ/Θετικά». Το αποτέλεσμα αυτό δείχνει ότι οι εκπαιδευτικές δράσεις του Θωρηκτού ΑΒΕΡΩΦ αφήνουν θετικές εντυπώσεις και συμβάλλουν ουσιαστικά στη μουσειακή και εκπαιδευτική εμπειρία των επισκεπτών.

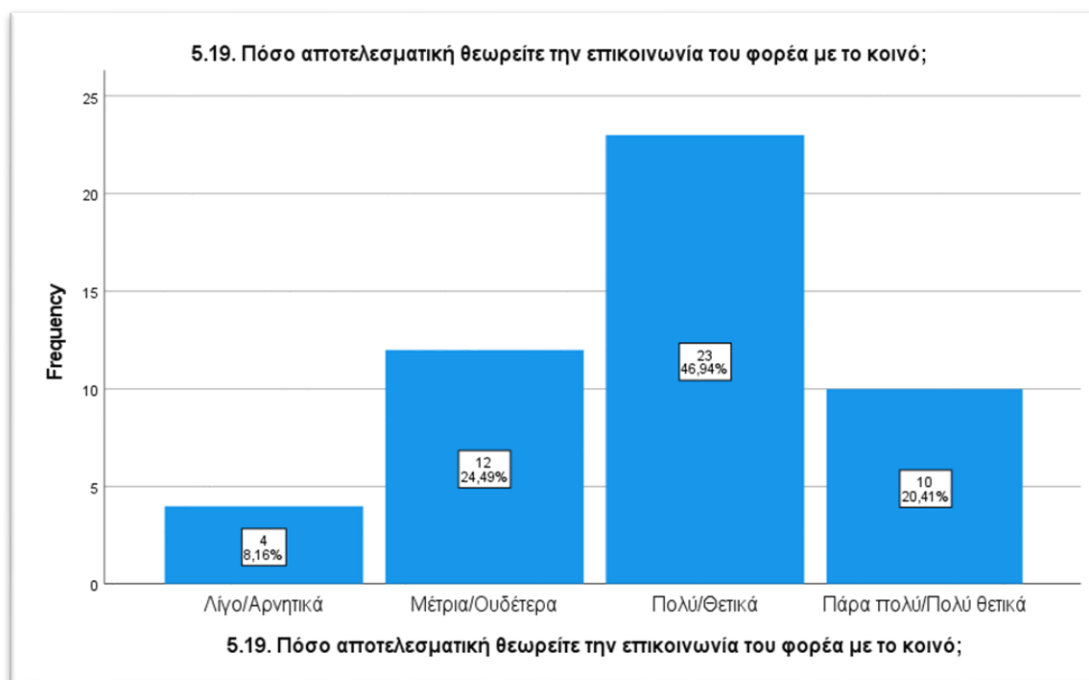
Εικόνα 23 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Πώς αξιολογείτε την ψηφιακή παρουσία (site/social media) του πλοίου;»

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων αξιολόγησε θετικά την ψηφιακή παρουσία του Θωρηκτού ΑΒΕΡΩΦ, με ποσοστό 50% να απαντά «Πολύ/Θετικά» και 18,75% «Πάρα πολύ/Πολύ θετικά». Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η διαδικτυακή και ψηφιακή επικοινωνία του πλοίου κρίνεται ικανοποιητική από τους επισκέπτες, συμβάλλοντας στην προβολή και ενημέρωση του κοινού.

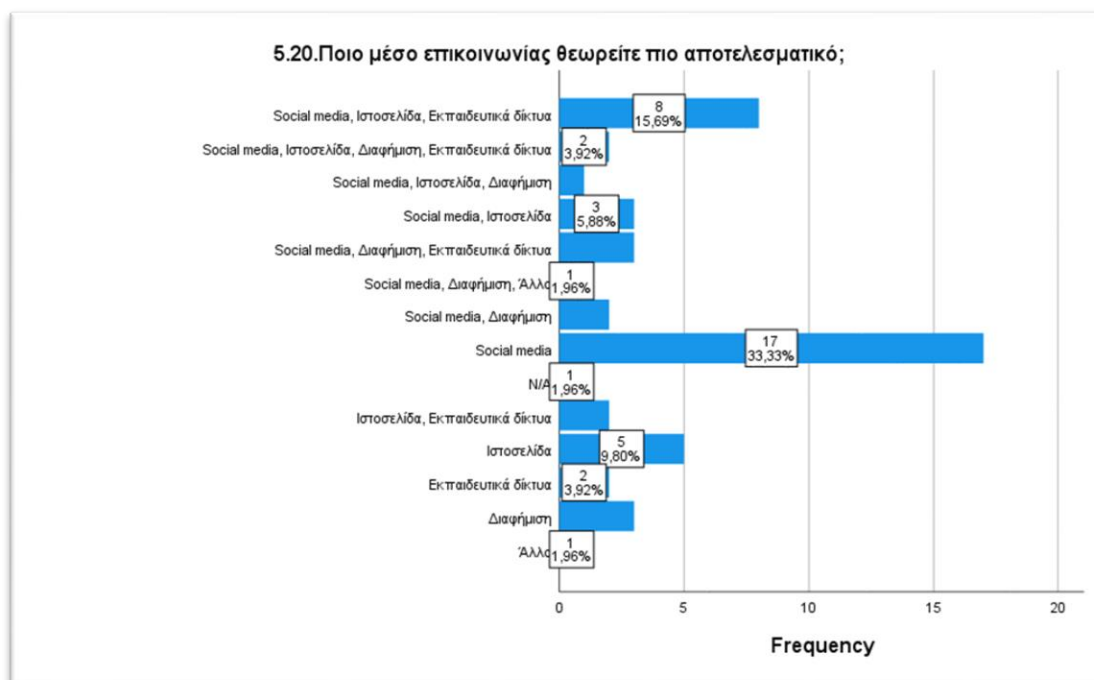
Εικόνα 24 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Θα επιθυμούσατε περισσότερες ψηφιακές εφαρμογές (π.χ. AR/VR, apps);»

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων εξέφρασε θετική στάση απέναντι στην ανάπτυξη περισσότερων ψηφιακών εφαρμογών στο Θωρηκτό ΑΒΕΡΩΦ, με ποσοστό 42,86% να απαντά «Πάρα πολύ/Πολύ θετικά» και 34,69% «Πολύ/Θετικά». Το αποτέλεσμα αυτό αναδεικνύει το αυξημένο ενδιαφέρον των επισκεπτών για σύγχρονες ψηφιακές και διαδραστικές μορφές πολιτιστικής και μουσειακής εμπειρίας.

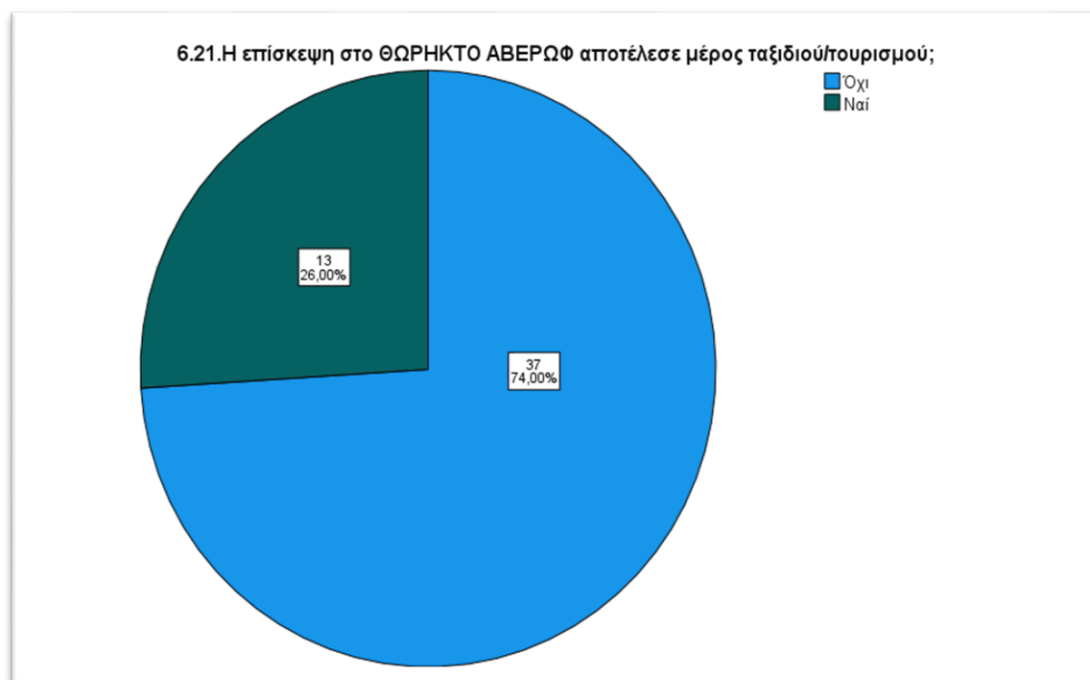
Εικόνα 25 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Πόσο αποτελεσματική θεωρείτε την επικοινωνία του φορέα με το κοινό;»

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων αξιολόγησε θετικά την επικοινωνία του φορέα με το κοινό, με ποσοστό 46,94% να απαντά «Πολύ/Θετικά» και 20,41% «Πάρα πολύ/Πολύ θετικά». Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η επικοινωνιακή πολιτική του Θωρηκτού ΑΒΕΡΩΦ θεωρείται γενικά αποτελεσματική, συμβάλλοντας στην ενημέρωση και προσέγγιση των επισκεπτών.

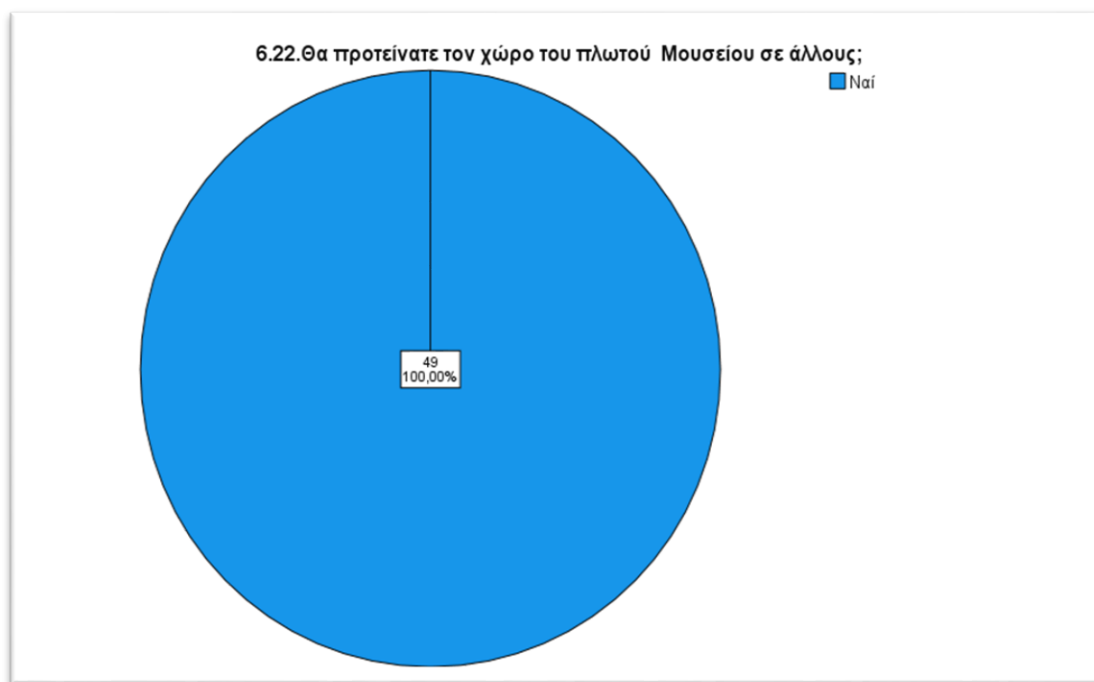
Εικόνα 26 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Ποιο μέσο επικοινωνίας θεωρείτε πιο αποτελεσματικό;»

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων θεωρεί τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ως το πιο αποτελεσματικό μέσο επικοινωνίας, με ποσοστό 33,33%, ενώ σημαντικό ποσοστό συγκέντρωσε και ο συνδυασμός social media, ιστοσελίδας και εκπαιδευτικών δικτύων με 15,69%. Τα αποτελέσματα αναδεικνύουν τη σημαντική συμβολή της ψηφιακής επικοινωνίας στην προβολή και τη σύνδεση του φορέα με το κοινό.

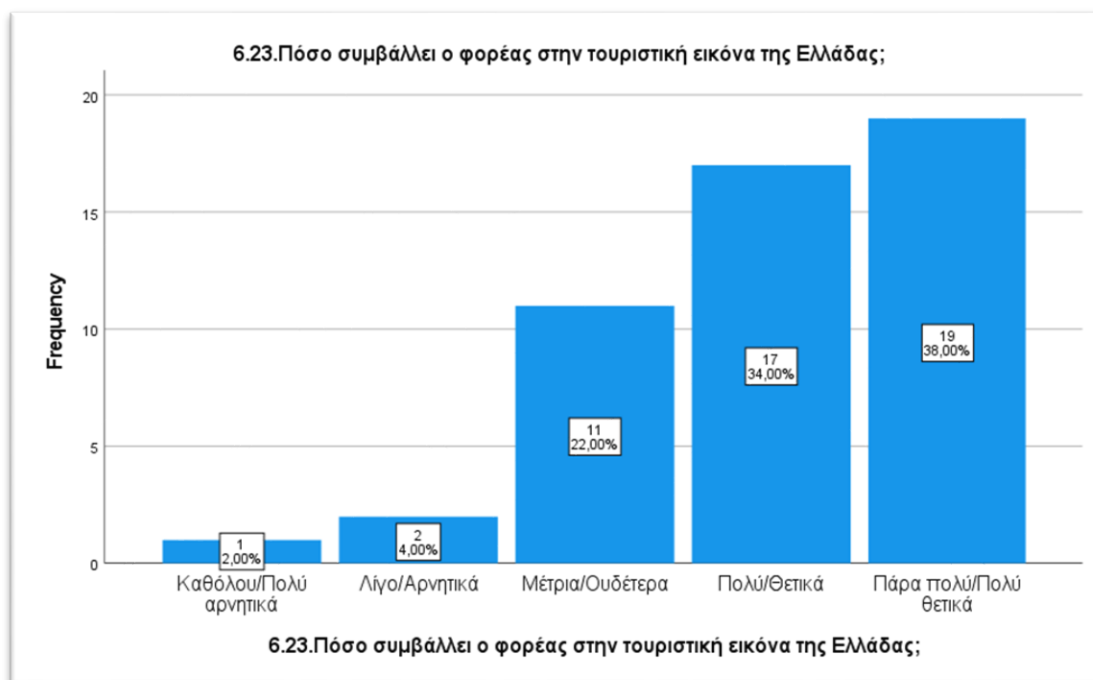
Εικόνα 27 Κυκλικό διάγραμμα της μεταβλητής «Η επίσκεψη στο ΘΩΡΗΚΤΟ ΑΒΕΡΩΦ αποτέλεσε μέρος ταξιδιού/τουρισμού;»

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων, σε ποσοστό 74%, δήλωσε ότι η επίσκεψη στο Θωρηκτό ΑΒΕΡΩΦ δεν αποτέλεσε μέρος ταξιδιού ή τουριστικής δραστηριότητας, ενώ το 26% απάντησε θετικά. Το αποτέλεσμα αυτό δείχνει ότι οι περισσότεροι επισκέπτες προσήλθαν κυρίως για ιστορικούς, εκπαιδευτικούς ή πολιτιστικούς λόγους και όχι στο πλαίσιο τουριστικής επίσκεψης.

Εικόνα 28 Κυκλικό διάγραμμα της μεταβλητής «Θα προτείνετε τον χώρο του πλωτού Μουσείου σε άλλους;»

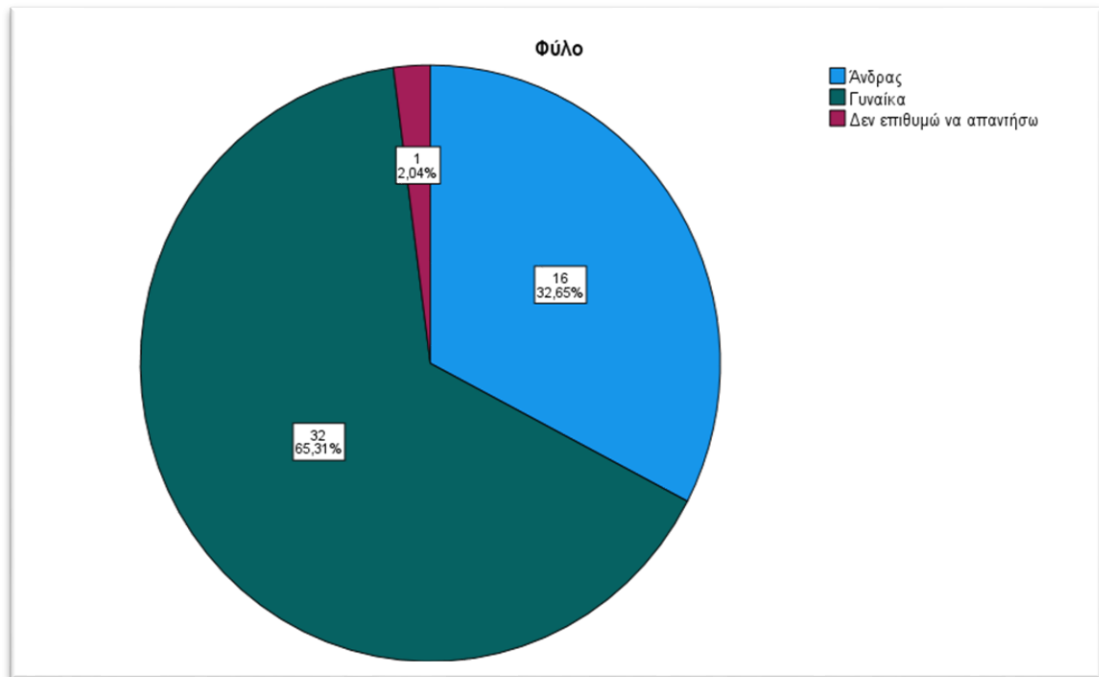
Το σύνολο των συμμετεχόντων (100%) δήλωσε ότι θα πρότεινε τον χώρο του πλωτού μουσείου σε άλλους επισκέπτες. Το αποτέλεσμα αυτό αναδεικνύει τον υψηλό βαθμό ικανοποίησης των επισκεπτών και τη θετική συνολική εμπειρία που προσφέρει το Θωρηκτό ΑΒΕΡΩΦ ως χώρος πολιτισμού, ιστορίας και εκπαίδευσης.

Εικόνα 29 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Πόσο συμβάλλει ο φορέας στην τουριστική εικόνα της Ελλάδας;»

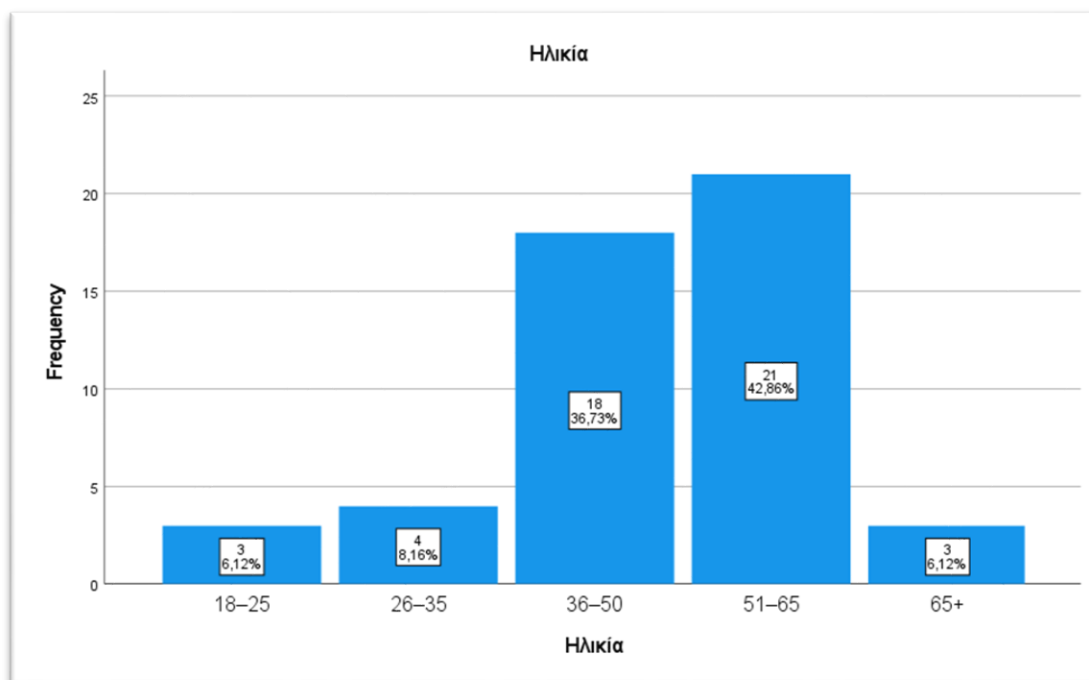
Η πλειονότητα των συμμετεχόντων θεωρεί ότι το Θωρηκτό ΑΒΕΡΩΦ συμβάλλει σημαντικά στην τουριστική εικόνα της Ελλάδας, με ποσοστό 38% να απαντά «Πάρα πολύ/Πολύ θετικά» και 34% «Πολύ/Θετικά». Το αποτέλεσμα αυτό αναδεικνύει τη σημασία του φορέα ως στοιχείου πολιτιστικής προβολής και ενίσχυσης της ιστορικής και τουριστικής ταυτότητας της χώρας.

7.7.2. Ερωτηματολόγιο (ΠΟΛΕΜΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ)

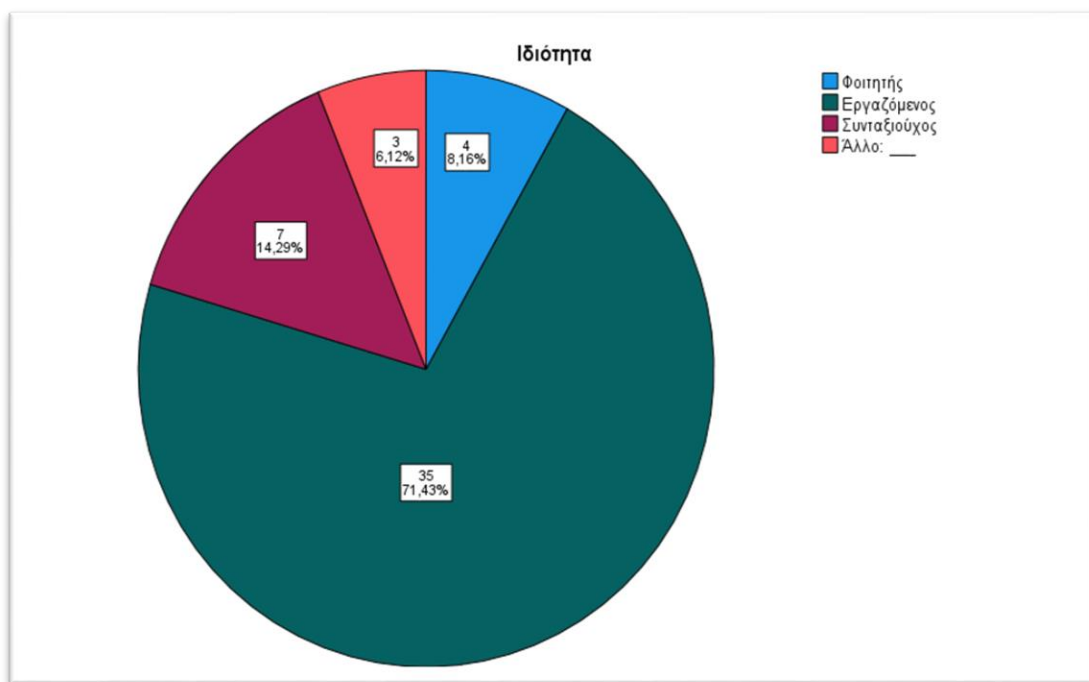
Εικόνα 30 Κυκλικό διάγραμμα της μεταβλητής «Φύλο»

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων ήταν γυναίκες, οι οποίες αντιστοιχούν στο 65,31% του δείγματος, ενώ οι άνδρες ανήλθαν σε ποσοστό 32,65%. Μόλις το 2,04% των συμμετεχόντων επέλεξε να μην απαντήσει στην ερώτηση σχετικά με το φύλο.

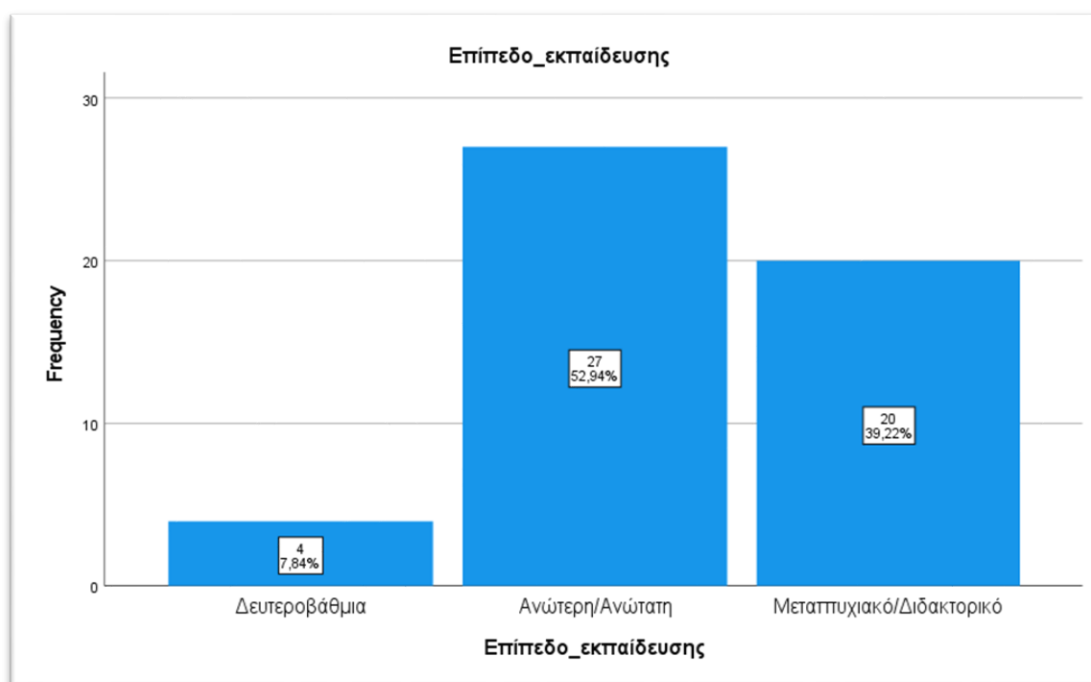
Εικόνα 31 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Ηλικία»

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων ανήκει στην ηλικιακή ομάδα 51–65 ετών με ποσοστό 42,86%, ενώ ακολουθεί η ομάδα 36–50 ετών με 36,73%. Αντίθετα, οι ηλικιακές κατηγορίες 18–25, 26–35 και 65+ εμφανίζουν σημαντικά χαμηλότερα ποσοστά συμμετοχής στο δείγμα.

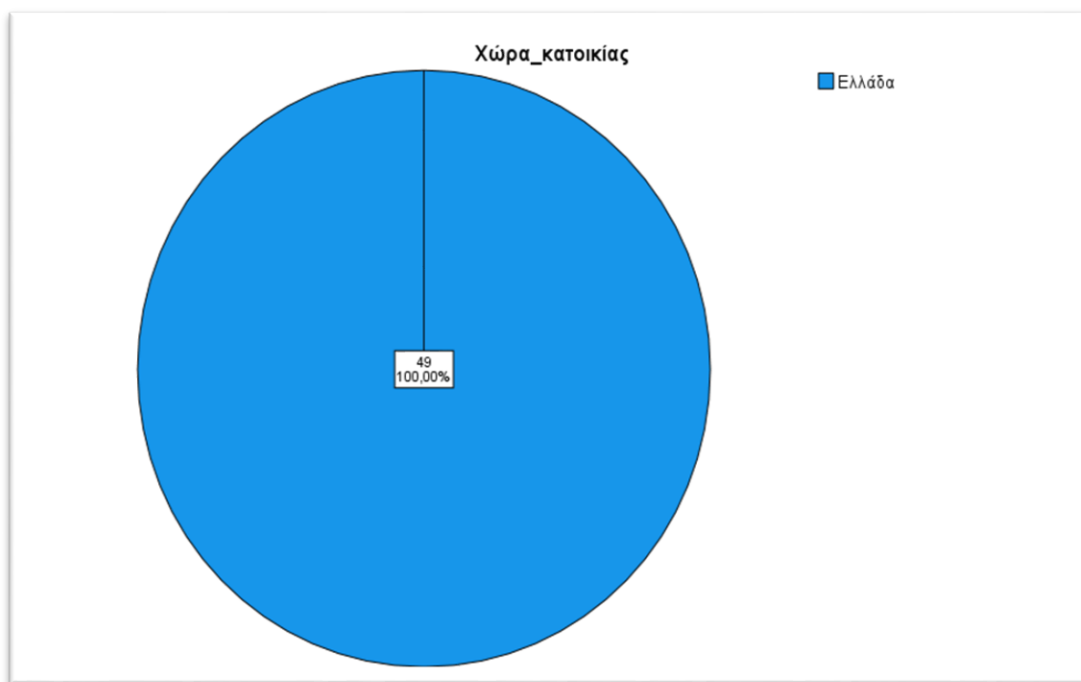
Εικόνα 32 Κυκλικό διάγραμμα της μεταβλητής «Ιδιότητα»

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων είναι εργαζόμενοι, οι οποίοι αντιστοιχούν στο 71,43% του δείγματος. Αντίθετα, οι συνταξιούχοι αποτελούν το 14,29%, ενώ οι φοιτητές και η κατηγορία «Άλλο» εμφανίζουν χαμηλότερα ποσοστά συμμετοχής, με 8,16% και 6,12% αντίστοιχα.

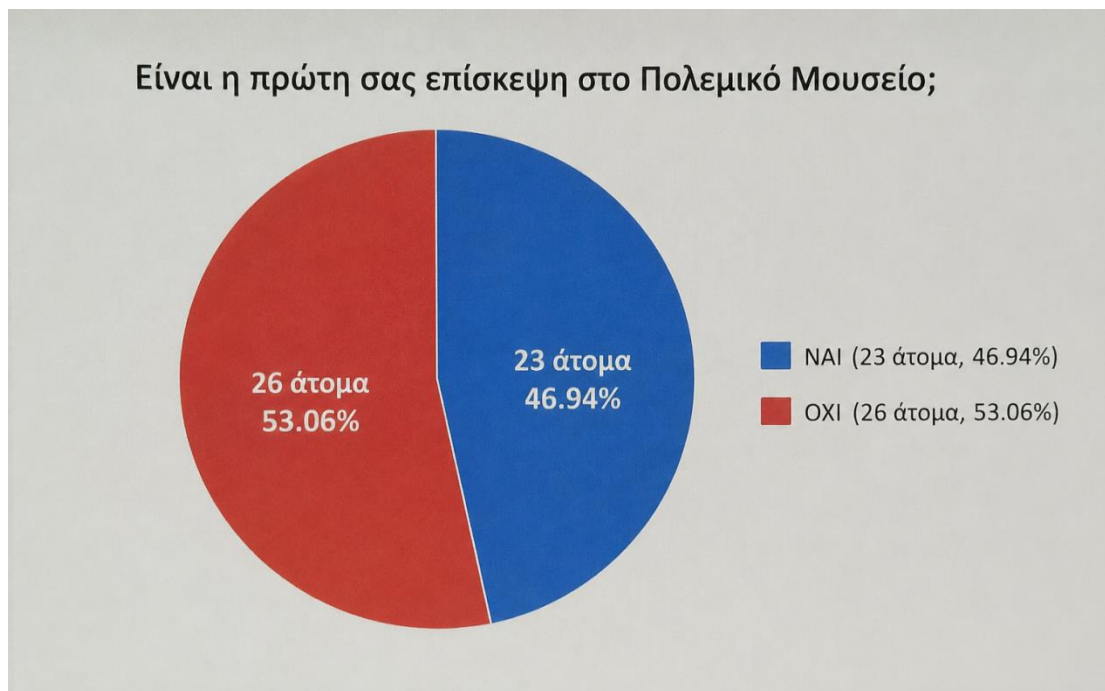
Εικόνα 33 Ραβδόγραμμα της μεταθλητής «Επίπεδο εκπαίδευσης»

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων διαθέτει ανώτερη ή ανώτατη εκπαίδευση, με ποσοστό 52,94%, ενώ ιδιαίτερα υψηλό είναι και το ποσοστό όσων κατέχουν μεταπτυχιακό ή διδακτορικό τίτλο, το οποίο ανέρχεται σε 39,22%. Αντίθετα, οι συμμετέχοντες με δευτεροβάθμια εκπαίδευση αποτελούν μόλις το 7,84% του δείγματος.

Εικόνα 34 Κυκλικό διάγραμμα της μεταβλητής «Χώρα κατοικίας»

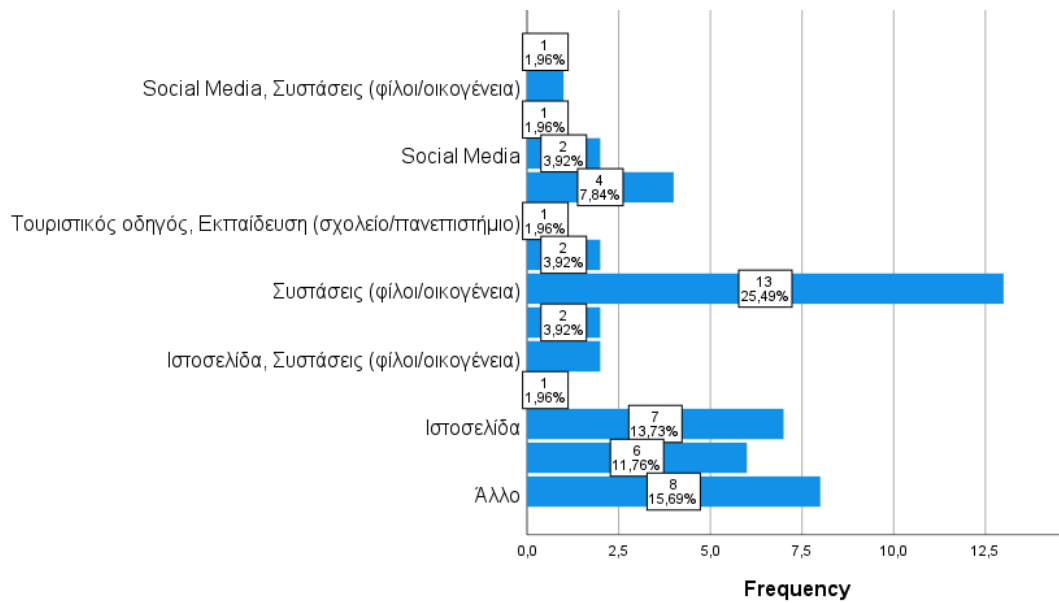
Το σύνολο των συμμετεχόντων (100%) δήλωσε ως χώρα κατοικίας την Ελλάδα. Το αποτέλεσμα αυτό δείχνει ότι το δείγμα της έρευνας αποτελείται αποκλειστικά από εγχώριους επισκέπτες, γεγονός που συνδέεται με τον έντονο εθνικό, ιστορικό και πολιτιστικό χαρακτήρα του φορέα.

Εικόνα 35 Κυκλικό διάγραμμα της μεταβλητής «Είναι η πρώτη σας επίσκεψη στο Πολεμικό Μουσείο;»

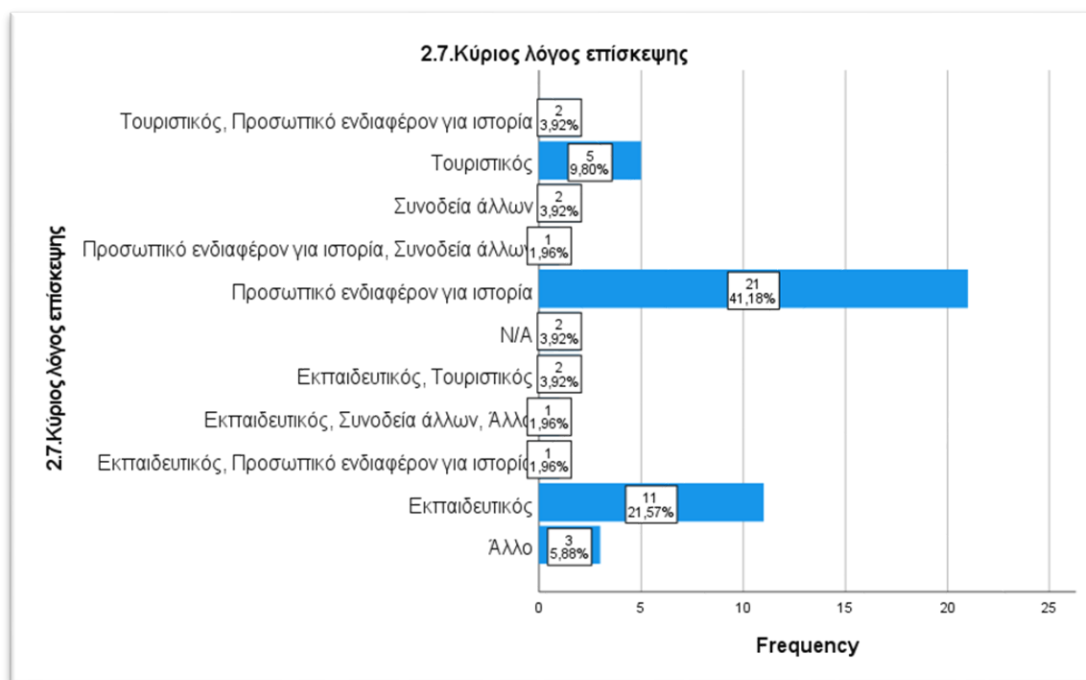
Το 53,06% των συμμετεχόντων δήλωσε ότι δεν επισκέπτεται για πρώτη φορά το Πολεμικό Μουσείο, ενώ το 46,94% ανέφερε ότι πρόκειται για την πρώτη του επίσκεψη. Το αποτέλεσμα αυτό δείχνει ότι το πλωτό μουσείο διατηρεί σημαντικό ποσοστό επαναλαμβανόμενων επισκεπτών, γεγονός που υποδηλώνει διαχρονικό ενδιαφέρον και θετική εμπειρία επίσκεψης.

2.6.α. Με ποιον τρόπο πληροφορηθήκατε για την επίσκεψη στο Πολεμικό Μουσείο;

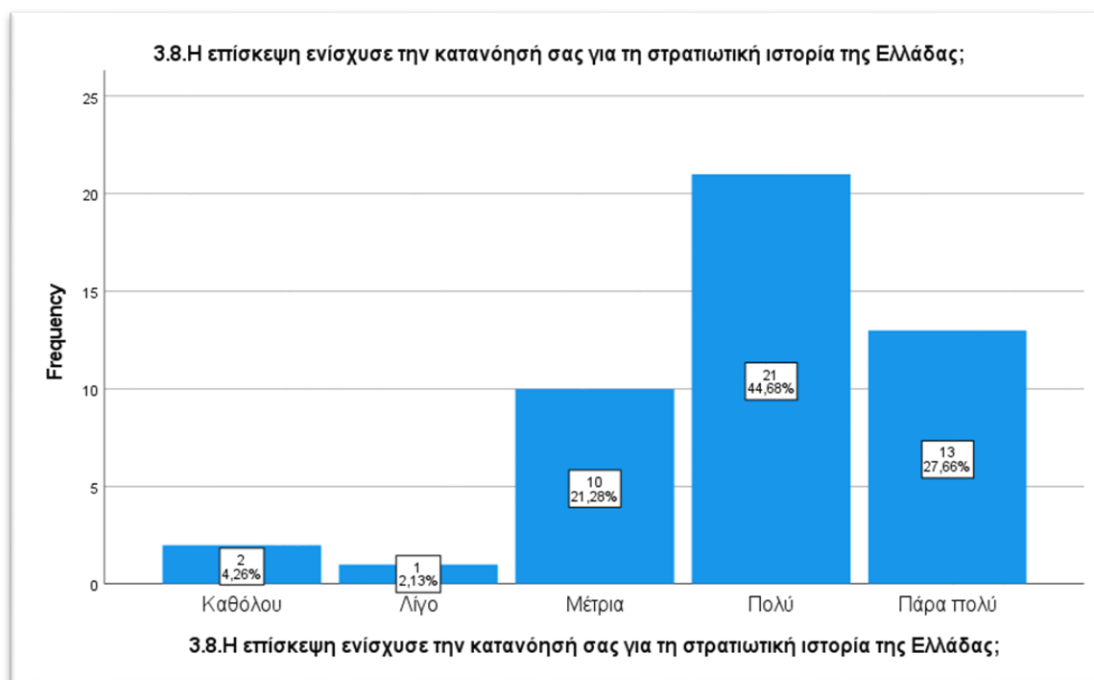
Εικόνα 36 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Με ποιον τρόπο πληροφορηθήκατε για την επίσκεψη στο Π.Μ.»

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων πληροφορήθηκε για την επίσκεψη στο Πολεμικό Μουσείο μέσω συστάσεων από φίλους ή οικογένεια, με ποσοστό 25,49%, ενώ ακολουθούν η ιστοσελίδα του φορέα με 13,73% και άλλοι τρόποι ενημέρωσης με 15,69%. Τα αποτελέσματα αναδεικνύουν τη σημαντική συμβολή της προσωπικής επικοινωνίας και της ψηφιακής παρουσίας στην προσέλκυση επισκεπτών.

Εικόνα 37 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Κύριος λόγος επίσκεψης»

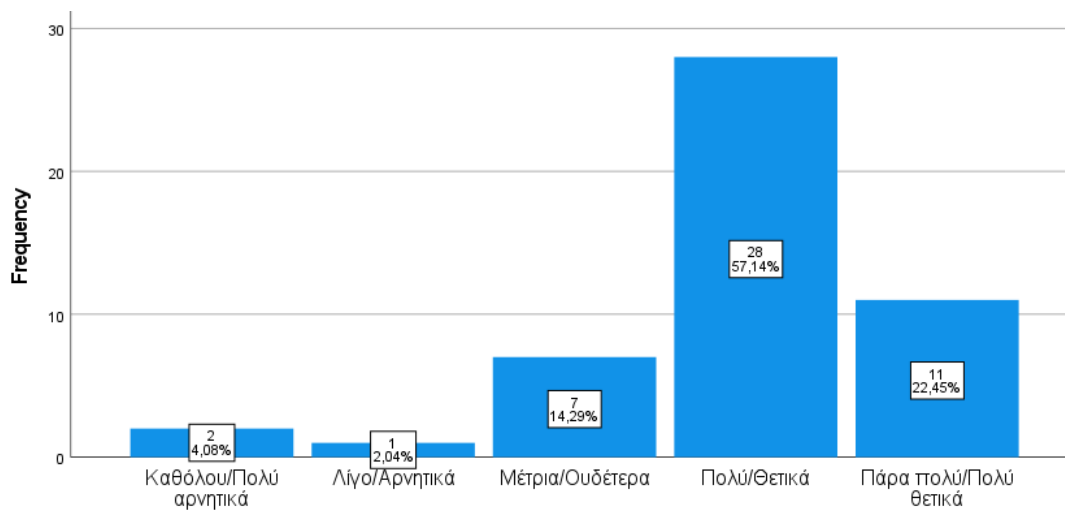
Ο σημαντικότερος λόγος επίσκεψης στο Πολεμικό Μουσείο ήταν το προσωπικό ενδιαφέρον για την ιστορία, το οποίο συγκέντρωσε ποσοστό 41,18%, ενώ ακολουθεί ο εκπαιδευτικός λόγος με 21,57%. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι μουσείο λειτουργεί κυρίως ως χώρος ιστορικής γνώσης, πολιτιστικής μνήμης και εκπαιδευτικής εμπειρίας για τους επισκέπτες.

Εικόνα 38 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Η επίσκεψη ενίσχυσε την κατανόησή σας για τη στρατιωτική ιστορία της Ελλάδας;»

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων δήλωσε ότι η επίσκεψη στο Πολεμικό Μουσείο ενίσχυσε σε μεγάλο βαθμό την κατανόησή τους για τη στρατιωτική ιστορία της Ελλάδας, με ποσοστό 44,68% να απαντά «Πολύ» και 27,66% «Πάρα πολύ». Τα αποτελέσματα επιβεβαιώνουν τον σημαντικό εκπαιδευτικό και ιστορικό ρόλο του μουσείου στη διαμόρφωση ιστορικής γνώσης και ιστορικής συνείδησης των επισκεπτών.

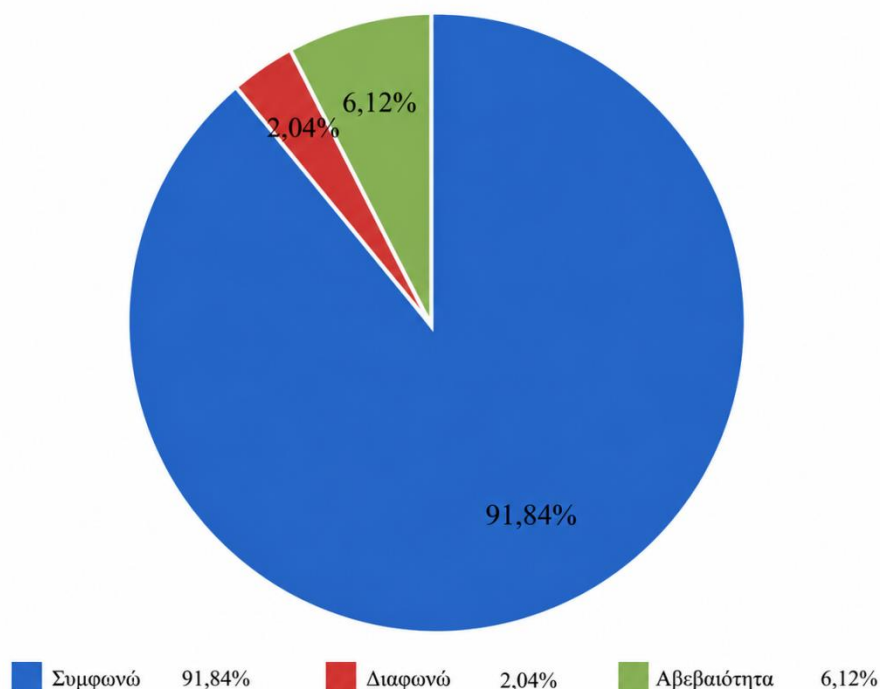
3.9. Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ότι το Πολεμικό Μουσείο και τα εκθέματά του συμβάλλουν στην ιστορική κατανόηση των επισκεπτών;

Εικόνα 39 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ότι το Πολεμικό Μουσείο και τα εκθέματά του συμβάλλουν στην ιστορική κατανόηση των επισκεπτών;»

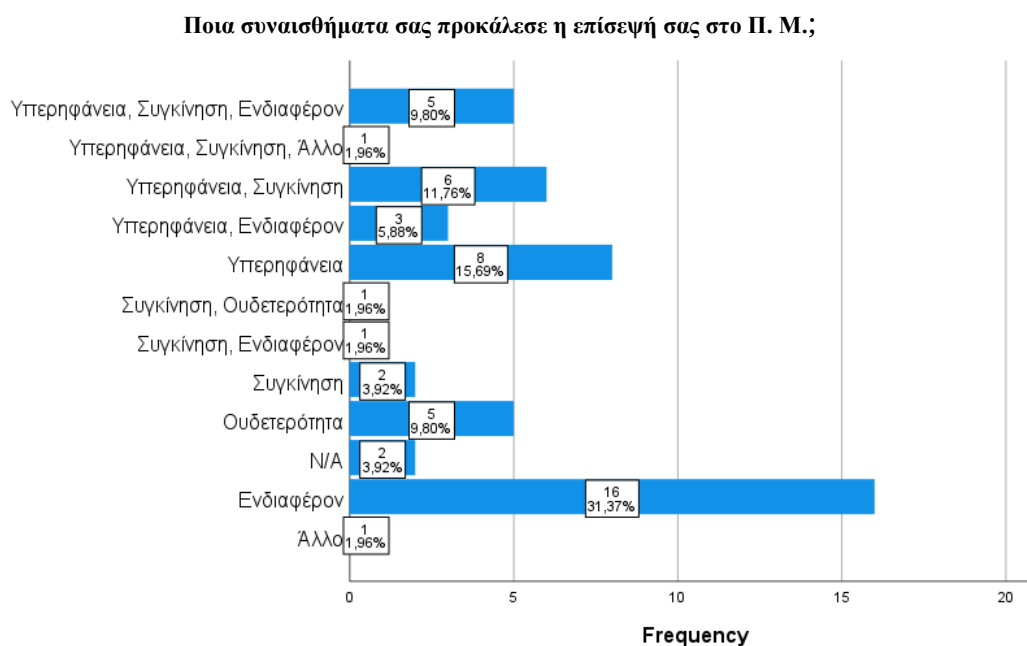
Η πλειονότητα των συμμετεχόντων συμφωνεί ότι το Πολεμικό Μουσείο και τα εκθέματά του συμβάλλουν σημαντικά στην ιστορική κατανόηση των επισκεπτών, με ποσοστό 57,14% να απαντά «Πολύ/Θετικά» και 22,45% «Πάρα πολύ/Πολύ θετικά». Το αποτέλεσμα αυτό αναδεικνύει τον ουσιαστικό εκπαιδευτικό και πολιτιστικό ρόλο ως φορέα ιστορικής γνώσης και συλλογικής μνήμης.

Το πολεμικό μουσείο συμβάλλει στη διατήρηση
της συλλογικής μνήμης?

Εικόνα 40 Κυκλικό διάγραμμα της μεταβλητής «Το Πολεμικό Μουσείο συμβάλλει στη διατήρηση της συλλογικής μνήμης;»

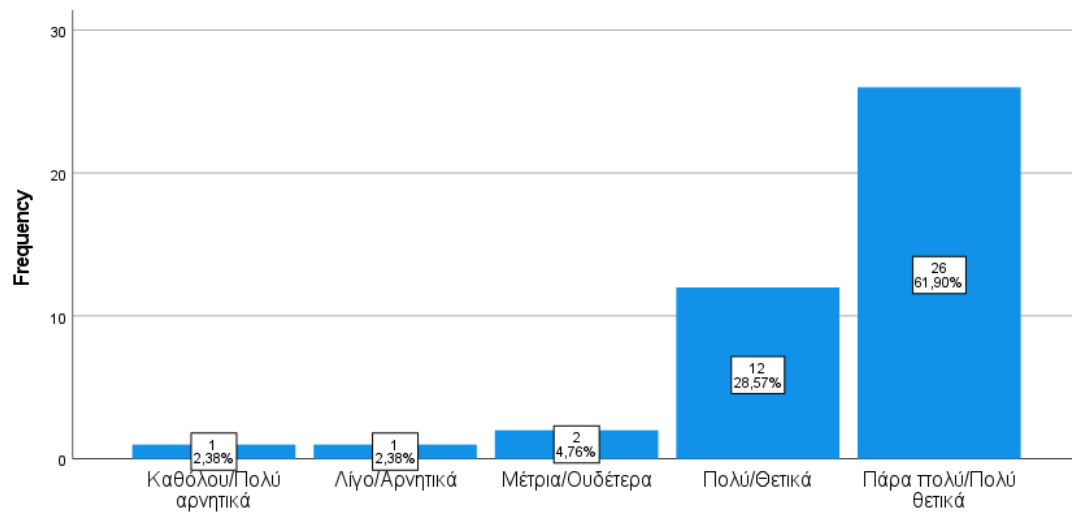
Η μεγάλη πλειονότητα των συμμετεχόντων, σε ποσοστό 91,84%, θεωρεί ότι το Πολεμικό Μουσείο συμβάλλει στη διατήρηση της συλλογικής μνήμης, ενώ μόλις το 2,04% διαφωνεί και το 6,12% δηλώνει αβεβαιότητα. Το αποτέλεσμα αυτό αναδεικνύει τον ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο του πλοίου ως φορέα ιστορικής μνήμης, πολιτιστικής κληρονομιάς και εθνικής ταυτότητας.

Εικόνα 41 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Ποια συναισθήματα σας προκάλεσε η επίσκεψη στο Πολεμικό Μουσείο;»

Το κυρίαρχο συναίσθημα που προκάλεσε η επίσκεψη στο Μουσείο ήταν το ενδιαφέρον, με ποσοστό 31,37%, ενώ ακολουθούν η υπερηφάνεια με 15,69% και ο συνδυασμός υπερηφάνειας και συγκίνησης με 11,76%. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η εμπειρία της επίσκεψης συνδέεται έντονα με συναισθηματική εμπλοκή και ενίσχυση της ιστορικής και πολιτιστικής συνείδησης των επισκεπτών.

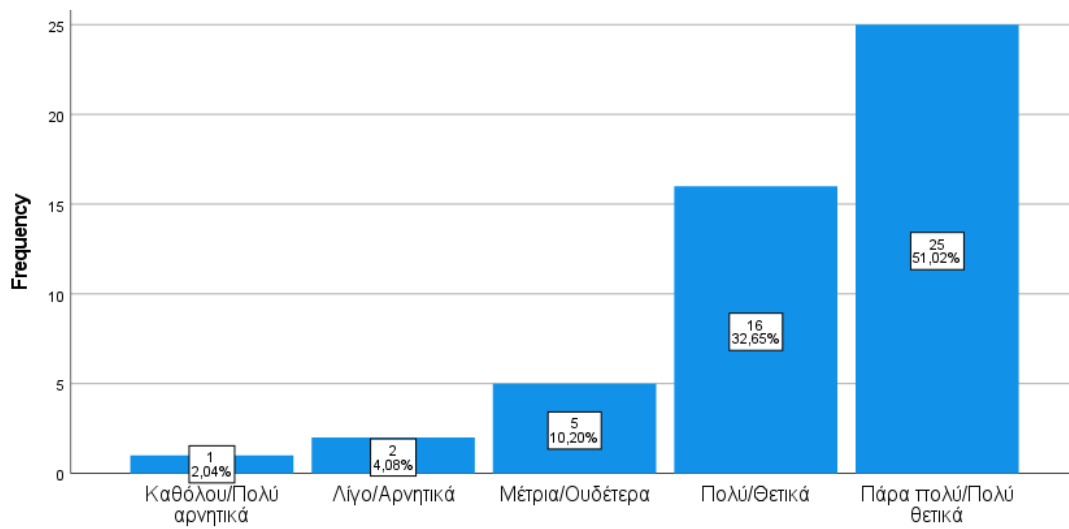
4.13.α. Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του Πολεμικού Μουσείου για τις ακόλουθες (εκπαιδευτικές επισκέψεις/ δράσεις);

Εικόνα 4242 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του Πολεμικού Μουσείου για εκπαιδευτικές επισκέψεις/δράσεις;»

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων αξιολόγησε εξαιρετικά θετικά την καταλληλότητα του χώρου του Μουσείου για εκπαιδευτικές επισκέψεις και δράσεις, με ποσοστό 61,90% να απαντά «Πάρα πολύ/Πολύ θετικά» και 28,57% «Πολύ/Θετικά». Το αποτέλεσμα αυτό αναδεικνύει τον ιδιαίτερα ισχυρό εκπαιδευτικό και βιωματικό χαρακτήρα του Πολεμικού Μουσείου ως χώρου ιστορικής μάθησης και πολιτιστικής εμπειρίας.

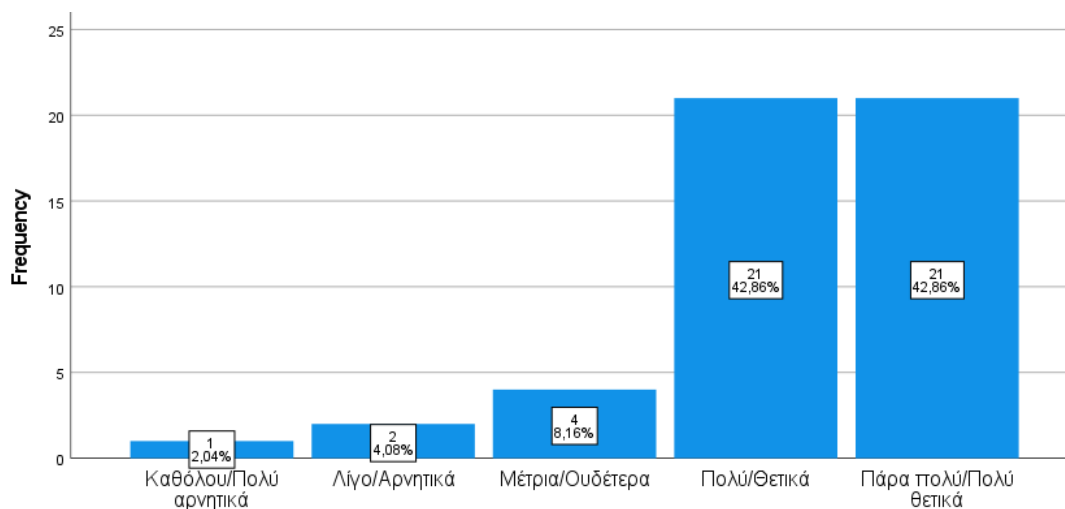
4.13.β. Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του Πολεμικού Μουσείου για τις ακόλουθες (ξεναγήσεις/ περιηγήσεις);

Εικόνα 43 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του Πολεμικού Μουσείου για ξεναγήσεις/περιηγήσεις;»

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων αξιολόγησε ιδιαίτερα θετικά την καταλληλότητα του χώρου του Μουσείου για ξεναγήσεις και περιηγήσεις, με ποσοστό 51,02% να απαντά «Πάρα πολύ/Πολύ θετικά» και 32,65% «Πολύ/Θετικά». Το αποτέλεσμα αυτό αναδεικνύει τη σημαντική βιωματική και εκπαιδευτική αξία του Πολεμικού Μουσείου ως χώρου ιστορικής εμπειρίας και πολιτιστικής μάθησης.

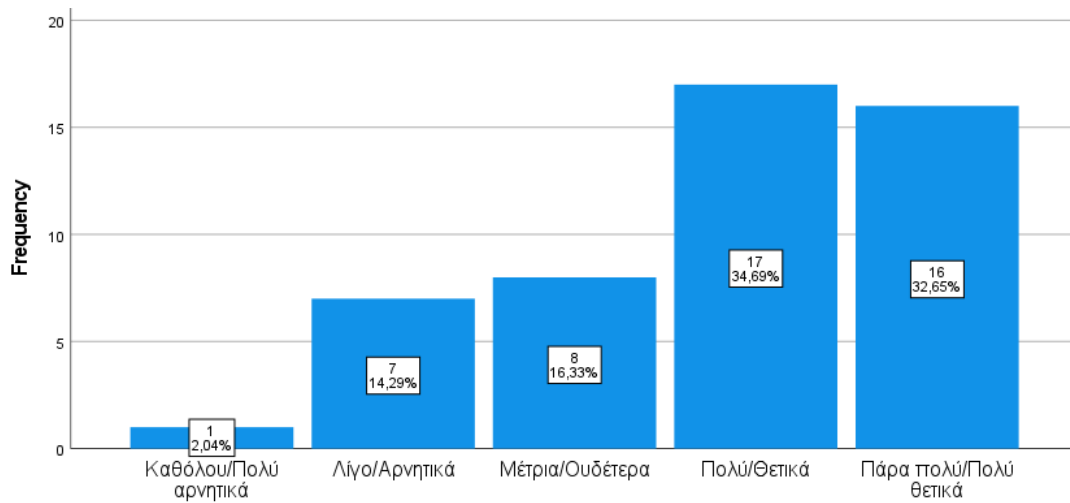
4.13.γ. Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του Πολεμικού Μουσείου για εκπαιδευτικά/ βιωματικά προγράμματα για μαθητές;

Εικόνα 44 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του Πολεμικού Μουσείου για εκπαιδευτικά/βιωματικά προγράμματα για μαθητές;»

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων αξιολόγησε ιδιαίτερα θετικά την καταλληλότητα του χώρου του Πολεμικού Μουσείου για εκπαιδευτικά και βιωματικά προγράμματα μαθητών, καθώς τα ποσοστά «Πολύ/Θετικά» και «Πάρα πολύ/Πολύ θετικά» ανέρχονται αμφότερα στο 42,86%. Το αποτέλεσμα αυτό επιβεβαιώνει τον σημαντικό παιδαγωγικό και βιωματικό χαρακτήρα του φορέα ως χώρου ιστορικής εκπαίδευσης και πολιτιστικής μάθησης.

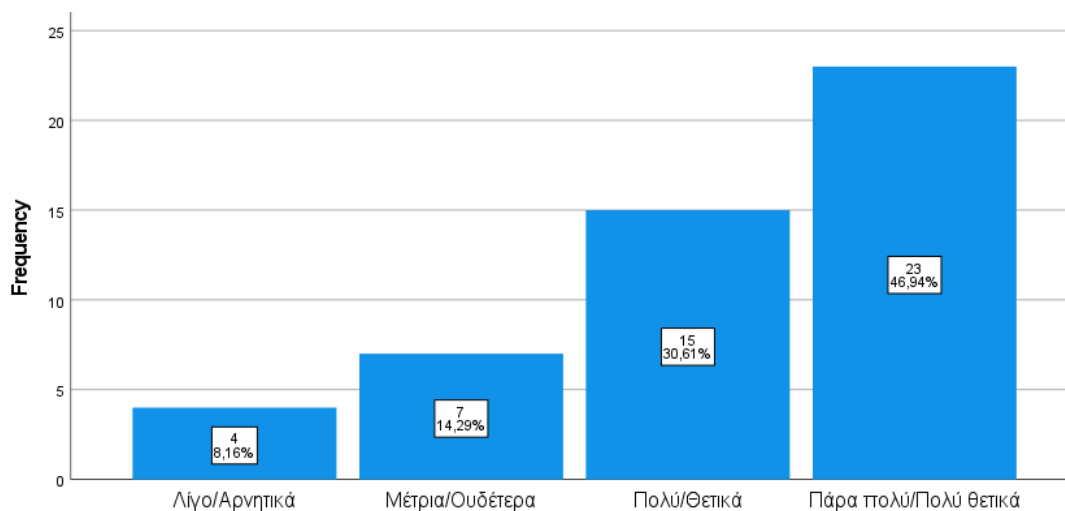
4.13.δ. Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του Πολεμικού Μουσείου για τις ακόλουθες (διαδραστικές δραστηριότητες/ εργαστήρια);

Εικόνα 45 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του Πολεμικού Μουσείου για διαδραστικές δραστηριότητες/εργαστήρια;»

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων αξιολόγησε θετικά την καταλληλότητα του χώρου του Πολεμικού Μουσείου για διαδραστικές δραστηριότητες και εργαστήρια, με ποσοστό 34,69% να απαντά «Πολύ/Θετικά» και 32,65% «Πάρα πολύ/Πολύ θετικά». Το αποτέλεσμα αυτό δείχνει ότι το Μουσείο θεωρείται κατάλληλος χώρος για την ανάπτυξη βιωματικών και συμμετοχικών εκπαιδευτικών δράσεων.

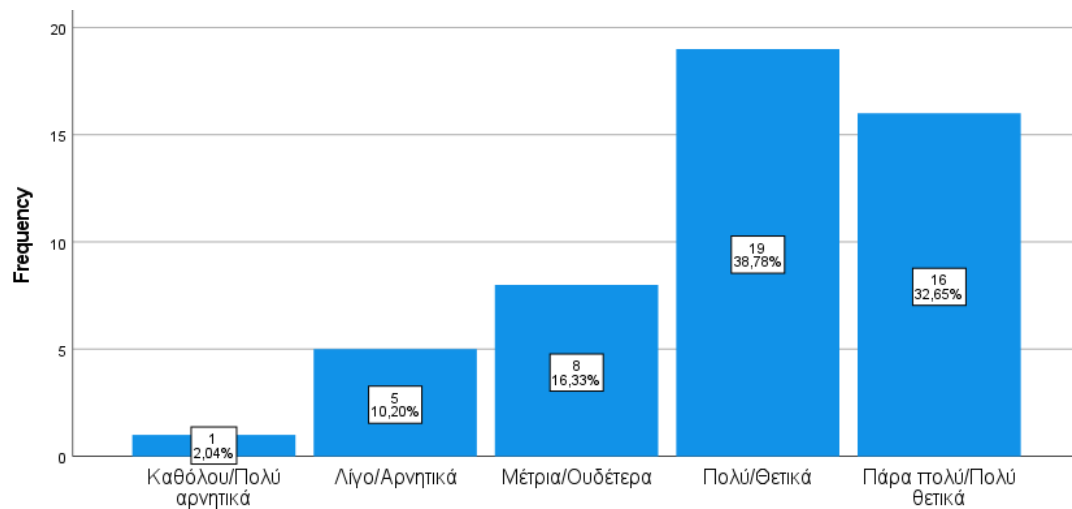
4.13.ε. Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του Πολεμικού Μουσείου για τις ακόλουθες (θεματικές παρουσιάσεις ιστορικών γεγονότων/ περιοδικές εκθέσεις);

Εικόνα 44 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του Πολεμικού Μουσείου για θεματικές παρουσιάσεις ιστορικών γεγονότων/περιοδικές εκθέσεις;»

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων αξιολόγησε ιδιαίτερα θετικά την καταλληλότητα του χώρου του Πολεμικού Μουσείου για θεματικές παρουσιάσεις ιστορικών γεγονότων και περιοδικές εκθέσεις, με ποσοστό 46,94% να απαντά «Πάρα πολύ/Πολύ θετικά» και 30,61% «Πολύ/Θετικά». Το αποτέλεσμα αυτό αναδεικνύει τη σημαντική δυναμική του φορέα ως χώρου πολιτιστικής προβολής, ιστορικής ερμηνείας και βιωματικής προσέγγισης της ιστορίας.

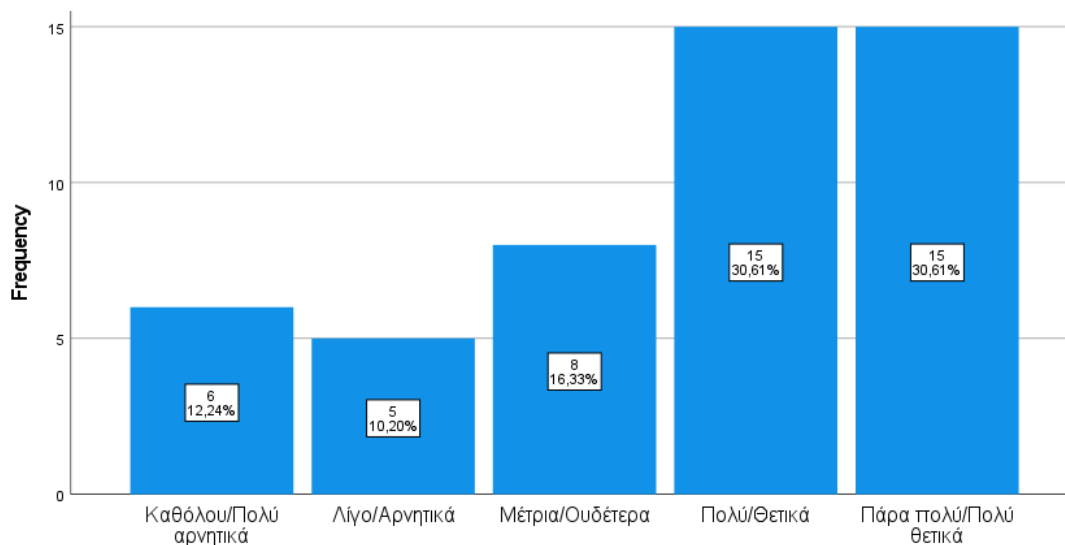
4.13.ζ. Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του Πολεμικού Μουσείου για τις ακόλουθες (ψηφιακές/οπτικοακουστικές εφαρμογές);

Εικόνα 45 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του Πολεμικού Μουσείου για ψηφιακές/οπτικοακουστικές εφαρμογές;»

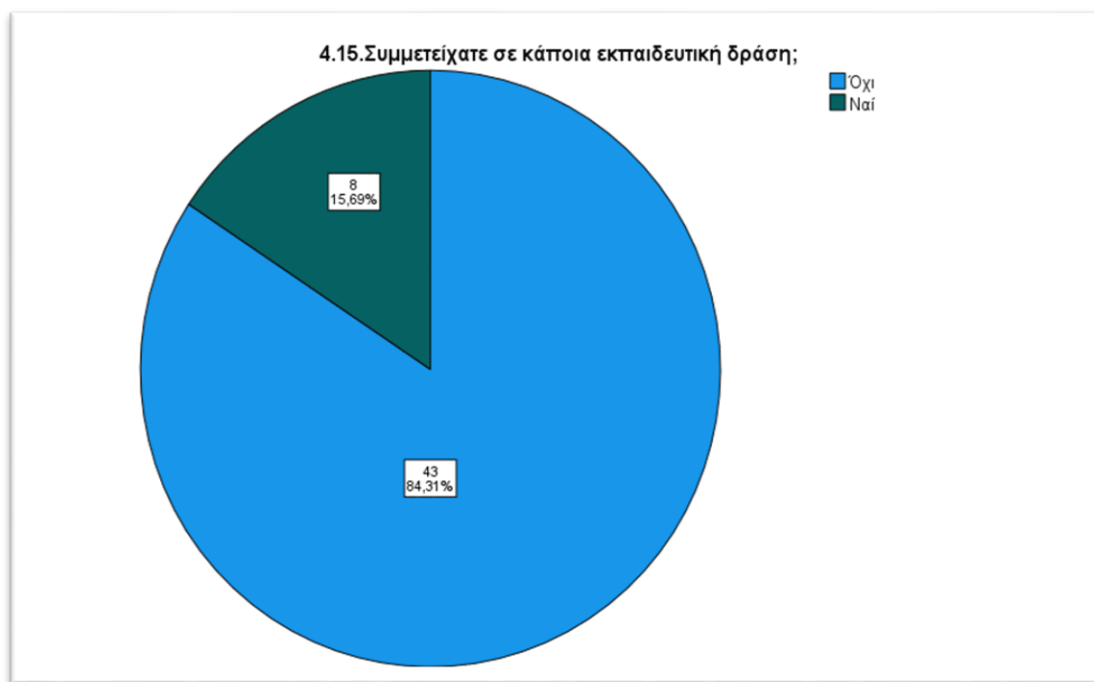
Η πλειονότητα των συμμετεχόντων αξιολόγησε θετικά την καταλληλότητα του χώρου του Πολεμικού Μουσείου για ψηφιακές και οπτικοακουστικές εφαρμογές, με ποσοστό 38,78% να απαντά «Πολύ/Θετικά» και 32,65% «Πάρα πολύ/Πολύ θετικά». Το αποτέλεσμα αυτό δείχνει ότι οι επισκέπτες θεωρούν πως το Πολεμικό Μουσείο μπορεί να υποστηρίξει αποτελεσματικά σύγχρονες μορφές ψηφιακής και βιωματικής πολιτιστικής εμπειρίας.

4.13.η. Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του Πολεμικού Μουσείου για διεξαγωγή συνεδρίων;

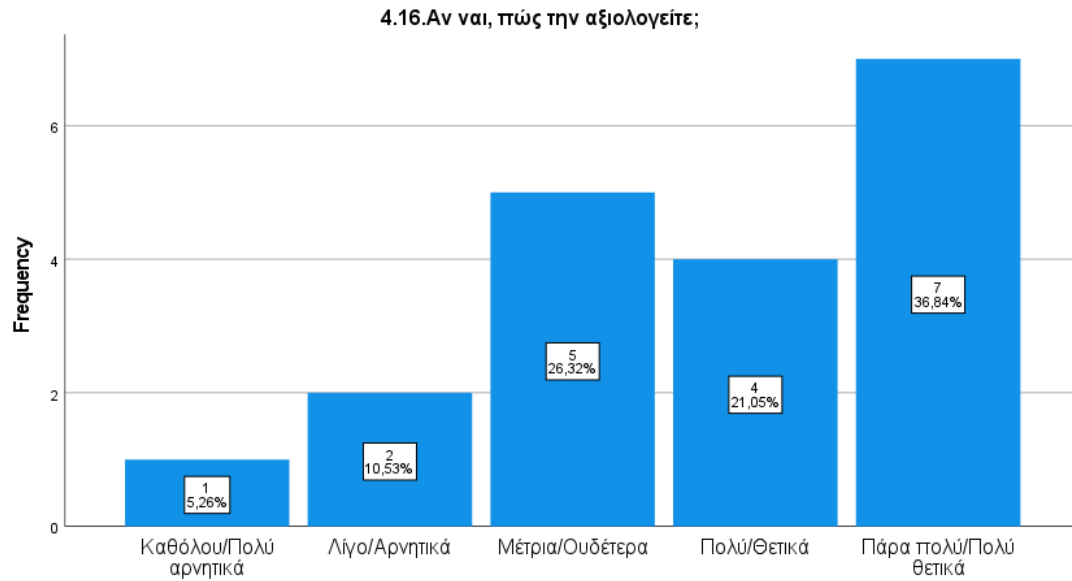
Εικόνα 468 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του Πολεμικού Μουσείου για συνέδρια;»

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων αξιολόγησε θετικά την καταλληλότητα του χώρου του Πολεμικού Μουσείου για τη διοργάνωση συνεδρίων, με ποσοστά 30,61% τόσο στην κατηγορία «Πολύ/Θετικά» όσο και στην κατηγορία «Πάρα πολύ/Πολύ θετικά». Παρότι καταγράφονται και ουδέτερες ή αρνητικές αξιολογήσεις, τα αποτελέσματα δείχνουν ότι ο χώρος θεωρείται κατάλληλος για τη φιλοξενία συνεδριακών και πολιτιστικών εκδηλώσεων.

Εικόνα 47 Κυκλικό διάγραμμα της μεταβλητής «Συμμετείχατε σε κάποια εκπαιδευτική δράση;»

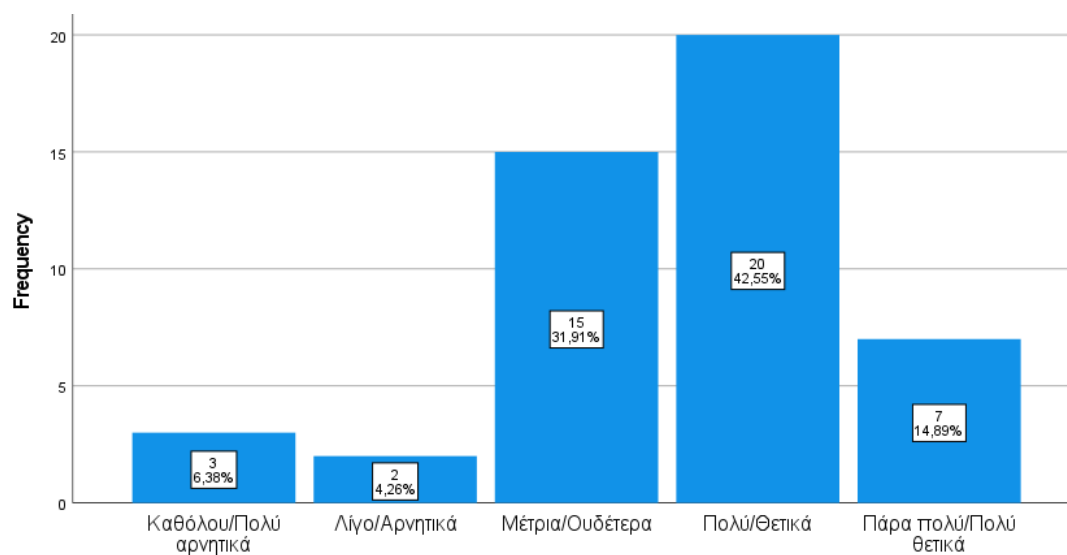
Η μεγάλη πλειονότητα των συμμετεχόντων, σε ποσοστό 84,31%, δήλωσε ότι δεν συμμετείχε σε κάποια εκπαιδευτική δράση κατά την επίσκεψή της στο Πολεμικό Μουσείο, ενώ μόλις το 15,69% απάντησε θετικά. Το αποτέλεσμα αυτό υποδηλώνει ότι υπάρχει περιθώριο περαιτέρω ανάπτυξης και ενίσχυσης των εκπαιδευτικών δράσεων και της προβολής τους προς το κοινό.

Εικόνα 48 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Αν ναι, πώς την αξιολογείτε;»

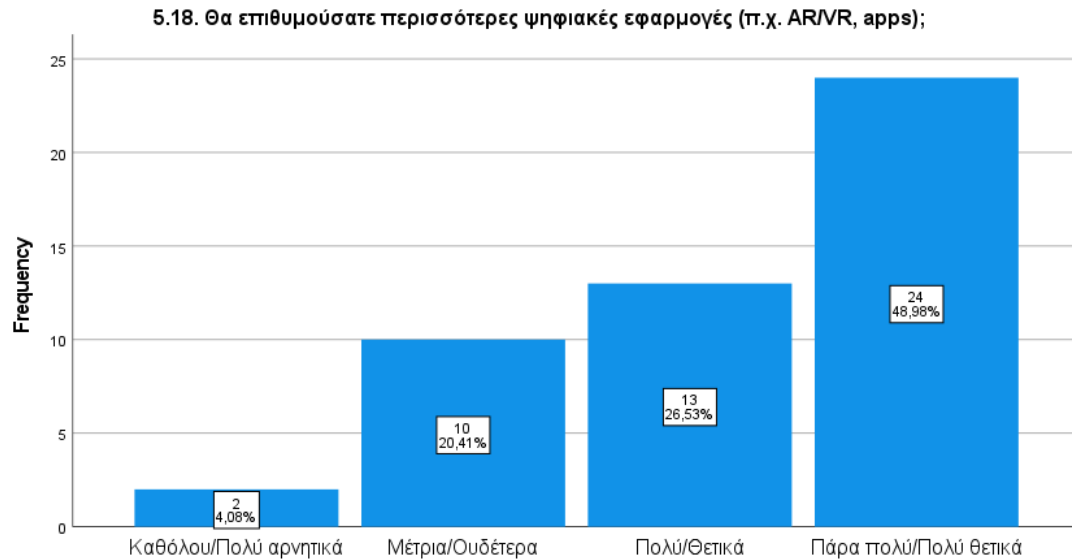
Η πλειονότητα των συμμετεχόντων που συμμετείχαν σε εκπαιδευτική δράση την αξιολόγησε ιδιαίτερα θετικά, με ποσοστό 36,84% να απαντά «Πάρα πολύ/Πολύ θετικά» και 21,05% «Πολύ/Θετικά». Παράλληλα, ένα ποσοστό 26,32% διατήρησε ουδέτερη στάση, γεγονός που δείχνει γενικά θετική αποτίμηση των εκπαιδευτικών δράσεων του Πολεμικού Μουσείου.

5.17. Πως αξιολογείτε την ψηφιακή παρουσία (site/ social media) του Πολεμικού Μουσείου;

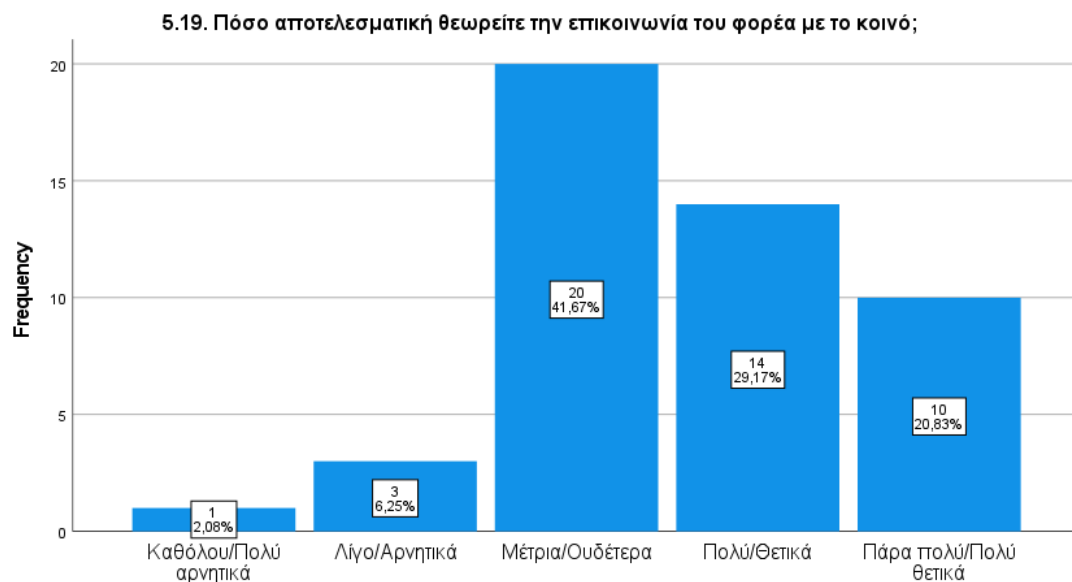
Εικόνα 49 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Πώς αξιολογείτε την ψηφιακή παρουσία (site/social media) του Πολεμικού Μουσείου;»

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων αξιολόγησε θετικά την ψηφιακή παρουσία του Πολεμικού Μουσείου, με ποσοστό 42,55% να απαντά «Πολύ/Θετικά» και 14,89% «Πάρα πολύ/Πολύ θετικά». Παράλληλα, σημαντικό ποσοστό 31,91% διατήρησε ουδέτερη στάση, γεγονός που δείχνει ότι υπάρχουν περιθώρια περαιτέρω ενίσχυσης της ψηφιακής επικοινωνίας και προβολής του φορέα.

Εικόνα 50 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Θα επιθυμούσατε περισσότερες ψηφιακές εφαρμογές (π.χ. AR/VR, apps);»

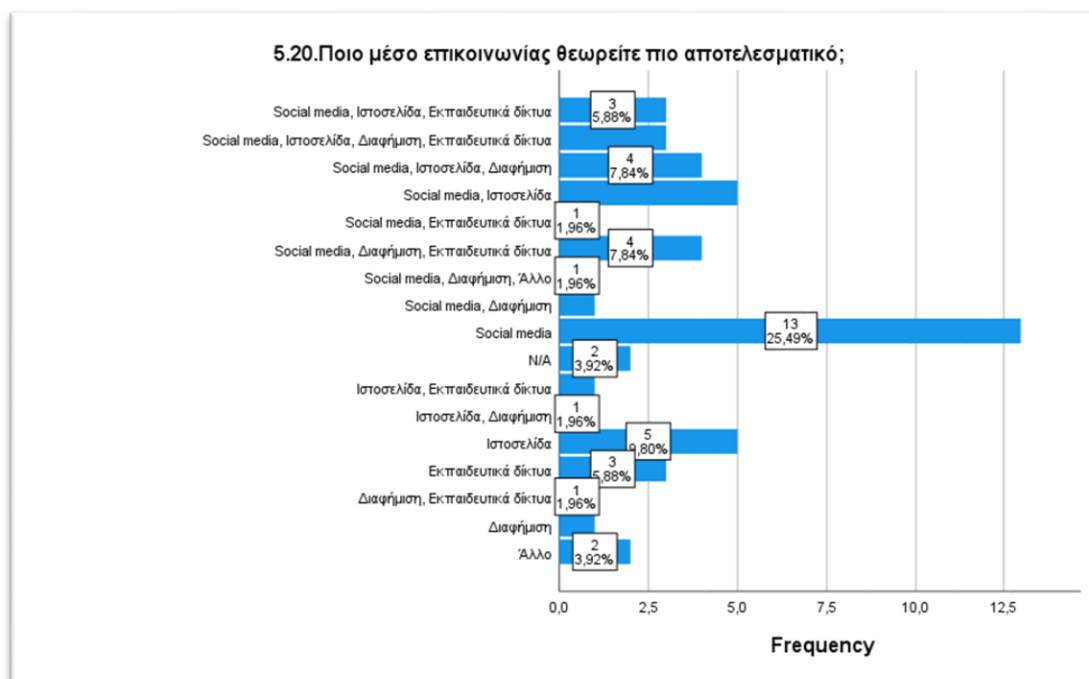
Η πλειονότητα των συμμετεχόντων εξέφρασε ιδιαίτερα θετική στάση απέναντι στην ανάπτυξη περισσότερων ψηφιακών εφαρμογών στο Πολεμικό Μουσείο, με ποσοστό 48,98% να απαντά «Πάρα πολύ/Πολύ θετικά» και 26,53% «Πολύ/Θετικά». Το αποτέλεσμα αυτό αναδεικνύει το αυξημένο ενδιαφέρον των επισκεπτών για σύγχρονες ψηφιακές και διαδραστικές μορφές πολιτιστικής και μουσειακής εμπειρίας.

Εικόνα 51 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Πόσο αποτελεσματική θεωρείτε την επικοινωνία του φορέα με το κοινό;»

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων αξιολόγησε την επικοινωνία του φορέα με το κοινό ως μέτρια έως θετική, με ποσοστό 41,67% να απαντά «Μέτρια/Ουδέτερα» και 29,17%

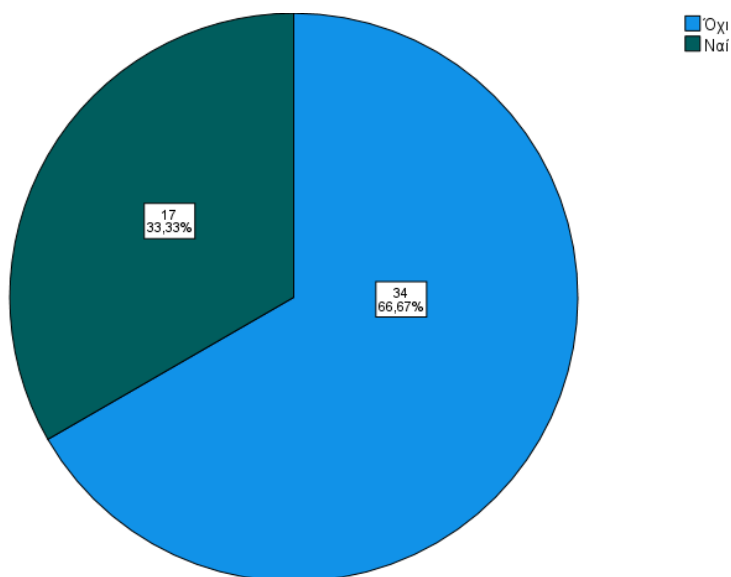
«Πολύ/Θετικά». Παράλληλα, το 20,83% τη χαρακτήρισε «Πάρα πολύ/Πολύ θετικά», γεγονός που δείχνει γενικά ικανοποιητική εικόνα της επικοινωνιακής πολιτικής του Πολεμικού Μουσείου.

Εικόνα 52 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Ποιο μέσο επικοινωνίας θεωρείτε πιο αποτελεσματικό;»

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων θεωρεί τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης ως το πιο αποτελεσματικό μέσο επικοινωνίας, με ποσοστό 25,49%, ενώ ακολουθούν συνδυασμοί ψηφιακών μέσων όπως social media, ιστοσελίδα και διαφήμιση. Τα αποτελέσματα αναδεικνύουν τη σημαντική συμβολή της ψηφιακής επικοινωνίας και ιδιαίτερα των social media στην προβολή και επικοινωνιακή στρατηγική του Πολεμικού Μουσείου.

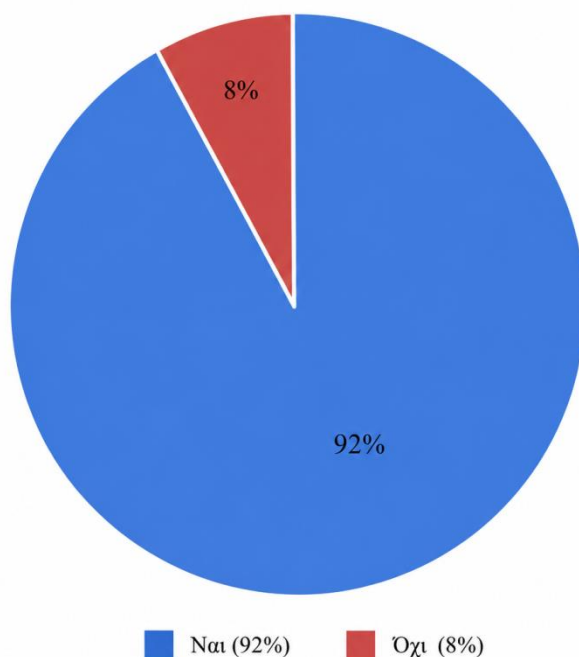
6.21 Η επίσκεψη στο Πολεμικό Μουσείο αποτέλεσε μέρος του ταξιδιού/ τουρισμού;

Εικόνα 53 Κυκλικό διάγραμμα της μεταβλητής «Η επίσκεψη στο Πολεμικό Μουσείο αποτέλεσε μέρος ταξιδιού/τουρισμού;»

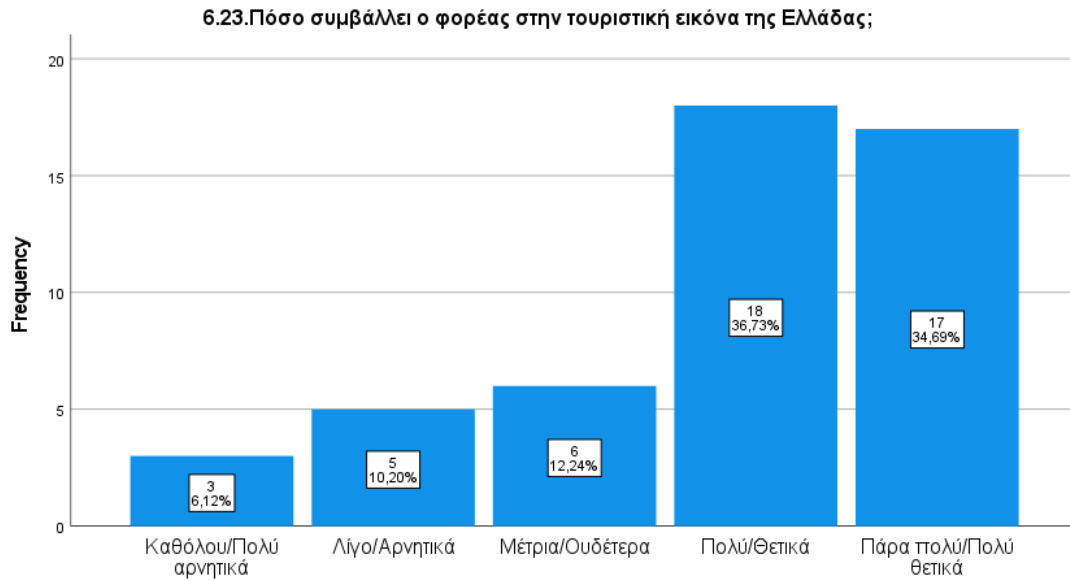
Η πλειονότητα των συμμετεχόντων, σε ποσοστό 66,67%, δήλωσε ότι η επίσκεψη στο Πολεμικό Μουσείο δεν αποτέλεσε μέρος ταξιδιού ή τουριστικής δραστηριότητας, ενώ το 33,33% απάντησε θετικά. Το αποτέλεσμα αυτό δείχνει ότι οι περισσότεροι επισκέπτες προσήλθαν κυρίως για ιστορικούς, πολιτιστικούς ή εκπαιδευτικούς λόγους και όχι αποκλειστικά για τουρισμό.

Θα προτείνετε τον χώρο του Πολεμικού Μουσείου σε άλλους επισκέπτες;

Εικόνα 54 Κυκλικό διάγραμμα της μεταβλητής «Θα προτείνετε τον χώρο του Π.Μ.σε άλλους;»

Η συντριπτική πλειονότητα των συμμετεχόντων, σε ποσοστό 92%, δήλωσε ότι θα πρότεινε τον χώρο του Πολεμικού Μουσείου σε άλλους επισκέπτες, ενώ μόλις το 8% απάντησε αρνητικά. Το αποτέλεσμα αυτό αναδεικνύει τον υψηλό βαθμό ικανοποίησης των επισκεπτών και τη θετική συνολική εμπειρία που προσφέρει ο φορέας ως χώρος ιστορίας, πολιτισμού και εκπαίδευσης.

Εικόνα 55 Ραβδόγραμμα της μεταβλητής «Πόσο συμβάλλει ο φορέας στην τουριστική εικόνα της Ελλάδας;»

Η πλειονότητα των συμμετεχόντων θεωρεί ότι το Πολεμικό Μουσείο συμβάλλει σημαντικά στην τουριστική εικόνα της Ελλάδας, με ποσοστό 36,73% να απαντά «Πολύ/Θετικά» και 34,69% «Πάρα πολύ/Πολύ θετικά». Το αποτέλεσμα αυτό αναδεικνύει τον σημαντικό ρόλο του φορέα ως στοιχείου πολιτιστικής προβολής και ενίσχυσης της ιστορικής και τουριστικής ταυτότητας της χώρας.

7.8. Ανάλυση Δεδομένων

7.8.1. Έλεγχος Κανονικότητας

Πριν από την επιλογή των κατάλληλων στατιστικών δοκιμασιών, πραγματοποιήθηκε έλεγχος κανονικότητας των δεδομένων με σκοπό να διερευνηθεί αν οι μεταβλητές της έρευνας ακολουθούν κανονική κατανομή. Ο έλεγχος κανονικότητας αποτελεί βασικό στάδιο της στατιστικής ανάλυσης, καθώς καθορίζει αν είναι κατάλληλη η χρήση παραμετρικών ή μη παραμετρικών στατιστικών ελέγχων. Σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία, όταν τα δεδομένα δεν ακολουθούν κανονική κατανομή, προτείνονται μη παραμετρικές μέθοδοι ανάλυσης, καθώς δεν προϋποθέτουν την ύπαρξη κανονικότητας και θεωρούνται καταλληλότερες για δεδομένα κλίμακας Likert και μικρότερα δείγματα (Field, 2024).

Tests of Normality							
	Shapiro-Wilk				Shapiro-Wilk		
	Statistic	df	Sig.		Statistic	df	Sig.
Ηλικία	0,818	12	0,015	Ηλικία	0,907	17	0,089
Επίπεδο_εκπαίδευσης	0,774	12	0,005	Επίπεδο_εκπαίδευσης	0,738	17	0,000
3.8.Η επίσκεψη ενίσχυσε την κατανόησή σας για τη στρατιωτική ιστορία της Ελλάδας;	0,784	12	0,006	3.8.Η επίσκεψη ενίσχυσε την κατανόησή σας για τη στρατιωτική ιστορία της Ελλάδας;	0,806	17	0,002
3.9.Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ότι το πλοίο και τα εκθέματά του συμβάλλουν στην ιστορική κατανόηση των επισκεπτών;	0,650	12	0,000	3.9.Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ότι το μουσείο και τα εκθέματά του συμβάλλουν στην ιστορική κατανόηση των επισκεπτών;	0,766	17	0,001
4.13.α.Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του πλωτού Μουσείου για τις ακόλουθες (εκπαιδευτικές επισκέψεις/δράσεις)	0,732	12	0,002	4.13.α.Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του Μουσείου για τις ακόλουθες (εκπαιδευτικές επισκέψεις/δράσεις)	0,724	17	0,000
4.13.β.Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του πλωτού Μουσείου για τις ακόλουθες (Ξεναγήσεις/Περιηγήσεις)	0,674	12	0,000	4.13.β.Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του Μουσείου για τις ακόλουθες (Ξεναγήσεις/Περιηγήσεις)	0,718	17	0,000
4.13.γ.Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του πλωτού Μουσείου για τις ακόλουθες (Εκπαιδευτικά/βιωματικά προγράμματα για μαθητές)	0,552	12	0,000	4.13.γ.Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του Μουσείου για τις ακόλουθες (Εκπαιδευτικά/βιωματικά προγράμματα για μαθητές)	0,806	17	0,002
4.13.δ.Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του πλωτού Μουσείου για τις	0,731	12	0,002	4.13.δ.Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του Μουσείου για τις	0,834	17	0,006

ακόλουθες (Διαδραστικές δραστηριότητες /εργαστήρια)				ακόλουθες (Διαδραστικές δραστηριότητες /εργαστήρια)			
4.13.ε.Πόσο κατάλληλο... χώρο του πλωτού Μουσείου για τις ακόλουθες (Θεματικές παρουσιάσεις ιστορικών γεγονότων/περιοδικές εκθέσεις)	0,674	1 2	0,0 00	4.13.ε.Πόσο κατάλληλο... χώρο του Μουσείου για τις ακόλουθες (Θεματικές παρουσιάσεις ιστορικών γεγονότων/περιοδικές εκθέσεις)	0,804	17	0,0 02
4.13.ζ.Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του πλωτού Μουσείου για τις ακόλουθες (Ψηφιακές/οπτικοακουστικές εφαρμογές)	0,725	1 2	0,0 01	4.13.ζ.Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του Μουσείου για τις ακόλουθες (Ψηφιακές/οπτικοακουστικές εφαρμογές)	0,846	17	0,0 09
4.13.η.Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του πλωτού Μουσείου για τις ακόλουθες (Συνέδρια)	0,835	1 2	0,0 24	4.13.η.Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του Μουσείου για τις ακόλουθες (Συνέδρια)	0,818	17	0,0 04
4.16.Αν ναι, πώς την αξιολογείτε;	0,768	1 2	0,0 04	4.16.Αν ναι, πώς την αξιολογείτε;	0,850	17	0,0 11
5.17. Πώς αξιολογείτε την ψηφιακή παρουσία (site/social media) του πλοίου;	0,781	1 2	0,0 06	5.17. Πώς αξιολογείτε την ψηφιακή παρουσία (site/social media) του μουσείου;	0,859	17	0,0 15
5.18. Θα επιθυμούσατε περισσότερες ψηφιακές εφαρμογές (π.χ. AR/VR, apps);	0,748	1 2	0,0 03	5.18. Θα επιθυμούσατε περισσότερες ψηφιακές εφαρμογές (π.χ. AR/VR, apps);	0,762	17	0,0 01
5.19. Πόσο αποτελεσματική θεωρείτε την επικοινωνία του φορέα με το κοινό;	0,781	1 2	0,0 06	5.19. Πόσο αποτελεσματική θεωρείτε την επικοινωνία του φορέα με το κοινό;	0,869	17	0,0 21
6.23.Πόσο συμβάλλει ο φορέας	0,778	1 2	0,0 05	6.23.Πόσο συμβάλλει ο φορέας	0,853	17	0,0 12

στην τουριστική εικόνα της Ελλάδας;				στην τουριστική εικόνα της Ελλάδας;			
a. Lilliefors Significance Correction				a. Lilliefors Significance Correction			

Εικόνα 56 Πίνακας ελέγχου κανονικότητας δεδομένων (Shapiro–Wilk)

Από τα αποτελέσματα του ελέγχου κανονικότητας Shapiro–Wilk προκύπτει ότι όλες οι μεταβλητές παρουσιάζουν επίπεδο σημαντικότητας μικρότερο του 0,05 (Sig. < 0,05). Επομένως, απορρίπτεται η υπόθεση της κανονικής κατανομής των δεδομένων και διαπιστώνεται ότι οι μεταβλητές δεν ακολουθούν κανονική κατανομή. Για τον λόγο αυτό κρίθηκε καταλληλότερη η χρήση μη παραμετρικών στατιστικών ελέγχων για την περαιτέρω ανάλυση των δεδομένων της έρευνας.

7.8.2. Έλεγχος Αξιοπιστίας

Προκειμένου να διαπιστωθεί η αξιοπιστία και η εσωτερική συνοχή των ερωτηματολογίων της έρευνας, πραγματοποιήθηκε έλεγχος αξιοπιστίας με τη χρήση του δείκτη Cronbach's Alpha. Ο συγκεκριμένος δείκτης χρησιμοποιείται ευρέως στις κοινωνικές επιστήμες και στην εκπαιδευτική έρευνα, καθώς αξιολογεί τον βαθμό στον οποίο οι ερωτήσεις ενός ερευνητικού εργαλείου μετρούν με συνέπεια την ίδια θεωρητική έννοια ή διάσταση. Υψηλές τιμές του δείκτη υποδηλώνουν ότι οι μεταβλητές παρουσιάζουν ισχυρή εσωτερική συνοχή και ότι το ερωτηματολόγιο θεωρείται αξιόπιστο για τη συλλογή δεδομένων (Tavakol & Dennick, 2011).

Reliability Statistics		Reliability Statistics	
Cronbach's Alpha	N of Items	Cronbach's Alpha	N of Items
,902	25	,906	25

Εικόνα 57 Πίνακας αξιοπιστίας Cronbach's Alpha για τα ερωτηματολόγια του Θωρηκτού ΑΒΕΡΩΦ και του Πολεμικού Μουσείου

Τα αποτελέσματα του ελέγχου αξιοπιστίας έδειξαν ότι το ερωτηματολόγιο για το Θωρηκτό ΑΒΕΡΩΦ παρουσίασε δείκτη Cronbach's Alpha ίσο με 0,902, ενώ το αντίστοιχο ερωτηματολόγιο για το Πολεμικό Μουσείο παρουσίασε δείκτη 0,906. Και στις δύο περιπτώσεις οι τιμές θεωρούνται εξαιρετικά υψηλές, γεγονός που υποδηλώνει πολύ ισχυρή εσωτερική συνοχή και υψηλή αξιοπιστία των ερευνητικών εργαλείων, επιβεβαιώνοντας την καταλληλότητά τους για τη συλλογή και ανάλυση των δεδομένων της έρευνας.

7.8.3. Απάντηση 1^{ου} Ερευνητικού Ερωτήματος

Για τη διερεύνηση των σχέσεων μεταξύ των μεταβλητών της έρευνας χρησιμοποιήθηκε ο μη παραμετρικός συντελεστής συσχέτισης Spearman's Rho. Η επιλογή του συγκεκριμένου στατιστικού ελέγχου κρίθηκε κατάλληλη, καθώς οι περισσότερες μεταβλητές του ερωτηματολογίου ήταν διατακτικής κλίμακας (κλίμακες Likert), ενώ από τον έλεγχο κανονικότητας Shapiro–Wilk διαπιστώθηκε ότι τα δεδομένα δεν ακολουθούν κανονική κατανομή. Ο συντελεστής Spearman χρησιμοποιείται για την εξέταση της έντασης και της κατεύθυνσης της σχέσης μεταξύ δύο διατακτικών μεταβλητών χωρίς να απαιτείται κανονικότητα των δεδομένων. Επομένως, αποτέλεσε το καταλληλότερο εργαλείο για την ανάλυση των συσχετίσεων μεταξύ της ιστορικής κατανόησης, του εκπαιδευτικού χαρακτήρα και της αντίληψης των επισκεπτών σχετικά με τον ρόλο των μουσείων στη συλλογική μνήμη και την πολιτιστική εμπειρία (Field, A. 2024).

		3.8.Η επίσκεψη ενίσχυσε την κατανόησή σας για τη στρατιωτική ιστορία της Ελλάδας;	3.9.Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ότι το μουσείο και τα εκθέματά του συμβάλλουν στην ιστορική κατανόηση των επισκεπτών;	4.13.α.Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του Μουσείου για τις ακόλουθες (εκπαιδευτικές επισκέψεις/δράσεις)
3.8.Η επίσκεψη ενίσχυσε την κατανόησή σας για τη στρατιωτική ιστορία της Ελλάδας;	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	1,000 50	,717** 50	,415** 46
3.9.Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ότι το πλοίο και τα εκθέματά του συμβάλλουν στην ιστορική κατανόηση των επισκεπτών;	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	,717** 50	1,000 51	,499** 47
4.13.α.Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του πλωτού Μουσείου για τις ακόλουθες (εκπαιδευτικές επισκέψεις/δράσεις)	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed) N	,415** 46	,499** 47	1,000 47

Εικόνα 58 Πίνακας συσχέτισης Spearman για το Πολεμικό Μουσείο

Η ανάλυση Spearman στο Πολεμικό Μουσείο ανέδειξε επίσης στατιστικά σημαντικές θετικές συσχετίσεις μεταξύ των μεταβλητών της ιστορικής κατανόησης, της συμβολής των εκθεμάτων και της εκπαιδευτικής καταλληλότητας του χώρου. Συγκεκριμένα, η

ενίσχυση της κατανόησης της στρατιωτικής ιστορίας παρουσιάζει ισχυρή θετική συσχέτιση με την άποψη ότι το μουσείο και τα εκθέματά του συμβάλλουν στην ιστορική κατανόηση των επισκεπτών ($r = 0,717$, $p < 0,001$). Επιπλέον, καταγράφηκε μέτρια θετική συσχέτιση μεταξύ της ιστορικής κατανόησης και της αξιολόγησης του χώρου ως κατάλληλου για εκπαιδευτικές επισκέψεις και δράσεις ($r = 0,415$, $p = 0,004$), στοιχείο που υποδηλώνει ότι ο εκπαιδευτικός χαρακτήρας του μουσείου συνδέεται άμεσα με την ιστορική και βιωματική εμπειρία των επισκεπτών.

		3.8.Η επίσκεψη ενίσχυσε την κατανόησή σας για τη στρατιωτική ιστορία της Ελλάδας;	3.9.Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ότι το μουσείο και τα εκθέματά του συμβάλλουν στην ιστορική κατανόηση των επισκεπτών;	4.13.α.Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του Μουσείου για τις ακόλουθες (εκπαιδευτικές επισκέψεις/δράσεις)
3.8.Η επίσκεψη ενίσχυσε την κατανόησή σας για τη στρατιωτική ιστορία της Ελλάδας;	Correlation Coefficient	1,000	,833**	,680**
	Sig. (2-tailed)		0,000	0,000
	N	47	47	41
3.9.Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ότι το πλοίο και τα εκθέματά του συμβάλλουν στην ιστορική κατανόηση των επισκεπτών;	Correlation Coefficient	,833**	1,000	,667**
	Sig. (2-tailed)	0,000		0,000
	N	47	49	42
4.13.α.Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του πλωτού Μουσείου για τις ακόλουθες (εκπαιδευτικές επισκέψεις/δράσεις)	Correlation Coefficient	,680**	,667**	1,000
	Sig. (2-tailed)	0,000	0,000	
	N	41	42	42

Εικόνα 59 Πίνακας συσχέτισης Spearman για το Θωρηκτό ΑΒΕΡΩΦ

Τα αποτελέσματα της ανάλυσης Spearman έδειξαν στατιστικά σημαντικές και ισχυρές θετικές συσχετίσεις μεταξύ των μεταβλητών που αφορούν την ιστορική κατανόηση, τη συμβολή των εκθεμάτων και τον εκπαιδευτικό χαρακτήρα του Θωρηκτού ΑΒΕΡΩΦ. Ειδικότερα, η ενίσχυση της κατανόησης της στρατιωτικής ιστορίας συσχετίζεται έντονα με την αντίληψη ότι το πλοίο και τα εκθέματά του συμβάλλουν στην ιστορική κατανόηση των επισκεπτών ($r = 0,833$, $p < 0,001$). Παράλληλα, παρατηρείται θετική συσχέτιση μεταξύ της ιστορικής κατανόησης και της καταλληλότητας του χώρου για

εκπαιδευτικές επισκέψεις και δράσεις ($r = 0,680$, $p < 0,001$), γεγονός που επιβεβαιώνει τον σημαντικό εκπαιδευτικό και πολιτιστικό ρόλο του μουσείου.

7.8.4. Απάντηση 2^{ου} Ερευνητικού Ερωτήματος

Για τη διερεύνηση διαφορών μεταξύ δύο ανεξάρτητων ομάδων χρησιμοποιήθηκε ο μη παραμετρικός έλεγχος Mann–Whitney U. Ο συγκεκριμένος στατιστικός έλεγχος αποτελεί εναλλακτική του παραμετρικού t-test για ανεξάρτητα δείγματα και εφαρμόζεται όταν τα δεδομένα δεν ακολουθούν κανονική κατανομή ή όταν οι μεταβλητές είναι διατακτικής κλίμακας, όπως οι κλίμακες Likert που χρησιμοποιήθηκαν στην παρούσα έρευνα. Η επιλογή του κρίθηκε κατάλληλη, καθώς ο έλεγχος κανονικότητας Shapiro–Wilk έδειξε ότι τα δεδομένα αποκλίνουν από την κανονικότητα. Ο έλεγχος Mann–Whitney U επιτρέπει τη σύγκριση των κατανομών δύο ανεξάρτητων ομάδων, εξετάζοντας εάν οι αξιολογήσεις ή οι στάσεις των συμμετεχόντων διαφοροποιούνται σημαντικά μεταξύ τους. Στην παρούσα μελέτη χρησιμοποιήθηκε για τη σύγκριση της αξιολόγησης της εμπειρίας επίσκεψης μεταξύ επισκεπτών που συμμετείχαν και εκείνων που δεν συμμετείχαν σε εκπαιδευτικές ή βιωματικές δράσεις.

Hypothesis Test Summary

	Null Hypothesis	Test	Sig. ^{a,b}	Decision
1	The distribution of 4.16.Αν ναι, πώς την αξιολογείτε; is the same across categories of 4.15. Συμμετείχατε σε κάποια εκπαιδευτική δράση;.	Independent-Samples Kruskal-Wallis Test	,006	Reject the null hypothesis.

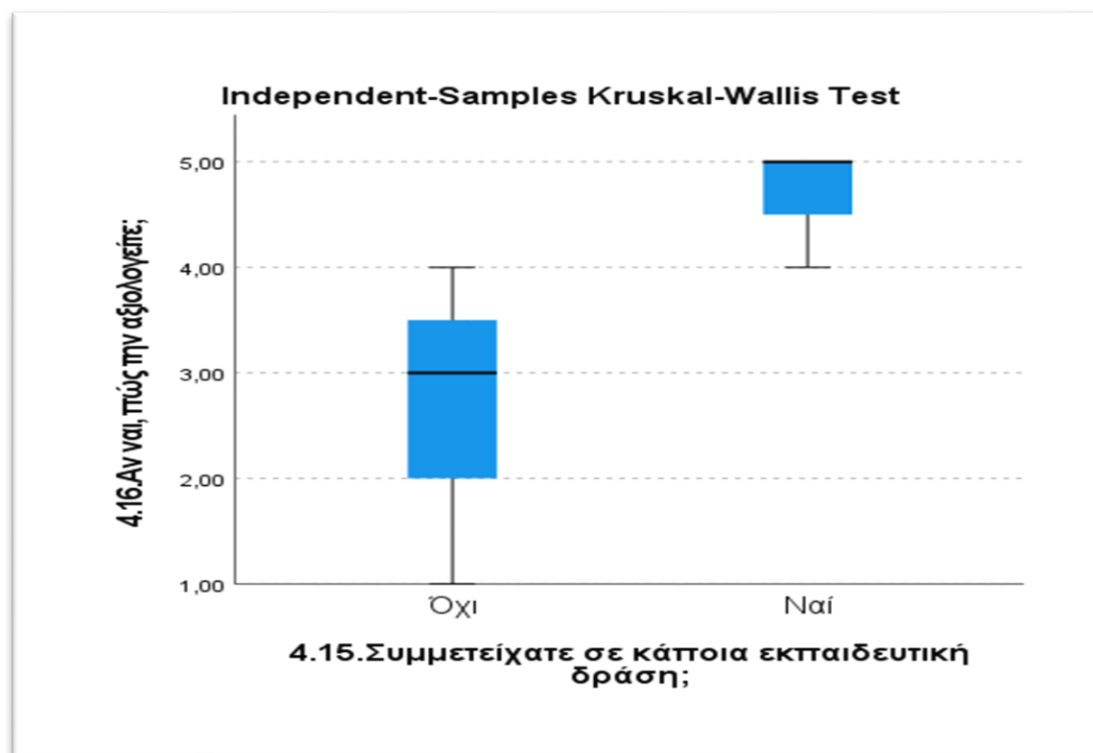
a. The significance level is ,050.

b. Asymptotic significance is displayed.

Εικόνα 60 Πίνακας αποτελεσμάτων ελέγχου Kruskal–Wallis για τη σχέση συμμετοχής σε εκπαιδευτικές δράσεις και αξιολόγησης της εμπειρίας επίσκεψης στο Θωρηκτό ΑΒΕΡΩΦ

Τα αποτελέσματα του μη παραμετρικού ελέγχου Kruskal–Wallis έδειξαν ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση στην αξιολόγηση της εμπειρίας επίσκεψης

ανάμεσα στους επισκέπτες που συμμετείχαν και σε εκείνους που δεν συμμετείχαν σε εκπαιδευτική δράση στο Θωρηκτό ΑΒΕΡΩΦ ($p = 0,006 < 0,05$). Επομένως, απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση και διαπιστώνεται ότι η συμμετοχή σε εκπαιδευτικές και βιωματικές δράσεις συνδέεται με θετικότερη αξιολόγηση της συνολικής εμπειρίας των επισκεπτών.

Εικόνα 61 Θηκόγραμμα αξιολόγησης εμπειρίας επίσκεψης ανάλογα με τη συμμετοχή σε εκπαιδευτική δράση στο Θωρηκτό ΑΒΕΡΩΦ

Το διάγραμμα κατανομής επιβεβαιώνει ότι οι επισκέπτες που συμμετείχαν σε εκπαιδευτικές δράσεις αξιολόγησαν σημαντικά πιο θετικά την εμπειρία τους σε σύγκριση με όσους δεν συμμετείχαν. Οι υψηλότερες τιμές αξιολόγησης στην ομάδα συμμετοχής υποδηλώνουν ότι οι βιωματικές και εκπαιδευτικές δραστηριότητες ενισχύουν ουσιαστικά την ποιότητα της μουσειακής εμπειρίας και τη συνολική ικανοποίηση των επισκεπτών.

Hypothesis Test Summary

	Null Hypothesis	Test	Sig. ^{a,b}	Decision
1	The distribution of 4.16.Αν ναι, πώς την αξιολογείτε; is the same across categories of 4.15. Συμμετείχατε σε κάποια εκπαιδευτική δράση;.	Independent-Samples Mann-Whitney U Test	,964 ^c	Retain the null hypothesis.

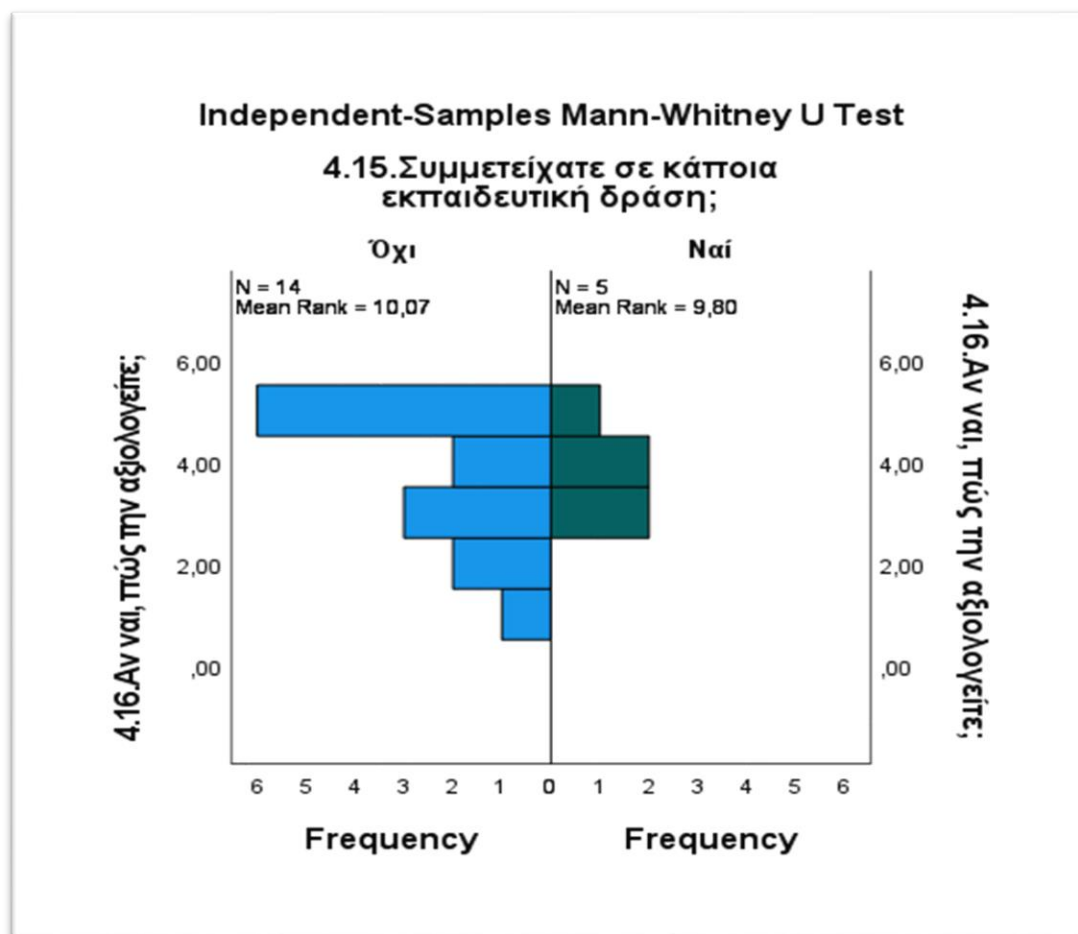
a. The significance level is ,050.

b. Asymptotic significance is displayed.

c. Exact significance is displayed for this test.

Εικόνα 62 Πίνακας αποτελεσμάτων ελέγχου Mann–Whitney U για τη σχέση συμμετοχής σε εκπαιδευτικές δράσεις και αξιολόγησης της εμπειρίας επίσκεψης στο Πολεμικό Μουσείο

Τα αποτελέσματα του μη παραμετρικού ελέγχου Mann–Whitney U έδειξαν ότι δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση στην αξιολόγηση της εμπειρίας επίσκεψης μεταξύ των επισκεπτών που συμμετείχαν και εκείνων που δεν συμμετείχαν σε εκπαιδευτική δράση στο Πολεμικό Μουσείο ($p = 0,964 > 0,05$). Συνεπώς, η μηδενική υπόθεση διατηρείται, γεγονός που υποδηλώνει ότι η συμμετοχή σε εκπαιδευτικές ή βιωματικές δράσεις δεν φαίνεται να επηρεάζει ουσιαστικά τη συνολική αξιολόγηση της εμπειρίας των επισκεπτών στο συγκεκριμένο μουσείο.

Εικόνα 63 Διάγραμμα κατανομής αξιολόγησης εμπειρίας επίσκεψης ανάλογα με τη συμμετοχή σε εκπαιδευτική δράση στο Πολεμικό Μουσείο

Το διάγραμμα κατανομής παρουσιάζει παρόμοιες τιμές αξιολόγησης μεταξύ των επισκεπτών που συμμετείχαν και όσων δεν συμμετείχαν σε εκπαιδευτικές δράσεις. Οι μέσοι βαθμοί κατάταξης των δύο ομάδων εμφανίζονται σχεδόν ταυτόσημοι, στοιχείο που επιβεβαιώνει το αποτέλεσμα του ελέγχου Mann–Whitney U και υποδηλώνει ότι η συνολική εμπειρία επίσκεψης αξιολογήθηκε με παρόμοιο τρόπο ανεξάρτητα από τη συμμετοχή σε οργανωμένες εκπαιδευτικές δραστηριότητες.

7.8.5. Απάντηση 3^{ου} Ερευνητικού Ερωτήματος

		5.17. Πώς αξιολογείτε την ψηφιακή παρουσία (site/social media) του πλοίου;	5.19. Πόσο αποτελεσματική θεωρείτε την επικοινωνία του φορέα με το κοινό;	6.23. Πόσο συμβάλλει ο φορέας στην τουριστική εικόνα της Ελλάδας;
5.17. Πώς αξιολογείτε την ψηφιακή παρουσία (site/social media) του πλοίου;	Correlation Coefficient	1,000	,726**	,661**
	Sig. (2-tailed)		0,000	0,000
	N	48	48	48
5.19. Πόσο αποτελεσματική θεωρείτε την επικοινωνία του φορέα με το κοινό;	Correlation Coefficient	,726**	1,000	,586**
	Sig. (2-tailed)	0,000		0,000
	N	48	49	49
6.23. Πόσο συμβάλλει ο φορέας στην τουριστική εικόνα της Ελλάδας;	Correlation Coefficient	,661**	,586**	1,000
	Sig. (2-tailed)	0,000	0,000	
	N	48	49	50

Εικόνα 64 Πίνακας συσχέτισης Spearman μεταξύ ψηφιακής παρουσίας, επικοινωνίας και συμβολής στην τουριστική εικόνα της Ελλάδας

Τα αποτελέσματα της ανάλυσης Spearman ανέδειξαν στατιστικά σημαντικές θετικές συσχετίσεις μεταξύ της αξιολόγησης της ψηφιακής παρουσίας, της αποτελεσματικότητας της επικοινωνίας και της αντίληψης των επισκεπτών σχετικά με τη συμβολή του φορέα στην τουριστική εικόνα της Ελλάδας. Ειδικότερα, η αξιολόγηση της ψηφιακής παρουσίας παρουσιάζει ισχυρή θετική συσχέτιση με την αποτελεσματικότητα της επικοινωνίας του φορέα με το κοινό ($r = 0,726$, $p < 0,001$), γεγονός που υποδηλώνει ότι όσο θετικότερα αξιολογείται η διαδικτυακή παρουσία του μουσείου, τόσο πιο αποτελεσματική θεωρείται και η επικοινωνιακή του στρατηγική.

Παράλληλα, διαπιστώθηκε σημαντική θετική συσχέτιση μεταξύ της ψηφιακής παρουσίας και της αντίληψης των επισκεπτών για τη συμβολή του φορέα στην τουριστική εικόνα της Ελλάδας ($r = 0,661$, $p < 0,001$). Αντίστοιχα, η αποτελεσματικότητα της επικοινωνίας παρουσιάζει μέτρια προς ισχυρή θετική

συσχέτιση με τη συμβολή στην τουριστική εικόνα της χώρας ($r = 0,586$, $p < 0,001$). Τα αποτελέσματα αυτά δείχνουν ότι η ενίσχυση της ψηφιακής παρουσίας και της επικοινωνιακής στρατηγικής μπορεί να επηρεάσει θετικά την εικόνα και την τουριστική αξία του μουσείου στα μάτια των επισκεπτών.

		5.17. Πώς αξιολογείτε την ψηφιακή παρουσία (site/social media) του μουσείου;	5.19. Πόσο αποτελεσματική θεωρείτε την επικοινωνία του φορέα με το κοινό;	6.23. Πόσο συμβάλλει ο φορέας στην τουριστική εικόνα της Ελλάδας;
5.17. Πώς αξιολογείτε την ψηφιακή παρουσία (site/social media) του μουσείου;	Correlation Coefficient	1,000	,766**	,654**
	Sig. (2-tailed)		0,000	0,000
	N	47	47	47
5.19. Πόσο αποτελεσματική θεωρείτε την επικοινωνία του φορέα με το κοινό;	Correlation Coefficient	,766**	1,000	,655**
	Sig. (2-tailed)	0,000		0,000
	N	47	48	48
6.23. Πόσο συμβάλλει ο φορέας στην τουριστική εικόνα της Ελλάδας;	Correlation Coefficient	,654**	,655**	1,000
	Sig. (2-tailed)	0,000	0,000	
	N	47	48	49

Εικόνα 65 Πίνακας συσχέτισης Spearman μεταξύ ψηφιακής παρουσίας, επικοινωνίας και συμβολής στην τουριστική εικόνα της Ελλάδας στο Πολεμικό Μουσείο

Η ανάλυση Spearman ανέδειξε στατιστικά σημαντικές θετικές συσχετίσεις μεταξύ της αξιολόγησης της ψηφιακής παρουσίας, της αποτελεσματικότητας της επικοινωνίας και της αντίληψης των επισκεπτών σχετικά με τη συμβολή του Πολεμικού Μουσείου στην τουριστική εικόνα της Ελλάδας. Συγκεκριμένα, παρατηρήθηκε ισχυρή θετική συσχέτιση μεταξύ της αξιολόγησης της ψηφιακής παρουσίας και της αποτελεσματικότητας της επικοινωνίας του μουσείου με το κοινό ($r = 0,766$, $p < 0,001$), γεγονός που υποδηλώνει ότι η θετική αντίληψη για την ψηφιακή

εικόνα του φορέα συνδέεται άμεσα με την αποτελεσματικότητα της επικοινωνιακής του στρατηγικής.

Παράλληλα, η αξιολόγηση της ψηφιακής παρουσίας παρουσιάζει σημαντική θετική συσχέτιση με την αντίληψη των επισκεπτών για τη συμβολή του μουσείου στην τουριστική εικόνα της Ελλάδας ($r = 0,654$, $p < 0,001$). Αντίστοιχα, διαπιστώθηκε θετική συσχέτιση μεταξύ της αποτελεσματικότητας της επικοινωνίας και της συμβολής του φορέα στην τουριστική εικόνα της χώρας ($r = 0,655$, $p < 0,001$). Τα ευρήματα αυτά αναδεικνύουν τη σημασία της ψηφιακής παρουσίας και της επικοινωνιακής πολιτικής του μουσείου στη διαμόρφωση θετικής εικόνας τόσο για τον ίδιο τον φορέα όσο και για τον πολιτιστικό και τουριστικό χαρακτήρα της Ελλάδας.

7.9 Συζήτηση Αποτελεσμάτων

Η παρούσα έρευνα επικεντρώθηκε στη διερεύνηση του ρόλου του Θωρηκτού ΑΒΕΡΩΦ και του Πολεμικού Μουσείου ως φορέων ιστορικής μνήμης, εκπαιδευτικής εμπειρίας και πολιτιστικής προβολής. Τα αποτελέσματα της ποσοτικής ανάλυσης κατέδειξαν ότι οι επισκέπτες αξιολογούν ιδιαίτερα θετικά τόσο τη συμβολή των δύο μουσείων στην κατανόηση της στρατιωτικής ιστορίας όσο και τον εκπαιδευτικό και βιωματικό χαρακτήρα των εμπειριών που προσφέρουν.

Αναφορικά με το πρώτο ερευνητικό ερώτημα, τα αποτελέσματα των συσχετίσεων Spearman έδειξαν ισχυρές θετικές σχέσεις μεταξύ της ιστορικής κατανόησης των επισκεπτών και της αντίληψής τους για τον ιστορικό και εκπαιδευτικό ρόλο των μουσείων. Οι επισκέπτες που δήλωσαν ότι η επίσκεψη ενίσχυσε την κατανόηση της στρατιωτικής ιστορίας ήταν περισσότερο πιθανό να αξιολογούν θετικά τη συμβολή των εκθεμάτων στην ιστορική κατανόηση και στη διατήρηση της συλλογικής μνήμης. Το εύρημα αυτό συμφωνεί με τη βιβλιογραφία της μουσειακής εκπαίδευσης, σύμφωνα με την οποία η επαφή με αυθεντικά ιστορικά αντικείμενα ενισχύει την ιστορική συνείδηση και τη βιωματική σύνδεση με το παρελθόν.

Παράλληλα, οι απαντήσεις των συμμετεχόντων ανέδειξαν ότι το Θωρηκτό ΑΒΕΡΩΦ και το Πολεμικό Μουσείο λειτουργούν ως χώροι συναισθηματικής εμπλοκής. Τα κυρίαρχα συναισθήματα που καταγράφηκαν ήταν το ενδιαφέρον, η υπερηφάνεια και η συγκίνηση, γεγονός που υποδηλώνει ότι οι επισκέπτες δεν

αντιμετωπίζουν τα μουσεία μόνο ως χώρους πληροφόρησης αλλά και ως τόπους προσωπικής και συλλογικής ταύτισης με την εθνική ιστορία.

Σχετικά με το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα, τα αποτελέσματα ανέδειξαν διαφοροποίηση μεταξύ των δύο φορέων. Στην περίπτωση του Θωρηκτού ΑΒΕΡΩΦ, η συμμετοχή σε εκπαιδευτικές και βιωματικές δράσεις φάνηκε να επηρεάζει σημαντικά τη συνολική αξιολόγηση της εμπειρίας επίσκεψης, καθώς οι συμμετέχοντες αξιολόγησαν θετικότερα την εμπειρία τους σε σχέση με όσους δεν συμμετείχαν σε αντίστοιχες δράσεις. Αντίθετα, στο Πολεμικό Μουσείο δεν παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση, στοιχείο που ενδέχεται να σχετίζεται είτε με τον διαφορετικό τρόπο οργάνωσης των δράσεων είτε με το γεγονός ότι η συνολική εμπειρία επηρεάζεται περισσότερο από τα ίδια τα εκθέματα και λιγότερο από τις οργανωμένες εκπαιδευτικές δραστηριότητες.

Οι ισχυρές θετικές συσχετίσεις μεταξύ ψηφιακής παρουσίας, αποτελεσματικότητας επικοινωνίας και συμβολής στην τουριστική εικόνα της Ελλάδας δείχνουν ότι οι επισκέπτες αντιλαμβάνονται τη σύγχρονη ψηφιακή επικοινωνία ως βασικό παράγοντα ενίσχυσης της πολιτιστικής και τουριστικής αξίας των μουσείων. Παράλληλα, η θετική στάση απέναντι στη χρήση ψηφιακών εφαρμογών, όπως AR/VR και διαδραστικές τεχνολογίες, αναδεικνύει την ανάγκη περαιτέρω εκσυγχρονισμού της μουσειακής εμπειρίας.

Συνολικά, τα αποτελέσματα της έρευνας επιβεβαιώνουν ότι οι δύο φορείς διαθέτουν έντονο εκπαιδευτικό, ιστορικό και πολιτιστικό χαρακτήρα. Μέσα από τη βιωματική εμπειρία, την ιστορική αφήγηση και τη χρήση σύγχρονων μορφών επικοινωνίας, συμβάλλουν ουσιαστικά στη διατήρηση της συλλογικής μνήμης, στην καλλιέργεια ιστορικής συνείδησης και στην ενίσχυση της πολιτιστικής εικόνας της Ελλάδας.

Κεφάλαιο 8: Συμπεράσματα και προτάσεις

8.1 Συμπεράσματα και θεωρητικές επισημάνσεις

Η παρούσα έρευνα επιχείρησε να διερευνήσει τον ρόλο του Πολεμικού Μουσείου και του Πλωτού Ναυτικού Μουσείου Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ» ως φορέων ιστορικής μνήμης, εκπαίδευσης, πολιτιστικής επικοινωνίας και πολιτιστικού τουρισμού στη σύγχρονη ψηφιακή εποχή. Η συνδυαστική αξιοποίηση ποιοτικών και ποσοτικών μεθόδων επέτρεψε τη διαμόρφωση μιας πολυδιάστατης εικόνας σχετικά με τον τρόπο με τον οποίο οι δύο οργανισμοί διαχειρίζονται την πολιτιστική κληρονομιά και αλληλεπιδρούν με το κοινό τους.

Ένα από τα σημαντικότερα συμπεράσματα της έρευνας είναι ότι τόσο το Πολεμικό Μουσείο όσο και το Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ» λειτουργούν ως θεσμοί διατήρησης και αναπαραγωγής της συλλογικής μνήμης. Η ιστορική γνώση δεν παρουσιάζεται αποκλειστικά ως καταγραφή γεγονότων, αλλά ως μέσο κατανόησης της εθνικής ιστορικής πορείας και διαμόρφωσης της ιστορικής συνείδησης των πολιτών. Το εύρημα αυτό επιβεβαιώνει τις θεωρητικές προσεγγίσεις που αντιλαμβάνονται τα μουσεία ως κοινωνικούς θεσμούς παραγωγής νοήματος και φορείς διαχείρισης της πολιτισμικής μνήμης (Birkner&Donk,2020·Orianne&Eustache,2023).

Η έρευνα ανέδειξε ότι οι δύο οργανισμοί επιδιώκουν να ισορροπήσουν μεταξύ της εθνικής αφήγησης και της επιστημονικής τεκμηρίωσης. Παρότι η ιστορική τους αποστολή συνδέεται άμεσα με γεγονότα υψηλού εθνικού συμβολισμού, οι εκπρόσωποί τους υπογράμμισαν την ανάγκη αντικειμενικής προσέγγισης και αξιοποίησης τεκμηριωμένων ιστορικών πηγών. Η διαπίστωση αυτή συνάδει με τις σύγχρονες τάσεις της μουσειολογίας που προωθούν την πολυφωνική και κριτική προσέγγιση της ιστορίας.

Ιδιαίτερα σημαντικός αναδείχθηκε ο εκπαιδευτικός ρόλος των δύο μουσείων. Τα ευρήματα έδειξαν ότι οι εκπαιδευτικές δράσεις, οι σχολικές επισκέψεις, τα προγράμματα βιωματικής μάθησης και οι συνεργασίες με εκπαιδευτικά ιδρύματα αποτελούν κεντρικές προτεραιότητες της λειτουργίας τους. Η μουσειακή εμπειρία παρουσιάζεται ως μια διαδικασία ενεργητικής μάθησης, κατά την οποία ο επισκέπτης συμμετέχει ουσιαστικά στην ερμηνεία και κατανόηση του ιστορικού περιεχομένου. Το

στοιχείο αυτό επιβεβαιώνει τις θεωρίες της βιωματικής μάθησης και της συμμετοχικής μουσειακής εκπαίδευσης (Hein, 2015· Hooper-Greenhill, 2015).

Η ανάλυση κατέδειξε επίσης ότι η βιωματική διάσταση της επίσκεψης αποτελεί καθοριστικό παράγοντα της μουσειακής εμπειρίας. Η άμεση επαφή με αυθεντικά αντικείμενα, ιστορικά τεκμήρια και χώρους ιστορικής σημασίας συμβάλλει στη δημιουργία ισχυρών συναισθηματικών και γνωστικών δεσμών με το παρελθόν. Ιδιαίτερα στην περίπτωση του Θωρηκτού «Γ. Αβέρωφ», η περιήγηση στο ίδιο το ιστορικό πλοίο προσδίδει μοναδικά χαρακτηριστικά βιωματικής μάθησης και ιστορικής ενσυναίσθησης.

Ένα ακόμη σημαντικό εύρημα αφορά τον ρόλο των ψηφιακών τεχνολογιών. Η αξιοποίηση εφαρμογών επαυξημένης πραγματικότητας, εικονικών περιηγήσεων, διαδραστικών συστημάτων πληροφόρησης και μέσω κοινωνικής δικτύωσης καταδεικνύει ότι οι δύο οργανισμοί προσαρμόζονται στις απαιτήσεις της ψηφιακής εποχής. Ο ψηφιακός μετασχηματισμός δεν περιορίζεται στην τεχνολογική αναβάθμιση των εκθέσεων, αλλά επεκτείνεται στην επικοινωνιακή πολιτική, στην προσέγγιση νέων κατηγοριών κοινού και στη διεύρυνση της πρόσβασης στην πολιτιστική κληρονομιά. Το εύρημα αυτό επιβεβαιώνει τις σύγχρονες θεωρητικές προσεγγίσεις που αναδεικνύουν τη σημασία των ψηφιακών μέσων στη λειτουργία των πολιτιστικών οργανισμών (Mandolessi, 2024· Alotaibi, 2025).

Παράλληλα, η έρευνα ανέδειξε τον καθοριστικό ρόλο των συνεργασιών και της εξωστρέφειας. Οι δύο φορείς αναπτύσσουν δίκτυα συνεργασίας με εκπαιδευτικά ιδρύματα, πολιτιστικούς οργανισμούς και διεθνείς φορείς, ενισχύοντας τόσο την επιστημονική τους υπόσταση όσο και τη δημόσια παρουσία τους. Οι συνεργασίες αυτές λειτουργούν ως μηχανισμοί ανταλλαγής τεχνογνωσίας, ανάπτυξης καινοτόμων πρακτικών και διεθνούς προβολής της ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς.

Τέλος, τα αποτελέσματα επιβεβαίωσαν ότι το Πολεμικό Μουσείο και το Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ» αποτελούν σημαντικούς πόλους πολιτιστικού τουρισμού. Μέσα από τη διατήρηση και ανάδειξη της στρατιωτικής και ναυτικής ιστορίας συμβάλλουν στην ενίσχυση της πολιτιστικής ταυτότητας της χώρας και στη διαμόρφωση ελκυστικών πολιτιστικών εμπειριών για εγχώριους και διεθνείς επισκέπτες.

Εν κατακλείδι, η έρευνα καταδεικνύει ότι οι δύο οργανισμοί βρίσκονται σε μια διαδικασία μετάβασης από το παραδοσιακό πρότυπο του μουσείου ως χώρου

διατήρησης αντικειμένων σε ένα πολυλειτουργικό μοντέλο πολιτιστικού οργανισμού που συνδυάζει τη μνήμη, την εκπαίδευση, την επικοινωνία, την ψηφιακή καινοτομία και την κοινωνική συμμετοχή. Η εξέλιξη αυτή αντανακλά τις ευρύτερες μεταβολές που παρατηρούνται διεθνώς στον χώρο της μουσειολογίας και της πολιτιστικής διαχείρισης κατά τον 21ο αιώνα.

Με βάση τα ευρήματα της παρούσας έρευνας, διαπιστώνεται ότι τόσο το Πολεμικό Μουσείο όσο και το Πλωτό Ναυτικό Μουσείο Θωρηκτό «Γ. Αβέρωφ» διαθέτουν σημαντικά συγκριτικά πλεονεκτήματα ως φορείς ιστορικής μνήμης, εκπαίδευσης και πολιτιστικής κληρονομιάς. Ωστόσο, η σύγχρονη ψηφιακή εποχή δημιουργεί νέες απαιτήσεις και ευκαιρίες, οι οποίες καθιστούν αναγκαία την περαιτέρω ενίσχυση της πολιτιστικής διαχείρισης και της επικοινωνιακής τους στρατηγικής.

Πρώτον, κρίνεται σκόπιμη η περαιτέρω ανάπτυξη ψηφιακών εφαρμογών και διαδραστικών τεχνολογιών. Η αξιοποίηση εικονικών περιηγήσεων, εφαρμογών επαυξημένης πραγματικότητας (AR), τρισδιάστατων αναπαραστάσεων και διαδραστικών εκπαιδευτικών εργαλείων μπορεί να ενισχύσει σημαντικά τη συμμετοχή των επισκεπτών και να προσελκύσει νεότερες ηλικιακές ομάδες. Παράλληλα, η ολοκλήρωση της ψηφιοποίησης των ιστορικών αρχείων θα συμβάλει τόσο στη διατήρηση του πολιτιστικού αποθέματος όσο και στη διεύρυνση της πρόσβασης ερευνητών, εκπαιδευτικών και πολιτών στο ιστορικό υλικό.

Δεύτερον, προτείνεται η ενίσχυση της παρουσίας των δύο οργανισμών στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης μέσα από ένα ολοκληρωμένο σχέδιο ψηφιακής επικοινωνίας. Η παραγωγή πολυμεσικού περιεχομένου, όπως σύντομα ιστορικά βίντεο, ψηφιακές αφηγήσεις, podcasts, εκπαιδευτικά reels και διαδικτυακές παρουσιάσεις, θα μπορούσε να ενισχύσει την αναγνωρισιμότητα των οργανισμών και να δημιουργήσει πιο ουσιαστική αλληλεπίδραση με το κοινό. Η στρατηγική αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική για την προσέγγιση νεότερων γενεών, οι οποίες χρησιμοποιούν τα ψηφιακά μέσα ως βασική πηγή πληροφόρησης και πολιτιστικής κατανάλωσης.

Τρίτον, προτείνεται η περαιτέρω ανάπτυξη εκπαιδευτικών δράσεων και προγραμμάτων δια βίου μάθησης. Η δημιουργία εξειδικευμένων εκπαιδευτικών πακέτων για διαφορετικές βαθμίδες εκπαίδευσης, η ανάπτυξη ψηφιακού εκπαιδευτικού υλικού και η ενίσχυση των συνεργασιών με σχολεία και πανεπιστήμια μπορούν να συμβάλουν στη

συστηματικότερη αξιοποίηση των μουσείων ως χώρων εκπαίδευσης και ιστορικής καλλιέργειας.

Επιπλέον, ιδιαίτερη σημασία έχει η ενίσχυση της συμμετοχικότητας των επισκεπτών. Η διοργάνωση θεματικών εργαστηρίων, βιωματικών δράσεων, εκπαιδευτικών παιχνιδιών, ιστορικών αναπαραστάσεων και εκδηλώσεων διαλόγου μπορεί να μετατρέψει τον επισκέπτη από παθητικό θεατή σε ενεργό συμμετέχο της μουσειακής εμπειρίας. Η προσέγγιση αυτή συνάδει με τις σύγχρονες αρχές της συμμετοχικής μουσειολογίας και συμβάλλει στην ενίσχυση της εμπειρίας και της ικανοποίησης του κοινού.

Ακόμη, προτείνεται η διεύρυνση των συνεργασιών με πολιτιστικούς, εκπαιδευτικούς και διεθνείς οργανισμούς. Η ανάπτυξη κοινών εκθέσεων, ερευνητικών προγραμμάτων και πολιτιστικών δράσεων μπορεί να ενισχύσει τη διεθνή προβολή των δύο φορέων και να συμβάλει στην ανταλλαγή τεχνογνωσίας και καλών πρακτικών. Ιδιαίτερα σημαντική κρίνεται η συμμετοχή σε διεθνή δίκτυα μουσείων και οργανισμών πολιτιστικής κληρονομιάς.

Τέλος, προτείνεται η υιοθέτηση μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής πολιτιστικού τουρισμού που θα συνδέει τα δύο μουσεία με ευρύτερες πολιτιστικές και τουριστικές διαδρομές. Η δημιουργία θεματικών διαδρομών στρατιωτικής και ναυτικής ιστορίας, η ανάπτυξη κοινών δράσεων με άλλους πολιτιστικούς φορείς και η ενσωμάτωση των μουσείων σε προγράμματα πολιτιστικού τουρισμού μπορούν να ενισχύσουν τη συμβολή τους στην τοπική και εθνική ανάπτυξη.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Γκατζιάς, Γ. Κ. (2015). *Πολιτιστική πολιτική, διαχείριση, διοίκηση και γενικό (δημόσιο) συμφέρον*. Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Κουτούζης, Μ. (1999). *Γενικές αρχές μανάτζμεντ, τουριστική νομοθεσία και οργάνωση εργοδοτικών και συλλογικών φορέων*. Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Κωφός, Ε. (2000). *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους* (Τόμος ΙΣΤ'). Εκδοτική Αθηνών.
- Νούσια, Τ. (2003). Ζητήματα μουσειακών σπουδών. Στο Α. Παπαγιαννοπούλου (Επιμ.), *Αρχαιολογία στον ελληνικό χώρο*. Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Πασχαλίδης, Γ. (2002). Η συμβολή του πολιτισμού στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη. Στο Α. Βελοπούλου (Επιμ.), *Οι διαστάσεις των πολιτιστικών φαινομένων*. Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.
- Πικοπούλου-Τσολάκη, Δ. (2002). Τα μουσεία και το κοινό τους: Κατηγορίες κοινού. Στο Α. Βελοπούλου (Επιμ.), *Πολιτισμός και εκπαίδευση*. Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο.

Ξενόγλωσση

- AlKindi, S. S., & Al-Khanbashi, H. A. (2025). The role of information institutions in the Sultanate of Oman in advancing cultural engineering as a tool of soft power. *Journal of Strategic and Defense Studies (JSDS)*, 1(2), 108–119.
- Alotaibi, J. (2025). Digital communication in Middle East cultural institutions: Developing a theoretical framework for the use of digital platforms. *Humanities and Social Sciences Communications*, 13(1), 51.
- Anderson, B. (2006). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*. Verso.
- Bakhshi, H., & Throsby, D. (2012). New technologies in cultural institutions: Theory, evidence and policy implications. *International Journal of Cultural Policy*, 18(2), 205–222.
- Bakker, F. T., Antonelli, A., Clarke, J. A., Cook, J. A., Edwards, S. V., Ericson, P. G. P., et al. (2020). The global museum: Natural history collections and the future of evolutionary science and public education. *PeerJ*, 8, e8225.
- Bille, T., Grønholm, A., & Møgelgaard, J. (2016). Why are cultural policy decisions communicated in cool cash? *International Journal of Cultural Policy*, 22(2), 238–255.

- Birkner, T., & Donk, A. (2020). Collective memory and social media: Fostering a new historical consciousness in the digital age? *Memory Studies*, 13(4), 367–383.
- Braun, V., & Clarke, V. (2021). Thematic analysis: A practical guide.
- Creswell, J. W., & Creswell, J. D. (2017). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Sage publications.
- Creswell, J. W., & Clark, V. L. P. (2017). *Designing and conducting mixed methods research*. Sage publications.
- de Sousa, R. R. A. (2023). The preservation of historical memory in the digital age: Challenges, opportunities and interactive technologies in teaching and research. *Revista Inter-Ação*, 48(3), 894–915.
- Dessingué, A. (2020). Developing critical historical consciousness: Re-thinking the dynamics between history and memory in history education. *Nordidactica: Journal of Humanities and Social Science Education*, 2020(1), 1–17.
- Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (Eds.). (2011). *The Sage handbook of qualitative research*. sage.
- Field, A. (2024). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics*. Sage publications limited.
- Falk, J. H., & Dierking, L. D. (2016). *The museum experience revisited*. Routledge.
- Ferran Vila, S., Miotto, G., & Rom Rodríguez, J. A. (2022). The SDGs in the EU cultural policies: An institutional communication perspective. *Communication & Society*, 35(4), 117–131.
- Goner, O. (2026). Memory, history, consciousness. *Dialectical Anthropology*, 1–8.
- Górajec, P., & Pasternak-Zabielska, M. (2021). (R)evolution of museum education during the COVID-19 pandemic. *Muzealnictwo*, 62, 267–272.
- Green, A. (2016). Intergenerational family memory and historical consciousness. In A. Clark & C. Peck (Eds.), *Contemplating Historical Consciousness: Notes from the Field* (pp. 200–211). Berghahn Books.
- Günay, B. (2012). Museum concept from past to present and importance of museums as centers of art education. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 55, 1250–1258.
- Harrison, R. (2013). *Heritage: Critical approaches*. Routledge.
- Haskins, E. (2007). Between archive and participation: Public memory in a digital age. *Rhetoric Society Quarterly*, 37(4), 401–422.
- Haux, D. H., Maget Dominicé, A., & Raspotnig, J. A. (2021). A cultural memory of the digital age? *International Journal for the Semiotics of Law*, 34(3), 769–782.

- Hein, G. E. (2015). A democratic theory of museum education. *Museologica Brunensia*, 4(2), 10–13.
- Holman, P. (2022). Evolution of the definition of a museum. In *The conference “New definition of the museum: Its pros and cons”* (pp. 24–34). Technical Museum in Brno.
- Hooper-Greenhill, E. (2007). *Museums and education: Purpose, pedagogy, performance*. Routledge.
- Hooper-Greenhill, E. (2015). Museum education. In S. Macdonald (Ed.), *Manual of curatorship* (pp. 670–689). Routledge.
- Jakulin, T. J. (2019). Systems approach to cultural tourism. *Academica Turistica*, 12(2), 185–191.
- Johnson, R. B., Onwuegbuzie, A. J., & Turner, L. A. (2007). Toward a definition of mixed methods research. *Journal of Mixed Methods Research*, 1(2), 112–133.
- Kotler, P. (2011). Philip Kotler's contributions to marketing theory and practice.
- Kotler, P., Keller, K. L., & Chernev, A. (2022). *Marketing management, global edition* (Vol. 832). Pearson.
- Kozinets, R. V. (2020). Netnography today: A call to evolve, embrace, energize, and electrify. In *Netnography unlimited* (pp. 3–23). Routledge.
- Krippendorff, K. (2018). *Content analysis: An introduction to its methodology*. Sage publications.
- Kvale, S. (2009). *Interviews: Learning the craft of qualitative research interviewing*. Sage.
- Liu, Y. D., & Chen, Y. J. (2015). Tourism development as adaptation and innovation: A dynamic system. *Journal of Tourism and Cultural Change*, 13(4), 273–289.
- Manca, S. (2021). Bridging cultural studies and learning science: An investigation of social media use for Holocaust memory and education in the digital age. *Review of Education, Pedagogy, and Cultural Studies*, 43(3), 226–253.
- Mandolessi, S. (2024). Memory in the digital age. *Open Research Europe*, 3, 123.
- McDonald, M. (2009). *Marketing plans*. Wiley.
- Merriam, S. B., & Tisdell, E. J. (2016). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. Jossey-Bass.
- Nikiforov, A. L. (2017). Historical memory: The construction of consciousness. *Russian Studies in Philosophy*, 55(1), 49–61.

- Nordgren, K. (2016). How to do things with history: Use of history as a link between historical consciousness and historical culture. *Theory & Research in Social Education*, 44(4), 479–504.
- Nora, P. (1989). Between memory and history: Les lieux de mémoire. *Representations*, 26, 7–24.
- Orianne, J. F., & Eustache, F. (2023). Collective memory: Between individual systems of consciousness and social systems. *Frontiers in Psychology*, 14, 1238272.
- Pallant, J. (2020). *SPSS survival manual* (7th ed.). McGraw-Hill.
- Patton, M. Q. (2015). *Qualitative research and evaluation methods* (4th ed.). Sage.
- Prottas, N. (2019). Where does the history of museum education begin? *Journal of Museum Education*, 44(4), 337–341.
- Repinetskaya, Y. S. (2017). To the question of the concepts of «historical consciousness» and «historical memory». *Samara Journal of Science*, 6(1), 147-151.
- Salvado, J., Ferreira, A., Serra, J., & Marujo, N. (2020). The creative and cultural tourism ecosystem: A conceptual model.
- Simon, N. (2010). *The participatory museum*. Museum 2.0.
- Smith, L. (2006). *Uses of heritage*. Routledge.
- Stake, R. E. (1995). *The art of case study research*. Sage.
- Surata, I. K., Sumartana, I., & Utama, I. G. B. R. (2024). The impact of cultural tourism on local traditions. *The impact of cultural tourism on local traditions (December 31, 2024)*.
- Sørensen, A. S. (2016). “Participation”-The new cultural policy and communication agenda. *Nordisk kulturpolitisk tidsskrift*, 19(1), 4-18.
- Svensson, J., Tomson, K., & Rindzeviciute, E. (2017). Policy changes as institutional work: Introducing cultural and creative industries into cultural policy. *Qualitative Research in Organizations and Management*, 12(2), 149–168.
- Timothy, D. J. (2011). *Cultural heritage and tourism: An introduction* (Vol. 4). Channel view publications.
- van Beek, W. E., & Schmidt, A. M. (Eds.). (2012). *African hosts & their guests: Cultural dynamics of tourism*. Boydell & Brewer Ltd.
- Vojinović, Ž., Zelić, J., & Glavaš, J. (2025). Strategic management and communication processes: Cultural institutions preference. *Economy & Market Communication Review*, 15(2).

Yin, R. K. (2018). *Case study research and applications* (Vol. 6). Thousand Oaks, CA: Sage.

Παράρτημα I

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΛΟΙΑΡΧΟ ΤΟΥ ΘΩΡΗΚΤΟΥ ΑΒΕΡΩΦ

Η παρούσα ημιδομημένη συνέντευξη πραγματοποιείται στο πλαίσιο της εκπόνησης μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας με τίτλο: **«Μνήμη, εκπαίδευση και επικοινωνιακή πολιτική στην Ψηφιακή Εποχή: Το Πολεμικό Μουσείο και το Θωρηκτό Γ. Αβέρωφ ως φορείς στρατιωτικής ιστορίας, πολιτιστικής κληρονομιάς, μουσειακής εμπειρίας και πολιτιστικού τουρισμού».**

Σκοπός της έρευνας είναι η διερεύνηση του ρόλου των φορέων στρατιωτικής μνήμης στη σύγχρονη κοινωνία, με έμφαση:

- στη διαχείριση και ανάδειξη της ιστορικής μνήμης,
- στον εκπαιδευτικό και παιδαγωγικό τους ρόλο,
- στην αξιοποίηση των ψηφιακών τεχνολογιών και της επικοινωνιακής πολιτικής,
- καθώς και στη συμβολή τους στον πολιτιστικό τουρισμό.

Το Θωρηκτό Γ. Αβέρωφ αποτελεί εμβληματικό τεκμήριο της νεότερης ελληνικής ναυτικής ιστορίας και λειτουργεί ως πλωτό μουσείο με ιδιαίτερη ιστορική, συμβολική και εκπαιδευτική αξία. Η μελέτη του εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο κατανόησης των τρόπων με τους οποίους η στρατιωτική κληρονομιά μετασχηματίζεται σε μουσειακή εμπειρία και πολιτιστικό πόρο στη σύγχρονη εποχή.

Η συνέντευξη έχει ημιδομημένο χαρακτήρα και οργανώνεται γύρω από θεματικούς άξονες που αφορούν τον ρόλο του πλοίου ως φορέα ιστορικής μνήμης, την εμπειρία του επισκέπτη, τον εκπαιδευτικό του χαρακτήρα, την αξιοποίηση ψηφιακών μέσων, καθώς και τη συμβολή του στην εξωστρέφεια και τον πολιτιστικό τουρισμό.

Τα δεδομένα που θα συλλεχθούν θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για ερευνητικούς και ακαδημαϊκούς σκοπούς, με πλήρη σεβασμό στις αρχές της επιστημονικής δεοντολογίας, της εμπιστευτικότητας και της ορθής τεκμηρίωσης. Η συμμετοχή είναι εθελοντική και παρέχεται η δυνατότητα αποχώρησης από τη διαδικασία οποιαδήποτε στιγμή.

Η συμβολή των συμμετεχόντων είναι καθοριστική για την κατανόηση της λειτουργίας και της σημασίας ενός μοναδικού μνημείου της ναυτικής ιστορίας ως ζωντανού φορέα πολιτιστικής μνήμης.

ΗΜΙΑΔΟΜΗΜΕΝΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Εισαγωγή & Στρατηγική

1. Ποια είναι η θέση και ο βασικός σας ρόλος στο Θωρηκτό Αβέρωφ;
2. Ποιο είναι το όραμα και η αποστολή του στη σύγχρονη εποχή;
3. Ποιος είναι ο ρόλος του Θωρηκτού Αβέρωφ ως πλωτού μουσείου και ιστορικού μνημείου σήμερα;

Μνήμη – Ιστορία – Ρόλος του Μουσείου

4. Πώς συμβάλλει το ιστορικό πλοίο στη διαμόρφωση της συλλογικής μνήμης και της εθνικής ιστορικής συνείδησης;
5. Πώς ισορροπείτε μεταξύ εθνικής αφήγησης και σύγχρονης επιστημονικής/κριτικής προσέγγισης;
6. Ποιες είναι οι βασικές προκλήσεις στην παρουσίαση «ευαίσθητων» ιστορικών περιόδων;

Εκπαίδευση & Μουσειακή Εμπειρία

7. Ποιος είναι ο εκπαιδευτικός ρόλος του πλοίου-μουσείου και ποιες δράσεις τον υποστηρίζουν;
8. Πόσο σημαντική είναι η βιωματική εμπειρία και η αφήγηση για τον επισκέπτη;

Ψηφιακή Εποχή & Επικοινωνία

9. Πώς έχει επηρεάσει η ψηφιακή τεχνολογία την παρουσίαση των εκθεμάτων και τη στρατηγική επικοινωνίας;
10. Ποιος είναι ο ρόλος των ψηφιακών μέσων και των social media στην προσέλκυση νέου κοινού;

Συνεργασίες & Εξωστρέφεια

11. Ποια είναι η σημασία των συνεργασιών (π.χ. με διεθνή μουσεία ή εκπαιδευτικά ιδρύματα) για την ανάπτυξη και ανάδειξη του Θ.Α. και με ποιους πολιτιστικούς φορείς συνεργάζεστε;

Πολιτιστικός Τουρισμός & Προοπτικές

11. Ποιος είναι ο ρόλος του Θ.Α. στον πολιτιστικό τουρισμό και ποιο είναι το προφίλ των επισκεπτών του;

12. Ποιες είναι οι βασικές προκλήσεις και οι μελλοντικές προτεραιότητές του;

Κλείσιμο

13. Ποιο είναι το βασικό μήνυμα που θα θέλατε να αποκομίσει ο επισκέπτης;

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες προς τη Διοίκηση και τα στελέχη του Θωρηκτού Γ. Αβέρωφ για την πρόθυμη συμμετοχή τους στην παρούσα έρευνα, καθώς και για τη σημαντική συμβολή τους μέσω των γνώσεων και της εμπειρίας τους.

Η συνεργασία και η διάθεσή τους να μοιραστούν πληροφορίες και απόψεις συνέβαλαν ουσιαστικά στην εμβάθυνση της κατανόησης του ρόλου του Θωρηκτού ως φορέα ιστορικής μνήμης, εκπαίδευσης και πολιτιστικής διαχείρισης.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες απευθύνονται σε όλους όσους υποστήριξαν την υλοποίηση της συνέντευξης και την ολοκλήρωση της έρευνας.

ΜΕ ΕΚΤΙΜΗΣΗ

Σοφία Κόντη

Παράρτημα II

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΡΟΕΔΡΟ ΤΟΥ ΠΟΛΕΜΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

Η παρούσα ημιδομημένη συνέντευξη πραγματοποιείται στο πλαίσιο της εκπόνησης μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας με τίτλο: **«Μνήμη, εκπαίδευση και επικοινωνιακή πολιτική στην Ψηφιακή Εποχή: Το Πολεμικό Μουσείο και το Θωρηκτό Γ. Αβέρωφ ως φορείς στρατιωτικής ιστορίας, πολιτιστικής κληρονομιάς, μουσειακής εμπειρίας και πολιτιστικού τουρισμού».**

Σκοπός της έρευνας είναι η διερεύνηση του ρόλου των θεσμικών φορέων στρατιωτικής μνήμης στη σύγχρονη κοινωνία, με ιδιαίτερη έμφαση:

- στη διαχείριση και αναπαράσταση της ιστορικής μνήμης,
- στον εκπαιδευτικό και παιδαγωγικό τους ρόλο,
- στην επικοινωνιακή τους στρατηγική στο πλαίσιο της ψηφιακής εποχής,
- καθώς και στη συμβολή τους στην ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού.

Η επιλογή του Πολεμικού Μουσείου ως πεδίου μελέτης συνδέεται με τον καίριο ρόλο του ως φορέα διατήρησης, τεκμηρίωσης και ανάδειξης της στρατιωτικής ιστορίας, αλλά και ως δυναμικού οργανισμού που προσαρμόζεται στις σύγχρονες κοινωνικές, εκπαιδευτικές και τεχνολογικές εξελίξεις.

Η συνέντευξη έχει ημιδομημένο χαρακτήρα και βασίζεται σε θεματικούς άξονες που αφορούν τη στρατηγική και αποστολή του Μουσείου, τη διαχείριση της ιστορικής μνήμης, τον εκπαιδευτικό του ρόλο, την αξιοποίηση των ψηφιακών μέσων, καθώς και τη συμβολή του στην εξωστρέφεια και τον πολιτιστικό τουρισμό.

Τα δεδομένα που θα προκύψουν θα αξιοποιηθούν αποκλειστικά για ερευνητικούς και ακαδημαϊκούς σκοπούς, τηρώντας τις αρχές της επιστημονικής δεοντολογίας, της εμπιστευτικότητας και της ανωνυμίας, όπου αυτό απαιτείται. Η συμμετοχή στη συνέντευξη είναι απολύτως εθελοντική.

Η συμβολή των συμμετεχόντων θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική για την εις βάθος κατανόηση του ρόλου των σύγχρονων στρατιωτικών μουσείων και της σχέσης τους με την κοινωνία, την εκπαίδευση και την πολιτιστική διαχείριση.

ΗΜΙΔΟΜΗΜΕΝΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ

Εισαγωγή & Στρατηγική

1. Ποια είναι η θέση και ο βασικός σας ρόλος στο Πολεμικό Μουσείο;
2. Ποιο είναι το όραμα και η αποστολή του Μουσείου στη σύγχρονη εποχή;

Μνήμη – Ιστορία – Ρόλος του Μουσείου

3. Πώς συμβάλλει το Πολεμικό Μουσείο στη διαμόρφωση της συλλογικής μνήμης και της εθνικής ιστορικής συνείδησης;
4. Πώς ισορροπείτε μεταξύ εθνικής αφήγησης και σύγχρονης επιστημονικής/κριτικής προσέγγισης;
5. Ποιες είναι οι βασικές προκλήσεις στην παρουσίαση «ευαίσθητων» ιστορικών περιόδων;

Εκπαίδευση & Μουσειακή Εμπειρία

6. Ποιος είναι ο εκπαιδευτικός ρόλος του Μουσείου και ποιες δράσεις τον υποστηρίζουν;
7. Πόσο σημαντική είναι η βιωματική εμπειρία και η αφήγηση για τον επισκέπτη;

Ψηφιακή Εποχή & Επικοινωνία

8. Πώς έχει επηρεάσει η ψηφιακή τεχνολογία την παρουσίαση των εκθεμάτων και τη στρατηγική επικοινωνίας;
9. Ποιος είναι ο ρόλος των ψηφιακών μέσων και των social media στην προσέλκυση νέου κοινού;

Συνεργασίες & Εξωστρέφεια

10. Ποια είναι η σημασία των συνεργασιών (π.χ. με διεθνή μουσεία ή εκπαιδευτικά ιδρύματα) για την ανάπτυξη του Μουσείου;

Πολιτιστικός Τουρισμός & Προοπτικές

11. Ποιος είναι ο ρόλος του Μουσείου στον πολιτιστικό τουρισμό και ποιο είναι το προφίλ των επισκεπτών του;
12. Ποιες είναι οι βασικές προκλήσεις και οι μελλοντικές προτεραιότητες του Μουσείου;

Κλείσιμο

13. Ποιο είναι το βασικό μήνυμα που θα θέλατε να αποκομίσει ο επισκέπτης;

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες προς τον Πρόεδρο και τα στελέχη του Πολεμικού Μουσείου για την πρόθυμη συμμετοχή τους στην παρούσα έρευνα, καθώς και για τη σημαντική συμβολή τους μέσω των γνώσεων και της εμπειρίας τους.

Η συνεργασία και η διάθεσή τους να μοιραστούν πληροφορίες και απόψεις συνέβαλαν ουσιαστικά στην εμβάθυνση της κατανόησης του ρόλου του Πολεμικού Μουσείου ως φορέα ιστορικής μνήμης, εκπαίδευσης, επικοινωνίας και πολιτιστικής διαχείρισης.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες απευθύνονται σε όλους όσους υποστήριξαν την υλοποίηση της συνέντευξης και την ολοκλήρωση της έρευνας και ιδιαιτέρως την Κυρία Μαρία Λαντζουράκη, βασικό στέλεχος του Πολεμικού Μουσείου.

ΜΕ ΕΚΤΙΜΗΣΗ

Σοφία Κόντη

Παράρτημα ΙΙΙ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΠΙΣΚΕΠΤΩΝ ΘΩΡΗΚΤΟΥ ΑΒΕΡΩΦ

Αγαπητέ/ή συμμετέχων/ουσα,

Το παρόν ερωτηματολόγιο πραγματοποιείται στο πλαίσιο μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας με τίτλο: **«Μνήμη, εκπαίδευση και επικοινωνιακή πολιτική στην Ψηφιακή Εποχή: Το Πολεμικό Μουσείο και το Θωρηκτό Γ. Αβέρωφ ως φορείς στρατιωτικής ιστορίας, πολιτιστικής κληρονομιάς, μουσειακής εμπειρίας και πολιτιστικού τουρισμού».**

Στόχος της έρευνας είναι η διερεύνηση της εμπειρίας των επισκεπτών στο Θωρηκτό «Γ.Αβέρωφ» και ο τρόπος με τον οποίο ο συγκεκριμένος φορέας αποκτά σημαντικότερο ρόλο στη σύγχρονη εποχή με την χρήση νέων μουσεικών πρακτικών, προκειμένου να ανταποκριθεί στις νέες απαιτήσεις και επικοινωνιακές ανάγκες, συνδυάζοντας τόσο παραδοσιακά όσο και ψηφιακά μέσα για τη διάδοση της στρατιωτικής ιστορίας και της πολιτιστικής κληρονομιάς, δίνοντας έμφαση στην επικοινωνία, την εκπαίδευση και τη διαχείριση της ιστορικής μνήμης.

Η συμμετοχή σας είναι εθελοντική και το ερωτηματολόγιο είναι **ανώνυμο**. Η συμπλήρωσή του διαρκεί περίπου **2 λεπτά**. Τα δεδομένα που θα συλλεχθούν θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για ερευνητικούς σκοπούς, με σεβασμό στις αρχές της επιστημονικής δεοντολογίας και της εμπιστευτικότητας.

Η συμβολή σας είναι ιδιαίτερα σημαντική για την ολοκλήρωση της έρευνας.

Σας ευχαριστώ θερμά για τον χρόνο σας.

ΕΝΟΤΗΤΑ 1: Δημογραφικά στοιχεία

1. Φύλο:

- ☐ Άνδρας
- ☐ Γυναίκα
- ☐ Άλλο
- ☐ Δεν επιθυμώ να απαντήσω

2. **Ηλικία:**

- ☐ 18–25
- ☐ 26–35
- ☐ 36–50
- ☐ 51–65
- ☐ 65+

3. **Ιδιότητα:**

- ☐ Φοιτητής
- ☐ Εργαζόμενος
- ☐ Άνεργος
- ☐ Συνταξιούχος
- ☐ Άλλο: ____

4. **Επίπεδο εκπαίδευσης:**

- ☐ Δευτεροβάθμια
- ☐ Ανώτερη/Ανώτατη
- ☐ Μεταπτυχιακό/Διδακτορικό

5. **Χώρα κατοικίας:**

- ☐ Ελλάδα
  - ☐ Ευρώπη
  - ☐ Αμερική
  - ☐ Ασία
  - ☐ Άλλο: ____
-

ΕΝΟΤΗΤΑ 2: Προφίλ επίσκεψης

6. Είναι η πρώτη σας επίσκεψη στο Θωρηκτό Αβέρωφ?

- ☐ Ναι ☐ Όχι

Με ποιον τρόπο πληροφορηθήκατε για την επίσκεψη στο πλοίο;

- ☐ Social media
- ☐ Ιστοσελίδα
- ☐ Συστάσεις (φίλοι/οικογένεια)
- ☐ Τουριστικός οδηγός
- ☐ Εκπαίδευση (σχολείο/πανεπιστήμιο)
- ☐ Άλλο: ____

7. Κύριος λόγος επίσκεψης:

- ☐ Εκπαιδευτικός
  - ☐ Τουριστικός
  - ☐ Προσωπικό ενδιαφέρον για ιστορία
  - ☐ Συνοδεία άλλων
  - ☐ Άλλο: ____
-

ΕΝΟΤΗΤΑ 3: Μουσειακή εμπειρία- Μνήμη και ιστορική κατανόηση

8. Η επίσκεψη ενίσχυσε την κατανόησή σας για τη στρατιωτική ιστορία της Ελλάδας;
- ☐ Καθόλου
☐ Λίγο
☐ Μέτρια
☐ Πολύ
☐ Πάρα πολύ
9. Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ότι τα εκθέματα του πλοίου συμβάλλουν στην ιστορική κατανόηση των επισκεπτών;
- ☐ Καθόλου
☐ Λίγο
☐ Μέτρια
☐ Πολύ
☐ Πάρα πολύ
10. Το Θωρηκτό Αβέρωφ συμβάλλει στη διατήρηση της συλλογικής μνήμης;
- ☐ Ναι
☐ Όχι
☐ Δεν είμαι σίγουρος/η
11. Ποια συναισθήματα σας προκάλεσε η επίσκεψη στο Θ.Α.;
- ☐ Υπερηφάνεια
☐ Συγκίνηση
☐ Ενδιαφέρον
☐ Ουδετερότητα
☐ Άλλο: ____
-

ΕΝΟΤΗΤΑ 4: Εκπαιδευτικός ρόλος

Οδηγία: Για τις παρακάτω ερωτήσεις χρησιμοποιείται κλίμακα Likert από 1 έως 5, όπου:

- 1 = Καθόλου / Πολύ αρνητικά
2 = Λίγο / Αρνητικά
3 = Μέτρια / Ουδέτερα
4 = Πολύ / Θετικά
5 = Πάρα πολύ / Πολύ θετικά
-

12. Θεωρείτε ότι το ΘΩΡΗΚΤΟ ΑΒΕΡΩΦ έχει εκπαιδευτικό χαρακτήρα;
- ☐ Ναι
☐ Όχι
13. Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του πλωτού Μουσείου για τις κάτωθι εκπαιδευτικές επισκέψεις/δράσεις;
- Ξεναγήσεις/Περιηγήσεις
- 1 ☐
2 ☐
3 ☐

4 ☐

5 ☐

Εκπαιδευτικά/βιωματικά προγράμματα για μαθητές

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

Διαδραστικές δραστηριότητες /εργαστήρια

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

Θεματικές παρουσιάσεις ιστορικών γεγονότων/περιοδικές εκθέσεις

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

Ψηφιακές/οπτικοακουστικές εφαρμογές

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

Συνέδρια

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

14. Συμμετείχατε σε κάποια εκπαιδευτική δράση;

☐ Ναι

☐ Όχι

15. Αν ναι, πώς την αξιολογείτε;

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

16. Πώς αξιολογείτε την ψηφιακή παρουσία (site/social media) του πλοίου;
- 1 ☐
- 2 ☐
- 3 ☐
- 4 ☐
- 5 ☐
17. Θα επιθυμούσατε περισσότερες ψηφιακές εφαρμογές (π.χ. AR/VR, apps);
- 1 ☐
- 2 ☐
- 3 ☐
- 4 ☐
- 5 ☐
18. Πόσο αποτελεσματική θεωρείτε την επικοινωνία του φορέα με το κοινό;
- 1 ☐
- 2 ☐
- 3 ☐
- 4 ☐
- 5 ☐
19. Ποιο μέσο επικοινωνίας θεωρείτε πιο αποτελεσματικό;
- ☐ Social media
- ☐ Ιστοσελίδα
- ☐ Διαφήμιση
- ☐ Εκπαιδευτικά δίκτυα
- ☐ Άλλο: ____
-

ΕΝΟΤΗΤΑ 6: Πολιτιστικός τουρισμός

20. Η επίσκεψη στο ΘΩΡΗΚΤΟ ΑΒΕΡΩΦ αποτέλεσε μέρος ταξιδιού/τουρισμού;
- ☐ Ναι
- ☐ Όχι
21. Θα προτεινάτε τον χώρο του πλωτού Μουσείου σε άλλους;
- ☐ Ναι
- ☐ Όχι
22. Πόσο συμβάλλει ο φορέας στην τουριστική εικόνα της Ελλάδας;
- 1 ☐
- 2 ☐
- 3 ☐
- 4 ☐
- 5 ☐
-

Παράρτημα IV

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΠΙΣΚΕΠΤΩΝ ΠΟΛΕΜΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ

Αγαπητέ/ή συμμετέχων/ουσα,

Το παρόν ερωτηματολόγιο πραγματοποιείται στο πλαίσιο μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας με τίτλο:

«Μνήμη, εκπαίδευση και επικοινωνιακή πολιτική στην Ψηφιακή Εποχή: Το Πολεμικό Μουσείο και το Θωρηκτό Γ.Αβέρωφ ως φορείς στρατιωτικής ιστορίας, πολιτιστικής κληρονομιάς, μουσειακής εμπειρίας και πολιτιστικού τουρισμού».

Στόχος της έρευνας είναι η διερεύνηση της εμπειρίας των επισκεπτών στο Πολεμικό Μουσείο και ο τρόπος με τον οποίο ο συγκεκριμένος φορέας αποκτά σημαντικότερο ρόλο στη σύγχρονη εποχή με την χρήση νέων μουσεικών πρακτικών, προκειμένου να ανταποκριθεί στις νέες απαιτήσεις και επικοινωνιακές ανάγκες, συνδυάζοντας τόσο παραδοσιακά όσο και ψηφιακά μέσα για τη διάδοση της στρατιωτικής ιστορίας και της πολιτιστικής κληρονομιάς, δίνοντας έμφαση στην επικοινωνία, την εκπαίδευση και τη διαχείριση της ιστορικής μνήμης.

Η συμμετοχή σας είναι εθελοντική και το ερωτηματολόγιο είναι **ανώνυμο**. Η συμπλήρωσή του διαρκεί περίπου **2 λεπτά**. Τα δεδομένα που θα συλλεχθούν θα χρησιμοποιηθούν αποκλειστικά για ερευνητικούς σκοπούς, με σεβασμό στις αρχές της επιστημονικής δεοντολογίας και της εμπιστευτικότητας.

Η συμβολή σας είναι ιδιαίτερα σημαντική για την ολοκλήρωση της έρευνας.

Σας ευχαριστώ θερμά για τον χρόνο σας.

ΕΝΟΤΗΤΑ 1: Δημογραφικά στοιχεία

1. Φύλο:

- ☐ Άνδρας
- ☐ Γυναίκα
- ☐ Άλλο
- ☐ Δεν επιθυμώ να απαντήσω

- 2 **Ηλικία:**
- ☐ 18–25
  - ☐ 26–35
  - ☐ 36–50
  - ☐ 51–65
  - ☐ 65+
- 3 **Ιδιότητα:**
- ☐ Φοιτητής
  - ☐ Εργαζόμενος
  - ☐ Άνεργος
  - ☐ Συνταξιούχος
  - ☐ Άλλο: ____
- 4 **Επίπεδο εκπαίδευσης:**
- ☐ Δευτεροβάθμια
  - ☐ Ανώτερη/Ανώτατη
  - ☐ Μεταπτυχιακό/Διδακτορικό
- 5 **Χώρα κατοικίας:**
- ☐ Ελλάδα
  - ☐ Ευρώπη
  - ☐ Αμερική
  - ☐ Ασία
  - ☐ Άλλο: ____
-

ΕΝΟΤΗΤΑ 2: Προφίλ επίσκεψης

6. Είναι η πρώτη σας επίσκεψη στο Πολεμικό Μουσείο?
- ☐ Ναι ☐ Όχι
- Με ποιον τρόπο πληροφορηθήκατε για την επίσκεψη στο Π.Μ.;
- ☐ Social media
  - ☐ Ιστοσελίδα
  - ☐ Συστάσεις (φίλοι/οικογένεια)
  - ☐ Τουριστικός οδηγός
  - ☐ Εκπαίδευση (σχολείο/πανεπιστήμιο)
  - ☐ Άλλο: ____
7. Κύριος λόγος επίσκεψης:
- ☐ Εκπαιδευτικός
  - ☐ Τουριστικός
  - ☐ Προσωπικό ενδιαφέρον για ιστορία
  - ☐ Συνοδεία άλλων
  - ☐ Άλλο: ____
-

ΕΝΟΤΗΤΑ 3: Μουσειακή εμπειρία- Μνήμη και ιστορική κατανόηση

8. Η επίσκεψη ενίσχυσε την κατανόησή σας για τη στρατιωτική ιστορία της Ελλάδας;
- ☐ Καθόλου
- ☐ Λίγο
- ☐ Μέτρια
- ☐ Πολύ
- ☐ Πάρα πολύ
9. Σε ποιο βαθμό συμφωνείτε ότι τα εκθέματα του Πολεμικού Μουσείου συμβάλλουν στην ιστορική κατανόηση των επισκεπτών;
- ☐ Καθόλου
- ☐ Λίγο
- ☐ Μέτρια
- ☐ Πολύ
- ☐ Πάρα πολύ
10. Το Πολεμικό Μουσείο συμβάλλει στη διατήρηση της συλλογικής μνήμης;
- ☐ Ναι
- ☐ Όχι
- ☐ Δεν είμαι σίγουρος/η
11. Ποια συναισθήματα σας προκάλεσε η επίσκεψη στο Π.Μ.;
- ☐ Υπερηφάνεια
- ☐ Συγκίνηση
- ☐ Ενδιαφέρον
- ☐ Ουδετερότητα
- ☐ Άλλο: ____
-

ΕΝΟΤΗΤΑ 4: Εκπαιδευτικός ρόλος

Οδηγία: Για τις παρακάτω ερωτήσεις χρησιμοποιείται κλίμακα Likert από 1 έως 5, όπου:

1 = Καθόλου / Πολύ αρνητικά

2 = Λίγο / Αρνητικά

3 = Μέτρια / Ουδέτερα

4 = Πολύ / Θετικά

5 = Πάρα πολύ / Πολύ θετικά

---

12. Θεωρείτε ότι το Πολεμικό Μουσείο έχει εκπαιδευτικό χαρακτήρα;
- ☐ Ναι
- ☐ Όχι
13. Πόσο κατάλληλο θεωρείτε τον χώρο του Μουσείου για τις κάτωθι εκπαιδευτικές επισκέψεις/δράσεις;
- Ξεναγήσεις/Περιηγήσεις
- 1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

Εκπαιδευτικά/βιωματικά προγράμματα για μαθητές

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

Διαδραστικές δραστηριότητες /εργαστήρια

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

Θεματικές παρουσιάσεις ιστορικών γεγονότων/περιοδικές εκθέσεις

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

Ψηφιακές/οπτικοακουστικές εφαρμογές

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

Συνέδρια

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

14. Συμμετείχατε σε κάποια εκπαιδευτική δράση;

☐ Ναι

☐ Όχι

15. Αν ναι, πώς την αξιολογείτε;

1 ☐

2 ☐

3 ☐

4 ☐

5 ☐

ΕΝΟΤΗΤΑ 5: Επικοινωνιακή πολιτική & ψηφιακή παρουσία

16. Πώς αξιολογείτε την ψηφιακή παρουσία (site/social media) του Π.Μ.;
- 1 ☐
- 2 ☐
- 3 ☐
- 4 ☐
- 5 ☐
17. Θα επιθυμούσατε περισσότερες ψηφιακές εφαρμογές (π.χ. AR/VR, apps);
- 1 ☐
- 2 ☐
- 3 ☐
- 4 ☐
- 5 ☐
18. Πόσο αποτελεσματική θεωρείτε την επικοινωνία του φορέα με το κοινό;
- 1 ☐
- 2 ☐
- 3 ☐
- 4 ☐
- 5 ☐
19. Ποιο μέσο επικοινωνίας θεωρείτε πιο αποτελεσματικό;
- ☐ Social media
- ☐ Ιστοσελίδα
- ☐ Διαφήμιση
- ☐ Εκπαιδευτικά δίκτυα
- ☐ Άλλο: ____
-

ΕΝΟΤΗΤΑ 6: Πολιτιστικός τουρισμός

20. Η επίσκεψη στο Πολεμικό Μουσείο αποτέλεσε μέρος ταξιδιού/τουρισμού;
- ☐ Ναι
- ☐ Όχι
21. Θα προτείνατε τον χώρο του Μουσείου σε άλλους;
- ☐ Ναι
- ☐ Όχι
22. Πόσο συμβάλλει ο φορέας στην τουριστική εικόνα της Ελλάδας;
- 1 ☐
- 2 ☐
- 3 ☐
- 4 ☐
- 5 ☐
-